ČESKOSLOVENSKÉ STUDENTKY LET 1890-1930

ČESKOSLOVENSKÉ STUDENTKY LET 1890–1930

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bwb_KU-359-799

ZAKLADATELKÁM DÍVČÍHO VZDĚLÁNÍ
A VŠEM PŘÁTELŮM JEHO
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIČKY

Per ardua ad astra

ČESKOSLOVENSKÉ STUDENTKY LET 1890—1930

ALMANACH
NA OSLAVU ČTYŘICÁTÉHO VÝROČÍ ZALOŽENÍ
ŽENSKÉHO STUDIA ELIŠKOU KRÁSNOHORSKOU

REDAKCÍ

Dr. ALBÍNY HONZÁKOVÉ

1930

ŽENSKÁ NÁRODNÍ RADA A SPOLEK MINERVA
V PRAZE

List prvního presidenta republiky
dra T. G. Masaryka.

TOPOLČIANKY 8/VIII '30.

Paní Dr. Honzáková,

prosím Vás, promiňte
mně, nemohu-li Vám do Sborníku napsat
článek; jsem přetížen jinými neodkladnými
pracemi. Ale rád užívám příležitosti, abych
Vám a všem našim studovavším a studujícím
ženám přál plný úspěch ve vědomém úsilí o
zrovnoprávnění jejich s muži ve všech oborech.
Celý úspěch ani jste nedosáhly: neochabujte
ve Vaší průkopnické práci!

T. G. Masaryk.

ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ

Eliška Krásnohorská
v r. 1871 pojala myšlenku zříditi střední dívčí školu
v Praze.

Slovo k prvním abiturientkám našim.*)

Promlouvá místopředsedkyně »Minervy«

Eliška Krásnohorská.

Bude tomu brzo padesát let, co nynější otázka vysokého studia ženského, nabyvší oproti dávnějším ojedinělým případům teprve v druhé polovici našeho století své široké podstaty, vstoupila v život, když prvně udělen doktorát lékařství ženě, roku 1849, na půdě americké. Znáte snad příběhy Alžběty Blackwellové. Soucit s trpící ženou byl jí prvým popudem k úmyslu, tehdy v Americe ještě neslýchanému: domoci se vědomostí lékařských, aby mohla sesterskou rukou mírniti bolesti útlocitné ženy, stydlivé dívky.

Představte si ohromné to americké soustátí, hemžící se horečným klopotem milionů nejrůznějších snah, záměrův a prospěchů, jež navzájem se bezohledně potírají a porážejí, a uprostřed reje toho jedinou duši ženskou, naplněnou přáním, pro něž nikdo nemá slechu ani citu, přáním každému cizím, směšným, lhostejným, ne-li pohoršujícím. Tak osamělá s tužbou svou, nikým nepovzbuzena a nepodporována, Blackwellová neupustila od své myšlenky. Ženské lékařky jsou nutny — to bylo svatým jejím přesvědčením, a uvésti je v skutek stalo se cílem jejího života. Kolik jí bylo universit známo v americkém soustátí, ke všem se obrátila se svou prosbou, aby

*) V roce 1895, pozn. red.

byla přijata jako posluchačka; po nesčíslném odmrštění, všude a všude prosivši nadarmo, neklesla na mysli. To byla skalopevná víra v dobrou věc, to byla energie hodná obdivu, to byla vůle železná, to bylo srdce hrdinské a zlaté; i nejrozhodnější odpůrce zásadní musí se pokloniti takové odvaze, takové povaze. Alžběta Blackwellová,**) konečně přece někde přijata, vystudovala a po obtížích, které si jen z části můžeme představiti, stala se lékařkou.

Od té doby uplynulo půl století; Amerika se stala nejkypřejší půdou ženského pokroku, vysoké školy ženské má tam každé čelnější město, a lékařek působí ve Spojených státech dnes více než dva tisíce. Již i Evropa má lékařek skoro polovinu tohoto čísla, již i zde se stalo ženské studium otázkou, která nutí státy, aby se jí vážně zabývaly, která ohýbá odpor hrdých učených ústavů a s veřejného mínění stírá mnohou tradici, dříve nedotknutelnou. Bezmála bude přesvědčen celý svět, že jest žena také schopna pracovati duševně a že jest marno jí v tom brániti.

Ani zde nešlo to bez odhodlaného zápasení, bez obětovného sebezapírání se strany žen. Velmi poučny jsou příhody prvních studujících žen v Anglii. Nikdo jim tam neupravil hotových ústavů, kde by v klidu a bezpečí byly mohly se vzdělávati; nikdo jim nevymáhal přístupu k vyšším učilištím a nikdo se netázal, kde nabudou či nabyly vzdělání předpravného, ani se nestaral, aby ho nabyly; kterákoli cítila touhu po vzdělání vědeckém, sama si razila cestu, sama učinila na ní krok první i krok poslední; studentkám anglickým bylo se potkati se surovým odporem studentů, z jichžto strany došlo až na ná-

**) Životopis její nachází se v knize »Vynikající ženy« v I. ročníku Libuše, Matice zábavy a vědění.

silnosti; studentky samy, aby unikly postavení tak nesnesitelnému, staraly se o zřízení vlastního učiliště — první ženské lékařské školy v Londýně. Tolik vytrvalosti, tolik charakteru bylo jim vynaložiti, tolik protivenství překonati, tak samostatně, od základu bylo jim urovnati sobě dráhu, která tyto statné, úctyhodné ženy přivedla k cíli. Dnes jsou v řadách lékařek anglických jména proslulá a všeobecně ctěná, nejblahodárnější ústavy léčební zkvétají pod správou lékařek, nejstarší a nejslavnější university Velké Britanie jsou otevřeny ženám, nejskvělejší ceny při konkursech studijních po každé vyznamenávají několik studujících dívek vedle nejvýtečnějších studentů.

Mám Vám vypravovati příklady jiné? Chcete zvěděti, jakými obětmi sta dívek slovanských, zachvácených žízní po zdroji vědění, hlubokou touhou po ušlechtilé práci ducha, si vykoupila svoje povolání? Kdo však může říci, kdo zplna vyčerpal všecku pravdu o oněch trnitých, závratně příkrých, slzami vykropených cestách, po kterých za svým cílem putovaly ideální Polky, zanícené Rusky tam v cizině, studujíce na universitách švýcarských, francouzských ... Kdo by vylíčil ty tisíceré zápasy s předsudkem, často s hněvem vlastní rodiny — s opuštěností a chudobou, s hladem, s vysílením, s beznadějností — s nebezpečím svodným i hrozivým, s nástrahami, do nichž tak snadně může upadnouti nestřežená mladost nebo zoufalá bída! Svět ukazuje prstem jen na ony chybující, které podlehly, a příkře je soudí; ale jaká to byla zkouška, kterou prošly všecky, o tom mlčí laciný jeho soud. Snadno jest ortelovati pověstné ony studentky a pohrdlivě si o nich zavtipkovati o všech pospolu jak o těch ctnostných, tak o křehkých a zlomených; ale kdo není samolibou pýchou slep, vidí a tuší ne-

jedno těžké martyrium za švýcarskými oněmi příběhy, kterými lehkovážná pomluva chce ženské snahy v podezření uváděti.

Ze zástupů žen, které studovaly na universitách švýcarských a mezi nimiž bylo mnoho Slovanek, vzešel veliký počet zdatných a platných sil v oboru praktického lékařství, učitelství i vědeckého písemnictví; vždy pak byl jádrem toho zástupu hlouček žen čisté povahy a velikého srdce, které vše, co nejšlechetnějšího hlásá nauka lidskosti, provozovaly skutkem mezi svými družkami, dělíce se s nimi o svou skyvu a o svůj plášť, o svou mravní odvahu, o svou dobrou mysl i o své dobré jméno. Byly mezi nimi povahy andělské, rekyně nesobeckosti a soucitu, pravé apoštolky lásky k bližnímu a vzájemné svépomoci. Mnohá zvučná jména dam polských i ruských, v učeném světě chvalně pověřená, náležejí do tohoto pořadí.

Švýcarské university byly to také, jež poskytly vzdělání předchůdkyním Vašim, nejprvnějším Češkám, dosáhnuvším akademických hodností a dopracovavším se vytouženého povolání vědeckého. Obraťte na chvíli též k těmto zrak i mysl, drahé Vy »Minerviny« chovanky, a srovnejte dráhu svoji s drahou jejich.

Před dvaceti a několika lety roznítila se mysl některých mladých dívek vroucí touhou, aby se mohly vzdělati nejen tím způsobem nehlubokým a obvyklým jako nastávající dámy pro salon, ale směrem určitým, důkladně a účelně, jako se vzdělávají mladíci. Tři z nich přilnuly k tužbě svojí neodvratně i zasvětily se jí celou silou mladistvé své vůle. Dvě byly nadšeny myšlenkou státi se lékařkami, třetí horovala pro tichou práci badatelskou i hodlala si zvoliti některý odbor fakulty filosofické; nežli však dospěla k volbě té, opustila své družky uprostřed prací před-

pravných, nahrazujících jim studium na gymnasiu; opustila je navždy — zemřela ve květu mládí, a osiřelé družky pokračovaly dále bez ní.

Z vlastního zkušení, drahé dívky, znáte to množství učebního materiálu, kterýmž se Vám bylo probrati, a víte, jaké píle bylo Vám třeba, abyste se zdarem vykonaly své studium na dobře spořádané škole, pod vedením odborných učitelů, při pravidelném rozdělení času, s výhodou veškerých pomůcek, za povzbuzující nálady v kruhu četných družek, při přátelském čilém s nimi závodění. Nebylo to lehké, pravda-li? A dokonavše zdárně tento studijní běh, cítíte s nevinnou, přirozenou, radostnou hrdostí, že jste provedly cosi nesnadného a čestného.

Představte si však nyní dvě ojedinělé dívky, které beze všech oněch pomůcek a výhod, bez onoho povzbuzení, bez družek a beze sboru učitelů, bez upravené školy a soustavného vedení, samotinky a tiše vlastní pílí, námahou a nadšenou vytrvalostí vše to prostudovaly s úspěchem skvělým, vše to si osvojily hluboce a pevně a beze vší pomoci tak položily základ k dalším vědeckým svým studiím.

Těmto předchůdkyním Vašim nebylo přáno podrobiti se maturitě na ústavě domácím, nýbrž v cizině, ve Švýcarsku, aby na základě jejím mohly býti přijaty na universitu švýcarskou, neboť nebylo v tehdejší době nejmenší naděje, že by mohly vystudovati na fakultě domácí. Nebylo také naděje, že by po ukončených studiích mohly jako lékařky působiti ve svém domově. Tím vším neodstrašeny, s vyhlídkou na doživotní snad vyhnanství z vlasti, bez přátel, bez pomoci — netažte se, s jakými oběťmi a strastmi, s jakými ztrátami a s jakým odříkáním, s jakým napětím veškeré síly mravní, s jakou námahou a nezlomnou, nadšenou, vítěznou odhodlaností do-

spěly tam, kde je znáte a ctíte — na tu dráhu vyvolené práce a milované povinnosti, na níž jako vzory Vaše vynikají obě naše první lékařky Češky.

Vězte to, drahé dívky: samy jen a vlastní silou, vlastními prostředky bez pomoci číkoli, za příkoří a nevraživého odporu jiných získaly si ženy téměř všude onu přípravu k vysokým školám, kterou Vám bezpečně a hotově podala »Minerva«, samy si jinde vybojovaly přístup k vysokému učení vědeckému, o kterou táž »Minerva« pro Vás usiluje s neúnavnou péčí, samy a vlastními obětmi si vykoupily vytoužené povolání svoje životní, ježto Vám přiblížiti na dosah »Minerva« po léta již se rozmyslně snaží, od počátku s upřímnou láskou k Vám — se starajíc o Vaši budoucnost, k nížto Vám vymáhati právo ještě neustane, když Vás ze svého útulku propustí, plna dobrých přání, na cestu samostatnou jako příslušnice vysokého učení.

Jste mlády, proniknuty ohněm krásných záměrů, nadšeny zápalem vlasteneckým, oslněny vznešeností ideálů, ke kterým jste zaplanuly; cítíte v sobě sílu, odvahu, schopnost a vědomí, že jste již statně vykonaly první krok za cílem svým; nic není přirozenějšího, nežli že ve Vás hoří ušlechtilá vůle a dychtivost pospolu s poctivou, nezávadnou ctižádostí, abyste skvěle mohly osvědčiti své nadání, svou energii, své snahy o dobro a pravdu, svou lásku k vlasti, svůj zápal pro vědu, pro pokrok a oblažení lidstva. Co byste chtěly, jest veliké a vzácné; horujete pro představu té velikosti, krutých obtíží takového konání však dosud neznáte, neboť mladost Vaše byla ušetřena vysilujícího zkušení — byla chráněna věrnou pěstounkou Vaší, »Minervou«.

A snad mladé srdce Vaše pocítí i jakýsi žel, že jste byly o tolik šťastnější než sta a tisíce

předchůdkyní Vašich, že Váš úkol o tolik byl usnadněn, že jste tolik nezápasily, netrpěly, neobětovaly jako ženy jiné, ony hrdinky duševní, které vlastní mravní silou razily dráhy celému pohlaví; snad potají Vás zahněte, že tak ohromnými námahami, tak těžkými vítězstvími Vám předpracováno. Vidíte lesk a výsledek těch vítězství, ale neznáte úmorných ran, kterými byla vykoupena, nespatřujete jizev, které zbyly rekovným předním zápasnicím.

Drahé dívky! Byly jste kryty Minerviným štítem; nemusily jste se zakrváceti již při prvních krocích, zachovaly jste si nezkrácenou sílu a plnou svěžest mladosti na cestu další; nuže, rozviňte ji a věřte pevně: tou silou, tou svěžestí, tou nadšenou vůlí i Vy můžete vyniknouti a velké věci vykonati jako předačky ony a příklady Vaše, které celému pokolení žen ukázaly cestu ke vědám. Seberte všecku tu svou sílu, všecky nejlepší své záměry a nejčistší, nejryzejší svoje popudy, vzněťte se nejpřesvědčenějším zápalem vlastenectví a lásky k dobru, a tak vstupte na nový oddíl cesty své, kde jediný, prajediný jest možný postup k cíli: opravdivá, upřímná, ničím neochabující práce!

N e b l o u z n ě n í, n e s l o v a, n e p r o g r a m y, n e s l i b y, a l e p r á c e v á ž n á, v ě c n á, v y t r v a l á, t a b u d i ž s v a t ý m p r o V á s z á k o n e m !

Můžete se vynikajícími státi, ale musíte se vynikajícími právě teprve s t á t i.

Jen mějte, mějte stále před duševním zrakem pravou, ušlechtilou, ryzí velikost a snažte se za jejím příkladem! A vězte pro vždy, že prvním krokem k velikosti jest: pochopiti a uznati velikost jiných, zvláště oněch, kteří pracovali před námi a pro nás, na jejichž ramenou stojíme, kteří

nám srdce svoje dali za podnož, aby usnadnili cestu naši.

Chcete znáti klíč k pravé, v pravdě lidské, jedině cenné velikosti? Že klíč? Ne, velikost jest příliš vzácnou korunou, aby schrána její, srdce lidské, jediným klíčem se otvírala. Mnoho zlatých zámků ji uzavírá. Ale pojmenuji Vám dva nejprvnější, nejdůležitější klíče k její svatyni: skromnost a vděčnost. Skromnost nesobecká, k sobě přísná, ale shovívavá k jiným, a vděčnost, která čest i blaho cítí v tom, když za dobro může odvětiti dobrem.

Pracovaly jste pilně a svědomitě, a bylo to jen k Vašemu vlastnímu prospěchu; jiní a jiné však pracovali víc než svědomitě, pracovali obětovně, ne pro vlastní prospěch, ale pro Váš. Kdo jim kázal, aby se trudili trudem Vaším, aby to velké břímě vložili za Vás na bedra svá? Nikdo — než »Minerva«, bohyně moudrosti. Neboť moudrost jest dobrota, moudrost je nesobecké štěstí v blahu druhých, moudrost je konání nejlepšího, nač síla naše stačí.

Dívky drahé, Češky, budoucí pracovnice pro světlo i dobro, předačky vlastenek našich na příští dráze vědění! Obraťte zrak i srdce své k bohyni moudrosti a skloňte se před ní: pod štítem jejím naleznete klíče k pravé velkosti.

Zdar Vám! Žehnány buďte na životní pouť svou!

Z kampaně o „Minervu".

Tři výňatky.

I. České Minervě.

Výňatek z článku K. Světlé. »Ž. L.«, 1890. »... Známoť, že v každém myslícím člověku jest po pudu sebezachování touha po poznání pravdy

citem nejmocnějším. Avšak dosud velel řád slušnosti neúporně, aby dívky k touze té se nepřiznávaly a v sobě ji potlačovaly, jako cosi neženského, jim škodlivého, ba u nich naprosto směšného. Budiž čínská zeď toho úmorného předsudku u nás »Minervou« konečně rozkotána . . .« »Budiž dívce schopné, učelivé, nejen již výjimečně a náhodou dopřáno, aby nahlédla v nevyčerpatelnou studnici vznešených zákonů přírody, nýbrž konečně, tak jako mladíku, určitě dovoleno s porozuměním se kochati v tisícových krásách všehomíra, sledovati průběh jeho vývoje . . .«

»Za hlavní svůj cíl si »Minerva« arci vytknula proklestiti dívkám našim cestu k vyššímu učení a pečovati o to, aby týmž směrem a způsobem, jako jejich bratři, se domohly samostatné a čestné existence, jakožto lékařky, profesorky atd. . . .«

»Jaký to prospěch pro národ, vypěstuje-li mu »Minerva« rok za rokem řadu dcer, které budou s to pochopiti otázky časové a mladším sourozencům, stárnoucím rodičům u krbu domácího o nich podati výklad rozumný a pravdivý, které jako manželky budou od choťů svých vyzvány, aby se s nimi radily, mínění svoje pronesly, které místo zábav lichých, lživě estetických, budou jako matky s družkami svými rozmlouvat o tom, co by dětem a domácnostem jejich nejvíce ku zdaru a blahu sloužilo, které budou moci býti vším právem příkladem spolužačkám méně příznivě postaveným, jež poznávajíce v nich rádkyně spolehlivé, zajisté ve prospěch rodin vlastních k nim v otázkách choulostivých a naléhavých vždy důvěrně se obrátí.

Dávno u nás vyjednanou a nesčíslněkrát opakovanou věcí, že nám nemožno jinak se udržeti, než s o u č i n n o s t í c o m o ž n á h o r l i v o u, o s v í c e n o u a o b ě t a v o u.«

II. El. Krásnohorská o K. Světlé.

Výňatky z čl. k pamět. dni 24. února 1890. »Ž. L.«, 1890.

»... Jest přesvědčena (K. Světlá), že — anať přirozená povinnost mateřská nezaujímá celého žití ženy ani žití ženy každé — mnoho sil, schopností i volného času vybývá ženám k úkolům, kterých až dosud se byly nepodjaly anebo aspoň jen v řídkých případech výjimečných ...«

»... Světlá je přesvědčena, že i kdyby pravdou bylo, že vrchol geniálnosti prvního řádu je ženě nedostupen, dovede žena vyššího vzdělání mnohem prospěšněji na skutečný prospěch svůj i jiných užíti, než ohromná většina učených mužů také jen průměrně nadaných. Pevně věří, že vliv žen v záležitostech veřejných může býti jen blahodárný a míti za následek odstranění mnohých krutostí a černých nespravedlností, které hyzdí kulturu, vytvořenou samými jen muži... Světlá očekává, že ženy, jakmile všude bude jim dopřáno vyššího vzdělání a práv občanských, vyšinou se na první místo ve všech oborech činnosti, při kterých na stránce mravní záleží nejvíce, a že tedy nejblahodárněji budou účinkovati v upravení lidské společnosti, v reformě její, ve správě všech věcí občanských a v zákonodárství.

»Věřím, že budoucnost jest naše!« pravila mně nedávno Světlá se zářícím okem, když jsme mluvily o snahách žen po veřejném působení.«*)

*) Prací i zápasem volební právo ženám českým dobyly v etapách: Teréza Nováková, Marie Tůmová a hlavně F. F. Plamínková. Za součinnosti spolků: Volebního výboru, žen. klubu čes. a Ústřed. spolku čes. žen atd. Pozn. red.

III. Z obsahu petice českých žen k rakouské radě říšské. »Ž. L.«, 1890.*)

V petici, koncipované E. Krásnohorskou, shrnuty všechny důvody psychologické i národní, jež mluví pro ženské studium, které v cizině už dávno existuje:

»Lékařky zahraniční působí ponejvíce v soukromé praxi, ale domáhají se krok za krokem také míst při veřejných ústavech léčebných i při úřadech zdravotních; v Americe, v Anglii a ve Francii zaujímají mnohá nižší i vyšší postavení v nemocnicích ...

Na bojištích rusko-turecké války ani v lazaretech bombardované Paříže, v bědách epidemické cholery v Italii ani v nebezpečí misionářských stanic v Asii a v Africe — nikde se nedaly učenkyně vědy lékařské od svých mužských soudruhů zastíniti srdnatostí, sebezapřením a obětavou vytrvalostí ve službě; všude se vyrovnaly nejlepším z nich. Lékařky se objevily býti hrdinkami ve svém povolání, posvěcenými kněžkami lidumilnosti a nezřídka i nejzmužilejšími obětmi jejími.«

Závěr petice zní: »Vysoká sněmovno poslanců rakouské rady říšské, račiž se usnésti na změnách příslušných zákonů v ten smysl, aby ženám za týchž podmínek jako mužům řádné studium universitní na fakultách filosofické a medicinské se neodpíralo, dosažení akademických hodností na universitách domácích jim se možným stalo a jim dovoleno bylo ucházeti se o stolice učitelské na vyšších ústavech dívčích i provozovati lékařské povolání v zemích mocnářství rakouského, zejména v království českém, markrabství moravském a vévodství slezském.«

---

*) Tamtéž jsou i jména všech osobností a spolků, jež podepsaly petici.

K tomuto státoprávně pointovanému závěru připojuje redakce »Ž. L.« drobným tiskem: »Toť první zákonitý projev v Rakousku, kterým se ženy domáhají práva k vysokému učení. Navždy zůstane památka, že jsou to ženy české, které zahájily v této říši významný ruch ten vzdělanostní, a že jsou to čeští mužové, kteří jim v něm přispěli svou osvícenou podporou.«*)

Kamil Harmach:

Otázka vyššího vzdělání žen a rakouský parlament.

V únoru roku 1890 podaly české ženy petici**) k Radě říšské, aby bylo umožněno ženám oddávati se studiu na vysokých školách, zejména na lékařské fakultě.

Petice zůstala nevyřízena, ale myšlenka sama nalezla ohlasu na místě, kde bylo toho nejméně očekáváno. V polovici dubna téhož roku hlásí vídeňský tisk, že císař dovolil ruské lékařce Rose Kerschbaumové provozovat v Rakousku praksi.

Záhy nato prozrazuje »Čas«, že v Praze sestupuje se komitét, který si vzal za úkol zříditi ženské gymnasium jako průpravu k universitnímu studiu žen. Popud k založení školy vyšel z Ženského výrobního spolku a k vedení školy založen byl zvláštní spolek »Minerva«.

*) V Německu otevřeny gymnasijní kursy až v roce 1893.

**) Podrobný referát zvláště o řeči poslance prof. Masaryka v rakouském parlamentě podává též Krásnohorská v »žen. listech« v prosinci 1891. Pozn. redakce.

Zájem o první ženskou střední školu v Rakousku byl veliký, a proto nijak nepřekvapí, že v lidovém programu, který byl brzy na to v »Čase« uveřejněn a zachycuje všechny aktuální požadavky českého národa, čteme větu, dožadující se zřízení ženských gymnasií a úpravy právoplatného navštěvování vysokých škol ženami.

V lednu příštího roku 1891 byla poslanecká sněmovna říšské rady rozpuštěna a v březnu provedeny nové volby. Výsledek přinesl vítězství svobodomyslné strany, k níž se připojili před volbami t. zv. realisté, sdružení kolem prof. dra T. G. Masaryka, dra Karla Kramáře a prof. dra Jos. Kaizla. Pád strany Riegrovy učinil veliký dojem po celé rakousko-uherské říši a zesílil v nové, vítězné straně vědomí odpovědnosti.

Strana svobodomyslná měla mezi svými poslanci řadu znamenitých odborníků, kteří byli ustanoveni, aby čelili zejména při vyřizování státního rozpočtu jednotlivým ministrům a jejich činnosti a předváděli požadavky českého poselstva.

Školství střední a vysoké svěřeno bylo posl. Masarykovi, posl. Blažkovi a posl. K. Adámkovi a již první rozpočtové jednání v plenu poslanecké sněmovny přineslo pozoruhodné řeči posl. Masaryka a Blažka. První poslanec promluvil dne 30. června 1891 o nedostatcích rakouského středního školství, kritisoval vady studií a vytkl české požadavky reformní, prof. Blažek promluvil dne 1. července o vadách a nedostatcích, zejména českých vysokých škol a hájil požadavek, aby ženy byly připuštěny na filosofickou a lékařskou fakultu vysokých škol.

Zasedání poté bylo přerušeno a poslanecká sněmovna pokračovala ve svém rokování po

prázdninách. Zatím byla předložena petice ze sjezdu žen, konaného 14. května 1891 ve Vídni za připuštění vyššího vzdělání žen.

Po druhé ujal se prof. Masaryk věci žen v plenu dne 30. října téhož roku. Nová jeho řeč byla pokračováním řeči červnové. V prvé části zabýval se podrobně otázkami reformy středního školství vůbec — a vyvolal obšírnou repliku ministra vyučování Gautsche — a druhou část své řeči věnoval otázce vzdělání žen.

Řekl v podstatě toto: »Jest podivno, že při svých školních starostech zapomínáme na polovici společnosti lidské, na ženy. Žena má býti lépe vzdělávána, poněvadž ona především jest vychovatelkou. Kárám-li vady školy, nechci nutiti ženy do těchto nedokonalých škol, ale žádám školy reformované, a v těch aby byly ženy více než dosud vyučovány. Vliv žen zjevil by se způsobem svrchovaně povzbudným a dobrým, jak ukazuje stať Buckleova »o vlivu ženy na vědu«. Doufám, že bychom lepším vychováním žen přivedli do školy a tím i do celé společnosti lepší, čerstvější živel, že by názornost a prostnost myšlení byly vlivem žen zesíleny. O vzdělání žen lze mluviti se dvou stanovisek, jednak s hlediska všeobecného vzdělání, jednak s hlediska výrobní schopnosti ženského pohlaví. Poukazuji k tomu, že u nás zrovna tak jako v jiných zemích jest otevříti ženám ještě mnoho a mnoho oborů, aniž nám třeba se obávati konkurenčního zápasu o výdělek. V Sasku na př. jsou ženy úřednicemi v ženských káznicích. Věc ta není docela nic nepraktická. Podobně, myslím si, že by bylo zcela správno, abychom žádali nejen v Bosně a Hercegovině a nejen snad ještě také v Solnohradech zvláštním rozhodnutím vlády připuštění prakse lékařek, ale naopak všude ve všech zemích, a proto aby se staly ženám pří-

stupny školy střední i vysoké. A o to žádám. Dosud rozvíjelo se vyšší vzdělávání žen alespoň u nás v Čechách takovýmto způsobem: Vzdělávání žen se ponechalo výchově soukromé. Ústavy ke vzdělání učitelek byly zprvu jen soukromé a teprve později staly se ústavy státními. Soukromé ženské spolky výrobní obstarávaly vyšší vzdělání žen v oborech obchodním a průmyslovém. Pokračovací školy dívčí zakládají a vydržují si naše obce samy. Konečně už máme i soukromé české gymnasium dívčí. Zařídil-li stát už ústavy ke vzdělání učitelek, zařizuje-li i dívčí kursy kreslířské, malířské, vyšívačské při státních umělecko-průmyslových školách, dal-li už také úřední svolení k dívčímu gymnasiu, zdaž by nemohl povoliti dívkám i to, aby vyjdouce ze škol obecných a měšťanských, mohly se dále vzdělávati na školách středních a vysokých? Žádám tudíž aby stát i v tomto oboru vedle soukromé výchovy více činil, a nežádám tím nic nemožného. Poukazuji k tomu zjevu, že na př. v Prusích už roku 1873 byla zřízena školská komise, která rokovala velmi podrobně o této věci a prohlásila zásadu, že přísluší státu starati se také o přiměřené dívčí školy střední a vysoké, podobně jako se stará o gymnasia. Nemohu tudíž než naléhavě doporučiti správě vyučovací, aby příznivě vyřídila petice, slavné sněmovně o těchto věcech podané, totiž petici z Čech a petici ze sjezdu žen ve Vídni ze dne 14. května 1891, aby ženy byly připuštěny do středních a vysokých škol, a aby vyučovací správa o to dbala, aby stát i v tomto směru vývoj věcí nejen podporoval, ale i řídil a vedl. Kladu tyto požadavky také za tím účelem, aby se dostala pod úřední dohled dosavadní soukromá

výchova celé poloviny naší společnosti.« Na konci své řeči se přimlouval posl. Masaryk za požadavek druhého státního ústavu učitelek. (Čas, V., str. 738 a n.)

Řeč posl. Masaryka vyvolala veliký zájem ve sněmovně, a ministr Gautsch i mnoho poslanců na ni reagovali.

Posl. Adámek rovněž s vřelou účastí se ujal otázky ženských středních škol a přístupu žen ke studiu lékařskému. Za Němce promluvil posl. dr. Süss, ale nesouhlasil s názorem Masarykovým na ženskou otázku, řka, že by bylo chybou proti přírodě, kdyby ženy se věnovaly i jiným zaměstnáním než rodinnému. V replice odpověděl posl. Masaryk: »Úlohou ženy, pravda, jest výchova tělesná i duševní budoucích pokolení. Ta úloha dnes jest nesnadnější, než byla dříve. Ženy musejí vychovávat děti lépe a správněji než dosud, a s tohoto hlediska třeba posuzovati i vyšší vzdělání žen. Stát kromě toho má povinnost dohlédat k soukromému vzdělávání žen.« S názory posl. Masaryka na vyšší vzdělání žen projevil souhlas posl. Hofman, posl. dr. Engel a školský zpravodaj rada Beer. Ministr Gautsch ohlásil při té příležitosti, že převezme v nejbližších letech šest obecních dívčích škol ve Vídni do státní správy a přislíbil, že zřídí v Černovicích samostatný vzdělávací ústav pro dívky řeckovýchodního vyznání.

Pokrokové stanovisko české delegace v otázkách školských došlo uznání téměř všech vídeňských listů, a zejména Wiener Allgem. Zeitung vzdal Čechům poklonu, že přinesli nové myšlenky do pustiny parlamentní, a vyslovil se sympaticky o hlavním řečníku, posl. Masarykovi. U ministra Gautsche vyzdvihl, že se vyhnul pedagogické stránce ženské otázky, ale neod-

vážil se ji absolutně odmítnouti, jak učinil prof. Süss.

Zápas českého poselstva nevyšel na prázdno, a »Čas« mohl záhy z Vídně prozraditi, že »v ministerstvu vyučování pomýšlí se vážně na iniciativu v této věci«.

Ještě nutno připomenouti, že dne 6. listopadu 1891 podal v poslanecké sněmovně posl. A d á m e k petici spolku »Minerva« za připuštění žen na universitu.

MUDr. Anna Honzáková:

Za Eliškou Krásnohorskou.

Ještě před pěti lety, kdy slavily jsme, již s ohledem na vysoké stáří zakladatelčino, 35. výročí založení »Minervy«, mohly jsme Elišku Krásnohorskou osobně pozdraviti a jí poděkovati. Dnes už jen vděčné vzpomínky naše jdou za ní, velikou budovatelkou nového života ženy.

Do jejích dívčích let zapadla světová idea osvobození ženina, rozezvučela duši její mohutným souhlasem a zanítila touhou po splnění. Ale železné předsudky doby, konservativnost starosvětské rodiny, dluholetá, často recidivující bolestná choroba rdousily její rozlet. Silný duch E. K. však přemohl všechny překážky. V dopise A. Bayerové,*) datovaném v Plzni 30. VII. 1873, psala: »... znáte je a nazýváte je svým, to veliké blaho osobní svobody? Já znám je jen částečně, a již té částečky vážím si nade všecky radosti, jež jiným poskytuje zdraví a mládí. Mám

*) Všechny úryvky z dopisů E. Krásnohorské Anně Bayerové citovány jsou podle rukopisu z majetku knihovny Národního musea.

totiž tolik svobody, že čas můj jest úplně mým, a tato svoboda jest vykoupena jedenáctiletou bolestnou chorobou, která mne učinila neschopnou každé ruční práce. Také kus mé kroniky, a to zvláštní, neboť to, co bylo by jinému neštěstím, stalo se mi prostředkem jediného blaha, které znám; není to paradoxní? Typické otroctví, typická odvislost, časem tak úplná jako u nemluvněte, dopomohly mi k duševní svobodě.«

Tuto trpce nabytou duševní svobodu i všechny své duševní síly, nadání, píli a nezlomnou energii dala Krásnohorská pro celý život nezištně v služby ideje osvobození žen. Pojala myšlenku zříditi dívčí gymnasium, a to jak mi 14. III. 1924 psala, »již roku 1871, kdy Světlá založila Ženský výrobní spolek, jenž tehdy mé mladé hlavě nevyhovoval, a jehož důležitosti jsem teprve později porozuměla«. Nebylo jí tehdy ani plných 24 roků. Připravovala se k tomuto podniku 19 let, studovala poměry v cizině, podrobně zkoumala půdu doma, vyhledávala přívržence ženského studia, radila se se školskými odborníky, odolávala skepsi přátel ženského studia, vážila obezřetně, ale nebojácně síly protivníků. Své dlouholeté úsilí pak takřka rázem vtělila v čin, využivši v geniálním postřehu a s výtečnou znalostí lidských povah faktu, že rakouský císař dovolí cizince dr. Kerschbaumové provozovati lékařskou praxi v Solnohradě.

Popsala tehdejší svoji práci dr. B a y e r o v é 14. IX. 1910: »... pustila jsem se ihned přímo do předpravných prací pro „Minervu“. Nejprv: seznámit širší obecenstvo s otázkou, ventilovat ji v novinách a v parlamentě, — aby zainteresovala publikum a nebyla vyhozena do světa jako mrtvé děcko. A zainteresovala: polemisovalo se o ní horlivě (hlavně p r o t i ní), hýbalo se to, dobří lidé mi na potkání dělali mravokárná ká-

zání, ba i spílali, a naivní mudrci mysleli, že se věc takhle „řeší" a rozřeší polemikami, peticemi a řečnickými výkony. Nejspíše mě považoval dr. Rieger také za takovou naivku, neboť mi vzkázal, že nejdu pravou cestou, že musím jít cestou administrativní, k ministerstvu. Ovšem jsem poděkovala — ale nevykládala, že nežli u m n e dojde na cestu administrativní, jdu strategickou cestou p r a k t i c k o u, a nikdo netušil, jaký kus práce jsem zatím v tichu již udělala, abych připravila a r m á d u d í v e k, která za pět let zabuší na bránu university! — Ten kus práce však šel ztuha, poněvadž n i k d o, ani nejlepší přátelé otázky, jako prof. Studnička a prof. Janovský, nevěřili v m o ž n o s t, abych to provedla, totiž, abych zřídila a udržela gymnasium. Ani Náprstek nevěřil, že by to šlo bez „dollarů". Myslela jsem, že budu míti práci těžkou a dlouhou, avšak — —

Teď přijde to pravé, proč Vám vše píši: Jakmile se ocitla v novinách zvěsť, že císař dovolil dr. K-ové lékařskou praxi v Solnohradě, koupila jsem tolik výtisků novin, co jsem potřebovala, a šla jsem majestátně jako bohyně Minerva sama na místa rozhodující. Na radnici měli právě sezení. Poslala jsem noviny s červeně zatrhnutou zprávou po úředníkovi do zasedací síně starostovi a vzkázala, že jej v praesidiu očekávám a prosím o rozmluvu, poněvadž v radosti nad císařským skutkem hodlám zříditi dívčí gymnasium. Starosta (dr. Šolc) okamžitě přišel, a několik slov mých o významu toho císařského skutku elektrisovalo jej tak, že poslal do sezení pro oba náměstky (JUDra Eiselta a Kandrta). Sezení městské rady bylo na ¾ hodiny přerušeno k vůli mé záležitosti, a všechny tři hlavy města nadšeně uznávaly, že se pro takovou „důležitou, pokrokovou a čestnou věc, v níž císař sám dal skvělý

příklad", musí něco stát, že obec mi jistě dá místnost, o jakou žádám a slíbili mi všemožnou podporu. A zrovna takový dojem učinila zpráva o Kerschbaumové i v zemské školní radě, u ředitelstev středních škol, u poslanců, redaktorů, žurnalistů, — vůbec všude kamkoli jsem přišla a žádala pomoci. Využitkovala jsem ten dojem ve prospěch toho, co jsem s m ě l a fedrovat, — totiž „Minervy". — »To nadšení pánů arciť pak vystřízlivělo a leckterý slib by se byl rád zviklal, ale již to nešlo, nepopustila jsem, a za tři měsíce byla „Minerva" hotova. Jediný, kdo trvale vzdoroval, byl místodržitel Thun. I jeho choť byla proti ženskému studiu silně zaujata. Byla jinak roztomilá a vzdělaná, znala jsem ji, neboť navštěvovala Výrobní spolek a mne, žádala mě o cosi k vůli jakýmsi vídeňským výstavám, vyhověla jsem jí, ona však mně nikoliv, když jsem ji pro „Minervu" žádala o přímluvu, aby místodržitel nedopouštěl vraceti nám po tolikrát zadané stanovy nepotvrzené.«

O tom, jaké obtíže musila zdolati před samým otevřením »Minervy« napsala mi K. 16. XI. 1925: »Nuž, a v mých zápiskách (divím se, že ne již spálených) jest zaznamenáno: od 21. až do 25. září samé písemné práce pro rodící se „Minervu" a lítání — neboť v poslední chvíli, t. j. dne 25. září chtěl zem. šk. inspektor Pavlíček odvolati své svolení, aby prof. Prusík dostal na akad. gymnasiu volno na dvě hodiny denně k řízení Minerviny školy, přišel s tím osobně ke mně! Představte si, co mě to stálo rozčilení a námahy, urovnati tu věc? — A dále: v den následující, 26. září odřekl získaný již kandidát předsednictví, náš spojenec JUDr. Bárta. A o den později na 27. září byla již na policii i v novinách hlášena ustavující valná hromada . . .« V témž dopise mi psala K. o jiných četných svízelech s »Mi-

nervou«, které byly takového rázu: »že jsem již dne 17. listopadu dala panu předsedovi demisi z výboru«. Nejbližší události z 19. XI. pohnuly ji k setrvání: »... uznala jsem za nutné zůstati na stráži a vyhověti starému panu Baudišovi, jenž pro vše na světě mě uprošoval, — aby tu přec byl někdo, kdo by všecka břemena nesl a na němž by se štípalo všecko dříví. Ujišťuji Vás, že dobrou věc lze udržeti jen sebezapřením. Nejhorší a nejtrpčí zkušenosti své jsem spálila v kamnech a utopila v mlčení. Co jsem Vám zde naznačila, jest jen malá ukázka«.

Bohužel i já, která jsem po léta byla její osobní lékařkou a těšila se velké její přízni a přátelství, jsem nechtíc, mimo nadání jí způsobila velkou bolest, připojivši se roku 1909 k akci za přeměnu klasického gymnasia »Minervy« v reálné gymnasium. Krásnohorská jsouc tehdy již několik let mimo výbor »Minervy« a neznajíc proto pravého stavu věci, uvěřila tvrzení odpůrců reformy, že akce naše je znevážením jejího díla. Dlouholetá roztržka s ní byla mou velkou životní bolestí. Po letech došlo šťastně k vyjasnění mezi námi a k novému, již trvalému přátelskému sblížení; bylo mi velkou radostí a úlevou, že mohla jsem jí dokázati, že vroucí láska a hluboká vděčnost k ní z mé duše nikdy nevymizely.

Hold, který jí »Minerva« a Sdružení akademicky vzdělaných žen vzdaly při 35. výročí založení »Minervy«, ji upřímně těšil. Uvádím začátek soukromého projevu jejího z dopisu, 23. XI. 1925 mně zaslaného: »Dovolte, abych Vám neoficielně a neformálně, zcela jen přátelsky od srdce k srdci poděkovala za vše (a bylo toho mnoho), čím Jste tak vlídně obmýšlela učiniti mně radost a poctu a skutečně učinila obé vrchovatou měrou. Víte sice ovšem, že si nelibuji v žádné, byť sebe laskavější oslavě, ale tu naši bývalou skrom-

nou Minervu a její první — zvláště tyto p r v n í statečné žačky mám k srdci přirostlé a ráda se s nimi dělím — jako u jednoho rodinného stolu — o ten pamlsek „světské slávy" a pamětlivého uznání se strany mladších.«

Největší radosti a zadostiučinění dal Krásnohorské rychlý rozrůst a zmohutnění díla, k němuž položila pevné základy. Jako zanícenou vlastenku blažil ji fakt, že dobyla českým ženám prvenství středoškolského a vysokoškolského studia v celé střední Evropě.

Zdánlivě jednotvárný byl celý skromný život této veliké ženy; ale její duševní život byl přehorlivý, kypící varem myšlenek, vtělovaných ve velké činy. Zevně nesla Krásnohorská pečeť doby svého mládí, což povrchního pozorovatele snadno zmátlo. Ale nitro její bylo pokrokové, revoluční, činy její smělé, průbojné. Stála vysoko nad úrovní své doby a proto nemohla jí býti doceněna. Její velkost roste odstupem času.

PhDr. Gustav Pallas:

Korespondence Elišky Krásnohorské.

Bylo by jistě záslužnou a velmi vděčnou prací uspořádati a v dobrém výboru vydati korespondenci této spisovatelky a vlastenky, jež po tak dlouhou dobu měla přední úlohu v kulturních a nepřímo i v politických dějinách naší vlasti. Tragický osud životní, známý dnes z její jímavé autobiografie, znemožnil Elišce Krásnohorské téměř všechny společenské styky, a tak nezbylo této tělesně podlomené, ale duševně až do posledních chvil vysokého stáří ku podivu svěží a statečné ženě, nežli omeziti se v osobních stycích na poměrně malý okruh přátel, ale za to

tlumočiti všechno ono nezměrné bohatství hluboce lidsky, básnicky a vlastenecky cítící duše jenom písemně, z malé části pro tisk, z valné většiny v dopisech.

V těchto dopisech, jichž se rozlétlo na tisíce z dlouholetého domácího vězení El. Krásnohorské v Černé ulici (tam je dnes i pamětní deska), jeví se autorka ve světle tak sympatickém, a je tam tolik zajímavostí nejen osobních, směrodatných pro blízké poznání její povahy, ale i veřejných, o událostech, zjevech a hlavně lidech soudobých, že by se tato korespondence dala směle postaviti vedle nejslavnějších souborů tohoto druhu. Co hodin denně asi trávila nad svým psacím stolkem, neúnavná a při své dojemné noblese vždycky, i na nejskromnější dopisy odpovídající, tato jemná duše! Její písmo bylo až do posledních let velmi úhledné, takřka dívčí, velmi pečlivé, a ač těžce ochrnuta, psala vždycky sama, nikdy nediktovala. Právě jako Alois Jirásek, jenž také psal všechno sám i v dobách těžké nemoci a vysokého věku, také pln taktu — skvělý příklad pánům spisovatelům mnohem menším významem i taktem.

Nejhodnotnější z celé korespondence Elišky Krásnohorské jsou dopisy, psané za války, hlavně v posledních jejích letech, kdy utrpení našeho národa bylo největší a zoufalství se začínalo projevovati stále nezdolněji. Prorocké vidění velkého našeho vítězství tlumočila symbolicky ve svých nabadavých básních, pro něž mívala s censurou často velké potíže, ale otevřeně je mohla projeviti v dopisech, nesoucích se tónem vždycky hrdě vlasteneckým a nebojácně riskujících prozrazení se všemi důsledky tehdejší doby, jejíž mstitelé by se sotva byli zastavili před prahem domu churavé stařenky. Hluboké pochopení pro všechny aktuality ži-

Dr. Albína Honzáková:

Trojí naše jubileum.

V tomto 1930 roce oslavujeme my, československé ženy, trojí významné jubileum: osmdesáté narozeniny prvního presidenta naší republiky **T. G. Masaryka,** čtyřicáté výročí založení ženského studia u nás **E. Krásnohorskou** a sté výročí narozenin **K. Světlé.**

Karolina Světlá silou svého umění vytvořila ženskou osobnost svézákonnou, plnou touhy a vůle po obsažném životě. Dospěla k přesvědčení, že vzděláním lze učiniti ženu lepší matkou i manželkou, jakož i spolupracovnicí mužovou v díle reformy společenské na poli veřejné správy a zákonodárství. Proto vybudovala Ženský výrobní spolek, osvětový stupeň základní a demokratický, pro všechny dcery národa.

Eliška Krásnohorská, básnířka a skvělá propagátorka idejí ženského hnutí, žena kovové energie, zakládá střední školu dívčí »Minervu«, aby urovnala ženám českým cestu k studiím na vysokých učeních.

T. G. Masaryk mezi souvěkými muži národa jedinečný obránce hluboce pojatého, rovnocenného lidství ženy v důsledné a nezlomné linii od mládí až po dnešní vysoký svůj věk. T. G. Masaryk dal ženě československé víru ve vlastní její bytost a učinil ji rovnou před zákonem, započav politickým programem své strany a dovršiv své úsilí památnou ústavou washingtonskou.

Majíce uznané právo na vlastní život a právo

na svobodnou součinnost v celém rozsahu dílny lidskosti, chceme my, československé lékařky, profesorky, právničky a inženýrky, ruku v ruce s ženami všech vrstev národa pracovati pro radostnější a plnější život svého národa, zvláště jeho nejmladších dědiců.

*

* *

Význam T. G. Masaryka pro ženu československou snaží se ukázat jubilejní kniha »Masaryk a ženy«, vydaná Ženskou národní radou r. 1930. K osobnosti zakladatelky »Minervy«, Elišky Krásnohorské, váže se několik článků této knihy a vlastní její projevy zde otištěné.

Tato velká žena žila prostě jako řecký filosof, milovala svůj národ jako antický člověk, neboť mu dala celý svůj život — jenž byl jedinou, ale radostnou prací — »jakož zákony kázaly nám«. Po léta vedla křížová tažení, aby dobyla svaté svobody ženám a dívkám českým. Na svůj zápas se připravila důkladně. Z celého světa sehnala doklady a důvody pro svou věc a jako dobrý strateg správně využila konjunktury situační a slabosti nepřítelovy. Pokryta chválou nebo tupena, vždy táž s úsměvem na rtech, se zábleskem geniality v zářících očích, nebo s dobromyslnou ironií, někdy i sarkastickým vtipem šla pokorná a chudá bez únavy vítězně za cílem.

Provázena přáteli, nesmírně si vážila opravdového porozumění. S jakou vděčností píše o Janu Nerudovi: »Vlastní bratr nemohl se upřímněji těšiti z našich snah a prací, opravdověji nás podporovati svým povzbuzením, radou a rytířským uznáním. A kdežto mnohý samolibý pidimuž se tím pyšní, dovedl-li nás veřejně — jak myslí — ponížiti posměšným bagatelisováním, velikán Neruda spěchal a bylo mu hlubokou potřebou snažit se, aby co nejurčitěji a

nejdůrazněji ukázal veřejnosti, jak vysoko si váží toho, co dobrého vykonal ženský duch a ženské srdce...« Poslední lístek Nerudův Krásnohorské zněl: »Odchovejte nám tedy inteligenci ženskou! Ať je lepší než ta nynější mužská.!«*)

Ve své kulturně sociální práci byla E. Krásnohorská nadšenou následovnicí Karoliny Světlé. V článku na oslavu dvacátého výročí Ženského výrobního spolku v Praze Krásnohorská hodnotí čin Světlé: »Nejslavnější žena česká, geniální Karolina Světlá, založila spolek náš. Pomýšlejíc na blaho prosté pracovnice, obětovala tato velká pracovnice duševní ochotně léta svého života, aby zorganisovala jednotu žen, kterou můžeme právem nazvati jednotou sester českých ve smyslu moderním, ve smyslu vlastenectví a praktické humanity; základem našeho spolku jest zásada, že na silnějších jest, aby pomáhaly slabším, na šťastnějších, aby oblažovaly trpící, na osvícenějších, aby vzdělávaly ty, kterým se nauk nedostává.« ... Stůjž v národě navždy jako pomník ženské oddanosti k práci spasné, k dílu dobrému; jako živý protest proti sobectví, jako chrám dobré vůle a dobrého zdaru s tímto heslem v čele: »Vše pro všechny«.

Tento duch demokracie a altruismu, vyjádřený heslem »Vše pro všechny«, byl důležitou složkou v rozvoji obou větví dívčího školství.

Nás, své odchovanky, zavazuje pokračovati v práci pro kolektivní dobro.

Základem působení akademiček je přirozeně dobrá práce v povolání ve vědě a v rodině. To uspokojuje a odměňuje. Za to všem jim patří

*) Ženské listy 1891, str. 188.

vřelý dík. Přála jsem si, aby pověděly samy, co jim znamená práce v povolání, co lékařky, učitelky, inženýrky atd. vloží tam energie a lásky. Co také radosti dává nám zase naše práce. My — učitelky — jsme živnou půdou, z níž každé to lidské sémě si vybírá, co potřebuje. Třída! Padesát dětí tam je, 50 nejvábivějších úloh k řešení. Svou uměleckou stránkou nás celý ten proces výchovy uchvacuje tak, že není ani času ani chuti na vědeckou analysu.*) Padesát lidských srdcí bije rychle a jemně ve vaší duchovní dlani. Padesát hlaviček s bystrým vnímáním, chtivých vidět, slyšet a myslit — ale po svém — čeká od vás klíče k svému já, klíče k životu a poznání. A všechno to naučíte se číst z dětských očí. Ještě v oktávě máme v mnohém dosud děti, jako už v druhé třídě můžete viděti zpytavý pohled vážného člověka. Z padesáti dětí některé se brání práci, jiné se brání uniformitě, jiné brání svou svobodu a hrdost, jiné skrývá bolest z domova, jinému nedostačuje tempo vyučování, jiné těžko dýchajíc sotva stačí. Všech padesát chce při tom žít, mít veselo, smát se, bavit se, pokoušet a bouřit se, ale dobrých čtyřicet chce se hodně dovědět a přes protesty proti lekcím a hubování chce vážnou, opravdovou práci, důkladné, ale životné vědomosti. Tím vším bohatne i vaše živná půda, nepozorujete ani, jak s duševní energií i fysická uniká vám jako krev z otevřených žil — neboť to je proces zrání — až se v našem životě ozve onen varovný, vysoký a disharmonický smetanovský tón. A pak ještě máme sílu přizpůsobiti se. To je škola a ne ta »bouda«, která nás na 5 hodin denně zbavuje

*) Učím na »Minervě« právě třicátý rok dějepisu a zeměpisu a bývala jsem často třídní. Měla jsem ve třídě až 67 žaček a při tom i češtinu.

slunce a vzduchu. A tak každé naše povolání má svůj životní styl.

Lékařky hlavně po sociální a psychologické stránce svého povolání mají pro ženy a děti svůj specifický význam, jako ho mají inženýrky chemie (pro správnou výživu) a architektky, navrhující obydlí s větším a živějším zřetelem pro potřeby ženy jako hospodyně a matky.

Velká úloha čeká ženy právnicky vzdělané při proměně právních zásad a názorů.

Prvá řada studentek vstoupila do života za vlády přísného celibátu.

Ty z prvé generace, jež se vdaly, musily se rozloučit i s milovaným povoláním. Věřily, že je nutno, aby se žena obětovala. Píše mi jedna z nich, matka dvou dětí: »Je potřebí muži velmi vzdělané ženy? Nevím. Prostá žena, která má výborné srdce, skromná a obětavá (naše svaté matky) je lepší. Tvoří dodatek k muži i jako kamarád stačí, snad líp ještě, protože jí nenapadne rozvádět své názory oproti mužovi!« Ale jiná, vdova, matka pěti synů, píše: »Těžké postavení vdovy s dětmi snad bych nesla ještě tíže, kdybych neměla to jasné vědomí svých povinností, pevnou vůli jim plně dostáti a dosti inteligence býti svým dětem matkou i otcem zároveň. A to, myslím, že mi dalo studium.«

Dnes má žena právo volně rozhodovati o svém životě a zůstává i provdána ve výdělečné práci. Tato osobní svoboda ženy je výsledkem dlouholetého úsilí F. F. Plamínkové. Přečtěme si v knize »Vedoucí ženy evropské«, jak o tom F. F. Plamínková sama vypráví: »Když jsem přečtla »Chopinovo preludium«, napsala jsem jeden z prvních svých článků. Byl to vášnivý protest, ne z důvodů osobních, ale mravních, proti celibátu, vnucovanému ženám. Byl to protest proti řádu, který ženy

ohýbá a nutí je na zcestí. Od té doby bojovala jsem proti vnucovanému celibátu nepřetržitě až po dnešní den. Po válce — šest týdnů po osvobození — dostala jsem od ministra školství ujištění, že bude pro učitelky zrušen via facti. Během půl roku dosaženo úpravy zákonem, jehož platnost po dalším zápase rozšířena i na ostatní ženy ve službách státních a veřejných.«

Celou složitost dnešního přerozujícího se života ovládá svým duchem tato pokračovatelka velkých cílů B. Němcové, Světié a Krásnohorské, F. F. Plamínková, jež bystře postřehujíc potřeby dneška a zítřka, stala se moderní vůdkyní československých žen jak ideovým pojetím, tak i kulturní, sociální a zákonodárnou činností svou.

Tyto vymoženosti, jež nám daly volnost sebeurčení, ukládají nám všem, všem bez výjimky*) zároveň velkou odpovědnost, volající k nás k iniciativě a k spolupráci v řešení hlavních problémů naší doby, zostřených a komplikovaných do jisté míry také tímto příznivým pro nás vyřešením t. zv. ženské otázky. Jsou to široké, základní problémy: zdravého a kulturního života rodiny, vhodného vzdělání národa, správné výživy jeho, nezaměstnanosti a problém rozsahu hmotné a morální bídy. Právě vzdělaná žena musí být, a musí to dokázat, že je elementem, jenž usiluje především v rodině o vzájemné pochopení a snášelivost, že není destruktivní, ale naopak tmelící součástkou rodiny v nové její koncepci.

*) Poukazuji zde na rostoucí důležitost pěstounek odborně vzdělaných na školách pro odb. žen. povolání, právě pro děti žen akademiček výdělečně činných a tím zpravidla lépe hmotně situovaných. Tyto pěstounky umožní, aby pro výchovu dětí byl využit i čas, v němž otec i matka jsou mimo dům.

Žena patří do rodiny. Pravý její úkol je mateřství. Ano. A také duší každé ženy prochvívá láska k dítěti. K dítěti vůbec, nejen vlastnímu: dokud toto cítění nestane se zákonem v srdcích všech žen, dotud ženy nestačí úkolům, diktovaným moderní dobou. Toto velké, spirituelní přehodnocování a prohlubování mateřského instinktu je nezbytné, aby žena nezůstala jen pěstitelkou výlučného rodinného egoismu a pochopila, proč musí pracovat také pro jiné a pro všechny. Vzpomínám zde jen Marie Stejskalové, jež byla nejlepší matkou tisíců dětí sirotků, vzpomínám H. Tuskanyové a jiných kolegyň, jež živily a vychovávaly četné své sourozence.

Dnes, po válce, prožívá lidstvo krisi r o d i n n é h o ž i v o t a. Zde musí pomoci právě ženy vzdělané. My české ženy máme tradici přes půl tisíciletí starou, jež nás zavazuje pečovat o zdraví života rodinného a veřejného. Při tom však musíme bedlivě sledovati, co v té věci konají ženy jiných národů. A uzříme, že v popředí péče stojí dítě, jeho i jeho matky volný růst. Nestačí složit všechny ty úkoly na stát. My svou organisovanou dobrovolnou prací musíme přispívat k zdraví národa. Spojené státy severoamerické mají svůj úřad ženský a dětský, jakási ministerstva. Ale vedle nich a s nimi pracují řady dobrovolných pracovnic velmi vzdělaných.

A v sousedním Německu?

Vidouce, jak četné rozvraty rodin ohrožují zdravý vývoj mládeže, budují německé ženy, zvláště akademicky vzdělané, rozsáhlou pracovní organisaci. V ní společně pracují stavovské organisace lékařek, právniček, učitelek, sociálních pracovnic, universitní semináře a četné osobnosti na velikém úkolu. Opatřují na základě vědeckých monografií tisíců rodin různého spole-

čenského a lokálního prostředí spolehlivý materiál pro správnou společenskou organisaci. Půjde o to zjistit, může-li se zákonodárce a administrativa i nadále opírat o rodinu a svěřovat jí úkoly výchovné a péči o slabé.

Věřím z vlastní i nabyté zkušenosti, že dítě nikde není šťastnější než v rodině. Věřím, že lze zachrániti tuto tisíciletou formu lidského soužití zdravou reformou její po stránce psychologické, právní i hospodářské. Vím však, že k tomu cíli vede rozsáhlé studium, pronikavá práce a dobrá vůle všech, kdo chápou velký dosah věcí. Tímto studiem zároveň bude opatřen materiál, jenž dá směr jak pro správnou výchovu a vzdělání, tak i pro řešení problému konkurence, nezaměstnanosti a bídy.

Máme doma sociální instituce: Čsl. Červený kříž s řadou ostatních institucí, máme Ženskou národní radu, své stavovské organisace — členy Ženské národní rady — Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen a Sdružení čsl. lékařek. Jsou zde dvě velké, čilé organisace učitelské. Shrneme-li své zkušenosti dosavadní a uděláme-li program sociologické práce, můžeme ve společné pracovní komisi skládat soustavně výsledky rozsáhlé činnosti sociální v objektivní obraz skutečného života národa. Ale co nám chybí? Dobrovolné pracovnice a finanční prostředky. Je situace i dnes, jak o ní píše E. Krásnohorská v r. 1891, redaktorka Ženských listů, jež pro dobro žen vydávala s velkou obětí. »Žel — kroužek českých žen, které majíce širší porozumění a interes pro duševní pokrok ženský, jsou odběratelkou »Ženských listů«, je tak úzký a málo četný, že by nikdo nevěřil — a bez bolestného úžasu by uvěřiti nemohl.«

Velmi vážné návrhy řeší problém nezaměstnanosti zkrácením pracovní doby. Dojde-li k tomu, jaký nový těžký úkol tu povstává, aby volného času bylo užito se zřetelem na tělesné i duševní zdraví národa.

Dnešní doba vyžaduje vědecké práce pro život.

Věda a zdravý instinkt náš dají nám světlo na cestu, po níž pevně půjdeme tajemným dálkám budoucnosti vstříc.

Vzpomeňme prvých ruských studentek. Jak toužily vzdělávat svůj lid a kterak znemožňování této práce uvrhlo je do tragických konců, za nimiž rýsuje se obrovská folie tragiky celého národa. Pochopme své dobrovolné úkoly jako rozvíjení velké naší obrozenské, národní tradice — pro lepší budoucnost národa. Následujme skutkem opravdové vlastenectví Jana Nerudy, T. G. Masaryka, K. Světlé a E. Krásnohorské.

V EXILU

Eliška Krásnohorská:

V paměť druhé lékařky české.

(Ze »Ženského Obzoru«, revue českých žen, ročník XIX., č. 5—6, str. 65.)

Před třemi měsíci hluboce dojalo naše uvědomělé kruhy ženské úmrtí první české lékařky, MUDr. Anny Bayerové, a pietně vzpomínáno — veřejně i v soukromí — této statečné předchůdkyně nynějších našich lékařek, rozpravami i životopisnými náčrty...

O třináct let předešla zvěčnělou bývalá družka a spoluzápasnice MUDr. Bayerové, slečna dr. Bohuslava Kecková, jež taktéž soukromě i mimořádně si osvojila vědomosti gymnasiální, podrobila se, jakožto první maturantka v Čechách,*) zkouškám s úspěchem a pak dvacetiletá dala se r. 1874 zapsati na lékařskou fakultu v Curychu, kdež dostudovala s neobyčejným úspěchem, a po šestiletém studiu byla tamtéž graduována roku 1880**) na doktorku lékařství. Vynikající tamní profesor MUDr. Rose tak cenil její schopnosti a práce, že přijal dedikaci její disertace z chirurgie.

A nyní nastal mladé doktorce týž boj s osudem, jemuž se tváří v tvář octla její družka dr. Bayerová, předstihnuvši ji o rok svou promocí. Stejně horoucí v obou byla touha, aby mohly svými vědomostmi s nadšeným zanícením

*) Maturovala v Curychu. (Pozn. red.)

**) Dr. Kecková promovala r. 1882. (Pozn. red.)

a s oběťmi získanými, ve drahé otčině sloužiti a prospívati svým krajankám věrně a oddaně jako rodinným sestrám; obě spoléhajíce na pomoc vlivných přátel, pokoušely se získati oprávnění k lékařské praxi; ale dr. Bayerová, jak již pověděno, neústupně se domáhajíc plných práv lékařčiných, po hořkých zklamáních, místo praxe se uskrovnila k teorii a dožila svůj věk ne jako lékařka, leč jako učitelka, kdežto kolegyně její dr. Kecková, poznavši záhy po svém návratu z Curychu, že všecko usilování o právo k léčení by na ten čas pro ni zde bylo marné, umínila si neztráceti sil a času, nýbrž chutě přec prospívati churavým krajankám svými vědomostmi, byť bylo k tomu nutno sleviti o trošku hodnosti doktorské, a uváživši, jak mnoho dobra může českým ženám prokázati, jestliže aspoň až do času snad příznivějšího překoná svou osobní hrdost a spokojí se postavením skromnějším, ale předůležitým, a z lásky k své vědě i k českým spolusestrám usadila se v Praze jako akušérka, ryzí to demokratka a ne slovy, ale skutkem. Bez nejmenších pochyb může se každý domysliti, co matek, co novorozeňátek zachránila tato výjimečná, vědecky vzdělaná akušérka, která — nečekajíc, až bude zle — buď v těžkých případech ihned v pravý čas povolala lékaře, jak byla ve své bezprávnosti povinna, anebo, pokud za lehčích okolností směla, pomohla vlastním důmyslem lékařským a nejšetrnější rukou soucitné ženy. Dr. Kecková stala se tak vzácnou a oblíbenou českým paním pražským, že k ní putovaly téměř jako věřící davy k zázračnému prameni. Co jen já, osoba neprovdaná, s níž paničky nehovořily tak důvěřivě, jako mezi sebou, co zevšad vyslechla jsem od nich žehnání a blahořečení, co vděčného uznání slečně dr. Keckové! »Ona jest dobroditelkou nám i našim dětem,«

říkávaly matky rodin, vodící nejmenší svůj dorost, jenž se vousatého pana doktora bál, na návštěvu »k velmi hodné slečně«, která jako by ve čtveračivé hře prohlédla dítě, pověděla, jestli potřeba lékaře anebo stačí-li přiměřené ošetření. Kolik setkrát stydlivá panenka, jež při jakési závadě v ženských orgánech raději by byla bez pomoci zahynula, než by se byla dala prohlédnouti lékaři, poslušně se odevzdala slečně doktorce, tak přívětivé, útlocitné ke každé a zvláště k mladistvé pacientce! Přišla-li k této samaritánce zubožená, zesláblá žena z chudiny, chvějící se před těžkými chvílemi příchodu nového, kolikátého již rozeňátka, nebála se vlídná doktorka podati jí »lék« — třebas v podobě láhve vína anebo několika zlatek s nařízením, aby si koupila maso na polévku. Svým svěřenkám v případech potřeby též radila nutné prostředky léčivé, nebo chudým je darovala, nebojíc se, že překračuje svou pravomoc, zvláště když to byly prostředky »domácí«, nejsouce podle receptu upraveny v lékárně.

Není možno vypočísti všecko množství a všechny druhy dobra, jež dr. Kecková prokázala ženám v Praze; ba i z venkova přijížděly k ní paní a dívky o radu a pomoc, tak, až to nebylo radostno některým lékařům, zabývajícím se praxí ženskou. Dostavilo se, jakož bývá, žehrání a sočení, s nímž naše doktorka měla leckdy skryté potyčky, dávající jí trpce pociťovati po plných osmnáct let pražského jejího postavení, jak jeho nesvoboda ji obmezuje a tísní, a jak by si oddechla, kdyby svých vědomostí mohla užíti v každém případě jako lékařka samostatná.

A vytoužená chvíle ta jí nastala.

Po okupaci Bosny a Hercegoviny starala se tamní správa zemská, aby získala lékařku pro ženy mohamedánské, i došlo v té příčině české

fakulty lékařské vyzvání z Vídně, jehož následkem jeden z nejvážnějších profesorů našich vyhledal předsedkyni velice populárního spolku ženského, aby se jí otázal, jak se osvědčila dosud v Praze dr. Kecková a jestli je hodna doporučení, aby ji vláda bosensko-hercegovská ustanovila zemskou lékařkou sídlem v Mostaru. Ovšem vyzněla odpověď jménem českých paní nejvyšší chválou a nejvřelejším doporučením. Bylo to radostno pro ni i pro nás, ale zároveň žalostno, neboť vřelá vlastenka s bolestí opouštěla drahou otčinu a pražské kruhy ženské těžce želely ztrátu její, ale přec bylo pro ni i pro nás všecky velkým zadostiučiněním a triumfem, když r. 1892 dr. Bohuslava Kecková skutečně jmenována zemskou lékařkou pro Hercegovinu a o Novém roce 1893 do Mostaru se odebrala. Za ní zůstala v otčině paměť nejvděčnější a vroucí přání, aby ji Češky zanedlouho mohly opět doma přivítati, jako plnoprávnou lékařku českou.

V zaostalých, pozvolna z polobarbarských poměrů se emancipujících oněch končinách, kde se octla dr. Kecková se svou těžce získanou samostatností, objevila se v plné podstatě silná vůle, dělná schopnost a srdečná lidumilnost vzácné té ženy. V Mostaru nebránil jí nikdo v lékařské práci, zde byla zahrnována takovou měrou, že statistické výkazy o nemocných, její péčí ošetřovaných, překvapily úžasnými číslicemi. Venkovský okruh kolem Mostaru rozšířil obvod jejích povinností v takovou rozlohu, že nestačily zajížďky k jednotlivým nemocným, což bylo jen v případech těžkých, kdežto pacientky lehčí se v určité dny ze svých okrsků shromažďovaly na umluvených místech. Nebyly to však jen pacientky a jejich ubohé děti; přicházeli i churaví starci i dospělí muži se svými neduhy neb úrazy a odcházeli od lékařky s dojemnými díky. Přicházely

nejen mohamedánky, ale i ženy pravoslavné a jinověřící.

A jako každý moderní lékař, dbala i dr. Kecková nejen o hojení nemocí již vypuknuvších, ale o zabránění nemocem řádnou životosprávou. Nevyčerpána svými námahami lékařskými, vyčarovala si ještě čas a sílu k výchovné péči o celé rodiny, o celé obce a krajiny. Předně učila ženy mohamedánské patřičné úpravě záživných zdravých pokrmů, učila je péči o čistotu těla, šatstva, příbytku, učila je rozumným pojmům o životních potřebách a povinnostech, o zjevech a nejprostších zákonech přírody, potírala škodlivé pověry a zkázné předsudky a nejedna zbědovaná domácnost před jejíma očima nabývala znenáhla nadějného rázu.

Předností, která u těchto žen zajímala dr. Keckovou utěšeně, byla jejich záliba a píle v jemných pracích ručních, hlavně ve vyšívání. Poznávala při tom jejich nadání, jehož pěstění však směla rozšiřovati četbou a písmem jen u žen křesťanských, nikoliv u mohamedánek. Doktorka byla hojně obdarována krásnými, namnoze skvostnými výrobky ženské práce ruční, domácími tkaninami, různým pletivem a jinými výtvory lidové vynalézavosti, jichž sbírky doplňovala fotografickými vyobrazeními směru národopisného; škoda, že mnoho těchto snímků vzalo za své úplným vyblednutím, zaviněným špatnými lučebninami.

Veliká kulturní práce této tiché, upřímné vlastenky a vzdělankyně vedle veškeré hlavní činnosti ještě nutkala neúnavného jejího ducha i k práci literární, jak již za let studentských, tak i v záplavě pozdějších povinností. Dr. Kecková uveřejnila v »Ženských listech« článek »Výlet na Rigi«, v »Ladě«: »Postupující vývin ženské otázky«, »Ze zápisek studentky lékařství«, »Cu-

ryšské jezero«, »Šafhúzy«, »O zdravotním ošetřování kůže«, »Z lékařské činnosti dr. Keckové v Mostaru«, »Kulja pečiva na Ivanu v Bosně«, »Ošetřování nemocných«, »O zdravotní výchově dívek«, »Čtyřkantonské jezero«, »Ženské lékařky v Bosně«, »O výživě nemluvněte«, »O bytu a oděvu«, a mnoho jiných prací.

Své vlastní životopisné vzpomínky stručně načrtla do »Ženských listů« r. 1898. Roku 1911 podala v »Ženském světě« (č. 21) spisovatelka Anna Řeháková krásnou vzpomínkovou stať o návštěvě v Mostaru, kde seznala velezajímavou osobnost dr. Keckové, svéráznou její domácnost a mnohostrannost úředních i dobrovolných úkolů, které tato vynikající žena vykonávala ku prospěchu žen zanedbaných, a seznala její ochotou též dívčí školy Turkyň i Slovanek v Mostaru.

Tak žila a působila druhá česká lékařka, proklestivši si, jako družka její dr. Bayerová, vlastním přičiněním cestu za svým cílem, i je zajímavo a dojemno srovnati život obou, jejich činnost a různou jejich duševní rázovitost. Jedné ani druhé nebylo dopřáno, aby veškeru svou činnost a všecka svá léta věnovaly otčině: Dr. Kecková, jež po osmnácte let svými vědomostmi sloužila ženám českým v postavení podřadném, právě též osmnáct let prožila jako samostatná lékařka v Hercegovině, až v 57. roce života, překonána dlouholetými námahami, ochuravěla a toužebně pospíšila do domácích krajů — zdaž s očekáváním, že ji domov uzdraví? Či s tušivou touhou uložiti se k odpočinku do půdy rodné, české? Dr. Bohuslava Kecková zemřela dne 18. října 1911 v Kostomlatech, kdež je pochována.

Vrátily se obě naše průkopnice a exulantky, obě navždy zůstanou objaty v zemi mateřské a v pamětlivě vděčných, ženských srdcích českých.

MUDr. Anna Honzáková:

Působení dr. A. Bayerové v Bosně.*)

Dr. Bayerová praktikovala v Bernu do konce r. 1891, když tu pojednou rakouská vláda hledala ženské lékařky pro mohamedánky v Bosně a Hercegovině. K výslovnému přání starého otce, ne z vlastního, svobodného rozhodnutí, žádala za vypsané místo a obdržela je; byla jmenována státní lékařkou pro Dolní Tuzlu. Odjela začátkem roku 1892 do Vídně, kde ministr Kallay osobně chtěl jí naznačiti, jak si práci lékařek v Bosně představuje. Byla překvapena pokrokovými, ženským lékařkám naprosto příznivými názory ministrovými, který se vyjádřil, že by bylo dobře, kdyby byly lékařky všude v celé říši vládou ustanovovány a projevil mínění, že se tak časem opravdu stane. Za hlavní práci uložil jí hygienickou výchovu mohamedánek. Plně uspokojena tímto úkolem, odjela do Dolní Tuzly, kdež byla na rozkaz Kallayův skvěle, pompésně uvítána. Ale v zápětí přišly těžké starosti; nemohla nalézti bytu a skoro 3 měsíce byla hostem okresního lékaře dra Pullera, což ji v provozo-

*) Vyňato ze životopisného nástinu Mudr. Anny Bayerové, napsaného MUDr. Honzákovou podle materiálu poskytnutého L. Bráfovou (rodinné dopisy A. Bayerové, dopisy její Ž. Podlipské, L. Bráfové, M. Červenkové-Riegrové etc.) a Eliškou Krásnohorskou (dopisy Bayerovou jí psané).

vání prakse značně omezovalo. Konečně najala byt špatný, nečistý a neklidný. I zdraví jí nesloužilo; dvakrát ji stihla influenza, jednou difterie. Jakmile se z nemocí probrala, vrhla se s celou svou energií do práce. Mohamedánky si rázem získala, třebaže na mnohých místech byla vítána údivem: »jak jsi mladá« (s humorem o tom psala, bylo jí v té době 38 let); získala je svou upřímnou snahou pomoci jim, svou vlídností, seriosností, rozvahou a svou ohromnou duševní převahou. Práce s nimi byla obrovská; psala o tom Krásnohorské: »Každý obkladek, každou mast, každý lék, každé thé, zkrátka všecko jim musím ukázat, udělat.« Nad dětmi mohamedánskými přímo ztrnula: »Srdce mne bolí, vidím-li ty nebohé děti, jako pavouci vypadají — tenounké nožičky i ruce a bříško hrozné! A což ty zvyky mohamedánek! Onemocněla-li některá, nebo děcko její třeba i nakažlivou nemocí, sebrala se její známá, nejmladší děcko v náručí, druhé za ruku vedouc a za ní řadou průvod ostatních její dětí a šly navštíviti nemocnou. Těžké a dlouho marné bylo tu vysvětlování o nebezpečí nákazy. Horlivá práce její však rychle nesla ovoce a záhy podávala jí Krásnohorská z Prahy zprávu, že je ve Vídni činnost její s uspokojením uznávána. Dr. Bayerová na to odpověděla: »Zpráva Vaše, že jsou se mnou ve Vídni spokojeni, mne zajímala — nemohu říci, že mne těší — mne těší vděčný pohled mých mohamedánek a radost jejich, že poctivě a upřímně s nimi jednám, tak velice, že vše ostatní mne — zajímá. Kdybyste Vy, kdyby je p. ministr Kallay viděl, jak si toho váží, že mají lékařku.«

Leč blížícím se létem staly se zdravotní poměry v nízko položené Tuzle, městě bez kanali-

sace, nesnesitelnými. Bayerová, která podle svého pevného přesvědčení jen hornatému Švýcarsku děkovala za to, že byla ušetřena rodinné nemoci, tuberkulosy, cítila, že zdraví její je otřeseno a žádala za přeložení do horského Sarajeva. Tam nalezla lepší podmínky zdravotní, ale nepřízeň osobní. Bezprostřední nadřízený její, také lékař, žárlivý na její úspěchy, znesnadňoval jí práci lékařskou. Bez podstatné příčiny za nejnepříznivějšího počasí posílal ji do nejzapadlejších koutů bosenských. Nařídil kdysi, aby se okamžitě vydala na cestu do vzdáleného jakéhosi místa k nemocné mohamedánce. Jela drahou, přenocovala v nějakém hnízdě, ráno v 7 hod. čekal ji nekrytý lehký vozík, v němž za ustavičného sněhu a deště jela několik hodin přes hory a doly. Kočí Turek se soucitně přes tu chvíli obracel k ní s otázkou: »Je ti tuze zima? Můžeš ještě vydržet?« Při tom byla každou chvíli vydána nebezpečí života. Bosňáci sjíždějí s hor v plném trysku bez zabrzdění a za takové šílené jízdy je těžký úraz snadno možný a její cesta vedla stále s vršku do vršku. Když po poledni přišla na místo, shledala, že se u nemocné jednalo o chronické, léta trvající onemocnění, že tedy její návštěva klidně mohla býti odložena na dobu příznivější. Není divu, že za takových okolností jí práce hořkla a ona vzpomínala své samostatné práce v Bernu, kde rovněž po návratu jejím toužili. Psala ze Sarajeva 14. IX. 1892 Červenkové-Riegrové: »A mne lákají zase do Švýcarska. Mám velikou chuť se nechat přilákat zpět.«

Přišly však ještě horší nepříjemnosti; nadřízení snažili se utlouci ji kancelářskou prací. Tomu se vzepřela, poukazujíc na to, že jejím úkolem je léčiti a uvědo-

movati mohamedánské ženy, nikoli v kanceláři vykonávati takové práce, k nimž lékařského vzdělání není třeba. Za to se jí dostalo od nadřízeného úřadu důtky. Odvolala se k ministru Kallayovi, který jí dal plně za pravdu a důtku zrušil. Po této příhodě nebylo ovšem mnoho vyhlídky na klidnou práci a proto se místa svého raději vzdala. Ještě po letech vzpomněla tehdejšího šikanování v dopise ke Krásnohorské 6. IX. 1910: »Ministr Kallay mi podrobně vylíčil, čeho si přeje: hygienického vychovávání mohamedánek a jeho úředníci, zvláště pp. lékaři mne jednoduše zavírali do kanceláří, a tam jsem měla čmárat po celý den jejich výkazy a úkazy. Všechno mé odvolávání nebylo nic platné — já jsem neměla mít žádného úspěchu, žádného výkazu činnosti, která by existenci lékařky tam ve Vídni odůvodnila, tak si mne zavírali. Dali mi 800 receptů zřízenců dráhy do jedné ruky a lékárnickou taxu do druhé a měla jsem přepočítat každou položku receptu, na př. co stojí gram chininu, co tolik a tolik cukru, co papírek na prášek ten, co smíchání prášku a oddělení na šest prášků, co škatulka, co inskripce a co si napočítal lékárník a p. ministr mi nařídil, abych mu hygienicky vychovávala mohamedánky! Šli si na mne se zvláštními dekrety jen v Sarajevu samém slátanými, až jsem to oznámila ve Vídni; toho se ovšem od pouhé ženské nenadáli. Ale pouhá ženská dovedla si představiti, jak by se jí pak vedlo dál, ani pp. představení musili vymazat na rozkaz p. Kallaye samého důtku jí udělenou, že se osmělila protestovat proti sarajevským, ji věznícím úkazům a podala demisi.«

Tak skončila její slibně započatá práce v Bosně; ne její nestálost, jak jí později kdysi neprávem bylo vytýkáno, ale nevraživost na ženskou lékařku ji vypudila. Nástupkyní její v Sarajevu se stala její spolustudentka švýcarská, druhá česká lékařka dr. med. Bohuslava Eckova, která za zlepšených již poměrů vytrvala v Sarajevu až do svého smrtelného onemocnění, jemuž roku 1911 podlehla.

Ke konci pobytu v Bosně stihla dr. Bayerovou bolestná rána; zemřel jí otec, poslední člen její rodiny. Zbyly tu jen dvě dcerky po sestře, stará, churavá teta a nevlastní matka.

DOMA

PhDr. Marie Baborová-Čiháková byla první doktorkou českou, promovanou na universitě Karlově — z oboru přírodních věd v r. 1901.

Prof. Jindřiška Hrabětová byla první, jež na fak. filos. složila státní zkoušky z oboru vyšší matematiky a fysiky v témže zkušebním termínu v r. 1901, jako prof. Jiránková z češtiny a němčiny.

Prof. Helena Tuskanyová první, jež složila státní zkoušky z oboru dějepisu a zeměpisu.

Dr. Olga Šrámková-Fišerová první, jež složila státní zkoušky z klasické filosofie.

MUDr. Anna Honzáková, první lékařka, promovaná v r. 1902.

Ing. Arch. Milada Petříková-Pavlíková, první inženýrka, slož. stát. zkoušky r. 1921.

Ing. dr. Marie Tumlířová-Kuklová, první doktorka technických věd.

JUDr. Anděla Kozáková, složila první státní zkoušky i doktorát na práv. fakultě r. 1922, první notářka.

JUDr. Hilda Wichová, první advokátka.

Ing. Ludmila Zlesáková, první komerční inženýrka v r. 1921.

Bochořáková, první absolv. Akademie výtvar. umění u prof. Bremse 1921.

Milada Marešová, první absolv. malíř. umění u prof. Hynaise 1922/3.

M. Vostřebalová a M. Jirásková, první absolv. sochařství u prof. štursy 1922/3.

Klímová, první absolv. krajinářství u prof. Nejedlého, 1925/6.

Počet lékařek (podle schematismu) v ČSR . .	539
Z toho v Čechách 140, na Moravě 74, ve Slezsku 12, na Slovensku 56 a Podkarp. Rusi 7.	
Počet profesorek aprobovaných a umístěných na středních školách v ČSR	535
Počet inženýrek vys. učení technického	162
Počet komerč. inženýrek, jež vykonaly zkoušky .	61
Počet absolventek Akademie výtvarných umění .	35
Počet farmaceutek	210
Počet právniček: v r. 1927 bylo 92 doktorek práv	—
Počet docentek vys. učení	5

Na fil. fak. Karlovy univ. v Praze: dr. Mil. Paulová děj. (první, 1925), dr. H. Kleinschnitzová češť., dr. J. Vacková archaeol. Na lékař. fak. Komen. univ. v Bratislavě dr. Kuklová inter. lékař. Na právnické fak. Karlovy univ. v Praze dr. Jar. Veselá trestní právo a řízení.

Řed. gymn. Božena Jiránková:

Z doby mých studií.

Průkopníci prožívají to, čemu razí cestu, vždy poněkud jinak, nežli ti, kteří jdou za nimi a ti, kterým se již dobytá věc zdá samozřejmou. Tak bylo také u nás při počátcích středoškolského a vysokoškolského studia žen. Iniciativa k dobývání nových životních hodnot vyšlehuje ze zaníceních duší několika jednotlivců, kteří svými ideami a schopnostmi je uskutečňovali, a stojí v čele pokroku ve věci, o niž jde. My, první žákyně Minervy, měly jsme uskutečňovati veliké ideály našich duševních vůdkyň a vůdců. Byly jsme si vědomy toho úkolu. Naše mladé mysli byly naplněny touhou dostáti mu, hrdostí, že z tisíců jsme to právě my, obavami, obstojíme-li, hned zase dětskou důvěrou v šedivou a růžovou mlhu, zakrývající budoucnost, a někdy odbojnou zarputilostí nerozumné dospívající mládeže.

R. 1895 jsme prošly branou maturity, jíž jsme se podrobily jako externistky na akademickém gymnasiu. Bylo nás šestnáct. Dvě z dřívějších spolužákyň, které s námi nematurovaly, dokončily gymnasijní studium maturitou později. Po maturitě jsme se rozprchly do různých oborů.

Na filosofickou fakultu vstoupiti se rozhodlo několik z nás; rozdělily jsme se podle svých náklonností do různých oborů: dvě si zvolily klasickou filologii, jedna moderní filologii, dvě historii, dvě matematiku a fysiku, dvě přírodopis. Práva imatrikulace jsme neměly. Nezbývalo, nežli žádati, abychom směly choditi do předná-

šek a seminárních cvičení aspoň jako hospitantky. Bylo třeba požádati každého profesora o povolení, abychom směly choditi do jeho přednášek a semináře. Tak jsem s tlukoucím srdcem a nesmírnou úctou vešla do bytu profesora Gebauera a když jsem od něho dostala vlídné povolení, šla jsem už s větší důvěrou také k ostatním. Všichni dali stejně vlídné a ochotné povolení k návštěvě svých přednášek a seminářů. Žádost za připuštění k řádnému studiu jsme poslaly k ministerstvu a zatím jsme studovaly tak, jako bychom byly řádnými posluchačkami, měly jsme zapsány příslušné přednášky, pracovaly jsme v seminářích, konaly kolokvia. Šlo nám o to, abychom splnily všechny podmínky pozdějšího započtení semestrů do povinného kvadrienia.

Příchod prvních studentek do universitních posluchárен, jak si lze představiti, byl spojen s jinými pocity, nežli u pozdějších studentek. Studium žen bylo tenkrát ještě předmětem sporů a různých mínění a mělo mnoho odpůrců u lidí různého věku a různého vzdělání. Nebylo jisté, nesetkají-li se první studentky s nepříjemnostmi se strany studentů. Bohudíky, u nás se tak nestalo. Octla jsem se nejprve jediná mezi množstvím posluchačů, kteří plnili posluchárny v Klementině. Pro ně to byla novota, nic víc a nic méně. Při přednáškách Gebauerových v pětce byla vždycky posluchárna naplněna do posledního místečka. Přednášky bylo nutno psáti, literaturu i mluvnici; Gebauerova Historická mluvnice ještě nebyla vydána tiskem. Z jakéhosi instinktu jsem si zvolila nejprve místo v první lavici před profesorem jako nejpříznivější. Za nějaký čas přicházely vážné učitelky národních škol jako hospitantky na Gebauerovy přednášky. Chodily na ně ze snahy po zvýšení svého odbor-

ného vzdělání, my ostatní ze zájmu věcného i existenčního. Nejprve jedna, za čas druhá a několik dalších přisedaly do první lavice, až jsem se octla na samém kraji a konečně téměř vedle kraje. Volného místa nikde nebylo. Tu mě přátelsky pozvali kolegové dozadu. Stlačili se obětavě a možnost mého psaní a tedy i studia přednášek byla zachráněna.

Poměr ke kolegům byl dobrý. Hovory a společné cesty z přednášek nebo do přednášek se omezily ovšem zejména na ty, kteří k nim byli nakloněni jednak pro své pokrokové smýšlení, jednak pro dostatečnou míru společenskosti. Obého k tomu bylo potřebí. Nevím, jak to bylo u jiných mých bývalých spolužákyň, ale na mne měly tyto styky zvláštní vliv. Dostávala jsem se jimi do myšlenkových proudů a zájmů elity studentstva památných let devadesátých, ale také bývaly příčinou, že ve mně časem vznikala malomyslnost a nedůvěra ve vlastní síly, neboť jsem sebe stále srovnávala se studenty vynikajícími nadáním i výsledky ve studiích a všeobecném vzdělání. To mi způsobovalo útrapy a krise duševní.

První dojmy v novém prostředí nejsilněji utkvívají v paměti. Tak také mé první zkušenosti v Gebauerově slovanském semináři. Čtlo se a vykládalo Zografské evangelium. Nám nováčkům byla staroslověnština neznámým jazykem, lze si tedy představiti strach, jak to půjde. Zvěděli jsme, že Gebauer určuje na výklad pro nejbližší hodinu za týden třeba úplného nováčka. Leckdy se stalo, že postižený raději honem přešel na jiný obor. Kdo se té studené lázně nebál, osvědčil se, a o to Gebauerovi šlo. Proto bylo mou první velikou starostí nadříti do týdne z příručky staroslovenskou mluvnici a býti hned obrněna aspoň zhruba. Přišla mi velmi k dobru zna-

lost ruštiny. Tak jsem mezi nováčky hned na začátku čestně obstála. Později jsem dovedla oceniti výchovnou metodu našeho velikého učitele, »otce«, jak jsme ho jmenovali.

V prvním studijním roce se mi dělo tak jako většině studentů. Nedovedla jsem se hned orientovati v účelném vymezení rozsahu studijní látky. Chtěla jsem obsáhnouti příliš mnoho zároveň. Divila jsem se, jak to, že některým kolegům stačí čas na všechno možné. Ale časem jsem také pochopila správnější způsob studia.

Hospitovaly jsme po čtyři semestry. V té době byl také ministerstvem dotázán profesorský sbor filosofické fakulty. Konečně bylo povoleno řádné studium žen na filosofické fakultě a byly nám též započteny do studijní doby čtyři semestry, kdy jsme byly hospitantkami, ovšem na zvláštní žádost, doloženou vysvědčeními o kolokviích a seminárních cvičeních.

V dalších letech již přicházely na filosofickou fakultu mladší studentky z gymnasia Minervy; ve svém oboru, moderní filologii, jsem však zůstávala jako řádná posluchačka sama až do konce kvadrienia. S většinou bývalých spolužákyň z gymnasia jsem se v době universitních studií setkávala jen náhodně. Se dvěma a několika mladšími jsem se stýkala mimo v soukromí hlavně ve studentském spolku Slavii. Měly jsme tam »ženský kroužek«, zabývající se studiem ženské otázky. Do našich debatních schůzí chodívali také někteří studenti. Studium ženské otázky tenkrát patřilo ke snahám pokrokové mládeže.

Po zkouškách, jimiž jsem získala aprobaci pro vyšší reálky, dostala jsem hned úplnou suplenturu na městské vyšší dívčí škole v Praze. Tam jsem jako první »profesorka« naukových předmětů zase byla novotou, zajímavou hlavně pro

žákyně. Kolegiální poměr k ostatním členům sboru se nemohl ani vyvinouti pro rozdíl ve věku. Byla mi určena sborovna pro učitelky obecné školy, přičleněné jako přípravka k vyšší dívčí škole. Byly to sympatické dámy. Profesoru Jakubcovi jsem byla přidělena k uvádění do školní praxe. Jsem mu posud velmi vděčna za vzorný příklad vyučování a instrukce. Osud mi byl v těchto počátcích nadmíru přízniv.

Po roce, r. 1901 jsem dostala definitivní místo na založeném právě dívčím lyceu spolku Vesny v Brně, prvním to lyceu u nás, zároveň s kolegyní z gymnasia Helenou Tuskanyovou. Od té doby jsem srůstala s novým prostředím podobně jako v téže době kol. Jindřiška Hrabětová v Plzni. Několik jiných z prvních absolventek gymnasia Minervy, studujících na filosofické fakultě, se provdalo jednak před dokončením, jednak po dokončení studií. První doktoráty filosofie byly ovšem uvítány s radostí, že bylo dosaženo také této representativní stránky zakončení universitních studií žen.

Došly jsme tam, kde nás zakladatelé spolku a gymnasia Minervy chtěli míti: k povolání, kde žena může nejvíce uplatniti své vzdělání. Překonaly jsme překážky ve studiu, jichž byly ušetřeny studentky pozdější, a některé z nás byly pak svým povoláním úzce spjaty s dalším vývojem studia dívek. Šestitřídní lyceum vykonalo ve své době dobře svůj úkol a ustoupilo po dvaceti letech střední škole, stejně organisované jako střední školy chlapecké.

Studijní doba nás prvních se v lecčem lišila od toho, jak tu dobu prožívali studenti nebo pozdější studentky. V povolání samém však, zdá se mi, nás nevyznačovalo nic odlišného od mladších kolegyň. Bylo nás prvních také málo. Poměr ke kolegům v povolání byl a posud je velmi různý

Ve škole „U sv. Vojtěcha“ čp. 202/II nalezla škola Minervina první útulek: od září 1890 až do srpna 1897, stále jen ústav o dvou třídách.

V září 1907 vrátil se ústav do staré budovy vojtěšské již jako pravidelný osmitřídní, upustiv od střídavého otvírání prim.

V letošním školním roce 1930/1 má gymnasium Krásnohorské 13 tříd: 4 v „hlavní“ budově vojtěšské, 5 ve filiálce, 2 v nové budově dívčí školy obecné a měšť., 2 „U Bubeníčků“.

Minerva v „Americe“.
V tomto pavilonu čp. 462/II pobyl trojtřídní již ústav Minervy od 1. srpna 1897 do 1. září 1898.

Minerva ve Štěpánské škole.
Ve školní budově „U sv. Štěpána“ čp. 1286/II „v přístřeší důstojném a výhodném, v krásných místnostech přízemních“ byl ústav od 1. září 1898 do září 1907.

Řed. gymn.
Božena
Jiránková,
první
profesorka,
jež složila
stát. zkoušky
na Karlově
univ. v Praze
r. 1901.

MUDr.
Anna
Honzáková,
první
lékařka, jež
byla promo-
vána na
Karlově
univ. v Praze
r. 1902.

Vysoce ctěné Slečně,
slečně M. U. Dr. Anně Honzákové
vzdává z hlubi srdci upřímný,
blahopřejný, radostný pozdrav
v den jejího slavného prohlášení
Doktorkou veškerého lékařství
spisovatelka česká, jež v době,
kdy lékařské povolání ženám če-
ským se zdálo ještě báchorkou, vy-
básnila si tuto pohádku o lékařce,
a jako báchorka jest slupkou osvěd-
čivší se pravdy, ujímá prostinké tělo
pohádkové knížečky za obálku listu,
na němž chce říci první lékařce ve své
otčině, že s přátelskou vřelostí ji stiskne
ruku a žádá nejskvělejšího pro ni úspě-
chu a štěstí v hluboké úctě a oddanosti

V Praze dne 17. března 1902. Eliška Krásnohorská.

Vepsáno do knížky s báchorkou, sepsanou E. K. „Hojička z lesa".

Ing. Arch.
Milada
Petříková-
Pavlíková,
první inženýrka, jež složila státní zkoušky na vysokém učení technickém v Praze r. 1921.

JUDr.
Anděla
Kozáková,
první právnička, jež složila státní zkoušky i doktorát na Karlově univ. v Praze r. 1922.

v různých sborech, podle rozdílů v povahách. Celkem se zdá, že mladší generace si více zvyká viděti v ženě druha v práci a společných zájmech, kdežto dobrý poměr kolegů starších vyplývá víc ze zachovávání společenských zdvořilostních forem, někdy, hlavně vůči vdaným ženám, pro naše prostředí přežilých, které nedovedou zaměniti za prostou, upřímnou kolegialitu.

O svých zkušenostech v řízení ústavu, lycea od roku 1919 do roku 1921, a ref. reál. gymnasia od roku 1921, lze mi těžko nyní říci něco, co by mělo význam charakteristiky ženské činnosti v tomto oboru. To, co jsem dosud zažila uspokojujícího i trpkého, je možno vyvozovati z poměrů, jaké mohou v různých obměnách obklopovati kdekoliv kohokoliv. Objektivní úspěch záleží zajisté mnohem více na schopnostech a vlastnostech osoby, nežli na tom, je-li ženou nebo mužem, i když jde o dívčí ústav. Ovšem má muž v každém postavení často jistou výhodu, vyplývající z obecného jiného, vědomého i podvědomého hodnocení muže a ženy, jímž je prosáklá naše kultura a jež se může podstatně změniti teprve staletími, i když je patrný značný pokrok ve smýšlení zejména vzdělaných vrstev za posledních padesát let. To je pro ženu, která nechce, aby její osobní nedostatky byly zevšeobecňovány, pohnutkou, vykonávati své povinnosti co nejsvědomitěji. Tu se však zase blíží druhému úskalí, úzkostlivosti v konání povinností, příznačné mnohým ženám.

Nynější možnosti studia dívek, jež se nyní rozumějí takřka samy sebou, spočívají v našich zemích na zásluhách zakladatelů spolku a gymnasia Minervy, jež vešly v život před čtyřiceti lety a na jejich krásném spojení bystrého intelektu, nadšení pro věc a činorodé vůle. Budiž jim za to hluboký a uvědoměle pochopený dík!

MUDr. Anna Honzáková:

K zápasu o lékařské studium.

Od nejranějšího dětství představovala jsem si vždy svůj budoucí život jako život nezávislého, samostatně se živícího člověka. Sklon k samostatnosti, jistě po matce zděděný, nějak velmi silně vyzařoval z mé dětské bytosti, že i moji rodiče zabývali se plánem v oněch dobách velmi nezvyklým, připraviti mne k samostatnému povolání. Ve výběru tohoto povolání byla vůle rodičů jednotna s mojí; volili jsme povolání otcovo — lékařství. Určeno, že budu studovati ve Švýcarsku. Vážná choroba otcova oddálila provedení plánu a časná smrt jeho jej zmařila. V ostrou bolest nad jeho ztrátou mísil se pocit zděšení nad faktem, že nám mohl býti vyrván. Tomuto prvnímu krutému otřesu životnímu sledoval v zápětí otřes druhý. Silně změněné poměry hmotné nutily k největšímu uskrovnění; na drahá studia v cizině nebylo pomyšlení, můj životní plán zdál se býti navždy pohřben. Smiřovala jsem se s tím, že budu učitelkou. Tu kdysi v zimě roku 1889 upozornila nás ve škole učitelka, že ve vinohradské Měšťanské besedě bude přednášeti E. Krásnohorská o ženském studiu. Běžela jsem na přednášku. Krásnohorská mluvila o ženském studiu v cizině a zmínila se o tom, že i u nás se konají přípravy k otevření dívčího gymnasia. Vracela jsem se z přednášky jako v horečce. Mé ztlumené touhy vzplanuly při jiskřičce naděje mohutněji než kdy dříve; toužila jsem, aby slibované gymnasium bylo již

uskutečněno a jen mne skličovala obava, dovolí-li naše stísněné poměry moje mnoholeté studium. Moje předobrá, přeobětavá matka z vypůjčených novin horlivě sledovala zprávy o připravovaném spolku Minervě, a když gymnasium jeho v září 1900 bylo otevřeno, stala jsem se jeho žákyní.

Studovala jsem s radostí a oddaností, svůj konečný cíl — medicinu — majíc před očima. V sextě náhodná událost dala mi přezkoušeti mé sklony k ní. Bylo to o hodině přírodopisu. Profesor zkoušel v »přírodopisném kabinetu« — byla to velká skříň s přírodninami za zadními lavicemi umístěná — já jsem seděla na opačném konci třídy v první lavici. Pojednou rozlehl se třídou výkřik, pak nezvyklý šum a zmatený křik, několik děvčat vyběhlo z třídy ven. Zaslechla jsem volání profesora: »Pomozte jí!« Běžela jsem dozadu a spatřila jsem u zadní lavice profesora bledého jako papír, v lavici jedinou sedící vyděšenou dívku a na ní skleslé druhé děvče s hlavou vklíněnou pod lavici. Instinktivně vybavila jsem onemocnělou z posice, jež jí hrozila skoro zadušením a vytáhla jsem ji z lavice až ke dveřím. Tam konečně jedna ze spolužaček vzala nemocnou za nohy a pomohla mi ji vynésti ven. Zůstala jsem u nemocné — byl to těžký záchvat epilepsie — pokud křeče nepřešly. Od té doby představenstvo školy i spolku vidělo ve mně jistou medičku. Nechápala jsem tehdy jejich zvýšeného zájmu; až později jsem zvěděla, že přáním Krásnohorské bylo, aby co nejvíce studentek se věnovalo medicině a většina mých spolužaček mnoho chuti k ní neměla.

Naše gymnasijní studia plynula hladce, bezstarostně, až blížící se maturity vnesly nám do duše znepokojení. Musely jsme žádati k ministerstvu za připuštění k maturitě a záhy nato podá-

valy jsme žádosti k lékařské a filosofické fakultě české university, abychom v případě příznivého výsledku maturitní zkoušky byly přijaty za hospitantky. To byly zjevné symptomy, že to s dalším studiem tak hladce nepůjde. K maturitě byly jsme připuštěny a přikázány akademickému gymnasiu v Praze. Vlastní maturitu předcházela předběžná zkouška z přírodopisu, filosofické propaedeutiky a náboženství za celé vyšší gymnasium, rovněž na akad. gymnasium odbývaná. Maturitní komise přijala nás s mrazivým chladem a povýšenou lhostejností s výjimkou jediného profesora dra Zikmunda Wintra, na jehož neškolácký, na inteligenci a úsudek zkoušeného apelující způsob zkoušení a jeho živou, upřímnou radost a uznání, jež nad úspěchem jemu úplně cizí studentky projevil, nikdy nezapomenu. Přes těžké podmínky, za nichž jsme maturity konaly — zmíněné již předběžné zkoušky, maturita ze všech předmětů bez obvyklých úlev výborným žákům poskytovaných, cizí examinátoři — byl výsledek naší první maturity pokud se počtu vyznamenaných a dobře prošlých týče, procentuelně rovný výsledkům maturit mužských. Ale kus trpkosti nám maturitní vysvědčení přinesla. Zněla tak, že jsme vykonaly zkoušku v rozsahu zkoušky maturitní; klausule, opravňující k vstupu na universitu, na nich nebylo.

Vyjednávání o hospitace na universitě nebylo hladké. Fakulta filosofická vyřídila žádost naši bez váhání příznivě, fakulta lékařská ji zamítla. Jen profesoři Janovský, Maydl a Reinsberg podali separátní, nám příznivé votum. (Zajímavo, že 19 let před tím, roku 1876, v případě Gundlingové, která žádala za připuštění na fakultu filosofickou a ministerstvo si vyžádalo posudek všech fakult o přípustnosti ženského studia vysokoškolského, hlasovala fakulta medicinská

stejně rozštěpeně, ostatní fakulty cele odmítavě.) Profesor Janošík motivoval své odmítavé stanovisko tím, že nemá pro nás — 3 medičky! — v přeplněné posluchárně místa. Obrátily jsme se tedy na německou fakultu lékařskou, kde profesorský sbor vložil rozhodnutí v ruce profesora anatomie dra Rabla, do jehož přednášek jsme se hlásily. Prof. Rabl, jak sám nám řekl, byl na základě svých zkušeností ze švýcarských universit rozhodným přívržencem ženského studia. Přijal nás velmi vlídně a profesorský sbor rozhodnutí jeho potvrdil s trpkou výhradou, že můžeme býti kdykoliv propuštěny, kdyby se objevila toho potřeba. A tak prvním naším profesorem z oboru mediciny byl učenec světového jména, učitel velmi horlivý, svědomitý a pokrokový, ušlechtilý člověk. Předměty přírodovědecké pro mediky předepsané poslouchaly jsme na české fakultě filosofické, kde nám velmi přátelsky vyšel vstříc tehdejší rektor university, mineralog prof. dr. Vrba.

Byly jsme jen několik dní na fakultě lékařské a už se nad námi stáhla mračna. Před první přednáškou čekaly jsme na prof. Rabla, abychom se mu představily. Vtom přistoupili k nám 2—3 studenti, zřejmě semitského původu, a oslovili nás česky. Byly jsme mile překvapeny snášelivostí německých studentů a odpovídaly jsme ochotně na dotazy. Příchodem prof. Rabla byla krátká rozmluva ukončena a nevzpomínaly jsme jí více. Za několik dní nato byly jsme volány k prof. Rablovi. Oznámil nám, že si studenti na nás stěžovali, že jsme provokovaly českou řečí na německé půdě a žádali, abychom byly propuštěny. Hájila jsem se, že jsme nikoho neprovokovaly, ale byvše česky osloveny, česky jsme odpovídaly. Prof. R. přijal mé vysvětlení, ale žádal, abychom vzhledem k nakvašenosti stu-

dentů v budově university česky nemluvily. V posluchárně pak bojovné, k bouři připravené studenty, rychlým, energickým zakročením utišil. Vedle trapného pocitu příkoří a urážky, zasazené německým šovinismem, dala nám tato příhoda jasně pocítiti nejistotu našeho postavení; vstup na universitu mohl nám býti kdykoliv z libovůle nebo nepřízně jednotlivce nebo nějaké skupiny zakázán. Na naše velké štěstí byly v Praze dvě university a žádná z nich nechtěla býti nepokrokovější druhé. Proto profesorský sbor české lékařské fakulty již na jaře r. 1896 připustil ženy za hospitantky. Další naše kolegyně mohly již od začátku studovati na české universitě. Že všichni profesoři německé fakulty lékařské nesdíleli názorů prof. Rabla, jsme se brzy přesvědčily. Tak jsme profesora fysiologie svou žádostí za připuštění do jeho přednášek přivedly ve zřejmé rozpaky. Podrobil nás křížovému výslechu a nakonec nás poslal k dvor. radovi prof. Huppertovi, jehož přednášky jsme rovněž chtěly navštěvovati. Prof. H., velmi vlídný a jemný starý pán, nás ochotně přijal za posluchačky, a když jsme se vracely zpět do fysiologického ústavu, čekal nás již asistent a zvěděv, že jsme dobře pořídily, řekl: »To máte vyhráno. Náš starý řekl, pustí-li je Hofrat, pustím je také.«

Z vděčnosti k prof. Rablovi zůstaly jsme na německé fakultě celý druhý rok i začátkem třetího roku až do velkých studentských bouří, buršáky vyprovokovaných, které nám další setrvání na ní znemožnily. Přestoupily jsme na českou fakultu. I zde setkávaly jsme se někde s přízní a porozuměním, nejčastěji s lhostejností, někdy i se zjevnou nepřízní. Nesmírně vstříc vyšel nám prof. Janovský, který medičkám dvou nejstarších ročníků (bylo nás celkem 5) celý

rok zvláště přednášel a vždy nám byl ochotným rádcem v našich bojích s Vídní. U některých profesorů podařilo se nám během doby docíliti toho, že své lhostejné nebo i odmítavé stanovisko aspoň trochu v náš prospěch změnili. Tak na př. prof. Thomayer, připouštěje nás do svých přednášek, přímo nám řekl, že je proti ženským lékařkám, že nemají dostatečné fysické síly pro tak namáhavé povolání. Na moji námitku, že můj otec byl slabé konstrukce tělesné a přece jen byl výborným a velmi hledaným lékařem, odpověděl: »Ale praktikoval v kraji, to nic není proti námaze lékaře v horách usazeného.« Časem, vida naši vážnou snahu, zmírnil svoji odmítavost a vyjádřil se kdysi ve svém poliklinickém kroužku, že se na mne dívá »jako na Honzáka v sukních«. To bylo pro mne značné vyznamenání, poněvadž měl mého bratra, také lékaře, v oblibě. Ale přes to mne přece nepustil mezi svých »sedm švábů«. To byla skupina vybraných mediků, které přibíral k vyšetřování poliklinických pacientů a kteří se v tříměsíčních, tuším, intervalech vyměňovali. Odůvodnil to tím, že pacienti polikliničtí jsou příliš mobilní a že by mu někteří mohli odejíti, kdyby je žena vyšetřovala.

Studenti nepřijali nás vlídně, spolek českých mediků vyslovil se proti ženskému studiu. Tento fakt i vrozená moje uzavřenost, byly příčinou, že moje styky s kolegy byly minimální.

Ke všem těmto trudným, často tíživým poměrům a k stálé nejistotě, jak bude dále, přistupoval úporný a dlouho bezvýsledný boj s Vídní. Každoročně, někdy i dvakrát do roka, podávaly jsme žádosti za připuštění k řádnému studiu, jež ministerstvo vracelo se stereotypní poznámkou: »Vzhledem k stávajícím nařízením pro ten čas nemožné.« Když mi po přestupu na českou

universitu taková žádost byla vrácena po prvé prostřednictvím českého děkanátu, poznamenal náš trochu bručivý oficiál: »Tak a teď jste umytá.« — »Na to jsem už zvyklá,« odpověděla jsem, »a co nejdříve přinesu zase novou žádost.« Starý pán se na mne překvapeně podíval a přijímal i vracel pak moje časté žádosti bez poznámky.

Koncem čtvrtého roku našeho hospitování vypravila jsem se s kol. Machovou a Novou k vyzvání člena výboru Minervy a horlivého přívržence ženského studia, dvor. rady Bělohoubka, a za hmotné podpory jeho choti, do Vídně, abychom osobně u ministerstva vyučování ve své záležitosti intervenovaly. Dvor. rada Bělohoubek dožádal se pro nás audience u ministra Bylandta-Reitha; byla nám povolena, ale v den audience zase odřeknuta. Šly jsme tedy k referentu, jemuž naše žádosti byly přikazovány, tyrolskému Němci, jehož jméno mi vypadlo z paměti, a dožadovaly se příznivého vyřízení našich žádostí. Celou jeho odpovědí byl několikrát opakovaný podiv nad tím, že »právě v Praze u Češek se projevila touha po studiu mediciny«, a rada, abychom šly studovati do ciziny. Sklíčeny vyčkávaly jsme povolené nám audience u sekčního šéfa rytíře Hartela. Ta přinesla nám konečně trochu radosti a naděje. U Hartela setkaly jsme se konečně s vážným zájmem a nepředpojatostí. Dlouhou zpytavou rozmluvu s námi ukončil prohlášením: »Nebojte se, když jsme vás nechali tak dlouho hospitovati, jest naší povinností umožniti vám dokončení vašich studií.« A tento svůj slib Hartel, stav se rok nato ministrem, také splnil, připustiv výnosem z 15. září 1900 ženy k řádnému studiu mediciny.

Jak radostně se mi jelo tehdy z prázdnin do Prahy. Ve výnosu Hartelově bylo uvedeno, že

dosavadní hospitantky mohou si s předložením dokladů o svém studiu podati žádost za započítání hospitantských let do řádného studia. Dřívější předpisy zakazovaly dáti hospitantkám jakékoli potvrzení o návštěvě přednášek. A tak jsme musely putovati od profesora k profesoru a žádati dodatečně o potřebná potvrzení. Když jsem svoji domněle poslední žádost za uznání hospitantských let podávala, doufala jsem, že bude brzy vyřízena, když už se jednalo jen o formální věc. Ale rakouský šiml neposkočil; jeho kulhavý chod doručil mi až koncem února 1901 vyřízení v tom smyslu, že se mi započítávají dvě léta hospitování (a já jich měla již plných pět!) a dovoluje se skládati první rigorosum. Po předložení dokladů o vykonaném rigorosu že mohu žádati za uznání dalších let hospitačních. T. zv. předběžné zkoušky z přírodních věd odbyla jsem si hned v prvním roce hospitování podle rady prof. Vrby soukromě a byly mi nyní profesorským sborem dodatečně za pravoplatné uznány. Přihlásila jsem se tedy k první zkoušce — k praktiku z fysiologie. Nebylo žádné skupiny, dělala jsem zkoušku sama v hustě obsazené posluchárně. Po zkoušce přišel mi asistent dr. Babák s úsměvem sdělovati výrok prof. Mareše, že je rád, že tolik studentů přišlo poslouchat, že aspoň slyšeli, jak se má při rigorosu odpovídati. Připravovala jsem se ke zkouškám poctivě u vědomí velké odpovědnosti svého budoucího povolání a u vědomí odpovědnosti, kterou jsem jako první rigorosantka vůči všem budoucím medičkám a vůči celé pokrokové ženské veřejnosti cítila. Proto mne uznání profesorovo velmi těšilo.

V dubnu putovala nová moje žádost s doklady o vykonaném rigorosu do Vídně a zase to trvalo až do července, než mne došlo vyřízení o započtení ostatních hospitantských let. Lhůta k při-

hláškám na rigorosa byla už prošlá, ale děkan i prof. Hlava dovolili mi, abych se připojila k poslední skupině rigorosantů z pathol. anatomie. Pak už šla zkouška za zkouškou klidně, až praktikum z porodnictví zase zvířilo pozornost studentů i nestudentů. Prof. Pawlik byl nejobávanějším examinatorem, který zkoušence častoval i nemilosrdnými vtipy a výtopky. A tak byla při mé zkoušce posluchárna doslova nabita. Klinický personál, který mediky z denních přednášek dobře znal, tvrdil, že bylo přítomno velmi mnoho cizích lidí. Zkouška mi šla velmi hladce, nezůstala jsem profesoru nic dlužna. A tu po rigorosu, s uspokojením mne propustiv, vztyčil se Pawlik v celé své majestátnosti a s úsměškem do auditoria prohodil: »No, máte to tu kmotrů; jaktěživo jich tady tolik nebylo.«

10. března 1902 dokončila jsem rigorosa. Po promoci dala jsem se zapsati mezi externí lékaře všeob. nemocnice v Praze. Náhodou zastupoval ředitele dra Šťastného prof. dr. Janovský a ochotně mne zapsal do seznamu. Brzy nato byla jsem volána do kanceláře nemocniční, kde vrátivší se zatím ředitel s pověstnou svojí drsností mi oznámil, že mne ze seznamu externistů škrtl, poněvadž »dle stávajících ministerských nařízení« mohu býti zas jen hospitantkou na těch klinikách, jichž přednostové k tomu svolí. Na štěstí podařilo se mi na r. 1902—3 získati místo operačního eleva na chirurgické klinice prof. Maydla a rok poté stejné místo na gynaekologické a porodnické klinice prof. Pawlika. Tím zabezpečila jsem si lepší výcvik klinický v disciplině, o niž mi hlavně šlo. Po ukončení mého elevátu u prof. P. se stalo, že jeho druhý asistent z porodnice odcházel. Žádala jsem za uprázdněné místo a prof. P. mi doslovně toto odpověděl: »Při všem respektu k vám nemohu, poněvadž

myslím, že by ženu elevové neposlouchali.« Nebála jsem se, že bych si byla nedovedla, třeba i s obtíží zjednati náležité váhy na klinice, ale profesor P., který měl z nedávné doby mrzuté zkušenosti, jak elevové s jedním z jeho asistentů urputně bojovali, byl nedůvěřivý. A tak jsem začla pomýšlet na zahájení vlastní praxe v Praze, přes ujišťování některých kolegů, že je holou nemožností bez fixa v Praze se usaditi. Se všech stran rojily se nyní rady, abych šla do Bosny, tam že najdu vhodné pole činnosti, ale v Praze že neprorazím. I moji drahou matinku chtěli touto skepsí znepokojovati. Ale její víra ve schopnosti ženy i v to, že ženy potřebují a chtějí ženské lékařky, byla tak pevna jako moje a proto nejen že nezrazovala, ale podporovala mne v mém odhodlání. Šla jsem do života bez bázně, ale i bez růžových ilusí. Doba studií byla mi těžkou, bojů plnou předpravou pro život, ale otužila a zocelila mne. Věděla jsem, že mi bude dále bojovati s mocnými, pevně vžitými předsudky, se zaujatostí i zlobou lidí i s řevnivostí a nepřízní některých kolegů. Ale důvěřovala jsem v sílu poctivé práce. Jako za studií tak i nyní vědomí odpovědnosti v povolání, odpovědnosti k ženskému úsilí, jež studium žen v život vyvolalo, odpovědnosti k budoucím lékařkám rozněcovalo a umocňovalo mé síly. Doufám, že jsem kolegyním svým půdu dobře připravila. Staré předsudky o ženě jsou hodně zviklány, instituce lékařek se už značně vžila a kolegové lékaři na nás zvykli. Počáteční nevraživost, jež kdysi i krutou zlobou vytryskla, ale lékařskou komorou důstojně byla odmítnuta, ustoupila a byli to hlavně venkovští lékaři, kteří s důvěrou svěřovali ženské členy své rodiny mé lékařské péči.

Proč volila jsem gynaekologii a porodnictví za svůj obor? Proto, že právě v těchto oborech si

ženy lékařek nejvíce přály a v nich možnost všestranného i výchovného a mravního působení zdála se mi největší. Není, kromě snad dětského lékařství, oboru, v němž by existovalo více nesmyslných a škodlivých pověr zdravotnických i mravních. Nelituji své volby. Kdybych se všemi svými zkušenostmi měla si opět voliti povolání, rozhodla bych se bez váhání zas pro medicinu. Znám dobře stinné stránky její, tíživou odpovědnost, jež časem ostrým bodcem zavrtává se do mozku i srdce, vypuzujíc smysl pro vše ostatní a zahánějíc úlevný spánek, drásavou, deprimující bezmocnost, trpkou lítost nad omylem, znám únavu a napětí nocí probdělých u lože rodiček a nemocných i všechno nepohodlí a vázanost, již povolání lékařské s sebou přináší. Ale znám i tiché uspokojení z úspěšné práce i čistou radost nad záchranou nejen zdravotní, ale leckdy i mravní svých spolusester a to činí mi mé povolání drahým.

VZPOMÍNKY Z GYMNASIA

Dr. Alice Masaryková:

Vzpomínky z gymnasia.

Milá Albíno,

pamatuješ se na návštěvu Elišky Krásnohorské u nás v Minervě? Myslím, že jsme tenkrát byly v Dientzenhoferově »Americe« vedle anatomického ústavu. Zbývá mi dojem drobné bytosti, ztělesňující jemnou intensitu a hluboké dojetí. Tenkrát jsem naprosto nevěděla, oč jde, proč je dojata, ale cítila jsem, že jde o něco skutečného. Dnes vděčně vzpomínám, že mi bylo dopřáno vidět ušlechtilou tu ženu a chápu jasně, proč byla dojata. Byla poctivá ve své lásce k národu a když nás děvčata viděla, přála si, abychom i my byly tak poctivé a odvážné jako ona. A když si vzpomínala na kamenitou cestu nepochopení, kterou šla — a nás tam tak viděla — vstoupily jí slzy do očí — ne lítostí nad vlastními zmoženými bolestmi — ne — tklivou radostí, že přece nebyly zbytečné — že už nesou ovoce a že nám cestu ulehčila.

Když jsi mi napsala, kolik vody od těch dob Vltavou uplynulo a že chystáš almanach, mnohé vzpomínky se vyrojily.

Pamatuješ se na prof. Š.? S jeho pěšinkou, načervenalou bradou, pravidelným profilem a globusovitou podstatou? Co byli centurioni? Lajtnanti? A jak se jmenovali latinsky pionýři? Přeháním, když píšu, že jsme se v semestru dostali od »Gallia omnis divisa est« — do třetí kapitoly? Z této důkladnosti mi přišlo na um

učit pod lavicí chrousta chodit do kola — a když sousedstvo mělo zájem o můj soukromý podnik — neblahým způsobem zaznělo: »Masaryková, co to děláte! Jak je možno, tak se chovat!« vyrušilo mě to v mé krotitelské činnosti a nezískala jsem zájem prof. Š. pro naši faunu, neboť jak se se mnou vypořádal, vrátil se do druhé kapitoly Gallie. Jak to byli profesoři vedeni, že tak málo dali zdravé, mladé, veselé duši?? Aby mu byla země lehká. Byl dobrák! Což jsme my tehdy věděli, co ho trápí a bolí, proč tak ustrnul?

A na hodiny prof. Z. pamatuješ? To byl opak! Pořádně gramatiku, pořádně slovíčka — ale pak obsah vystupoval ze čtené látky svěže a zajímavě. »Na kolenou tebe, kněžno, prosím, jsi-li božstvo, či člověk.« Krásná, mladá kněžna sestupuje za prací k moři, po práci si hraje s míčem — a přichází bludný poutník Odysseus, který je přijat s krásnou, jadrnou pohostinností starých dob. Když jsem plula podél Kréty a viděla ty živelné kontrasty nebetyčných skal, moře bijícího přímo do nich — a když jsem pozorovala strže bystřin — živě se mi vyhoupla v mysli scéna té svěží, zdravé Nausikae, bydlící kdesi v zeleném klínu ostrova — v přírodě a kráse.

Co dobrý profesor znamená! Jaká možnost! Jaká odpovědnost! Je to někdy vteřina — a člověku otevře nové světy. Klasického vzdělání nelituji. Co Ty? Ti staří lidé byli překrásní a měli jednotnou kulturu.

Pamatuješ na nejstarší třídu u Vojtěcha? Vidím Vás všechny i s drobnými osobními Vašimi zvyky a lituji, že zrovna nezazvonilo a nemůžeme se vyhrnout na chodbu pro párek a housku (7 kr. = 14 h — a každý den to nebylo) a shánět slovíčka nebo se zaměstnávat pravděpodobností toho, zda budeme zkoušeny z matematiky či zeměpisu.

Děkuji za Tvůj milý dopis, Albíno. Článek napsat nemohu, ale srdečné pozdravy a výraz vděčnosti mé — ten přece, prosím, v almanachu otiskni. Tvoje Alice.

Univ. prof. dr. Jan Krejčí:

Moje vzpomínky na Minervu.

K letošnímu oslavnému výročí Minervy bude jistě mnoho pověděno o jejím významu pro řešení ženské otázky, o jejích těžkých začátcích i o jejích dalších úkolech. Já se jen připojuji k jubileu s upřímným blahopřáním a s ujištěním, že moje vzpomínky na její počátky jsou co nejpříjemnější a nejmilejší. Vidím vše živě před sebou, tu vypůjčenou místnost ve škole u sv. Vojtěcha i pozdější v pavilonku u Karlova, a v lavicích těch několik mladičkých, kvetoucích dívenek, vždy veselých a švitořivých, ba utkvěly mi v mysli i tak, jak sedávaly vedle sebe a za sebou, od první lavice se sl. Alicí Masarykovou až k poslední se sl. Komínkovou. Ve všech byla radostivost, dychtivost, provázená opravdu vytrvalou prací, nic jim neubíralo z dobré nálady pomyšlení, že maturitní zkoušku budou muset skládat na ústavě jiném a před examinátory neznámými. Však jsme se také radovali, když to pak všechno dobře dopadlo! I na to se pamatuji, jak jsme oslavovali dobrého, úctyhodného ředitele Jiljího V. Jahna, kdy sl. Zdenka Hásková přednášela slavnostní řeč a sl. Hornofová se osvědčila jako recitátorka, i na to, jak občas se do sborovny dostavila Eliška Krásnohorská se starostlivou tváří a vlídným pohledem. Vzpomínky vesměs milé, tím milejší, že se dalším ži-

votem těchto prvých statečných průkopnic ukázalo, kam může vésti krásná odvaha mládí.

Mé vzpomínky na Minervu nejsou však pouze časové, mám na ni vzpomínku trvalou, která mne s ní udržuje ve spojení den co den. A to se stalo způsobem, jehož při této příležitosti nemohu zamlčet.

Po letech, kdy už jsem dávno na Minervě neučil a kdy tam už všechno bylo jiné, požádal mne přítel Ferdinand Strejček, abych prohlédl německý překlad básní Elišky Krásnohorské a abvch k němu napsal informující a doporučující slovo úvodní, tak aby byl získán německý nakladatel, který by překlad vydal. Učinil jsem obojí milerád a když jsem byl hotov, sebral jsem překlad i úvod a vydal se s ním přímo do básnířčina bytu v Resslově ulici. Zazvoním, zaklepám, žena mne vede do prostého pokoje, kde od psacího stolu povstane Eliška Krásnohorská. Ukloním se, pravím, že přináším rukopis.

»Ach, od pana profesora Krejčího?« řekne básnířka — vidím, že mne nepoznává. I zachovávám své inkognito, ona rukopis přijme se vzkazem díků a při tom — sahá do misky na svém psacím stolku, vybere z ní nějakou minci, bylo to dvacet haléřů, a — dává mi je »od cesty«. Já ovšem s díky odmítám. »Nesmíte?« »Ne, prosím, nesmím.« A tak peníz zase dala do misky.

Mně div slzy nevytryskly z očí, byl bych jí ruku políbil; rychle jsem se uklonil a odešel. A po dvou dnech ocitne se na mém psacím stole zásilka: krásný stříbrný kalamář s dopisem tak vroucích díků a tolik vřelých slov, že jsem se za to až hanbil — byl to dar od Elišky Krásnohorské, v práci zašedivělé, trpící a hrdinně resignující básnířky. A tak stojí ten vzácný dar od onoho dne na mém psacím stole, a on to je,

do něhož i dnes namáčím pero, píše tuto srdečnou vzpomínku na Minervu a ženu, která jí věnovala tolik lásky a péče.

Prof. dr. Vladimír Novák:

Jubileum, na kterém jsem nebyl.

Před pěti léty pořádala Minerva, spolek pro ženské studium a »Sdružení pro zájmy vysokoškolských studentek a absolventek«, koncert na oslavu 35letého trvání Minervy. Stál jsem u kolébky Minervy (to se tak říká) a proto jsem byl k tomuto jubileu pozván a vyzván k slavnostní řeči. Slíbil jsem přijeti do Prahy, složil jsem si aspoň úvod k slavnostnímu proslovu — ale v poslední chvíli koncert byl odložen, a to na den, kdy mi nebylo naprosto možno Brno opustiti. Tak jsem tedy na onom jubileu nebyl a slavnostní řeč nepronesl. »N i c s e n e s t a l o !« Pronáším toto okřídlené heslo svého přítele W. a raduji se z toho, že **40** je přece jen okrouhlejší číslo než **35**, a že tedy napíšu asi to, co jsem chtěl před pěti léty pronésti vzletnými slovy, obklopen bývalými žačkami, průkopnicemi i ostatními průkopníky vyššího ženského vzdělání (to se zase tak říká!). Jak patrno, chci se dosti hamižně a nekale »zhostit svého úkolu«, ale není to tak jednoduché. Tenkrát, před pěti lety, bych byl začal »skromně« — svým vlastním jubileem, asi tak: »Je tomu právě padesát let, čili rovnou půl století, co chodím do školy!« Jak pak to mám letos spravit? — »Je tomu právě 55 let,« to se dobře nehodí a tak musím začátek pozměnit. Snad to půjde: »Je tomu okrouhle*) padesát let, tedy půl století, co jsem

*) Obecná škola trvala tehdy 4 léta — to je na vysvětlenou dobrým počtářům!

vychodil obecnou školu u sv. Vojtěcha v Praze, kdy jsem se ani ve snu nenadál, že se tam r. 1892 vrátím a pohnut k slzám najdu ještě tytéž »umělecky vyřezávané« lavice, v nichž jsem kdysi louskával slabikář a prostocvičil při zpěvu jako: »Když ve mlýně se kroupy z ječmene dělají, jdou nahoru ty stoupy a zase padají!« Ty »stoupy« to byly ruce a někdy při tom »padání« zavadily klouby bolestně o kraj škamen!

Byl jsem tehdy (v r. 1892) právě novopečený suplent a vedle žactva I., III., IV. a VI. třídy na české reálce v Ječné ul. byly žákyně Minervy moje »první pole pokusné«! A ty moje nevděčné předměty! Fysika — ta by byla ještě ušla, ačkoliv »fysikální kabinet« tehdejší Minervy se vešel do jedné zásuvky ve skříni — zato však nenáviděná matematika! Jako bývalý universitní asistent nosil jsem z fysikálního ústavu Strouhalova vše, co se vešlo do kapes nebo neznamenalo nepřekonatelné překážky tehdejší frekvence na rohu Perštýna a Ferdinandovy třídy. Také blízký mechanik vypomáhal přístroji a učebními pomůckami — v matematice zato byla jen ta křída a tabule a nejvýš milosrdná — houba, která svou rosou odstraňovala obávané závorky jako obdobně pomáhala rosa ulekaných očí, když měla býti zapsána příliš velká číslice do notýsku strakatých desek! (Ve fysice máme »rosný bod« a proto se mi tyto dvě rosy tak povedly!)

V obou předmětech obávané bylo sestavování rovnic a řešení praktických úloh. Při návštěvách pana ředitele nebo slečny Krásnohorské jsme tento obor nepěstovali. Žákyně tu odpovídaly na knižní otázky velmi hbitě a učeně a slečna Krásnohorská obyčejně pohnutím plakala. Byla to dobrá a citlivá duše — neuvedlo-li

ji umění mých žákyň k slzám, pak se tak stalo brzy potom, když si vyžádala krátký proslov. Ten se vždycky rozplynul v slzách a třeba jsem se při tom velmi vážně tvářil, pozoroval jsem v pozadí mnohé oči rozzářené zrovna diblickou veselostí.

Jednou jsem zapomněl ve třídě notes. Byli jsme tenkrát s Minervou v »Americe«, třída byla v přízemí a měl jsem, jak již to u mladších suplentů bývá — srdce v nepořádku. Moje vyvolená (je to moje žena — tak jaképak s tím tajnosti!) chodívala kolem a nějaký ten příklad matematický mne zdržel. Tak proto v spěchu to zapomenutí a ten notes zůstal na stole. O notes by nebylo bývalo — ale bylo v něm růžové psaníčko. Druhého dne hned při vstupu do třídy viděl jsem, že notes leží na katedře; růžové psaníčko vyčnívalo růžkem všetečně ven a těsně u notesu ležela kytice růží. Poděkoval jsem za růže, dal notes do náprsní kapsy a — celou hodinu věnoval výkladu. Pozornost toho dne byla neobyčejná. Moje Aninka toho dopoledne byla překvapena krásnou kyticí růží a mou zvláště veselou náladou.

Na zapomínání deštníků, učebnic atd. měl jsem právo jako učitel a příští profesor, není divu, že jsem pokročil v tomto »zástoji« tak, že jsem přišel do třídy jednou bez kravaty. Tenkráte jsme byli ještě pobožni a před vyučováním jsme se modlili. Toho dne modlitba nestála za nic — kolik hlav tolik párů očí zabodávalo se do výstřihu mé vesty, který zel bílým plátnem náprsenky; místo vzývání ducha sv. jsem slyšel v desíti variacích: »nemá kravatu«, »zapomněl kravatu« atd. atd. Po modlitbě jsem mlčky prohlížel matematická cvičení a logaritmické tabulky. A začal den takto: »Slečna A, B, C, D... zapomněly doma ma-

tematické cvičení, slečny E, F, G, H... přinesly prázdný sešit a dobrá polovice žaček zapomněla doma logaritmické tabulky, pan dr. Vladimír Novák zapomněl doma kravatu, ale nezapomněl notes.« A tehdy jsem zkoušel a to přísně jako málokdy jindy.

Nižší gymnasium se tehdy na Minervě absolvovalo ve 2 letech, ve vyšším šlo to již obvyklým tempem. Zato maturita znamenala zkoušky téměř ze všech předmětů! První maturity byly na akademickém gymnasiu. Na mé zakročení byla povolena návštěva tamějšího fysikálního kabinetu, aby žákyně alespoň jednou viděly přístroje, které měly pak při zkoušce popisovati. Byl jsem průvodčím při takových návštěvách a opomíjel všechny přístroje, které svými rozměry nebo vahou odůvodňovaly mínění, že nebudou nošeny na zelený stůl komise! Paměti abiturientek také měla pomáhati — inventurní čísla, na strojích nalepená, k nimž jsem ochotně přidal název strojů. Pan inspektor Kastner se velice podivil, když slečna P. nemohla poznati lejdskou lahev dříve, dokud si ji neprohlédla — od spodu! Tam totiž teprve po dlouhém otáčení nalezla spásonosné — inventární číslo.

Děvčatům, která udělala maturitu, nenastaly na universitě příjemné chvíle. Mnozí profesoři universitní odmítali přijati je do přednášek, na lékařské fakultě nebylo ani mezi mediky mnoho opravdových přátel ženského studia. Jaký to rozdíl dnes! Po jedenácte let začínám přednášky o lékařské fysice vždycky oslovením »Dámy a pánové!« a také v prvních lavicích (dále pro svou krátkozrakost nevidím) jsou jenom a výhradně medičky! Procento mediček stále stoupá a v Brně je několik manželství, kde muž i žena jsou lékaři. Z desítiletí, které jsem na

Minervě v Praze působil, zbylo mi nejen plno pěkných vzpomínek, ale i mnoho bývalých posluchaček, které se občas hlásí. Jsou mezi nimi ženy lékařů, profesorů, soudních radů, ale i samostatné dámy, spisovatelky, lékařky, profesorky atd. a jsme při vzájemných vzpomínkách zajedno v tom, že ty doby středoškolského a vysokoškolského studia byly zvláště krásné a že ten čas teď jaksi bez potřeby rychle utíká. A tak bych ani tomu jubileu nechtěl věřit, ani tomu, na kterém jsem nebyl, ani tomu, kterého vzpomínám těmito řádky. Ale jakpak nevěřit, když mi po kolenou »lozí« dvě vnoučata a třetí se na mne směje z peřinky!

N.:)*

Milostivá paní,

přejete si, abych Vám napsal vzpomínku z doby, kdy jsem na Minervě učil dějepisu. Vzpomínám na těch několik měsíců s opravdovou radostí, a jsem vděčen pánům, kteří vedli tehdy nový dívčí ústav, z mnoha stran nenáviděný a sesměšňovaný, že mne vzali mezi sebe na dobu, kdy neměli odborné síly. Nabyl jsem tím zkušenosti, které si vážím dodnes.

Vidím ještě dnes těch několik lavic asi s třiceti žačkami, — Fišerová s těžkým žíhonem tmavočerných vlasů v pravo na kraji u okna, a plavovlasá Berkovcová v první lavici proti kathedře — a pamatuji živě první hodinu, kdy jsem se vůbec poprvé octl ve škole jako učitel. Měli jsme za rok probrat celý dějepis, jemuž se vyučovalo ve všech třídách nižšího chlapeckého

*) Příspěvek došel bez podpisu na adresu redaktorky.

gymnasia, a dívky měly pak z něho dělat zkoušku. Bylo mi z toho strašného úkolu až nevolno, a nedovedl jsem si, podle vlastních zkušeností ze studií, představit, jak je možno, aby mladé studentky tolik materiálu zmohly. Ale bylo to podivuhodné: většina nejenže se učila hravě nazpamět libovolný počet stránek, ale chápala také jasně látku, výklady, krátce rozuměla dějepisu, který jsme kvapem probírali v zhuštěných přehledech. A všechny studovaly s opravdovým nadšením — jako by si stále opakovaly, že jsou z prvních průkopnic nového života, na jejichž osobním blahu nesejde, jen když bude dosaženo cíle. Když jsem vzpomínal na svá studentská léta, na tu bezútěšnost tehdejší pedagogiky, na neúčast třídy na vší té vědě, kterou jsme si z povinnosti osvojovali, bylo mi trochu stydno i ve vzpomínce před těmi dívčími hlavičkami, které se mořily mnohem větší látkou, mnohem kvapnějším tempem, a při tom jevily bystrost, vytrvalost a houževnatost, nad kterou jsem žasl.

Chtěl-li jsem, aby z té hromadně probírané látky vůbec něco v těch dívčích hlavách zbylo, musil jsem stále s nimi opakovat, vracet se, srovnávat, přebíhat napříč daty i událostmi, upevňovat nezáživné partie na živě kreslených postavách, jinak to v tom krátce vyměřeném čase nebylo možno. Vzpomínám rád, jak jsem si s tím doma hrával, aby to, co z cvičebnic musilo být nadřeno nazpamět, oživlo trochu a nabylo lidštější podoby. Smysl pro práci, který jevila téměř celá třída, byl zcela neobyčejný — nedařilo-li se některé něco naráz pochopit, nebo vypadlo-li jí něco z paměti, jevila takové zoufalství a takovou úzkost, jako by tím byl ohrožen zdar ženského studia; až to působilo někdy komicky. A při tom celá třída byla věrně zajedno, byla

pyšna na své premiantky a pomáhala ze všech sil opozděncům na cestě za cílem osvobození ženy.

Mohu říci s dobrým svědomím, že studie, které konala Minerva v prvních letech zápasů a nepřízně, a první maturity byly nepoměrně těžší než průměrné studium hochů. Byl to docela zoufalý boj o místo na slunci, bojovaný s vášnivým zápalem a s úžasnou energií. Byl jsem již tehdy přesvědčen, že je naprostý nesmysl tvrdit, že žena není duševně schopna toho studia jako muž; ale uvědomil jsem si po několika letech, když jsem se někdy setkal s maturantkami své třídy, že žena mnohem tíž snáší nerozumné zařízení našeho středoškolského studia než muž. Ženské studium by mělo být podnětem, abychom pochopili, jaký nesmysl jsou naše třídy s lavicemi, náš »rozvrh hodin«, naše »přednášení« a »zkoušení« na středních školách a vůbec všechen ten učebný rozvrh klášterního systému. I hoši, kteří berou studium vážně, tím trpí; pro děvčata je to mor.

Dnes se ovšem studuje jinak, než studovaly první minervistky, jimž slova maturita na mužském gymnasiu před zvláštní komisí a ze všech (!) předmětů — naháněla právem hrůzu. Ale tím větší je jejich zásluha, že přesvědčily naši veřejnost o svém právu. Přál bych si dožít se doby, kdy toto právo stane se samozřejmým v celém našem veřejném životě a kdy nastane u nás takový svět, o kterém Němcová snila, že by v něm »chtěla žít s rozkoší«.

PhDr. Věra Babáková:

Z prvních dob ženského studia.

Vzpomínám na chvíli, kdy se první žačky dívčího gymnasia »Minervy« ponejprv shromáždily v budově školy svatovojtěšské.

Byla to chvíle důležitá a také vtiskla určitý znak všem těm mladým studentkám.

Jímala je myšlenka, že se dávají do služeb nových ideálů a že je tím životu jejich dán směr. A tím vznikla spojitost toho okamžiku s dneškem tak významná, že ji nesetřela dlouhá řada let, jež uplynula mezitím.

Práce prvých studentek nebyla lehká. Bylo jim podrobiti se zkouškám nejen na škole střední a vysoké, ale za tím vším stál život jako examinator nejpřísnější. Bylo třeba osvědčiti náležité odborné znalosti a schopnosti v povolání, stejně jako se žádá od mužů.

Kromě toho však každá ze studentek byla okolnostmi nucena a také povolána k tomu, aby tvořila ze sebe nový typ ženy směru doby vyhovující.

Tento proces zasáhl prvé ročníky studentek největší měrou, protože všeobecné názory byly ženskému studiu velmi nepříznivé a lepšily se velmi zvolna vlivem dosažených úspěchů a změnou sociálních poměrů, jež později, zejména po válce, značně k osamostatnění žen ve všech směrech přispěly.

Dnešní studentky, které mnohem snáze studují a setkávají se ve svých snahách téměř všude s porozuměním, nedovedou si již představiti, s jakými potížemi bylo jejich předchůdkyním bojovati.

Proto ztrácejí namnoze vědomí odpovědnosti

za další postup tohoto vývoje a také tempo kulturně žádoucího postupu se tím značně zvolnilo.

Scházejí podněty a nárazy, kterým kdysi vystavena byla »prima legio Musarum«, jak se říkalo prvním studentkám.

Leč ani tato prvá legie nebyla duševně stejnorodá. I v jejích řadách byly dívky, jež studovaly z vůle rodičů a z důvodů nahodilých. Méně nadané a cílevědomé brzy se studia vzdávaly. Byly i žačky pilné a svědomité, které by byly dobré známky získávaly stejně jinde jako na »Minervě« a o ideovou stránku ženského studia se nestaraly. Vyskýtaly se i vážné, jež s neochvějnou opravdovostí šly správným směrem, konajíce přesně povinnosti, aby dosáhly konečné mety, bez rozptylování se zájmy jinými. Ani sladké svody dívčích let je nemýlily. To bylo nejpevnější jádro legie, jež nikdy v ničem nezklamalo, chlouba třídy, taková Tuskanyová, Honzáková, Jiránková, abych jmenovala jako příklad nejvýznačnější.

Musím se zmínit i o několika horkých hlavách, jež podle výroku strážců školy všímaly si ledačeho, a ne vždy přesně toho, čeho k úspěchu školnímu bylo třeba. Lákal je život kouzly mládí, vábil je duševní ruch, jímž tehdejší studentský svět byl prodchnut. Zajímala je více současná tvorba literární než plody literatury klasické, krásné sice, leč podle tehdejšího způsobu nevábně vykládané. Octly se záhy ve středu pokrokového hnutí, jež otvíralo nové obzory a opájelo mladé duše rázem revolučním. Pokrokáři, vedení Hajnem, Sokolem a Rašínem, přáli ženskému studiu a rádi viděli dívky ve svých řadách, jako rovnocenné soudruhy. Lišili se tím od t. zv. neodvislých, kteří, jako valná většina tehdejšího studentstva, dívčímu studiu nepřáli.

Mužští kolegové viděli ve studentkách jednak

příští konkurenci v povolání, jednak ve shodě s vládnoucími názory tehdejšími obávali se vlivu studia na dívčí mysl. Rozhodně prý dívka pozbude studiem pravé ženskosti a zejména při studiu mediciny. Představa, že by ženy poslouchaly lékařské výklady společně s muži, zdála se lidem nemyslitelnou. Objevily se i karikatury příští lékařky, jak v tmavé říze, s velkými okuláry a přísnou tváří, pronáší pochmurnou prognosu u lůžka nemocného: »Umře, musíme tam všichni . . .«

Pochybovalo se i o slušnosti dívek, jež mají v úmyslu věnovati se studiu tak závadnému. Vždyť nebudou moci s nimi do přednášek ani chodit gardedámy, jež byly nezbytně všude, kde se dívky s jinochy stýkaly. Proto se v »dobré« společnosti mluvilo o studentkách leckdy s pohrdáním a srovnávány byly i s baletkami a jinými ženami, jichž ctnost bývá v nebezpečí, třebaže tehdejší studentky většinou snažily se chovati, zejména ve stycích s muži, bezvadně. Pokládaly to za čestnou svoji povinnost. A snažily se vtisknouti svým stykům s muži ráz duchovní, ideový. Zakládaly si na svých rozhovorech s nimi, ne-li právě učených, tedy aspoň obsažných. Byla zajisté i naivita v tom, když si na příklad dávaly gymnasistky dostaveníčka s předem stanoveným thematem. Dnešní dívčí mládež, jež životu zcela jinak rozumí a daleko větší volnosti užívá, se snad tomu usměje. Ale, věřte, bylo v tom mnoho duchovní krásy, která i po letech ve vzpomínce těší a čistým kouzlem září bez oné trpké příchuti, jež zanechává mládí, ztrávené v pouhém užívání světa.

Doba, do které spadala naše studia, tedy konec předešlého a začátek tohoto století, měla značnou duševní náplň, skýtala tudíž čilé mužské i ženské mládeži hojnost látky k přemýšlení i

k debatám. Jevil se živý zájem o sociální, politické, mravní a náboženské otázky. Otázka ženská byla velmi aktuelní. Mladočeský liberalismus vítězil nad konservativním staročešstvím, socialismus se šířil. Omladina podrývala půdu Rakousku. Mladé hlavy hořely. Ve škole pod lavicí se četly »Nové proudy«, časopis pokrokového studentstva, »Vzdělávací bibliotéka«.

Jsouc členem redakce časopisu pokrokového studentstva, stala jsem se tehdy spojovacím článkem mezi pokrokáři a »Minervou«, což přispívalo mnoho k našemu duševnímu vývoji, nepřineslo mi však valného uznání u představenstva školy.

Po vstupu na universitu scházela se skupina studentek v redakci Kellnerova »Ženského obzoru«, jenž vycházel roku 1896, brzy však zanikl. Tam trávily jsme mnohé pěkné chvíle četbou časopisů, hovory a vycházkami do přírody. Později chodily jsme do vegetářské jídelny v Konviktské ulici.

Tuto skupinu převedla jsem pak roku 1899, stavši se členem výboru, do studentského spolku »Slavie«, kde se udržovala řadu let pod názvem »Ženský kroužek Slavie«.

Tehdy vzrostl ve studentstvu velice vliv prof. Masaryka, jenž byl naším učitelem a duševním vůdcem. Sledovaly jsme se zájmem nejen jeho přednášky universitní, nýbrž i veřejnou činnost. V době hilsnerovských bouří byly i studentky mezi těmi, kdož na půdě universitní Masaryka takřka svými těly před útokem rozvášněného antisemitského studentstva chránily. Jeho knihy byly nám živným chlebem a kdykoliv mluvil veřejně, sledovaly jej v posluchačstvu dychtivé zraky mladých stoupenek, jež vnímaly pozorně každé jeho výrazné gesto i slovo. Zejména působilo mravní jeho úsilí, krásný názor na ženu a

na vztah obou pohlaví, což mělo na nás, jež jsme leckdy tápaly v pochybnostech, jdeme-li správnou cestou, vliv osvobozující. Na pátečních schůzkách u Masaryků bývaly mezi pozvanými studenty také dívky, které měly možnost poznati ušlechtilost rodinného života, kde manželé tvoří duševní jednotu.

Po zániku »Ženského kroužku Slavie« stalo se střediskem studentek »Sdružení akademických žen«, jež se však před válkou pro ochablou činnost rozešlo.

Soudilo se, že není již třeba, aby ženská část studentstva měla organisaci zvláštní, když je ženám přístup do všech vysokých škol i do všech odborných korporací otevřen. »Sdružení vysokoškolských žen«, jež vzniklo v letech pozdějších, má hlavně za účel navazovati styky s akademickým ženským světem v cizině.

Tím, zdálo by se, je dosaženo všeho, oč usilovali ti, kdož ženské studium zakládali, a oč se snažily prvé i následující studentky.

Leč zbývá ještě mnoho práce za cílem, aby vnitřně osvobozená žena dala světu plnou svoji hodnotu. Snažiti se o to jest zajisté především povinností těch žen, jimž se dostává možnosti největšího vzdělání a duševního rozvoje.

Dr. M. Bydžovská-Komínková:

Vzpomínky a úvahy.

Ráda vyhovuji vybídnutí redakce, abych napsala trochu svých vzpomínek — tím raději, že redaktorky jsou milé kolegyně, s nimiž mne pojí společné zkušenosti z dob studijních, společné úspěchy, společné radosti i zklamání.

Tyto společné vzpomínky z dob studia středoškolského ožily před námi v rozmarném i vážném

podání dr. Babákové a dr. Anny Honzákové, v proslovech (před 5 roky), jež přednesly na prvním koncertu spolku Minerva. Doufám, že řečnice nenechají zapadnouti do hrobu zapomnění, co svým řečnickým uměním vyvolaly z minulosti; jsou to kapitoly zajímavé a poučné pro budoucí ženské generace. Nemohla bych k nim nic podstatného připojiti ze svých vzpomínek středoškolských, a obrátím se hned ke studiu vysokoškolskému. Náležela jsem ke druhé skupině žaček Minervy; ta měla cestu k universitnímu studiu již volnější, než tomu bylo při skupině první, ježto mezitím byl ženám povolen přístup k některým státním a přísným zkouškám. Studovala jsem na filosofické fakultě dějepis a zeměpis. Zeměpis mne příliš nelákal, také jsem nechodila ráda na přednášky profesora Jana Palackého, pro jeho známé anekdoty. Jinak ale přiznávám, že mně jako jiným imponoval velkým vzděláním a sečtělostí, kterou projevoval různými odbočkami od vlastního předmětu.

Přednášky historické byly v té době opatřeny skvěle: Krásné přednášky Gollovy, uchvacující svými dedukcemi, obdivuhodná dikce výkladů Pekařových, vybroušené přednášky Šustovy, a solidní Kalouskovy — to vše zaujalo mou mysl a snahu.*) Nade vše milé mně ovšem byly přednášky prof. Friedricha, málo navštěvované v té době, které mi byly popudem k samostatné práci. Jako většina mých kolegyň účastnila jsem se i jinak studentského života. Scházely jsme se navzájem, a s kolegy hlavně ve Slavii; vzpomínám často a ráda na schůzky a debaty s nimi spojené. Zvláště mně utkvěl v mysli debatní večer o Nietzsche-ovi, jehož »Also sprach Zarathustra« vyšlo tehdy v českém překladu. Celkem mám

*) O vlivu prof. T. G. Masaryka psala jsem v knize »Masaryk a ženy«, vyd. ŽNR. 1930.

z doby studia vzpomínky milé. Nikdy jsem nepozorovala u mužských kolegů odpor k ženskému studiu; kolegové nejen z našeho roku, nýbrž i starší — mnozí z nich dnes zaujímají vynikající postavení — byli k nám zdvořilí a ochotní.

Bylo by nevděčné, kdybych při těchto studentských vzpomínkách nevyslovila jedno jméno: Eliška Krásnohorská. I když nebylo vždy možno souhlasiti s jejími názory, vždy mně — a myslím, že to platí i o mých kolegyních — tanula na mysli jako neohrožená bojovnice za práva ženy; svým příkladem vykonávala na nás velký vliv.

Po dokončení studií jsem se nejprve marně domáhala přijetí za úřednici universitní knihovny (byl to první příklad takového pokusu); pak jsem šla učiti na Minervu. Po dvě léta, 1903 a 4, byla jsem třídní ve třídě, která jako první studovala již na typu zcela normálním, totiž 8 let, a s právem maturity na vlastním ústavu. Učila jsem latině; třída byla dobrá, práce velmi radostná, dívky projevovaly velkou píli a měly mne rády. Na svůj poměr k některým z nich mám nejkrásnější vzpomínky.

Když jsem se provdala, přestala jsem učit, ale pokračovala jsem v pracích archivních, k nimž mne přivedlo studium paleografie a diplomatiky. Ale i tato práce byla přerušena, když přišla rodina. Nedovedla jsem spojiti péči o rodinu a domácnost s činností výdělečnou nebo vědeckou, byla jsem přesvědčena, že jedna z obou by při tom přišla zkrátka. Žena je nebo má býti duší rodiny a domácnosti; není to úkol malý, a mne absorboval úplně. Vidím ovšem kolem sebe ženy, a obdivuji je, které mají rodinu, a přes to se uplatňují i jinak vynikající měrou; vím také, že dnešní hospodářské poměry jsou jiné než byly před válkou, a že stouply také v našich vrstvách nároky na život; život je také příliš mnoho-

tvárný, než aby platilo totéž pravidlo pro všechny. Ale přece pokládám za jisto — a dosavadní zkušenosti mne o tom poučují — že žena, která rozděluje svou práci mezi rodinu a činnost výdělečnou, na to nějakým způsobem doplácí. Nemyslím jen peněžně — vydělá si na to — ale často svým zdravím, spokojeností, a klidem. Často se připravuje o mateřské radosti, když je nucena svěřovati děti cizí péči. A doplácí na to také muž a často děti. Sláva všem ženám, které dovedou ke své spokojenosti spojiti řádně obě věci; obávám se však, že je jich málo.

Dívka má studovat nejen proto, aby si dovedla jednou, bude-li třeba, vydělávati na živobytí, nýbrž i proto, aby dovedla dobře zastávati svůj úkol v rodině. Každodenní zkušenost nás poučuje o tom, že vzdělání ženy je cenným přínosem do domácnosti, neboť napomáhá vzájemnému pochopení s mužem, usnadňuje vychovatelskou činnost v rodině, dává ženě možnost vyššího kulturního života a také schopnost, převáděti hmotné statky, mužem získané, v hodnoty duchovní. Vzdělané, studované manželky a matky jsou ziskem pro národ. Přála bych si ovšem, aby v dnešním reformním ruchu školském se konečně uplatnila zásada, že střední školy dívčí nemají býti — jako dosud jsou — chlapeckými školami, s dívčím žactvem, nýbrž že to mají býti školy, přihlížející důsledně k individualitě dívčí a k budoucímu úkolu ženy, jenž přece ve velké většině případů vždy leží v rodinném životě.

Prof. Anna Adámková-Sládková:

Vzpomínka.

Čtyřicetiletí naší drahé Minervy probouzí v každé žačce tohoto ústavu mnoho různých vzpomínek, které, i když mají cenu hlavně osobní, přece jenom doplňují pestrou mosaiku jeho osudů.

Vzpomínám-li na své vztahy k Minervě, vzpomínám především na milou tvář nezapomenutelné Elišky Krásnohorské.

V červenci r. 1892, kdy se vyplnilo mé přání, a v rodinné radě bylo ustanoveno, že půjdu do Minervy, dolehla na mne první starost. Otec — profesor, klasik, plnil své školní povinnosti jako svátosti, takže my děti viděly v gymnasiu souhrn něčeho povzneseného nad naše dětské zájmy a radosti. A nyní měla jsem i já octnouti se v témž ovzduší. Celé prázdniny, tak krásné a milé v Hyčicích u dědečka, chystala jsem se k přijímací zkoušce, opakovala jsem vše, a přitom prožívala jsem pocit první povinnosti a strachu, zmohu-li, co mne čeká. Po prázdninách s malou dušičkou šla jsem s tatínkem do ponuré budovy u sv. Vojtěcha, kde v přízemí byl zápis a kde se dělaly zkoušky. Sotva jsme vešli, rozjasnilo se všecko. S milým svým úsměvem uvítala nás básnířka Eliška Krásnohorská — na ostatní se nepamatuji — usadila tatínka, vyptávala se, prohlížela moje vysvědčení, sešity, a po krátkém dorozumění s ostatními zapisujícími obrátila se ke mně a prohlásila, hladíc mně tvář, když mám samé jednotky a tak pěkné úlohy, že jest mně zkouška prominuta.

Div že mne nohy unesly, takovou jsem měla radost! A v duchu jsem si slibovala, jak se budu

učit, abych jí udělala radost, abych se jí za to své štěstí odvděčila.

Vzpomínám i chmurnějších chvil svého života, kdy Eliška Krásnohorská zasáhla svým dobrým, laskavým srdcem. V sextě mně zemřel otec a když jsem přišla první den po pohřbu do školy, byla jsem zavolána do ředitelny, kde El. Krásnohorská mne utěšovala a hned oznamovala, že jest mně školné bez žádosti sleveno, jen ať se dál dobře učím. Zlaté srdce!

Po třetí dotkla se její ruka mých osudů, když po absolvování studií filosofických žádala jsem s druhou kolegyní o místo na Minervě. Tehdejší ředitel mně odpověděl, že nám vyhoví až tehdy, nebude-li lepších sil. Úplně zdrcena navštívila jsem slečnu Elišku Krásnohorskou. Prohlásila, že ústav nás vyslal do světa a že nám musí právě v začátcích pomoci a s úspěchem se nás ujala.

Až po dlouhých letech přihlásila jsem se opětně k Elišce Krásnohorské přáním k jejím 70. narozeninám. Poděkovala mi dopisem, v němž píše: »Buďte jista, že radostněji než cokoli jiného mě dojala každá vzpomínka někdejších chovanek „Minervy", zvláště oněch vždy mně sympatických a upřímných.«

Jiřina Nováková-Hazsová:

Z let proměny.

Dnes, kdy ženské studium, a zvláště studium dívčího dorostu na středních školách je něčím samozřejmým a klidně jde vyšlapanou cestou, není snad nezajímavo připomínati léta — kdy střední škola dívčí stála ve znamení experimentu.

Nemíním sledovati vývoj dívčího gymnasia

u nás, ani podávati historii prvního pohnutého desítiletí »Minervina«, pokusím se jen trochou osobních vzpomínek a docela subjektivních poznámek vrátit i se o třicet let nazpět.

V roce 98., kdy jsem vstupovala do primy, zdálo se ještě dívčí gymnasium Minervy experimentem velmi smělým. Ač na universitě studovala tehdy už řada jeho absolventek, ač vedle naší primy měl ústav dvě vyšší třídy slušně naplněné — kvartu a septimu, tuším — pohlížela ještě stále i na nás většina lidí jako na podivínskou výjimku. Pamatuji se, jak hned s počátku, docela ještě v dětských letech, bývala jsem se všech stran dotazována, proč vlastně studuji, co z toho budu míti, jak jsem byla nucena odrážeti vtipy, které jsem ovšem tehdy nedovedla přijímati s humorem, a brániti se proti námitkám, že studium je zbytečné, když se asi vdám, nebo proti proroctvím, jaká protiva učená se ze mne stane.

To všecko vytvářelo představu jakési výlučnosti — ne vždy právě v příjemném smyslu slova, — ale ukládalo zároveň určité povinnosti, nanejméně tu, abychom ženskému studiu nebyly k hanbě. Že gymnasijní vzdělání dívek bylo stále jen čímsi trpěným, na to ukazovala okolnost, že škola »Minervina« neměla práva veřejnosti. Čekala nás rozsáhlá maturita externistek na cizím gymnasiu, ale to nebyl jediný důvod, abychom záviděly chlapcům samozřejmost a snadnost jejich studia. Neměly jsme ani vlastních učitelských sil, ani potřebných sbírek a kabinetů; a zdávalo se nám často, že se nikdo o nás nestará, že na našem prospěchu nikomu nezáleží. Vypadalo to někdy na ústavě dosti dobrodružně, ač spolek »Minerva« jistě dělal, co mohl při svých skrovných finančních prostředcích.

Věděly jsme, že naše předchůdkyně byly na

tom často mnohem hůře (my jsme aspoň ve škole u sv. Štěpána měly velmi pěkné místnosti), ale ty byly neseny nadšením průkopnic. My jsme nebyly už ta první úderná rota vybraných a odvážných, my — a už i třídy nad námi — jsme byly těžkopádnější zástup, který potřeboval vedení, povzbuzení, posílení. Neboť naše ročníky nesoustřeďovaly jen ty, kterým studium je především vnitřní potřebou a radostí. Existenční cíle se počínaly jeviti reálnějšími, když na medicínské a filosofické fakultě první absolventky — po velkém úsilí ovšem — byly zvolna připouštěny k pravoplatným zkouškám a cíle ty začínaly lákati k tak zv. chlebnímu studiu.

A tomu průměrnějšímu, běžnějšímu žactvu bylo třeba také méně dobrodružné školy, aby neztroskotalo. Obrat k pravidelnějším poměrům nastal, když dva roky po nás nastoupila nová prima, první s právem veřejnosti, které naší třídě sice už zůstalo odepřeno, ale jistě přineslo trochu užitku i nám, neboť od té doby jsme počaly pociťovati pod nohama pevnější půdu pořádku.

A byla tu ještě jedna okolnost, která znamenala vzpružení. V kvartě jsme dostaly první profesorky, první absolventky filosofické fakulty, které samy na »Minervě« vystudovaly. Byl to závan čerstvého vzduchu do našeho dusna. Nevím, zda jsme všechny cítily, že je tu konečně někdo, kdo k nám přichází se zájmem, komu trochu záleží na našem prospěchu, — jak se zdálo mně. Jisto je, že tu pojednou bylo něco, čeho jsme dosud skoro nepoznaly (a co mně zůstalo v tak krásné vzpomínce z obecné školy ředitele Kořenského): byla tu kázeň, plynoucí z věcného zájmu a z dobré vůle; tedy ani anarchie, ani kaprálské komando, mezi nimiž jsme se

dosud zmítaly. Nějaké lidštější vztahy nastaly mezi učitelstvem a žactvem.

Byly ovšem značné rozdíly mezi našimi profesorkami, ale vzpomínky nejsou k tomu, aby žáci po letech klasifikovali své učitele. Zastavuji-li se dnes u jednoho jména, je to proto, abych vzpomněla mrtvé.

Helena Tuskanyová působila u nás na »Minervě« jen rok. Mně stačil, abych jí zůstala navždy vděčna.

Pamatuji se ještě dnes velmi jasně na klidnou a rozhodnou energii, s jakou se nám uvedla v první hodině; na několik stručných, ale výmluvných vět, kterými nám řekla svůj program vyučovací. Bylo to přísné a věcné, a přísná byla při tom její tvář. Její laskavost a její úsměv jsme poznaly až později, a to jen ve svátečních chvílích. Žádala mnoho, ale mnohem více dávala. Hodiny historie u ní — to nebylo jen vyučování, to byla výchova v nejlepším smyslu slova. Přednášela nám novověk. Ne z knihy, po svém, s výmluvností, která prozrazovala skrývanou živost jejího temperamentu a s jasností, která u učitele je vždy výsledkem bezpečných vědomostí. Ale jak při tom, ač se držela dat, které kniha předpisovala, dovedla otvírati pohledy do dílny lidského ducha a do dějin lidské myšlenky, jak nápovědí, poznámkou dovedla buditi naši intelektuální zvědavost a touhu po dalším, pronikavějším studiu, v tom bylo kouzlo jejích výkladů, které zaujalo i ty, jimž záliba v jejím předmětu byla vzdálena.

A ani tím se její výchovné působení nevyčerpávalo. Dovedla si, jakoby mimochodem, najíti příležitost, aby nás lidsky povzbudila, napomenula, posílila. Nebyla to však nikterak pedagogická kázání. Jen stručné poznámky, nenápadné větičky. Ale kdo byl pozorný, mohl si z nich vy-

brati mnoho. Byla to především vláda nad sebou, kterou nám ukládala — zajisté úkol nejtěžší i pro dospělé, natož pro mládež mezi 14 až 18 lety. Ale bylo to upozornění — a to už něco znamenalo. — A často při podnětu docela nepatrném podařilo se jí naznačiti, kde začíti s tímto důležitým požadavkem sebevýchovy. Ale především byl tu její příklad, který působil nejsilněji. Bylo to dobré těžké zrno, které za krátkou dobu jednoho školního roku u nás zasela Helena Tuskanyová. Doufejme, že nepadlo na skálu.

Odešla od nás do Brna na Vesnino lyceum, — s charakteristickou odpovědí řediteli Marešovi, když ji upozorňoval na potíže brněnských poměrů: »To právě mne láká.« — Tam bychom musily hledati další stopy její činnosti, kterou pojímala vždy jako poslání a konala s celou opravdovostí své vážné a zanícené bytosti.

Kladu-li dnes kytičku vzpomínky na její předčasný hrob, není to jen proto, že její jméno nemá chyběti v bilanci ženského studia, vzešlého z »Minervy«. Její příklad může vždy mnoho znamenati těm, které úkol středoškolské učitelky pojímají opravdově a uvědomují si jeho odpovědnost.

Dr. Viktor Nejdl:

Vzpomínky a tužby.

Když jsem dostal vlídné vyzvání redaktorky tohoto almanachu, abych napsal o svých zkušenostech, vzpomněl jsem na chvíle před 30 lety, kdy mne vyzval vládní rada F. Bílý, abych přijal místo učitele přírodopisu na gymnasiu »Minervině« a kladl mi na srdce, jaké je to povolání čestné a záslužné, jak mnoho záleží na učiteli-

pionýru tohoto dívčího gymnasia, které znamená důležitou etapu kulturního rozvoje našeho národa. S pocitem veliké odpovědnosti vstupoval jsem před sextánky, které právě letos oslavovaly 25. výročí maturity. Záhy jsem poznával krásné, vděčné působení učitelské na »Minervě«. Vůbec těch 8 let mé učitelské činnosti na gymnasiu »Minervě« patří k nejlepším dobám celé mé učitelské dráhy. Přede mnou sedělo 40 dívek zvídavých, pilných, při tom kritických, duševně mnohem vyspělejších než sextáni chlapci, žárlivých, aby je profesoři oslovovali slečny. Jak zpátečnicky jsem jim připadal, když jsem je negalantně oslovoval jen jménem, z důvodu, kterým jsem se před nimi neomlouval, ale který byl pro mne silnější než všecky ohledy. »Minerva« měla být gymnasiem úplně takovým, jako chlapecká gymnasia, neměla se ničím od nich lišit proto, aby ženské studium bylo rovnocenné se studiem hochů. Všecky zvláštnosti, odlišnosti, ba i jistá nadpráví se mi zdály nebezpečnými okolnostmi, které pod zdánlivou ohledností k dívkám zakrývaly neupřímnost a záludnou nepřízeň k dívčímu studiu a ke hnutí o zrovnoprávnění ženy s mužem. I mezi vynikajícími muži tehdejší doby bylo velice málo mužů opravdu upřímně sympatisujících se studiem žen, bylo jich malounko i ve školství samotném. I když se povolovala krok za krokem ženám stejná práva na volné studium, činilo se tak s pevným předpokladem, že studium žen neprorazí. Pokládalo se celé hnutí emancipační jen za lehkou hru ženskou bez vážnějšího pozadí. Vyplývalo to přirozeně z celého tehdejšího názoru na ženu, na její postavení v rodině, na celou strukturu národní společnosti. Sice se uznávalo, jakým národním ziskem byla by žena vzdělaná, ale její konkurence ve veřejné činnosti byla nepříjemná. Otrocké postavení že-

nino bylo velice příjemné mužskému egoismu, její otřásání pouty konvence a nesvobody bylo revolučním duchem proti mužské nadvládě. Bylo proto vytýkáno, že žena nestačí na vědecké studium — což je dnes skvěle vyvráceno — že jejím posláním ve společnosti jest mateřství, k tomu že potřebuje zvláštní výchovy; studium že setře všechen pel pravé ženskosti a pod. Proto všichni přátelé ženského studia zastávali devisu: stejné povinnosti, stejná práva. Byl to i pro mne vážný důvod, abych si jako učitel počínal na »Minervě« stejně jako na gymnasiích mužských. Vynakládal jsem všechnu energii, aby v mém oboru vyučování, zkoušení, klasifikace, učebné pomůcky byly takové, jako na gymnasiích chlapeckých. Bylo třeba vybudovati sbírky učebných pomůcek od základu, odstraniti všecky zvláštnosti osnov, aby na jediném gymnasiu dívčím proudil život stejným, zdravým a úspěšným tokem jako na ostatních gymnasiích. Pokládal jsem dívky, které jsem vyučoval, za průkopnice ženského hnutí osvobozovacího, proto jsem je také vedl kamenitou cestou tvrdé duševní práce. Snažil jsem se vložiti do svých výkladů co nejvíce, hýbati dušemi svých žákyň a probouzeti v nich vážné myšlenky životní, posilovati jejich mravní hodnoty pro veliké cíle, jež vytkla české ženě Eliška Krásnohorská.

Stejně se mnou smýšlel profesor Vladislav Kalousek. Osnovali jsme plány, že se pokusíme přivésti »Minervu« k vynikajícímu rozvoji, neboť žákovský materiál byl výborný. Odcházel stařičký ředitel Václav Otakar Slavík, na jeho místo vyvolen Kalousek.

Kalousek chtěl zreformovati do nejmenších podrobností poměry na ústavě. Nebylo mu toho, bohužel, dopřáno, neboť záhy zemřel. Osaměl jsem tu se svými myšlenkami a ideály. Na

mne nepadla volba nového ředitele, ač bych se byl tomuto úkolu věnoval tak rád, právě pro ty možnosti velikého rozvoje. V roce 1910 odešel jsem z »Minervy« na gymnasium mělnické, na němž jsem měl příležitost poznati koedukaci. Sledoval jsem dále dívčí studium a celou ženskou otázku prakticky i teoreticky.

Tyto vzpomínky mé jsou jen uhlovou perokresbou, jejichž propracování nedostává se dosti místa v tomto článku.

Srovnávám-li 20leté zkušenosti koedukační se zážitky na gymnasiu »Minervině« v Praze, docházím k zajímavému závěru. Žákyně na »Minervě« byly vynikající, vybrané adeptky studia. Ze 40 vzpomenutých prvních mých žaček bylo jich 30 s vyznamenáním, zbývajících 10 bylo vyznamenání tak blízko, že by jich 5—6 na mužském gymnasiu vyznamenání bez námahy dosáhlo. Říkával jsem, že na »Minervě« není třeba metodika, tam jde vše samo. Největší lekce osvojovaly si žákyně hravě a skoro všecky. Bylo tu nadšení, nadání, výběr, píle, všecky okolnosti, které pro učitele znamenají bezpečný úspěch. Kdo pamatuje, aby na mužském gymnasiu ze 40 žáků 30 mělo nejlepší známku z řečtiny! Tyto studentky tehdy opravdu bojovaly pro věc žen znamenitě — vynikajícím prospěchem. Nevím, jak je tomu na dnešní Krásnohorské. Snad takové jako dnes na ústavech koedukačních. Přicházejí dívky také pilné, ale stejně průměrné jako hoši. Úroveň jejich, píle, nadání jsou celkem stejné. U dívek v nižších třídách je větší píle, větší svědomitost, proto také lepší výsledky studijní, ve vyšších třídách vynikají spíše hoši. — Dnes hoch i dívka jsou stejný žákovský materiál, stejných vlastností duševních, stejných studentských ctností a vad. Není zvláštního nadšení u dívek. Studují jako hoši, je jim to samozřejmostí,

nemyslí, že jsou na světě mocnosti, které z jejich studijních neúspěchů dychtivě kují zbraň proti ženě a jejímu rovnému postavení. Jsou vážní pedagogové, kteří brojí proti koedukaci. Nepozoroval jsem za 20 let na svém gymnasiu ani zvláštních výhod plynoucích z koedukace, ani nevýhod, je-li ústav řádně veden. Kdyby stát mohl zříditi stejný počet gymnasií ženských a všude tam, kde jsou střední školy chlapecké, prohlásil bych se pro dívčí gymnasia a účelnou organisaci jejich se zřetelem na zvláštní, zejména citovou stránku ženinu a na její budoucí poslání matky a vychovatelky dětí.

Studium ženy je definitivně probojováno. Horší je její postavení ve společnosti po studiích. Je smutným zjevem v osvobozeném, samostatném národě, že jsou hlasy a skutky, které ženu vytlačují z úřadů, povolání soukromých, odůvodňujíce to potřebou, aby se dostalo zaměstnání mužům, menší výkonností ženinou, což je křivda doklady nepodložená, nářkem na přebytek studovaného dorostu mužského, který je citelně zvyšován studovanými ženami, což je maloduché, nesociální a protinárodní. Vzdělaný národ český to v dějinách vždy vyhrál, vyhraje to v budoucnosti také jen a jen silou ducha, silou mravní. Silou a nadšením, dávaným vzdělanými, národně cítícími matkami! Jen žena plně svobodná, se stejnými právy, úplně stejnocenná s mužem, vzdělaná a pokroková je kulturním credem Čechoslováka, který chce býti potomkem Husovým a občanem Masarykovým.

Univ. prof. dr. P. M. Haškovec:

Na „Minervě".

To léto, kdy jsem učil na »Minervě« — bylo plno zvláštností! Filologů nových jazyků nebyl tehdy dostatek, nicméně, protože mne přinutili učit hned po absolvování, opozdil jsem se se zkouškou, a tak druhým rokem na ústavě, kde jsem začal svou kariéru učitelskou, dostalo se mi jen 13 hodin; to nebyl dostatečný počet (tehdy jsem to ani nevěděl, ale to jsem viděl, že by můj honorář byl příliš malý na hospodářskou samostatnost), proto když mi jeden kolega nabídl vzíti za něho 3 hod. na dívčím tom gymnasiu, ochotně jsem souhlasil, jenomže místo slibované češtiny jsem dostal němčinu.

A to bylo svrchovaně zajímavé! Tehdy první dvě třídy gymnasijní absolvovaly žačky jedním rokem školním; už to byla svízel a chvat. Při jejich píli, horlivosti, snaze a neofitském nadšení, tohle by se bylo vždy snadno překonalo; také pro zmožení dvojroční látky neviděl jsem tu a nenašel těžkostí. Hůře bylo se složením třídy. Přišla tam děvčátka z venkovských škol, kde se němčině vůbec neučila, přišly »slečny« z vyšší dívčí školy, a to z prvního i z druhého ročníku, ba některé i starší — a ty mluvily už hbitě německy. Jak to smířit, aby se jedny nenudily a druhé stačily? Nebyl to vděčný, než přece jen příliš těžký úkol na začátečníka?!

Nebudu si namlouvat, že bych byl třídu v tom smyslu (jako jsem dovedl potom) ovládl, ale nebylo to zlé. Ovšem zásluhou těch dívek, které byly vzorně vychovány, slušné (bože, že je temperament někdy strhl, aby si pověděly něco, co přinesl den, nebo i o svém učiteli jako o spolužačkách, je se co divit při jejich mládí?) — a

opravdu celkem dávaly pozor. Chtěl jsem ještě dodati: při jejich bystrosti, nadání a měl bych i říci — zajímavosti. Skoro víc nežli ve skutečnosti, teď v duchu vidím ty bystré páry očí tmavých i modrých, jak tu vážně, tak upřímně, ba i naivně hledí... Čím to, že jsem si toho tehdy tolik neuvědomoval? To bude asi z rodinné výchovy, kde jsem stále slyšel »povinnost«, odkud jsem i už znal Smilesovy knihy. Dělám pokání a vyznávám, že jsem tehdy přes své mládí, tam před katedrou (nikdy jsem za ní nesedal) a před těmi děvčátky myslel jen na svou úlohu učitele, hledal, jak vyrovnávat rozpory tak rozličné předběžné přípravy, jak udržovat pozornost atd. — A ani jsem nevyšel z rovnováhy, když mě několik Novákových tam i úmyslně chtělo zlobit. Sám si dávám proto absoluci: nebylo v tom nikdy zlého úmyslu, bylo to jen kypění mladické, které, kdo ví proč, nechtělo a snad ani nemohlo si samo klást meze. A zastrašovat děti »kapurálskou« disciplinou, toho jsem byl vždy dalek, nemohu, nedovedu.

Mám jen krásné vzpomínky na tu školu, a když dnes v novém působišti shledám se řídkou náhodou s některou z oněch žaček, veskrz to vážených dám, jichž osud nemalý počet zavál na Moravu, rád si pohovořím.

Však také při školním výletě v létě 1902 slyšel jsem mezi četnými písněmi od nich zpívat v Sedlci u Prahy (jaké to byly výlety bez rozletu tehdy, také jsem nebyl ani pořadatelem, ani iniciátorem) tak pěkně »Zelení hájové«, že když jsem pak o prázdninách jel do Paříže a seděl za Avricourtem sám a sám v rychlíku, trochu stísněn při první větší cestě za hranice, prozpěvoval a šeptal jsem si tu píseň a viděl některé ty zjevy, jako bych je slyšel: Škábovou, s kterou jsem se

právě předtím sešel ve svém rodišti, Bechyni, Novákovou a kdo ví které všechny...

Všem těm, které z nich zůstaly, přeji nejlepší osud — pro sebe bych si přál, kdybych se mohl mezi ně vrátit a slyšet, jak s jejich svěžích rtíků krásně splývá teskná píseň: »Zelení hájové...«

V Brně v červnu 1930.

Zdenka Foustková-Wattersonová:

Jak jsme se bavily...

Byl na mne vznesen úkol a důvěra, napsat něco o tom, jak jsme se na »Minervě« tehdy bavily, a stalo se to den nato, kdy jsem stála se spolužačkou, bývalou Šárkou Reneltovou, u otevřeného okna a kdy jsme mluvily o její dcerce gymnasistce. Řekly jsme si: jak to teď ty děti mají zařízeno proti tomu, co jsme měly my! Volnost a svoboda, různost zábav a snad i více času na ně. Letní trampování, život na vodě, samostatnost — samostatnost.

Zatím co naše děti žijí všemi těmito pojmy, my tenkrát přec jen byly jenom pionýry, kteří t a t o s l o v a nežili, nýbrž pomáhali zatím je tvořit...

Jaké bývaly naše zábavy? Zábavu znamenaly v zimě taneční u Linka a u Kasky, v létě školní výlety. A v obojím období nějaké to rande, o kterém se víc šeptalo, než volně vyznávalo. Školní výlety znamenaly víc než avanturu s přírodou. Znamenaly tehdy, že se eventuálně prolomí hráz mezi zbožňovaným, ale distantním profesorem nebo profesorkou a žačkou, která k nim vzhlížela plaše a plna obdivu po celé dlouhé hodiny vyučování. Po celé měsíce a léta, v pathetické

oddanosti, v sebezapírání, o nichž vy jste, páni profesoři a profesorky, nevěděli. Nebo nechtěli vědět. Byli jste tak pyšní a nekamarádští, a někteří z vás tak povýšení. Jenom dva byli mezi vámi, kteří měli plnou dávku lidství a lidské družnosti: vy, drahá Albíno Honzáková, která jste měla celá ta léta jakýsi kouzelný, důvěru dávající úsměv, který časem překlenoval ty p a t h e t i c k é hráze mezi naší p o k o r o u s vaší ideální velikostí. A vy, profesore Alberte Pražáku, který jste měl už od prvního dne, kdy jste nám přednášel literaturu, ty neklamné s t o p y člověka-přítele, z nichž jste dnes narostl učený a veskrze lidský. Vždycky proto budete nezapomenutelní nám, jež jsme v plastickém a něžném věku měly tolik bolestné touhy být pochopeny, v radosti a žalu, a být jako psíci pohlazeni vaším vřelým a dobrým slovem! Vaše schopnost zapomenout na chvíli na to, že jste nadřízenými a stát se přáteli a vámi samotnými — patřila k největším a nejžádoucnějším radostem našeho velmi vážného mládí.

Jaké to bývalo v duši slavnostní ráno, když jste se na výletě zastavili u stejných chomáčků červených jahod a sbírali jste vedle nás a s námi, a při tom jste hovořili nějaká neškolská, d o m á c k á slova, která nám dokazovala, že máte domácí život, starosti, srdce, a ruce... Anebo když jste se usadil na rohu lavice, pane profesore, nenuceně a bez šimla, který zajíždí často do gest přednášejícího profesora — a povídal nám něco, co vypadlo z programu, z osnovy a co bylo i vaším problémem. Albíno Honzáková a profesore Pražáku, vy jste nám první dali úvod do l' é d u c a t i o n s e n t i m e n t a l e — v našem něžném a plastickém věku. Úvod do kritiky a do věcnosti; z těch hodin dějepisu mnoho jsem zapomněla, stěží snad bych si vzpomněla,

kdy byla bitva u Waterloo a jak to dopadlo s tím dělením Polska — ale zůstala mi nálada pro historickou dobu, intuitivní pochopení pro to, jak šly dějiny světa — protože váš přednášející hlas byl sugestivní a slova byla dost sugestivní, aby reprodukovala n á l a d u doby. Snad z mnoha dějinných faktů o české literatuře zůstalo velmi málo — protože člověk zapomíná těch pověstných, nevím kolik, procent — ale zase totéž: zbyl tu dech doby, nálada Máchova Máje a kouzlo Alexandreidy. A potom umění, jak převtělit kousek duše v písmena a do písmene vložit kus duše. Ty slohové úkoly o n ě č e m!

Nemá to být sentimentální vzpomínka. Ale nelze ji oddělit od sentimentu. Profesorko Honzáková a profesore Pražáku, znamenali jste pro některé z nás úvod do vnitřního života, první exkursi do spícího, polodětského a položenského mozku, první nástroj, který otesával kámen, ze kterého jsme vystavěny a kterým dodnes vzdorujeme životu — —

A proto píšu vám veliké díky.

MUDr. Amalie Kreidlová:

Vzpomínky a úvahy nad ročníkem 1904 „Minervy".

Každé jubileum bývá provázeno řadou vzpomínek a úvah. I mně dnes, kdy se připravujeme oslavit 40leté trvání našeho prvního dívčího gymnasia, vynořuje se živě obraz let, jež mi bylo prožíti v 8 třídách »Minervy«. Maně pak vznikají v mé mysli různé úvahy, zasahující i za tato přípravná léta a přenášející se až do mé ordinační síně a mého dnešního života.

V roce 1904 vykonala jsem přijímací zkoušku na »Minervu«. Stala jsem se studentkou. Bylo nás přes 40 v naší třídě: malých, poctivých děvčátek, jež se sešla na jediném tehdy dívčím gymnasiu z nejrůznějších škol pražských i z venkova. Dcerky vysokoškolských profesorů, advokátů, architektů, obchodníků, kupců, lékařů, úředníků, učitelů atd. Tehdy ještě bylo vzácností, pakli děvče studovalo, a proto jsme tím ctižádostivěji pracovaly. Poměr k našim profesorkám a profesorům byl většinou velmi krásný, jemný a vzájemnou úctou naplněný. Milou jest mi obzvláště vzpomínka na mimořádné pěstování vícehlasého zpěvu, k němuž se scházely různé ročníky společně. Uprostřed vážného učení bývaly to chvíle ušlechtilého a radostného osvěžení. — Ve vyšších třídách začala se již ve mnohé z nás projevovat vyslovená individualita. Po maturitě roku 1912 jsme se rozešly různými směry a za různými cíly.

Život, rozdílná studia a práce nás pak rozloučily, takže teprve při dnešní příležitosti se v duchu opět scházím se všemi, s nimiž mne pojila gymnasijní léta. Některé zakotvily v přístavu manželského života, aniž by byly započaly učení na universitě. Jsou skoro všechny vzornými družkami svých mužů a pečlivými, dobrými matkami, jež dnes již mohou nejen zušlechťující vlivy klasického vzdělání, nýbrž i své praktické znalosti z gymnasia dobře uplatňovat na svých dětech, jak mi nedávno jedna z nich s radostí sdělovala. Zaujímají leckde vedle svých manželů významná místa ve veřejném životě, zejména v diplomatickém světě, kde se jim jejich dobré středoškolské vzdělání obzvlášť osvědčilo jako základ k hodnotnému vystoupení ve vzdělané společnosti a ke splnění jejich poslání v cizině. Vyšla z nás dále vynikající herečka, na níž zku-

šený posluchač a divák rázem pozná kulturu klasického vzdělání, též na žurnalistické dráze se jich několik výborně osvědčilo. Mnohé zastávají dnes místa profesorek na středních školách a nejvíce z nás je lékařek.

Každá z nás se mohla svým způsobem uplatnit, pokud Osud popřál zdraví, ba, namnoze i vyniknout podle svých sil a schopností. Mnohé z nás pomohlo neodvislé postavení a práce překonat leckteré těžké úskalí životní, mnohá z nás udržela se svou prací harmonickou bytostí, tam — kde by jiná, méně ozbrojená, byla ztroskotala, mnohá z nás se stala pro svou práci požehnáním svému vzdálenému i nejbližšímu okolí. Myslím, že můžeme být všechny Osudu vděčny za to, že nám bylo možno a dopřáno studovat.

Pokládám za velmi krásnou chvíli svého života onu, kdy jsem byla volána jako oční lékařka k Elišce Krásnohorské a kdy, tázána po honoráři, prostě jsem se otázala sama roztomilé, vtipné stařenky, zda myslí, že bych ji dnes mohla léčit, kdyby se ona nebyla před mnoha lety nejvíc o to přičinila? Rozhovořily jsme se pak o zajímavých věcech, týkajících se průkopnictví ženského studia a cítila jsem skutečně živelnou úctu, obdiv a vděčnost za vše, co pro nás učinila.

Její tři knihy, jež mi poslala, krásně vázané, s věnováním a díkem její stařičkou, zchromenou rukou psaným, budou vždy chloubou mé knihovny a připomínkou i povzbuzením k poctivé, dobré práci, založené na nesmlouvavé lásce k národu a vlasti, dnes zázračně osvobozené, pro niž řádně žít, ať jako družka mužova, ať jako matka či samostatná pracovnice je povinností dvojnásobnou každé z nás, jež se zveme vzdělanými ženami.

Maryša R. Šárecká:

O čtvrt století zpět.

»Chtěla byste, paní redaktorko, napsat nám něco ze svých vzpomínek na studentská léta? Na svou průbojnost, jež občas narážela na hráze nařízení a předpisů?« ptá se mne má vzácná profesorka dr. Albína Honzáková. A já, nemohouc odolati této roztomilé výzvě, rozběhnu se za ní o čtvrt století zpátky.

Ó, jen přijďte, vy rozpustilé, neukázněné studentské chvíle, jež voníte z dálky klíčícím mládím a zářítе v magickém světle vzpomínek, — přijďte hodit na okamžik svou vůni a svůj paprsek do dnešního pracovitého života! Milá ruka mávla kouzelným proutkem, aby vás přivolala, a já vás ráda vítám.

Zamyslím se, vzpomínám, usmívám se, a již se vše vybavuje. Jsem zase neukázněnou studentkou »Minervy«, která poslouchá laskavé domluvy třídní dr. Komínkové a při vší snaze dr. Fabiánové nemůže pochopiti nic z toho, čemu se říká matematika. Zato píši dobré slohové úkoly, což mi ovšem nebrání napsati nehorázné boty, když mi látka nevoní. Při dějepise dovedu se nadchnouti pro živý výklad a usměvavou tvář prof. Albíny Honzákové, která tak dobře rozumí mládí; při češtině zaznamenávám purismy profesora Stýbla a horlivě mu kývám na souhlas, aby byl přesvědčen, že má ve mně pozornou žačku, což jest, jak mi poradili »kluci z Žitniště«, nejlepší metoda vyhnouti se vyvolávání a dostat aspoň »dobrou«; při náboženství potlačuji každý úsměv abych nedopalovala zbytečně katechetu Roudnického a nemusila se mu zpovídat, proč se směji, neboť upadnouti u něho v nemilost není právě příjemné. A konečně, po příkladu starších kole-

gyň pokládám za svou povinnost zamilovati se do mladého ještě a dosud svobodného profesora, ale nedovedu mu projeviti svou lásku jinak než tím, že ho vytrvale zlobím, až musí, chudák, s těžkým srdcem proti mně zakročiti.

Dobrák Štolovský mně musí také často jako třídní udílet důtky, ale přes to ho dovedu ocenit, podobně jako ušlechtilého, vysoce vzdělaného prof. Karla Veselíka, který srovnáváním latiny s moderními jazyky vzbudí ve mně zájem pro tyto poslední, a jako klidného filosofa a nedostižného estéta dra Gustava Zábu, který mi vyjadřuje svou pochvalu slovy: »Vy máte buňky« a zůstane až do smrti mým otcovským přítelem.

Ale nyní se zastavte, vy roztoulané vzpomínky, neboť cítím, jak mi oči vlhnou, když pomyslím, kolik těch dobrých, starých lidí není už mezi námi... A chci přece dopsat tuto črtu s úsměvem! Proto pojďte sem, milé kolegyně a kamarádky, Šárko Reneltová, Hano Krejčová, Mimi Zábová, Olgo Masaryková, Miloslavo Eliášová, Jarmilo Graulichová a jiné, jichž nemohu zde vyjmenovat, které jste dnes už maminkami anebo učitelkami dovádivých děvčat, jakými jsme byly tehdy my! Pamatujete se, jak jsme povstaly solidárně proti mladému profesoru, který urazil jednu z nás? Jedna za všechny a všecky za jednu...! Nebylo tehdy mezi námi zrady... Pamatujete se, jak mne prof. Sekanina zapsal do třídní knihy, a já ho morálně donutila, že mne zase hned vymazal? Pamatujete se na neopatrné, ač nikoli zlovolné hození rákosky, které vyvolalo karcer, na pokusy naší »sedmy«, na první styky se studenty a hlavně na »Volnost«?

Co byla »Volnost«? Akademické sdružení, jež se pokoušelo organisovat středoškolské studentstvo za účelem sebevzdělání. Dnes by to bylo

snad samozřejmé a podporované, ale tehdy to bylo zapovězené ovoce, podobně jako »plody ducha svého uveřejňovati . . .« Proto právě lákalo, ač mohu říci s čistým svědomím, že nikoho nevyhnalo z ráje.

V místnostech Akademického domu ve Spálené ulici scházeli jsme se pravidelně jednou v týdnu a pod vedením vysokoškolských studentů, dra Lva Sychravy, MUDra Milana Janů a prof. Štěpánka (Sila Samsonyč) vydávali i expedovali časopis a pořádali vzdělávací přednášky. Chodili sem oba mladší Klecandové, Vladimír a Jiří, který již tehdy snil o Rusku, dr. Mirko Rutte, z jehož úst jsem po prvé slyšela jméno Wildeovo, dr. Miloš Lier, dr. Václav Vaněk, dr. Václav Vávra a jiní, všichni tehdy středoškolští studenti. Ctižádostivější z nás vybrali si každý nějaké téma, o němž přednášeli, čímž poučovali druhé a vyvolávali zajímavé debaty.

Měla jsem tehdy — mezi svým 11. a 14. rokem — jakousi filosofickou éru, která se mi, chvála bohu, už nikdy nevrátila. Daleko to ovšem nešlo, ale přece jenom jsem už tenkrát věděla, že Descartes řekl: »Myslím, proto jsem,« — že Spinoza hlásal cosi o nějaké substanci a atributech, že Leibnitz se zabýval monadami a Kant se proslavil kategorickým imperativem a kritikou čistého rozumu. A to vím na štěstí podnes.

Když na mne přišla ve »Volnosti« řada, rozhodla jsem se, že budu přednášet o Spinozovi (bůh ví, proč mi byl tenkrát ten holandský žid tak sympatický!). To znamenalo vypůjčit si z universitní knihovny celé jeho dílo, přečíst je a přeložit z němčiny, co se hodilo. Je samozřejmé, že jsem ve svých 14 letech nestrávila jeho pantheismus, ani mu nerozuměla, právě tak — jako moji, o pár let starší posluchači. S počátku to nevadilo, poněvadž publikum nevědělo mnoho

o Spinozovi a snad ho ani neznalo podle jména, takže jsem po prvním dílu své přednášky, k níž jsem si neopomněla vzít bílé rukavice, odcházela vítězoslavně. Ale přednáška měla, bohužel, dva díly, poněvadž do jednoho nešlo shrnouti tolik materiálu. A tak se můj Spinoza objevil do týdne znovu na foru a tentokráte byl v debatě poražen či lépe rozdrcen pány posluchači, kteří si už o něm něco přečtli, zejména můj tehdejší dobrý přítel, ctižádostivý Vladimír Klecanda. — Tehdy jsem po prvé poznala, co je kritika a se slzami v očích, neslavně odcházela z »Volnosti« v průvodu Sychravova bratra Bernarda, který mne vytrvale těšil a jehož útěchy v tom prvním bolestném zklamání vděčně vzpomínám.

Na štěstí zůstalo při této jediné tragické příhodě a všechny ostatní byly veselejší. Kdysi při odchodu z »Volnosti« ujistil mne jeden nesmělý student, jehož jména jsem si nezapamatovala (jinak bych ho musila prosit za odpuštění), že je »příliš útlocitný, než aby mne nechal jít samotnou domů«. Šla jsem však s Olgou M. a »útlocitný« mladík nás z povzdálí sledoval čekaje, kdy se rozejdeme. Místo toho však jsme schválně chodily po Karlově mostě sem tam a tak prohánělý »útlocitného« ubožáka, který za námi běhal, až ho to omrzelo.

Tehdy chodili ještě studenti za děvčaty a nikoli s děvčaty, což by dnešní mládež asi nepochopila. Tím méně by pochopila, že jsem se se svou první studentskou láskou rozešla pro vzdušnou hubičku, kterou si ten opovážlivec troufal mi poslati. Ovšem, časy se mění a skoro bych pro ty staré plakala.

»Volnost« byla dobrou vychovatelkou a kdybych měla dceru, poslala bych ji směle do této koedukační školy, ovšem v předpokladu, že by to byla naše stará, nezměněná »Volnost«. U ní

se zastavují mé vzpomínky, jako u ideální formy spolupráce obou pohlaví, jíž bych tak přála dnešní studentské mládeži. Kéž by neměla větších hříchů než jsme měly my a kéž by jí zůstaly tak milé, hřejivé vzpomínky, jako ty, jež mohu dnes, bez hořkosti, vyvolávat po čtvrt století!

Olga Wolfová:

O královském princi na „Minervě".

Leckterá z čtenářek udiveně přečte si nadpis a zeptá se: Pohádka či skutečný princ? A na »Minervě«? Ano, opravdový princ. Nevěříte? Dovolávám se svědectví ostatních 39 ze »čtyřiceti mučedníků« sexty b) ve školním roce 1911/12.

Bylo to kteréhosi teplého, slunného dopoledne, kdy jsme si větraly plíce u otevřených oken naší sexty v hlavním respiriu, když jsme zaslechly hukot kol několika kočárů v tiché jindy Pštrossově ulici. Soudily jsme, že přivážejí šťastnou nevěstu do sousedního kostela sv. Vojtěcha. — V prvém povoze seděli dva elegantní pánové v cylindrech a redingotech. »Ale mají barevné kravaty a žluté rukavice, to nebude svatba!« upozorňovala kterási z našich »arbitrů elegantiarum«. A když ani ve druhém a třetím kočáře nespatřily jsme nevěsty, ani družičky a povozy zastavovaly přímo před naší školou, vyběhly jsme na chodbu, abychom zjistily, zda snad nejde k nám do gymnasia nějaká komise. Skutečně, všichni pánové vystoupili a důstojně kráčeli vzhůru po vrzavých schodech, zatím co nám hlas zvonku kázal návrat do třídy k práci, aniž jsme vypátraly, co se děje.

Byla řečtina, vlastně hned nebyla, neboť náš řečtinář, vypůjčený z Truhlářské ulice, se při

přecházení trochu opozdil. Jen přišel a my začaly skandovat homérský hexametr, už se ozvalo důrazné zaklepání a v zápětí tehdejší ředitel vládní rada Grim uváděl k nám do třídy egyptského prince Ahmeda Fuada, tenkrát rektora university v Kahýře, který cestoval po Evropě za studiem vyššího dívčího školství. V jeho družině byl turecký konsul ve Vídni Bondy bey, dr. Čenkov, dr. Sum a ještě jeden pán, jehož jsme neznaly. Pánové se nám uklonili, nepřijali nabízených sedadel, zůstali stát před lavicemi; vpředu, opřen o stříbrnou hůl, sám egyptský princ s fezem na hlavě si mlčky kroutil knír a prohlížel si nás vesele čtoucí řecké verše a lepící český překlad. Marně jsme pátraly v jeho nehybné, tmavě opálené tváři, co jej víc zajímá: řečtina, čeština či my samy? Chvíli pozorně naslouchal vyučování, pak se nám uklonil a vážně odcházel se svou suitou ze třídy. Konsul Bondy bey, mladý, elegantní žid, se vrátil ještě jednou zpět do třídy, vyslovil francouzsky našemu profesorovi díky Jeho Královské Výsosti*) a vyžádav si dovolení, obrátil se na nás novořeckou otázkou:

„Ὁμιλεῖτε Ελληνικα“? (Homileite Helénika)

My ovšem rozuměly jsem teprve tehdy, když nám to řečtinář přetlumočil do klasické řečtiny a vesele jsme přisvědčovaly. Zato jsme rozuměly ihned, když se s námi pan konsul rozloučil zvučným českým »Nazdar!«. Ovšemže nám čest této exotické návštěvy všechny třídy záviděly. Tím končí moje pohádka o princi z daleké země. — Vzpomněla jsem si na ni, když nynější egyptský král Fuad I. jako první korunovaný suverén při-

*) Však si ho potom všichni dobírali, že dostane řád »Bílého slona«!

jel oficielně navštívit Prahu, která se mu tolik líbila, jako sídelní město svobodného státu.

A vzpomínám na ni po druhé, nyní při oslavě 40. výročí založení ženského studia, neboť jest důkazem, že naše první dívčí gymnasium »Minerva« těšilo se už před dvacíti skorem lety pověsti a zájmu světovému.

Dr. Milada Součková-Rykrová:

Lístek do almanachu.

I nejlepší mezi námi někdy propadají sentimentalitě vzpomínání. Jistě se vám již stalo, že lidé, jichž konversace jste si vážili, najednou, jako důkaz zvláštní laskavosti, začali vyprávěti něco ze svého dětství nebo mládí, tím důvěrným, con amore tónem, který je na štěstí tak v sebe pohroužený, že ani nepozoruje známky ochablosti u svého posluchače. Když se sejdou po letech dva kamarádi ze studií, po vzájemných výkřicích překvapení, po sděleních: — víš, já mám teď svůj vlastní podnik. — No, musíš vidět mého kluka, chtějí býti dojati, ale nemají si již dohromady co říci. Pro kouzelnou formuli — pamatuješ se?! je přítomnost příliš hlučná a živá. Píše-li však člověk pro almanach, oslavující výročí školy, do níž chodil, jako by šel na schůzi abiturientů po padesáti letech. Pak už sentimentalita nepřekáží, je dovolena a dokonce se žádá.

Musím se přiznati, že ani já, ani moji rodiče, jsme nebyli přesvědčeni o nutnosti klasického vzdělání pro ženy. Rozhodla jsem se jíti na gymnasium proto, že tam šly mé nejlepší kamarádky z obecné školy a že to bylo tehdy pokládáno tak trochu za výstřednost. Připravovala jsem se k přijímací zkoušce za časných, slunečných, tep-

lých červnových odpolední, v nichž mě lákala žofínská plovárna, koulák se slanou houskou a novou okurkou a v rameni řeky kvetoucí lakušníky. Od tří do čtyř chodila ke mně nová slečna učitelka, která mě učila dělení a rozboru větnému. — Při přijímací zkoušce jsme psaly na zvláštních papírech, na jakých jsem nepsala nikdy předtím, ani potom. Byla jsem přijata. Měla jsem červenou námořnickou bluzu a jeden pan profesor, zmýlen nápadnou červení a mým zdravým vzezřením, se mne ptal, nejsem-li z venkova; zdál se mně naivní a kryl moje představy o profesorském podivínství, zapomenutém deštníku atd. Po přijímacích zkouškách čekali na chodbách a před školou starostliví rodiče. Vypadalo to jako u odvodu, v čekárně na klinice, za návštěvního dne v ústavě, nebo v mravoličné povídce. Na mně nečekal nikdo. Tak jsem ani nevěděla, jestli se také se mnou děje něco důležitého.

Duchovní převrat, prožitý v prvních dnech na obecné škole, když jsem se učila psáti první písmena, den, kdy jsem uměla slabikovat a na základě tohoto doma předvedeného umění jsem dostala »Malého čtenáře«, — se na gymnasiu neopakoval. Učila jsem se skloňovat servus bez nadšení a můj zájem byl obrácen k půjčování zábavných knih. Zato bylo nižší gymnasium objevením kamarádství, rozpustilosti, jen občas, na krátko, zkalené špatnou známkou nebo strachem z komposice.

Pět hodin sezení. Po ránu jsme se ještě jakž takž zaměstnaly pozorností, kontemplací z okna, osobou a oblečením profesora.

Nejhorší chvíle nepokoje na nás přicházely k polednímu. Nebudu vypočítávati, kolikrát jsme se dovolovaly »ven«, jak jsme každé krvácení z nosu pokládaly za příjemně vzrušující událost.

Pokoušení sousedek, psaní psaníček, napovídání, vyřezávání do lavic, hlášení, výbuchy v nepříčetné návaly marně zadržovaného smíchu, byly reakcí na dlouho trvající nehybnost. Když jsme se v jednu hodinu vyhrnuly na ulici, pociťovaly jsme trochu únavy z hladu, žízně, neposednosti a byly jsme na chvíli oslepeny poledním světlem a vzduchem. Otálely jsme na chodníku, kam zavánělo hokynářství, kde jsme kupovaly vodnici, sodovku a burské oříšky. Na protější straně ulice byl velký plakát cigaretových dutinek »Abadie«, zobrazující důstojníka s fešně prohnutou slečnou v objetí... Říkaly jsme ve školním nářečí naší ještě dětské, ale již uličnicky zabarvené představě »políbení Abadie«. — Házely jsme taškami, v nichž se natřásala latinská gramatika, zeměpis, historie a přírodopis, glosované čmáranicemi školní nudy a zpracované prsty, hledajícími pomoc v křížových chvílích zkoušení.

V kvartě se mně dostaly do rukou Hamsunovy Mysterie. Vegetativní bujnost a melancholie ustupovaly citovému životu. Autorita učitelů se měnila v metodický zápas s nimi.

Při učení jsme měly heslo: S nejmenší námahou nejlepší výsledek! Jeden profesor nás charakterisoval: »Před hodinou něco do sebe nahážíte, honem ještě čerstvé odříkáte a po hodině už nevíte zase nic.« V tom jsme dosahovaly skutečné virtuosity. Ve vyšším gymnasiu nám bylo líto i přestávek k učení. Zatím co okolo snaživé premiantky byly obsazeny i galerie, aby s napětím vyslechly její latinský překlad, některé z nás lajdaly po chodbách, spoléhajíce ve štěstí, ve vlastní nadání a teprve po zvonění sháněly překlad, jak se dalo. Můj rekord byla latinská slovíčka ještě mokrá, která se rozmazala, když mě z nich profesorka zkoušela. Ani nevím, proč jsem tenkrát nebyla potrestána. Ale i jindy

a ve většině případů byli profesorky i profesoři shovívaví. Byl-li mezi nimi někdo obzvláště protivný, spíše nás to povzbuzovalo k bojechtivosti než utiskovalo. Jejich soukromí zůstávalo pro nás tajemstvím, přes to, že jsme s nimi ztrávily tolik hodin svého života a ovládaly do nejmenších podrobností jejich školní psychologii, zvyky, pohyby a pohledy. Ještě dnes, když potkám některého z nich na ulici, mám tisíc chutí zastaviti ho a zeptati se na příklad: »Tak, jak to vlastně bylo, co jsi dělala ten zimní večer, po odpolední hodině angličtiny?«

V kvartě jsem dostala v hodině náboženství psaníčko: »Chtěla bych psát aforismy jako Schopenhauer.« Odpověď: »Chtěla bych psát jako Neruda. Ten listr ho asi chladí.« (Velebný pán měl listrový kabát.) V oktávě jsme již měly za sebou nepochopené, ale přečtené Dějiny filosofie, literatury a malířství. Jak jsme se měly učiti o Pipinu Krátkém s hlavou plnou francouzské revoluce, jak jsme mohly ráno odříkávati básničku, míti a uměti všecky úkoly, když jsme večer předtím poslouchaly Wagnera, nebo dokonce až hříšně rafinovaného Debussyho? Hájek z Libočan se nám zdál nudný ve srovnání se Stendhalem, Balzacem, Verlainem a Remy de Gourmont. Mnoho jsme o knihách nemluvily, spíše tajně se předháněly v pěstování »schöngeistu«. Začínaly jsme býti zkažené kulturou. Některé věci se nám líbily, protože se podobaly svým knižním předlohám. Znaly jsme museální metody a Romea a Julii. Byl to v některých případech nebezpečný handicap pro naši nezkušenost. Podobaly jsme se mladíku, jenž doma píše verše a před předmětem své lásky nedovede slušně promluviti. Průměrnější a positivnější povahy propadaly tomuto duševnímu stavu jen citově, ale temperamenty, přes všecku snahu o šviháctví, upadaly v pathos.

V té době byly moje slohové úlohy hrozné. Myslím dodnes s vděčností na profesorku, která ocejchovala rudou dostatečnou můj barikádový sloh. Bohužel podlehla zakrátko mým líčením jar a podzimů. Měla jsem tehdy ráda slovo intuice a psala jsem s oblibou věty à la: mythicko tvůrčí síla hudby dionysské, která promítá jednotlivý zjev do nekonečna.

Politicky uvědomělé jsme nebyly, měly jsme však bezprostřední a přirozený sklon ke všemu revolučnímu, v záležitostech gymnasia i celého státu. Duchovní mládí je nevýslovně hloupé a milující.

Rozpomněla bych se na mnoho veselých školních příběhů a zajímavých příhod, ale všichni znáte podobné a jistě i lepší. Začínají všechny stejně: třídou, lavicemi, v nichž je dvacet, třicet děvčat, jež se scházejí v přibližně stejném složení rok, dva, osm, někdy s přestávkou nemoci, jindy s novým kloboukem, v osm hodin, s upravenou hlavou, ospalostí, chudobou, svědomitým pořádkem, zamilováním, rozpustilostí. Na těch několik hodin, jako by nebyly soukromé životy, ale jen společný předmět komposice. Budoucnost je neviditelná za ohradou, v níž je sehnáno jejich dospívající mládí.

Před rozdáváním maturitních vysvědčení seděly jsme v lavicích bez křiku, bez uličnictví zvedajícího oblaka prachu, jehož částečky se chvěly tentokrát nerušeně, v proudu letního světla; po prvé snad ve skutečném, nevynuceném tichu, v němž i ty, které na školu hubovaly, cítily, že z toho osmiletého zvyku zůstalo něco, co se podobalo velké příchylnosti. Poznenáhlu se zapomíná na podrobnosti, na jméno jednoho, dvou spolužáků, až zůstane pro každého jen vzpomínka, klasická jako verše, jímž jsme se tehdy učily.

Nakonec musím dodati, že stále ještě světím nejen kalendářní, ale také školní nový rok, že se mně často zdává, že chodím ještě do gymnasia a že lituji, že jsem se neučila řečtině.

Dr. Flora Kleinschnitzová,
docentka Karlovy university:

Když jsme začínaly...

Uherský Brod — neveliké město východní Moravy, o němž musíte povědět, že leží u Luhačovic, chcete-li v Praze někoho poučiti o jeho existenci; a přece se tu sbíhaly nitky boje, který se na Moravě strhl pro ženské studium. Pamětní deska na jednom domě náměstí hlásá, že se tu narodil Jan Amos Komenský; ale jinak už jen ulice »na Sboře« zachovala památku někdejšího českobratrského střediska. A v blízkosti této ulice, na místě, kde se prostíral bratrský hřbitov, vybudovalo město sídlo poučení a vědění — reálku.

Uspořádali tam jednoho roku výstavku žákovských prací; prohlížejíc se svým otcem vystavené kresby, povzdechla si jedna návštěvnice toužebně: »Kéž bych mohla také studovat!« Nebylo ovšem pomyšlení na to — myslila. Ale povzdech nezapadl bez ozvěny. Náhoda tomu chtěla, že se vyskytlo toho roku více studia chtivých dcer, jejichž otcové se za ranních procházek po hrbolaté dlažbě náměstí o těch touhách domluvili. Rozhodli se požádat, aby jejich dcery byly připuštěny na reálku jako privatistky. Tehdejší ředitel ústavu, František Straširybka, vzácný učitel a vzácný člověk, neměl námitek, a přízniv byl této myšlence i profesorský sbor. Ale vzniklo pozdvižení v městě — rozhořčení pro tu chysta-

jící se mravní zkázu bylo veliké a vybíjelo se nevybíravě v místním tisku. Vyvrcholilo návrhem, aby při reálce zřídili hned porodnici anebo tam zaměstnali i porodní asistentky — a byly z toho hněvy a roztržky mezi spřátelenými rodinami.

Ale přes všechno pobouření začalo deset dívek neslýchanou novotu a podrobily se přijímací zkoušce. Ta dopadla »dobře« snad jen proto, že ředitel i profesoři měli dobrou vůli; zhrozil se nad našimi »vědomostmi« jen profesor geometrie a matematiky — pochopitelně: přicházely jsme z měšťanky a měly o záhadách geometrie velmi mlhavé představy. Jeho oprávněné pochybnosti o tom, co ty »děvčice« budou na reálce dělat, byly uchlácholeny shovívavým ředitelem; ale dlouho ještě, tuším, nevěřil, že bychom skutečně mohly porozuměti jeho milované matematice a geometrii. Kladl značné požadavky na vtip svých žáků a uměl je dokonale připraviti pro studium na technice. Stalo se potom, že jedna z »děvčic« se dala na studium matematiky na universitě a druhou odvrátila od studia na technice jen okolnost, že v těch letech byla technika ženskému studiu ještě uzavřena.

A tak jsme tedy začaly studovat: jedna v kvartě, sedm v tercii, dvě v sekundě. Podle rozhodnutí zemského výboru moravského to studování ovšem mělo býti jen zcela trpným naslouchánim při vyučování povinným předmětům. A byla pro nás nařízena přísná klausura v přestávkách, aby studenti neutrpěli úhony mravní. Z jakéhosi záhadného důvodu bylo mravní nebezpečí i v návštěvě nepovinných předmětů — byly jsme vyloučeny ze zpěvu, z těsnopisu a praktických cvičení chemických. Na štěstí pro nás však měl náš profesorský sbor pramálo pochopení pro smysl těchto nařízení. Zvláštní místnost, kde jsme bývaly před hodinami, jsme dostaly — »kabinet

pro modely« se stal útulkem »modelů« živých. Ale nařízení o trpné naší účasti na vyučování zůstalo od první chvíle na papíře — byly jsme vyvolávány jako naši kolegové, sdílely jsme s nimi slasti i strasti studentské a předepsané pololetní zkoušky byly téměř jen formalitou. Profesor zpěvu si nás přibral k nacvičení čtyřhlasných sborů a ochota profesora těsnopisu šla tak daleko, že nám dával hodiny zvláštní. Pěkně se nám studovalo — jenže ne dlouho. Na podzim roku 1908 jsme začaly a na jaře 1909 se najednou zemský výbor rozmyslil jinak: odvolal povolení a my jsme se zase měly se studiem loučit.

Bylo ovšem veliké roztrpčení a rozčilení a nastala otázka, co teď? Můj otec byl z lidí, kteří mají mnoho pochopení pro zájmy obecné a dovedou se za ně, když je třeba, energicky bít; a tak se po dohodě s profesorským sborem rychle rozvinula velká akce za zrušení zákazu. Se zemským výborem byla těžká řeč — neudal ani důvodů, proč se mu studování dívek najednou znelíbilo. Šlo o to, aby akce byla provedena za součinnosti všech středních škol moravských, na nichž privatistky studovaly; čilá korespondence, která se soustřeďovala v mých rukou, nás brzo přesvědčila, že ředitelové jednotlivých ústavů mají sice více nebo méně dobré zkušenosti, že se však proti našemu studiu nestaví nikdo z nich a že dávají svůj souhlas k akci. Psalo se do novin a časopisů, konaly se agitační přednášky, a profesorem češtiny k tomu vybídnuty, pověděly jsme veřejně i samy, jak zákaz studia na nás působil. Dva články z toho vznikly: jeden v »Ženské revui«, druhý v »Čase« pod průhlednou značkou: »—tzová« — vždyť jsme jako žačky střední školy nesměly uveřejňovati tiskem »plody ducha svého«. To všechno však jen připravovalo náladu

veřejnosti. Záleželo nejvíce na tom, získati členy zemského výboru, pohnouti je k odvolání zákazu. Zjišťovaly jsme přímou i nepřímou cestou názory jednotlivých přísedících; výsledek nebyl povzbuzející: stavěli se proti ženskému studiu nejvíce členové čeští. Jeden z nich s docela klasickým odůvodněním: je veliký nedostatek pokojských a vůbec ženské obsluhy v hotelích a nedostatek by ještě vzrůstal, kdyby se dívky obrátily ke studiu! Zbývalo už jen jediné: vypraviti se do Brna v deputaci a pohnouti jednotlivé členy zemského výboru přímým působením ke změně názoru. — Deputace, v níž byl i můj otec, a která byla sestavena ze zástupců několika ústavů, se tedy vybrala do Brna a vyhledala zem. výbor. Tehdejší jeho předseda, hrabě Serényi, byl zásadně proti našemu studiu; věcně však svého stanoviska obhájiti nedovedl a utekl se konečně k výmluvě, že musí hlasovati proti nám, poněvadž to protivné straně už slíbil. Tu se člen deputace, katecheta lipnického ústavu a muž pokrokového smýšlení, ozval duchapřítomně: »Pane předsedo, jsem knězem, mohu vás tedy slibu zprostit a uděliti vám rozhřešení, upokojí-li se tím vaše svědomí!« — Předseda zůstal neoblomný. Jeden z německých přísedících měl důvod neméně znamenitý, jako český jeho kolega: že studium žen je na neprospěch rasy, že žena tím pozbývá schopnosti, roditi rasově zdatné jedince. Tehdy vybuchl popuzen můj otec: »Myslíte snad, pane, že chováme hřebce? My máme d ě t i!« Konec konců po velké výmluvnosti deputace získala se rovnost hlasová, která se však hlasem předsedy měnila v náš neprospěch.

Byl tehdy členem výboru za velkostatek i rytíř Manner, tatínkův dobrý známý, s nímž deputace nemluvila, o němž se však vědělo, že hodlá také hlasovati proti nám. Tatínek se k němu vypravil

soukromě a vyložil mu situaci. Dostal tuto odpověď: »Víš, upřímně řečeno, nechápu, proč právě čeští členové výboru jsou proti tomu tak zaujati — vždyť jsou sami proti sobě! Ale když si toho mermomocí nepřejí, dal jsem jim také svůj hlas. Záleží-li ti však tolik na tom a jde-li o tvé dítě, dobrá — pomohu vám k hlasové většině.« A tímto jedním — německým — hlasem vyhrály ženy na Moravě možnost studia na mužských středních školách. Zemský výbor zákaz odvolal a mohly jsme zase studovati dále.

Studovalo se nám radostně. Brodská reálka nebyla — aspoň v letech, kdy tam studovaly první privatistky — tou ducha ubíjející lidomornou, jak bývají střední školy líčeny. Nebyla jí, poněvadž měla ředitele vzácného učitelského taktu a profesorský sbor, jehož členové, z většiny poměrně mladí, působili na nás v jednotném duchu — byli to odchovanci profesora Masaryka. Přiznávali, že jsme svou přítomností bezděčně zvyšovaly úroveň výkladů a působily i na chování společenské ve třídě. Byly jsme většinou starší a vyspělejší než naši spolužáci a profesoři i kolegové se tomu přizpůsobovali. V hodinách češtiny jsme slyšeli o Masarykovi, o Drtinovi, o všech vědeckých pracovnících českých; znali jsme Vlčkovy Dějiny i Literaturu českou XIX. století, věděli jsme, kdo jsou Gebauer, Goll, Jakubec, Kraus, Máchal, Niederle, Zubatý; poznávali jsme prakticky českou literaturu v hodinách, které nám dávaly mnohem více, než co osnova předpisovala. Náš historik, který si vyučování dějinám nijak neusnadňoval, dával po výkladu předčítati příslušnou báseň Macharovu z »Naší doby«, v níž tehdy právě postupně vycházel cyklus »Svědomím věků« — a my jsme verše polykali a rozuměli tomu básnickému korektivu předepsané učebnice. Svým způsobem

nám každý z učitelů dával z nejlepšího, co měl — a všechno to bylo v duchu »Času«. Měli jsme — za mlčelivého souhlasu profesorů — jakýsi »tajný« debatní a čtenářský spolek, kde jsme čítali »Čas« i »Naši dobu«, hrozně vážně debatovali o české politice a náboženství a opatřili si knihovnu, ve které jsme měli všechno, co nesmělo býti v žákovské knihovně: Masarykovy a Macharovy spisy, Laichterův Výbor nejlepších spisů poučných, Otázky a názory, publikace Volné myšlenky — to všechno šlo z ruky do ruky a také do hlav a srdcí. Byl pěkný přátelský vztah mezi profesory a žáky a bylo upřímné kamarádství mezi námi a studenty. A jistě všichni, studenti i studentky, jsme si z těch studentských let odnesli mnoho dobrého do života, mnoho, co určilo charakter, smýšlení i životní osudy.

Co se z nás stalo? — Jedna zemřela, dvě se daly na dráhu učitelskou, jedna je profesorkou, jedna je docentkou; ostatní zůstaly věrny odvěkému ženskému úkolu a pečují o to, aby »nevyhynula rasa« — provdaly se. A nejsou tu už všichni, kteří tu byli, když jsme začínaly; ale těm, kteří tu jsou, i těm, kteří už odešli, mají býti proč vděčny první brodské privatistky.

Dr. Jos. Ogoun:

Z dílny „Minerviny".

Na počátku světové vojny v říjnu 1914 byla obecná víra, že válka brzy skončí. Nedočkavě jsme se sháněli po zprávách z bojišť a vážili často i cestu do Panské ulice, kde měl »Prager Tagblatt« obrovský mikroskop na naše úspěchy. Na kterési takové výpravě potkal jsem ve Spálené ulici kamaráda, který se už vracel z Panské

ulice a řekl s nádechem lehké ironie: »60.000 zajatých, nepřátelská armáda celá na zmateném ústupu. Druhá výzva našich nastupuje službu,« a hned dodal: »Nepotkal's kolegu K.? Hledá nějakého suplenta pro Minervu. Má prý to býti klasický filolog nebo aspoň latinář, který by ale mohl vzíti také řečtinu ve vyšších.« — To se mi hodilo. Příštího dne o 8. hodině ranní sestupoval jsem důležitě do IVa jako latinář a třídní v jedné osobě, za hodinu jsem se uvedl do IV b s Caesarem v ruce a třetí hodinu jsem četl a provázel Kyra mladšího do bitvy u Kunax.

To byl začátek mé učitelské dráhy.

Bez žádosti, bez čekání, přímo v Praze a k tomu hned na »Minervě«. Víc už si ani nemohl přáti obyčejný suplent. Vždyť byla tehdy »Minerva« metropolí dívčího studia. Měla výborný zvuk, měla proslulou tradici, měla moudrost, měla krásu, měla mládí. Jen peněz neměla, protože prý moudrost a krása jen zřídka se chlubí bohatstvím. Proto se musily její svatyně spokojiti skromnými a většinou temnými příbytky asi ve 4 soukromých domech, z nichž zvláště jeden proslul »věčnými světly«, jejichž kahance vysychají jen o prázdninách, až na jeden, který věčně uchází. Na ty kahance jsem zanevřel a hněvám se dosud, s temnými místnostmi jsem se spřátelil, protože se tu orientuji docela dobře hmatem.

I tehdy, při prvním vstupu do třídy, jsem kliku šťastně nahmatal a byl mile překvapen kontrastem. 34 čiperných kvartánek uctivě povstalo k pozdravu. Odpověděl jsem uctivým úklonem. Zápis do třídní knihy, seznamovací proces, úvodní slovo, povzbuzení k práci a vzájemné slibování zrovna tak zabraly první hodinu. — Vyšel jsem ze třídy nějak rozradostněn. Pak jsem chodíval vesele do třídy i ze třídy po celá 3 léta, až si mne nenasytný moloch válečný zavlekl kon-

cem roku 1917 do vojenských kasemat. Učil jsem za tu dobu asi v 10 třídách, a všude se mi dobře učilo. Úspěch jsem míval ve třídách buřičských. Jedna zvláště bouřlivá dostala název »bystřiny«. Byl to také nepokojný živel, chtivý novot, sensací, švandy, rotiky a opravdu »neujařmitelný«. Kdo se s nimi nespřáhl, měl život svízelný. Rozumí se, že jsem držel se třídou a nakládal práce podle temperamentu. Čím jsem se víc kamarádil, tím víc nakládal. Ale copak to bylo na »bystřiny«! To se učily ze sportu celým pasážím nazpaměť a dramaticky je předváděly. Při tom pořád chodily, že na latinu ani nesáhnou. Kterousi sobotu o půl 1 hodině polední vešel k nám pan inspektor Bílý. Už jsme probírali novou látku. Chvíli poslouchal, pak si vyžádal přehledné zkoušení celé látky mluvnické. Nasadil jsem ostré tempo, sypal otázku za otázkou, pan inspektor podle zasedacího pořádku vybíral si žákyně sám. Byl to vysoký hon. Ale copak to bylo na »bystřiny«! Zazvonilo — »bystřiny« se shromáždily ve špalíru před budovou a čekaly, až půjdu z budovy. Za chvíli jsem šel i s panem inspektorem. Za práci čekaly uznání. Jediným pohledem beze slova jsem je tak odměnil, že by nebyly nikdy zklamaly. — A nezklamaly . . .! Rok nato byl jsem třídním Ib o 54 žačkách. — Pan dr. J. Říha, nynější tajemník kanceláře pana presidenta ČSR., můj uvádějící profesor, se divil, jak sypu jedničky na latinské úlohy. Abych zvýšil údiv, odčítal jsem z hromady asi 20 sešitů a napsal bez opravy samé jedničky. Pak jsme je kontrolovali a neprohádal jsem žádné. Táž třída, spojena s paralelkou, vytvořila ve III. třídě klasické oddělení. Jejich třídní, kol. J. Meissner, mi psal na vojnu: »Naše žačky se báječně drží. V poslední konferenci nepropadla žádná, a vyznamenání to-

lik, že prý to byl nejlepší zaznamenaný úspěch v bývalém Rakousku.«

Službu vojenskou jsem měl velmi zpestřenou hojnou korespondencí s třídami. Dopisy bývaly zpravidla kolektivní, kde každá studentka připsala několik řádek. Odpovídal jsem zpravidla dopisem celé třídě, kde si každá čtenářka našla svou odpověď. Ráz kolektivních dopisů býval upřímný, převážně veselý. V dopisech soukromých převládaly dotazy o radu, zvláště když některá citlivá povaha si stěžovala, že ji kamarádky opouštějí, ač žádné neublížila, nebo když 13letá židovka se mi svěřovala utrpením, jež zakouší od spolužaček, za to, že prý není dobrá vlastenka, ač líčila vřelé vlastenecké cítění, nebo když jiná terciánka hledala u mne vysvětlení v určitých představách náboženských. Zajímavo je, že nejvíce bolestínství se hlásilo v dopisech terciánek a kvartánek. Kvintánky chtěly mě osvoboditi ze služeb Aresových a volily k tomu cestu dosti romantickou, podavše žádost kanceláři Jejího Veličenstva. Na žádost se reagovalo úřední cestou a zasvěcenci mi předpovídali brzký návrat do školy. Sám jsem si naprosto nepřál býti zavázán Veličenstvu a byl jsem dosti rád, když věc usnula na půl cestě, prý pro příliš zdrženlivé doporučení školních úřadů. Septimánky útočily v dopisech na autority školské, občanské i vojenské. Dověděly se nějak o mé účasti na dudáckém večírku na jaře roku 1917 na Žofíně, kde jsme s univ. prof. Zíbrtem a br. Míchalíčkem plánovitě »k ř í s i l i n á l a d u«, která se pak přenesla do Vinohradského divadla, kde často opakovaná Fidlovačka byla námi organisovaným střediskem výlevů dlouho utlačovaného národního vědomí. Septimánky byly tu houfně zastoupeny. Nikdy jsme o věci nemluvili, ale vždy se našly »p ř i p r á c i«. Není divu, že se

v takovém ovzduší posílila vzájemná důvěra, na níž se napříště nikdo neprovinil. Jejich dopisy bývaly výrazem naprosté důvěry. Jednou se septimy smluvily a vybraly pohlednice národního rázu a poslaly je s různými hesly za mnou do Vídně, do vojenské nemocnice. Přišlo jich 35 najednou a vzbudily tehdy silný zájem mých představených o tuto podivnou korespondenci. Obrázky byly jim málo rakousky vlastenecké. Dost dlouho jsem vysvětloval jejich nevinný ráz. Ve Sv. Hipolytě u kádru mně jednou úředně zabavili korespondenci a zkoumali ji v kanceláři. Náhodou český tlumočník těch dopisů byl dobrý krajan, který uměl »pěkně překládati«. Dopisy mi byly vráceny. Kdybych z nich dnes udělal výstavku, našel by se v nich celý arsenál tehdejší revoluční nálady, zvláště odraz pražského prostředí. — Míval jsem přesné a rychlé zprávy o všem, co se tehdy v Praze dálo, a prakticky toho využíval v pokynech, jež jsem dával krajanům-vojákům, jak se mají zachovati v dané situaci. Kolik jich vděčí jen dopisům našich žaček, že v době převratu seděli v domácím zátiší na místo ve frontě! Poznal jsem tehdy studentky s hlediska jiného než připouštívá školní prostředí: Myslivý a nebojácný živel, pohotový ke kolektivním činům, vynalézavý a tvořivý, lehce organisovatelný a při tom spolehlivý, jde-li o kázeň jim nevnucovanou. Tyto vlastnosti zvláště se projevovaly při častých výletech. Vytvořiti plán, sehráti divadlo, aranžovati hry, improvisovati básně, zpěvy, závody, bankety, vymysliti melodie, přeložiti časové popěvky do latiny, řečtiny, franštiny, bývalo dílem několika minut. Bylo by škoda nevyužíti jejich tvořivosti při práci ve škole. Zkusil jsem několikráte, jak by to vypadalo, kdyby se samy zkoušely, samy klasifikovaly a samy si vykládaly novou látku. Byl jsem

překvapen! Kladly si otázky rychle a z jakosti jejich otázek jsem teprve poznal, co které bylo v domácí přípravě problémem, o němž se mi předtím ani nesnilo. Když jsem jim vyložil zásady, jichž třeba dbáti při zkoušení, aby se probrala celá látka, aby se vystřídalo co nejvíce žaček, jak mají opravovati, aby se šetřilo časem, jak třeba rozvrhnouti práci, aby se účelně propracovala nová látka, rychle se přizpůsobily nové pracovní taktice. Některé dosáhly takového cviku ve zkoušení, že chod školní práce nabyl pružného tempa a látky se probralo mnohem více. Navykly si též vytýkati si vzájemně chyby bez obalu a beze strachu před špatnou známkou. — Zásadou bylo: ze společné práce musí vyjíti dílo co nejdokonalejší. I známky si navrhovaly samy. O návrzích se debatovalo, je-li klasifikace správná a spravedlivá. To mi umožnilo poznávati rozdíly posudků mých a jejich. Byl to vzácný nácvik objektivní kritiky! Já jsem nemohl posuzovati jen od oka, ledabyle, protože jsem byl střežen třídou; třída nesměla si počínati sousedsky v posudcích, protože byla střežena mnou a sama sebou. Nebylo radno se prohřešiti na zásadách jednou vytčených. Ziskem této součinnosti třídní byl živější pracovní postup, větší zájem o práci, nácvik neosobní kritiky, seznámení žáků s pracovní metodou, uplatňování žákovské samočinnosti, dovednost látku si pěkně utříditi, poznati, co je podstatné, co vedlejší a konečně možnost svobodného projevu. Při tom jsme přísně demokraticky dbali, aby se výsada zkoušeti a klasifikovati rovnoměrně střídala na všechny. Výsada ta nebyla zrovna příjemná, uvážíme-li, že správně zkoušeti předpokládá ovládati látku. Bylo tedy třeba na zkoušení se připravovati, zvláště když i zkoušení se klasifikovalo. Zkoušející opravovala nebo dávala opravovati vadné

odpovědi. Pustila-li chybu, zasáhla klasifikující, která byla neúprosnou instancí. Když i ona propustila chybu a třída toho nepostřehla, zasáhl učitel. Podle toho, jak klasifikovala a kolik chyb propustila, dostala klasifikující známku. Byly tedy vlastně současně zkoušeny 3 žákyně, takže za týden byly jistě všecky žačky aspoň jedenkrát zkoušeny. Nesporně žádal tento postup zvýšené činnosti a přece se k němu raději hlásily než k běžnému zkoušení profesorovu. Dobře vycítily, že tento postup je jim záštitou proti špatné náladě profesorově, a že jsou v něm dány předpoklady spravedlivější klasifikace. Rozumí se samo sebou, že se ruku v ruce s novým systémem vytvářel i systém obranný, t. j. různé taktiky a úskoky, jak přece jen ošiditi profesora. I to pokládám za klad správného vývoje: pohotovost pomoci si v tísni. Ovšem systém zkoušecí byl takový, že sám sebou odhaloval úskoky, a bývalo někdy opravdu veselo, když na počátku hodiny zahájený nový úskok už v polovině hodiny byl polapen. Smál jsem se chutě se třídou, aniž jsem se rozhořčoval nad takovým podvodem. Chovám dosud k školskému podvodnictví postoj, odpovídající spíše psychologii podvodu než zastaralému školskému řádu. Zkoušel jsem týž postup i na chlapeckých a smíšených ústavech. Osvědčil se mi vždycky dobře. Hoši se těžkopádněji přizpůsobovali, ne snad že by byli méně nadaní, ale častěji si odpouštěli přípravu. Překvapilo mě někdy, že se hoši rychleji vzdávali v tísni. Postavil se, dal se poopraviti, často usedal s poznámkou: »Veď som si zaslúžil. Len teraz som sa neprichystal a už som vykúpaný...«

Přišel jsem k této praxi zcela logicky podle zásady: »Discat a puero magister«. Dal jsem se vésti žáky a nebál se, že zbloudím. Od té chvíle, co mi bylo dáno najevo, že se učitel má říditi

spíše pokyny shora než hledati a zkoušeti sám, neprovádím důsledně této metody. U nás ještě nedozrála doba pro zásadu: »Discat a puero magister.« Mustrujeme podle šablony, ač mládí nás také mustruje. — Jak? Po zásluze, bez ohledu na šediny. — Praví-li Masaryk: »Měj úctu k duši svého dítěte«, není to v základě jiná filosofie než důvěra v mládí. Rád se k této filosofii hlásím, protože jsem si ji ověřil praxí. Mládí je tvořivé. Háček je v tom, jak dovedeme těžiti z této tvořivosti? A zvláště u dívek jsem poznal ochotu k práci, ať šlo o součinnost v Červeném kříži nebo o spolupráci ve Studentském časopise! Táhnou svou líchu poctivě a nevím, v čí prospěch by se přiklonila statistika součinnosti ve všech oborech společenského života. Studentky by si svých 50% jistě čestně uhájily!

K DĚJINÁM MINERVY, VYŠŠÍ DÍVČÍ, DÍVČÍ AKADEMIE, VESNY

Ph. dr. Klára Červenková:

Dějiny spolku „Minerva".

Dožíváme se čtyřiceti let trvání »Minervy«, spol. pro žen. studium, a chceme toto čtyřicetiletí oslaviti podrobným vylíčením dějin spolku a ideí, jakými se nesla jeho činnost. Činíme tak jednak proto, že chceme na základě listinného materiálu vylíčiti trnitou cestu, kterou konali všichni, kdož se družili k hlavní postavě tohoto díla velikého, Elišce Krásnohorské, a tím jim vzdáti před celou naší československou veřejností uznání a dík, jednak ukázati, že vývoj dal jim plnou měrou za pravdu.

Spolek »Minerva« ustavil se v Praze a na své první valné hromadě dne 27. září 1890 převzal vydržování ústavu od zakladatelův, obdržev k tomu svolení od zemské školní rady. (I. výroč. zpráva »Minervy« p. 12.)

Přehlédněme nejprve tu »obec« prvních spolupracovníků a spolupracovnic, kteří jako zakládající nebo přispívající členové dali se do služby myšlenky i tím, že se stávají sběrateli spolku, jmenovitě ve venkovských městech. Jsou to: Z Mladé Boleslavě (pí B. Hoblová), z Chrudimi (Cercle française), z Pardubic (Jiljí Vratislav Jahn), z Písku (Adolf Heyduk), z Plzně (Frant. Schwarz a Měšťan. beseda), z Nymburka (spolek »Lada«), z Mělníka (měst. rada), z Hradce Králové (městská rada), jim podává ruku Praha (četní jednotlivci i městská rada), Ženský výrobní spolek český v Praze. K nim se druží Morava (brněnská »Vesna«), »Vlastimila«

z Prostějova, »Vlasta« z Přerova, dr. Fr. Kameníček s chotí a mn. j. Ba i z daleké Ameriky hlásí se za člena pan Vojtěch Mašek, president banky v Kewaunee Wis. (U. S. A.).

Tento doprovází svoji přihlášku, datovanou 10. Dec. 1890, slovy:*) »Před několika měsíci četl jsem někde, že se založil Spolek »Minerva« zvaný, v Praze, jehož účel jest vyšší vzdělání dívkám poskytnout. Věda, jak důležité pro náš český národ je, aby ženské nejen za služky mužům vzdělaným, ale též za družky byly vychovávané, rád bych se stal přispívajícím členem. Žiju v zemi, kdež zvláštní péče vzdělání dívek se věnuje a vidím každý den dobré toho následky ...«

Z pražské společnosti této doby náleželi k nejbližším spolupracovníkům E. Krásnohorské kromě vlastních členů výboru: Karolina Světlá, JUDr. Vojtěch Bárta, ředitel Josef Baudiš, JUDr. Karel Baxa, JUDr. Ladislav Čelakovský, JUDr. Tomáš Černý, dr. Josef Emler, profesor med. fakulty pražské university MUDr. Vít. Janovský, dr. J. B. Lambl a Vil. Lamblová, Pavla Maternová, Vojta Náprstek, dvor. rada ryt. Weber z Pravomilu, Grossmanová-Brodská, plukov. A. Brádka, zakl. vel. nadace, zemský školní inspektor Pavlíček, Žofie Podlipská, profesor František Prusík, Lidmila Prusíková, Vilma Sokolová, Fr. Studnička, Amalie Čadová, Bohuslava Sokolová, Dora Hanušová, řed. gymn. Trapl, řed. Josef Valenta, nakl. Jos. R. Vilímek, Olga Walterová, MUDr. Bohuslava Kecková, lékařka v Mostaru, MUDr. Anna Bayerová, státní lékařka v Dolní Tuzle (v Bosně) a první lékařka Karlovy univ. MUDr. Anna Honzáková.

*) Tak čteme v První výroční zprávě soukromé střední školy dívčí spolku »Minerva«.

Další řady ostatních příznivců, ať jednotlivců, ať korporací, nám podávají seznamy členů výročních zpráv »Minervy«.

Není téměř jediného člena, jenž by ke své přihlášce nepřipojil projev sympatie.

Jen s jedné strany závažné došel projev skeptický, a to od univ. prof. E. Alberta, dokonce osobního lékaře a přítele E. Krásnohorské. Týž píše Krásnohorské: »J s e m p ř e s v ě d č e n, ž e j e s t i t o u t o p i e, c h t í t z e ž e n d ě l a t i l é k a ř e. Až budou ženy vojáky a inženýry, kněžími a soudci, pak — osvědčí-li se, — ať také jsou lékaři. Neboť stav tento je těžší všech oněch ...

Soudím však, že by ženy v jakémsi p o d ř í z e n é m zaměstnání lékařském mohly působiti mnoho dobrého.«

K řadě jednotlivců druží se i veřejné korporace, městské rady a okresní výbory, finanční ústavy, jež po celou řadu let podle sil svých Minervě přispívají. Jsou to zejména:

Česká spořitelna, která hned v druhém roce trvání školy poskytla subvenci 300 zl., i v dalších letech podporovala spolek pravidelně, městská rada a Občanská záložna v Karlíně, městská rada, okres. výbor a záložna na Kr. Vinohradech, městská rada v Hradci Králové, na Mělníce, v Příbrami, Úvěrní banka v Kolíně, okresní výbor v Plzni, Pražská úvěrní banka, První Českomoravská továrna na stroje, hlavní město Praha, zemský výbor království českého, Živnostenská banka. Všem vzdáváme zde znovu srdečné díky za podporu v dobách nejhorších.

Rovněž Spolek paní a dívek v Chrudimi posílá v červnu 1892 výtěžek Akademie částkou 50 zl.

Učitelky současné generace přispěly mnohonásobným způsobem.

Městská rada pražská vykázala škole dvě místnosti v budově obecné školy dívčí u sv. Vojtěcha ve Pštrossově ulici.

Od té doby stalo se město Praha mocnou podporovatelkou střední školy dívčí spolku »Minerva«, poskytujíc jí i pravidelné roční subvence. Dovoluje také, aby se zúčastnila Jubilejní výstavy v r. 1891 v Praze pořádané a dokonce aby exposici svoji umístila v pavilonu města Prahy. Obrat tento nastal přičiněním a zásluhou hlavně Vojty Náprstka.

Ke dvěma prvým místnostem propůjčilo město Praha »Minervě« v následujících letech další, jichž bylo třeba s rozrostem ústavu, až konečně po různých intermezzech (jednání o místnosti u P. Marie Sněžné, letohrádek »Amerika«, škola u sv. Štěpána), opět propůjčilo město Praha »Minervě« počátkem škol. roku 1907-8 místnosti ve staré obecné škole u sv. Vojtěcha, tentokráte celé dvoupatrové budovy, k čemuž současně povolilo přístavbu patra třetího a všech nutných adaptací. V této budově dovršuje letošním rokem reálné gymnasium »Krásnohorská«, dědic to bývalého gymnasia »Minervy«, své čtyřicetiletí — ačkoli celou řadu let již ani tato budova nestačuje, a k ní přinajaty jsou pro jednotlivé třídy místnosti v budovách sousedních.

Vedle města Prahy velikým podporovatelem snah Minerviných stal se zemský výbor království českého, jenž po prvé na několikerou žádost výboru »Minervy« »ráčil osvícené své povšimnutí věnovati dokladům«, jež si byl vyžádal, a na základě usnesení zemského sněmu ze dne 13. července 1898 udělil spolku 1000 zl. jako subvenci zemskou.

Od tohoto roku udělována byla subvence pravidelně až do r. 1910, kdy zemský výbor oznámil, že subvenci svoji zastavuje.

Ve čtvrtém roce trvání spolku zaslána byla prvá žádost k ministerstvu školství, na niž c. k. zemská školní rada přípisem ze dne 8. listopadu 1893 jménem jeho odpověděla, »že nelze toho času vyhověti . . .« (české vyřízení; následujícího roku přípisem ze dne 24. srpna 1894 sděluje zemská školní rada: » . . . dass dem Ansuchen des Vereines »Minerva« in Prag . . . derzeit keine Folge gegeben werden kann . . .«

U příležitosti desátého výročí opět vypravuje — jako každoročně — výbor spolku »nejuctivější prosbu« o státní subvenci na r. 1900.

Ministerstvo odpovědělo: » . . . na ten čas vyhověti nelze . . .«, » . . . poněvadž ve příčině vyššího vyučování ženské mládeže může správa vyučovací jen k poskytnutí subvencí oněm vyšším dívčím školám přihlédnouti, jež odpovídají všeobecné potřebě širokých vrstev lidu . . .«

Císař tehdy udělil ze svých vlastních prostředků »Minervě« dar 100 zl. Dr. Pacák, který ve věci té ve Vídni intervenoval, psal El. Krásnohorské. » . . .Všude dostalo se mi slibů. Zdaž se splní, nevím, znáte, velectěná slečno, dobře cenu slibů zdejších . . .«, a v zápětí nato: » . . . Nemohu říci, že mně určitě slíbil (min.) . . . Sdělil mně totiž, že podobné podpory z císařského jmění jdou jen z titulu »dobročinnosti«, podpory na školy že principielně se vylučují . . .«

Současně píše dr. Kaizl Krásnohorské významná slova: » . . . Já, seč budu, se zasadím o to, aby dívkám otevřely se dráhy k opravdovému vzdělání a k lepší výzbroji pro životní rivalitu. Co se nezdařilo dnes, půjde zítra.«

Petice »Minervy« na rok 1902 provázena je dopisem na říšské poslance dra Herolda a dra Kramáře, ba vyzvána jest i poslanecká sněmovna říšské rady, aby žádost podporovala. Další žádost na r. 1903 si přímo »diktuje« n e j m é n ě 10.000 K. a na rok 1905 žádá »stálou subvenci«. A výsledek všeho toho? Přes to, že je požádána zemská školní rada a pan exministr dr. rytíř Randa o přímluvu a pomoc, »bohužel nedostalo se uctivé té žádosti vyslyšení«. Ani intervence říšského poslance Josefa Čipery z Plzně r. 1901 a Staňka v roce 1912 nemají kýženého výsledku. C. k. ministerstvo zůstává důsledným.

II.

První listina ze dne 9. června 1890, poslaná zemské školní radě, za povolení ženského studia, praví:

»Vlídným přijetím, kterého se ve vysoké sněmovně Rakouské rady říšské dostalo jak petici českých žen o připuštění jich ke studiím universitním, tak i souhlasným peticím z jiných zemí Rakouských (podány byly totiž říšské radě vídeňské tři petice: česká, petice rusínská z Haliče a petice ženských spolků z Vídně), po příkladě petice české podaným, zvláště pak nejvyšší sankcí, již Jeho Veličenstvo císař a král ráčil milostivě dáti snahám těm, uděliv první praktické lékařce v Rakousku*) právo ku provozování jejího povolání, povzbuzeni byvše, usnesli se v hluboké úctě nížepsaní z a l o ž i t i v P r a z e p r o č e s k é d í v k y s o u k r o m ý ú s t a v, k t e r ý b y j e k s t u d i í m u n i v e r s i t n í m p ř i p r a v o v a l . . . ., j e ž t o

*) Roku 1891 vláda rakouská ustanovila MUDr. Annu Bayerovou, rodem Češku, lékařkou v Dolní Tuzle v Bosně, první to státní lékařku v Rakousku.

i mimo všechen zřetel na studium universitní potřeba vyššího vzdělání duševního, rok co rok citelnější se stává mezi dívkami škole měšťanské odrostlými, které ve stech a stech případů nemají kam se obrátiti, aby své vědomosti doplnily, a tato sta dívek nejpilnějších, nejnadanějších, po vzdělání prahnoucích nedostatkem vyšších škol, jsou nuceny zabývati se po mnohá léta jen ručními pracemi a pod., nemohouce vyvinouti vyšší vlohy své...«

Zároveň učiněno bylo provolání ke »Vzdělanstvu českému«:

»Prvními v Rakousku byly ženy české, které se cestou zákonitou přihlásily o právo k vysokým studiím, podavše říšské radě svou letošní petici; prvními byli poslanci čeští, kteří v zastupitelstvu říše rozhodně podporovali tento požadavek novověké osvěty a spravedlnosti; prvním byl český tisk, prvním bylo všecko vzdělanstvo české v nestranném uznání oprávněnosti toho hnutí, které v českém středu vzniknuvší, rozšířilo se vnitřní životní silou a nutkavostí skutečné potřeby časové rychle na jiné národy říše Rakouské. Kromě Slovanek, Haličských to Rusínek, připojily se i ženy německé ve Vídni v žádosti té k Češkám, vzdávajíce českým ženám a českým poslancům nelíčené, nestranné a zajisté plně zasloužené uznání jejich prvenství.

Není již pochybnosti, že dříve nebo později souhlasnou přízní zástupců rakouských národů, zástupců vědy i zástupců vlády ženám bude povoleno studovati na fakultách lékařské a filosofické v této říši, jako se již stalo téměř v celém ostatním vzdělaném světě...«

Když pak povolila zemská školní rada tuto

první dívčí střední školu, byl ústav slavnostním způsobem otevřen a vešel v život.

»Střední škola »Minerva« byla v Praze*) s počátku malou sensací. Jedni se usmívali, jedni se rozčilovali, někteří byli zvědavi, co bude dále. Právě v devadesátých letech minulého století byla otázka ženského studia přivedena k veřejné diskusi, a to nejen u nás, ale i v kulturní cizině.«

Tato první dívčí střední škola byla vlastně klasickým gymnasiem, kteréhožto názvu mohla užívati až od r. 1902/3 (na základě výnosu c. k. min. k. a v. ze dne 17. září 1902), když se svojí vnější organisací přizpůsobila úplně gymnasiím chlapeckým.

Číslo žákyň, 53, při prvém zápisu dosažené, přesvědčovalo, že akce praktického řešení ženského studia přišla v pravý čas.

Lví podíl na tomto prvém úspěchu mají české učitelky.

Krásnohorská stará se hned od počátku o uvolnění cesty k povoláním. První na řadu přichází lékárnictví.

Spolek Minerva podal žádost k ministerstvu vnitra, aby připustilo ženy k praksi lékárnické a současně byly rozeslány soukromé dotazy k jednotlivým lékárníkům, aby se o věci vyjádřili. Také vydán tiskem zvláštní »pamětní list«, adresovaný Gremiím lékárníků v Čechách a na Moravě se žádostí, »aby ráčili, až věc ta s vysokého místa jim bude předložena, přízni-

*) Ve výroční zprávě »Minervy« XXV. p. 27. a 28. z článku dr. Albíny Honzákové k 25letému jubileu založení »Minervy«. Článek ten zároveň podává kus psychologie tehdejších studentek. Mimo to otiskuje ministerské výnosy, statistiku o prvém 25letí a vypravování o přijetí prvých mediček na lékařské fakultě. Táž zpráva obsahuje dějiny ústavu psané prof. Al. Sitlingovou: »První čtvrtstoletí dívčího gymnasia Minervy«.

vým, dobrým zdáním svým žádost vlídně podporovati.«

V pamětním spise tom uvádí výbor »Minervy«, že ve Švýcarsku, v Anglii, Francii, Belgii, Italii, ano i v Rusku a Španělsku, ve Východní Indii — nemluvě ani o Americe — všude se ženám dostává možnosti vzdělati se a provozovati praksi lékárenskou. U nás konají ji ženy mnohde, ne sice z úředního pověření, ale velmi dobře, a to jako ženy lékařů, ženy nebo dcery lékárníků, případně řeholnice při svých klášterních nemocnicích.

»Jde-li v lékárně o život a zdraví, jde v obchodě o čest a majetek, při telegrafu a poště o všecky zájmy života. Všude zde dokonale bude na místě mravná, trpělivá, povinnosti své oddaná a důkladným studiem odborně vzdělaná dívka...«

Na »pamětní spis« dostalo se E. Krásnohorské několika soukromých odpovědí.

V dopise lékárníka a redaktora »Časopisu českého lékárnictva« Karla Schürera (ze dne 30. XI. 1892) čteme: »Ohledně pamětního spisu, jejž přiložím zítra k číslu 34., učiním vše dle Vašeho přání. Kol. Labler, starosta gremia chrudimského zaslal pro totéž číslo krátký, ale vřelý článek, v němž vyslovuje se p r o připuštění dám k lékárnictví...«

Stejně vřele vyslovilo se mnoho jiných lékárníků, mezi nimi František Hlaváč, lékárník v Chocni.

Tím nebyla ovšem věc skončena, ba naopak vyvolala v lékárnictvu značný rozruch. Klub farmaceutů v Praze svolal (na den 18. ledna 1893 do restaurace »U Choděrů«) schůzi, na níž bylo o věci rušně debatováno a rozhodováno a k níž byl i výbor spolku »Minervy« pozván.

Zajímavo jest, že se postavily m l a d é

šiky pomocných sil lékárnických, zvláště Klub farmaceutů českých v Praze, proti ženám, spatřujíce v nich budoucí konkurentky.*)

Leč akce postupovala dále, podána žádost k min. kultu a vyučování za povolení zkoušky několika žákyň ze VI. tř.,**) již bylo vyhověno a žádáni lékárníci, aby přijali některou z nich do praxe.

Do ruchu debat a polemik v tisku se objevivších zasáhli i členové nové říšské rady, a to JUDr. Josef Herold a JUDr. Václav hrabě Kaunic, jakož i německý poslanec dvorní rada Beer, promluvivše ve prospěch ženského studia a se zvláštním zřetelem ke studiu farmacie.

Výsledek této prvé etapy, prakticky uplatniti studium dívek, projevil se tím, že věc zásadně a povšechně rozřešena nebyla,***) to jest: ministerstvo na petici podanou neodpovědělo, ačkoli žadatelky za místa praktikantek lékárnických dostaly dosti nabídek.

Přiblížila se maturita.

Žádosti za povolení maturitní zkoušky sice vyhověno bylo, avšak přípisem ze dne 15. února 1895 oznámila zemská školní rada, ... »že Jeho Excelence pan c. k. ministr kultu a vyučování vysokým vynesením ze dne 3. ledna 1895 nevyhověl žádosti, aby žákyním na jejich maturitních vysvědčeních připsána byla klausule k návštěvě university...«†)

Na žádost za imatrikulaci na fakultu filosofickou a lékařskou, také již koncem r. 1894 podanou, odpovědělo ministerstvo kultu a vyučování, že nemůže o věci této rozhodnouti,

*) Třetí výroční zpráva »Minervy« str. 19 a 27.
**) Na str. 28, viz pozn.
***) Čtvrtá výroční zpráva »Minervy« str. 31.
†) Výroční zpráva »Minervy« V., str. 31.

pokud ministerstvo vnitra nepovolí praktické působení lékařek; vypravena tudíž další žádost k ministerstvu vnitra o povolení lékařské praxe a na podporu i žádost k c. k. akademickému senátu české university Karlo-Ferdinandovy.

Akademický senát žádost zamítl!

Tento neúspěch neodstrašil výboru »Minervy«, ba naopak vyvolal novou, dalekosáhlou akci v celé české veřejnosti. Nejprve vypravena petice k říšské radě, pak docházely přípisy, hlavně ženských spolků, z různých končin českých zemí.*) I německý spolek pro ženské studium ve Vídni vyzván, aby žádost podporoval.

Na říšské radě ujali se věci velmi účinně dr. Herold a něm. poslanec dr. Kraus.

Zatím pak již první abiturientky (počtem šestnáct) se podrobily na akademickém gymnasiu v Praze, kamž byly přikázány, maturitní zkoušce a po prázdninách, počátkem školního roku 1895/6 byly přijaty na universitu pražskou jako hospitantky, beze všech právních nároků, plynoucích z návštěv přednášek. A tu třeba konstatovati, že to byla německá fakulta lékařská, jejíž profesoři připustili první posluchačky do svých přednášek.

Prvními hospitantkami fakulty lékařské byly: Anna Honzáková, Rosalie Machová a Bohumila Peigerová; na fakultě filosofické pak: Růžena Corvinová, Marie Fabiánová, Jindřiška Hrabětová, Božena Jiránková, Božena Rudolfová, Olga

*) Velmi vřelé účastenství projevily korporace:
Dámský odbor Ústřední matice školské v Hradci Král.
Spolek paní sv. Ludmila a Spolek ženský Červeného kříže v Jindřichově Hradci.
Dívčí pěvecká jednota »Víla« v Jilemnici.
Jedině z Čech samotných sešlo se 48 petic.

Šrámková, Helena Tuscanyová a Olga Vávrová. Výbor »Minervy« i dále v souhlase s nimi bušil na brány ministerstva kultu a vyučování.

Panu ministru JUDru Pavlu Gautschovi uvádí se zvláště důrazně, že žadatelky náležejí veskrze ke středním vrstvám stavovským, jsouce dcerami učitelů, úředníků, obchodníků, průmyslníků, řemeslníků a rolníků.

A za tohoto ministerstva — Gautschova — povoleno bylo počátkem roku 1897 ženám studium filosofie (vynesením ze dne 23. března 1897) a přiřčena všechna práva z toho plynoucí.

Konečně roku 1900 (výnosem ze dne 15. září 1900) povolil ministr k. a v. PhDr. Vilém Hartl ženám studium lékařství a farmacie.

Stalo se tak na doporučení děkanátu lékařské fakulty pražské university a za součinnosti ministra-krajana dra Ant. Rezka a ministerského odborného rady v min. vnitra MUDr. Em. Kusého.

První promoce, filosofická, a zvláště lékařská, byla hotovou událostí v celém národě; i cizina projevila o prvé české doktorky živý zájem.

První českou doktorkou filosofie, promovanou, byla Marie Baborová (roku 1901) a prvou českou doktorkou mediciny byla Anna Honzáková (r. 1902), jež maturitu i všechna rigorosa udělala s vyznamenáním (podmínky pro »sub auspiriis«) a byla promována 17. března.

Zároveň »Minerva« přijímá prvé profesorky, své absolventky z r. 1895, kandidátky učitelství na školách středních: Marii Fabiánovou a Jindřišku Hrabětovou (pro matematiku a fysiku), Olgu Šrámkovou (pro klasickou filologii) a Helenu Tuskanyovou (pro dějepis a zeměpis) a

v r. 1901/2 Albínu Honzákovou z třídy o 3 léta mladší.

Později k nim přistupovaly další. Zvláště, když se »Sdružení akademicky vzdělaných žen« postavilo za požadavek, aby gymnasium »Minervy« podporovalo ženské síly a podle možnosti je dosazovalo na svůj ústav.

Výbor spolku »Minervy« podal v r. 1904 radě hl. města Prahy dvě žádosti, aby při obsazování míst školních lékařů vzat byl zřetel na žádost doktorek mediciny: »aby mladým lékařkám našim byla dána příležitost k činnosti na nejpřiměřenějším poli: mezi dívčí mládeží, zejména mezi dívkami dospívajícími, totiž na školách měšťanských a vyšších . . .«, a dále se praví v přípise: ». . . jako jest dívce nejpovolanější strážkyní moudrá matka, přítelkou dobrá sestra a vychovatelkou vzdělaná učitelka, zajisté jí bude i rozumná lékařka rádkyní, důvěrnicí a ochránkyní zároveň.«

Sama »Minerva« pečovala o zdravotní stav vlastního žactva tím, že od r. 1905 ustanovila školní lékařkou MUDr. Annu Honzákovou.*) Systematickou prohlídkou žaček měla býti umožněna nejen žádoucí znalost celkového zdravotního stavu jednotlivých žaček, ale i získán statistický materiál o tom, jak působí studium na tělesný vývoj dívek, poněvadž nebylo řídkou výtkou, že studium ohrožuje tělesný vývoj děvčete.

Vídeňská vláda nepřála dívčímu studiu i proto, že v čele stále byly Češky a snažila se zabrzditi celý vývoj. Proto vytasil se r. 1897 ministr k. a v. Gautsch s plánem lyceí.

Lycea, šestitřídní to školy pro dívky, měla

*) Dr. H. vykonávala úřad ten přes 10 let velmi svědomitě a zcela bezplatně.

býti jakousi náhradou ženám za skutečná, rovnocenná gymnasia, případně reálky.

Ve výnosu*) »ministr praví, že uznává potřebu, aby bylo ženám dáno rovnocenné vzdělání s muži a aby byla jim poskytnuta větší možnost výdělku, ale nesmí se tak státi v plné míře, ježto prý tomu brání přirozená povaha ženy a její vlastní poslání. Jestliže však si jednotlivé dívky samy opatří vzdělání rovnocenné s muži, nebude jim brániti, aby vykonaly zkoušku dospělosti a nabyly výhod odtud plynoucích . . .«

Dále uvádí pan ministr, že dosavadní vyšší vzdělání, jež podávaly tak zvané »Vyšší dívčí školy«, jest pro široké vrstvy příliš drahé, na druhé straně však právě sociální poměry nutí, aby dcery z těchto širších vrstev lidových si hledaly na základě vyššího vzdělání obživu.

K tomu mají sloužiti lycea.

Česká veřejnost postavila se k tomuto typu dívčích škol různě. Jedni uvítali je přímo s nadšením, na př. prof. Frant. Drtina, horlivý zastánce ženského studia. Druzí od začátku, a to hlavně kulturní pracovnice v Ženském klubu postřehly neupřímnost plánu Gautschova a lycea odmítaly.

Přes to lycea (česká i německá) zakládána byla, na př. v Brně (Vesna 1901), v Českých Budějovicích (spolek »Ludmila« 1903), v Chrudimi (1906), v Hradci Králové, Jičíně a Plzni (1907) a na Král. Vinohradech (1908); v Holešovicích (1909, později proměněno na reálku, dnes se mění na reálné gymnasium) a konečně na Smíchově (r. 1910) a v Moravské Ostravě (Vlasta 1911).

Zkušenost dala za pravdu pochybovačům, neboť se ukázalo, že ty žákyně, jež šly na lyceum

*) Rudolf Neuhöfer, Deset úvah o středním školství. Nákl. Unie 1930. P. 34 a 35.

z touhy po vysokoškolském vzdělání, musely prodělati trnitou cestu doplňovací maturity gymnasijní a pokud nabyly aprobace učitelek lycejních, buď tuto zase doplňovati na středoškolskou, nebo domáhati se uznání a oprávnění učiti na školách středních.

I zde vyšla »Minerva« vstříc a zařídila doplňovací kursy, jichž osnovu vypracovala Marie Vítková. Po převratu byla lycea rušena a proměňována na reformní reálná gymnasia, nebo reálná gymnasia.*)

Pro přípravu pro život rodinný, nebo vzdělání všeobecné, zakládány jsou v republice československé »odborné školy pro ženská povolání«.

Výbor spolku »Minervy«, do něhož vstoupilo v r. 1909 několik nových členů, počal uvažovati o otázce studia řečtiny a o potřebách doby a rozhodl se ke změně ústavu na nový typ gymnasia, gymnasium reálné. Za tím účelem byla pořádána schůze s rodiči, na níž přednášel profesor dr. Drtina a dále byla podniknuta dotazníková akce. Dotazníky byly rozeslány rodičům žákyň celého nižšího gymnasia. Zdůvodnění obsahovala slova úvodní:

Aby abiturientkám gymnasia spolku »Minervy« otevřeny byly nové obory studia a tím spíše jim byla zabezpečena existence, a zvláště, aby umožněn jim byl přístup na techniku, hodláme změniti dosavadní gymnasium své v reálné gymnasium (typ A) ...

Otázky pak zněly:

1. Přejete si, aby byl ústav změněn v reálné gymnasium? Odpověď a důvody:

2. Přejete si, aby bylo zavedeno n e p o v i n n é vyučování řečtině?

*) Podrobné vylíčení o postupu ve zmíněné knize Neuhöfer, Deset úvah o středním školství.

V odpovědi souhlasili rodiče ze 148 případů až na 18 s přeměnou, namnoze velmi vřele.

Ukázky odpovědí:

JUDr. Josef Pilař: Ano. Řečtina je jazyk velmi obtížný, žáci nemohou se naučiti tolik, aby mohli samostatně čísti řecké autory. Pro samé aoristy, perispoména a properispoména nevniknou žáci v ducha spisů a nepochopí klasické krásy řeckých děl. Ostatně názor, jako by toliko latina a řečtina měly díla klasická, jest již dávno anachronismem. I moderní literatury mají díla trvalých a dokonalých hodnot, díla opravdu klasická, jichž četbou bude lze mnohem lépe dosáhnout účelu, který dosud měla míti řečtina.

Zamýšlená změna byla by skutečným pokrokem a vyhovovala by také praktické potřebě.«

(Ani nepovinné řečtiny si autor nepřeje.)

Na základě tohoto výsledku provedena byla přeměna. Několika přívržencům starého typu dána záruka, že děti jejich dostudují na gymnasiu klasickém.

Tak vešlo r. 1910/11 v život reálné gymnasium s klasickými pobočkami, jež zanikly 1926/7.

I jiné reformy se snažil provésti výbor »Minervy« v letech 1910—1914, nenalézal však všude dosti porozumění a pochopení. Docházelo k bojům s jednou částí české veřejnosti — k bojům úporným a bolestným, ale vedoucí členové, jmenovitě předsedkyně spolku, Marie Tůmová a Fr. Plamínková, dovedly jíti za vytčeným cílem.

Spolek za jejich vedení usiloval zejména o toto:

1. Prohloubiti výchovnou činnost školy. 2. Zvýšiti součinnost rodiny se školou. 3. Sblížiti školu

s veřejností. 4. Připnouti k spolupráci všechny kulturní činitele v národě, kteří zajímají se nebo pracují o vzdělání ženy a uplatnění její. 5. Zdemokratisovati školu snížením školného pro nemajetné žákyně. 6. Stopovati existenční poměry absolventek, domáhati se zrovnocenění jejich práce. 7. Vyhledávati nových oborů práce, hlavně pro absolventky, aby se rozváděl proud jejich v různá zaměstnání životní. 8. Pomáhat v uplatňování akademicky vzdělaných žen.

Odpor proti reálnému gymnasiu — o kterémžto typu dnes čteme,*) že »na všech stranách jest vymáhána změna v oblíbené reálné gymnasium« byl i u tehdejších školních úřadů, i u části veřejnosti tak značný, že bylo třeba uvědomělého a silného přesvědčení a obětavosti výboru, aby žádoucí reformu uskutečnil.

Že nechybělo ani příznivců nových směrů, nastoupených »Minervou«, je na bíle dni. Jedním takovým dokladem je přípis spolku »Dívčí akademie« v Brně ze dne 17. prosince 1910, v němž se tlumočí souhlas a sympatie výboru se snahami »Minervy«. I žurnalistika podala hojně projevů, schvalujících práci a snahu výboru.

Snaže se dále uskutečňovati svůj program, požádal výbor »Minervy« univ. prof. Fr. Čadu, aby na schůzce profesorského sboru (10. června 1911) podal »Úvod a návod k paedopsychologickým šetřením u dívčí mládeže studující«.

Ve školním roce 1911/12 zahájena byla skutečně šetření paedologická. Přednáška p. prof. Čady o tomto předmětu doplněna byla v listopadu 1911 podrobným vědeckým výkladem a

*) Neuhöfer, Deset úvah..., p. 40.

praktickými demonstracemi p. prof. Matiegky, jenž zároveň s velkou ochotou podle potřeby propůjčoval ústavu drahé přístroje k zmíněným šetřením.

V r. 1910 provedl výbor změnu stanov v tom směru, že ve volebním řádu nahradil princip majority principem poměrného zastoupení, aby všechny myšlenky členstva, nesoucí se k rozvoji školy, došly uplatnění zastoupením ve výboru.

Kromě toho měl výbor »Minervy« další otázku na zřeteli, totiž zastoupení městské rady jako podporovatelky ústavu, ve správě spolkové, ježto již r. 1910 projevila městská rada pražská přání, aby se jí dostalo zastoupení ve spolku. Po delším vyjednávání*) docíleno bylo shody mezi výborem spolku a městskou radou města Prahy, došlo k ustavení zvláštního k u r a t o r i a, sestávajícího ze zástupců obou zúčastněných stran. Ústavu dostalo se názvu: »Minerva, městské reálné gymnasium dívčí v Praze.«

První ustavující schůze kuratoria se konala dne 13. července 1914 a členy jeho byli: JUDr. Karel Groš, starosta m. Prahy, předsedou, Josef Schrötter, II. náměstek starosty, náměstkem, MUDr. Antonín Štych, městský radní, hospodářským dozorcem ústavu, Karel Bolina, městský radní, Hynek Kreutzer, obecní starší, František Sládek, obec. starší, JUDr. Ctibor Škarda, obec. starší, revisorem účtů, Anna Slavíková, předsedkyně spolku »Světlá«. Virilní člen vl. rada Josef Grim, řed. v. v., pedagogický dozorce ústavu.

Zástupcové spolku »Minerva«: Anna Kuklová-Bezděková, místopředsedkyně »Minervy«, dr. Marie Slavíková, profesorka, Marie Tůmová, odborná učitelka, předsedkyně »Minervy«, revi-

*) Výroční zpráva XXV. článek prof. Aloisie Pitlingové, p. 25 a 26.

sorka účtů, dr. Jindřich Vančura, prof. v. v., JUDr. Frant. Věženský, okresní soudce.

Kromě toho referentem v kuratoriu s právem hlasovacím byl mag. rada JUDr. Frant. Horák.

Tímto aktem byl ústav zabezpečen finančně, což mělo značný význam a osvědčilo se zejména za nastavší války světové, avšak ideové rozpory mezi členy výboru »Minervy« a zástupci města nepřinesly klidu do vnitřního života — byly tu dva tábory, které byly nositeli ideí celého toho světového zápasu let 1914—1918.

V l. 1917 a 1918 jednalo se na základě žádosti hospitantky architektury Milady Pavlíkové o připuštění žen na vysokou školu technickou. Z říšské rady vídeňské došel spolku dopis ze dne 13. XI. 1917: »...děkuji co nejsrdečněji za projev sympatie k mému. v parlamentě podanému návrhu v příčině připuštění žen za řádné posluchačky na vysoké škole technické, návrh bude zajisté přijat, bude-li interesovaná veřejnost se o jeho uskutečnění zajímati, n. p. v časopisectvu, ve schůzích, peticemi na vládu a parlament.

S prosbou o další součinnost...«

Prof. Smrček.

A dopisem ze dne 6. I. 1918 sděluje prof. dr. Velich:

— »Bylo mi uloženo Českým svazem, abych Vás ujistil, že požadavek povolení řádného studia žen na vysoké škole technické budeme všemi silami podporovati...«

Ovšem jak na technice, tak i na právnické fakultě setkáváme se již před připuštěním k řádnému studiu s posluchačkami mimořádnými, a že byla půda již náležitě připravena, o tom svědčí, že sami studenti přijímali své družky

celkem dobře,*) na právnické fakultě i na technice dokonce potleskem uvítali prvé posluchačky a někteří přednášející krátce srdečným slovním přivítáním. Posluchači techniky na veřejné schůzi prohlásili se pro řádné studium žen na technice.**)

S hrdostí konstatujeme tuto duševní vyspělost a charakterovou ušlechtilost českého vysokoškolského studentstva.

Washingtonská deklarace působila:

Dne 28. října 1918 se usnáší profesorský sbor právnické fakulty na tom, aby byly ženy připuštěny jako řádné posluchačky práv.*)

Dne 29. listopadu 1918 oznamuje ZŠR., že smějí býti dívky přijímány za veřejné žákyně středních škol, t. j. povolena byla koedukace, rovněž jeden z požadavků žen.

Svobodný stát československý přejímal osobní náklady celé řady ústavů, dříve soukromými prostředky vydržovaných, nebo dokonce je převzal do své správy vůbec. Tak také u bývalé »Minervy«, jež dnem 19. listopadu 1917 byla přezvána na počest 70. narozenin Elišky Krásnohorské jejím jménem, od 1. září 1920 postátněn byl profesorský sbor; věcný náklad na školu neslo pak i dále kuratorium a po jeho zrušení (ve škol. r. 1920/21) samo hlavní město Praha, což trvá dosud.

Již za Rakouska se soustředily odchovanky »Minervy« i jiných středních škol ve »Sdružení akademicky vzdělaných žen«, (1908), jež se po

*) Když v r. 1898 žádala Ph. St. A. H. za připuštění na studia právnická za děkanátu prof. Čelakovského, byla přijata za mimořádnou posluchačku a prof. Heyrovský, jehož římské právo poslouchala, přijat posluchači potleskem.

**) »Právničky na universitě a v praxi«, brož. 1928.

převratu dobrovolně rozešlo, ale ožilo ve »Sdružení akademicky vzdělaných žen v republice československé«. Ideový základ*) »Sdružení« vyjádřila prvá jeho předsedkyně dr. Albína Honzáková na ustavující valné hromadě r. 1922 slovy: »Proto zakládáme »Sdružení«, aby také sjednocená vysokoškolská obec ženská zasáhla tvořivě do výstavby nového společenského ústrojí a zvláště do nového rázu života«, atd.

»Minerva« a »Sdružení« jsou si ideově velmi blízké, mají se navzájem podporovat a doplňovati. Jako občanky demokratické republiky musíme cítiti povinnost pracovati pro všechny, bez rozdílu povolání. Proto také vstoupily obě organisace do nového střediska veškeré ženské práce Ženské národní rady (ŽNR.), která vešla v život na ustavující valné schůzi dne 8. dubna 1923,**) jako s v a z všeženský, nepolitický. Zde účastní se práce svými delegátkami.

Z důležitých vnitřních událostí spolkových uvádíme, že dne 13. února 1919 přijal prvý president republiky T. G. Masaryk zástupce spolku, kteří mu z jednomyslného usnesení valné hromady, konané dne 26. ledna 1919, tlumočili dík za vše, co pro národ vykonal, radost z jeho návratu a přání, aby byl národu a státu ještě dlouhá léta ve zdraví zachován.

Pan president se zájmem se dotazoval na poměry spolku a školy a ujistil deputaci, že bude vždy podporovati snahy spolku »Minervy«; nato se se všemi účastníky velmi vřele rozloučil.

Jinou, velmi rušnou událostí v životě českém byla oslava 75. narozenin Elišky Krásnohorské.

I 70. narozenin bylo náležitě vzpomenuto. Rada hl. m. Prahy na popud ředitelství a profe-

*) Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen r. 1927. Vznik a program, p. 14.

**) Ročenka ŽNR. (za prvý rok trvání 1923).

sorského sboru gymnasia »Minervy« přezvala toto jménem zakladatelčiným, takže nese od 19. listopadu 1917 název »Krásnohorská«.

K pětasedmdesátce projevila pak celá česká veřejnost jubilantce uznání za všechny její kulturní zásluhy; i sám akademický senát staroslavné university Karlovy jí jako první ženě udělil čestný titul doktorský a Česká akademie ji zvolila svou první členkou.

Výbor spolku »Minervy« zaslal jí jménem svým i všeho členstva blahopřejný přípis, na nějž ona v l a s t n o r u č n ě poděkovala.*)

K oslavě 35letí založení ženského studia spojil se výbor se »Sdružením absolventek a posluchaček vysokoškolských«.

Především požádal samu zakladatelku o předsednictví v čestném výboru, jež ona přijala. Poslal řadu přípisů dávným podporovatelům ideje ženského studia, zejména panu presidentu republiky dru T. G. Masarykovi, paní předsedkyni Československého Červeného kříže dr. A. G. Masarykové, primátoru hlavního města Prahy dru Karlu Baxovi, jakož i zastupitelstvu města Prahy, pí Elšlégrové a některým z prvních profesorů a žákyň ústavu.

Slavnému spolku »Minerva«

v Praze.

Vysoce ctěné spanilomyslné dámy!

Jsouce dědičkami a nástupkyněmi všech, kdož před pětatřiceti lety mravenčím úsilím budovali prostinký stánek, mnohostranně ohrožovaný, dívkám, toužícím po vyšším vzdělání i povolání, ujaly jste se po dosažení tohoto účelu nového, pro ně důležitého úkolu, pečujíce, aby dívkám

*) Znění jeho zde otiskujeme, jakožto doklad poměru jejího ke spolku.

studujícím ubývalo na cestě jejich kamenů úrazu a vždy se našly ruce dobrotivé ku přátelské jejich podpoře.

Za krásné a ušlechtilé své snažení a konání přijměte díky srdečné od nejstarší svědkyně prvního průboje žaček kdysi Minerviných — i dalšího pak postupu jejich a blahodárného působení Vašeho. Přijměte díky nejuznalejší, radostné, i za poslední skvělý projev snahy své vysoce kulturní a vlastenecké, za jubilejní koncert dne 19. t. m., pořádaný na paměť vzniku »Minervy« a ve prospěch svého šlechetného účelu.

I přijměte díky srdečné za všecky ty vzpomínky laskavé na dávné kdysi prvopočáteční mé skrovné přičinění a první kroky na dráze, po níž někdejší chovanky i potomní a nynější chráněnky »Minervy« dospěly dnešního svého významu a své osvědčené platnosti v kulturním žití našeho národa.

Děkuji Vám z hloubi duše za přátelské Vaše uznání a za blahovolnou přízeň Vaši, jež mi byla a zůstane vyznamenáním a potěšením trvalým.

Přeji vroucně, aby ušlechtilé dílo Vaše se povždy, ba stále víc a více dařilo a zasloužen ou přízní všeobecnou docílilo té šíře a velikosti, jaké jest hoden kulturní, humánní a národní jeho význam.

Poroučejíc se vlídné paměti Vaší přátelské a vždy Vás, vysoce ctěné dámy, v paměti vlastní vděčně uctívajíc, kladu si za čest pokloniti se Vám

s dokonalou úctou a plnou oddaností

Eliška Krásnohorská, v. r.

V Praze dne 22. listopadu 1925.

Také ředitelství dívčích středních škol byla pozvána k účasti na oslavě.

Kancelář pana presidenta poděkovala přípisem ze dne 6. listopadu 1925 a oznámila, že pan president zasílá k účelům spolkovým 1000 Kč.

Paní dr. Alice G. Masaryková přijala členství v čestném výboru a slíbila podle možnosti svoji účast.

Stejně vřelým přípisem odpověděl pan primátor dr. Karel Baxa a oznámil, že z usnesení městské rady ze dne 13. listopadu byli k účasti na slavnosti delegováni členové Ústředního zastupitelstva hl. m. Prahy.

Ostatní pozvaní povětšině přijali členství v čestném výboru, osobní účast slíbili, nebo se srdečnými slovy omluvili. Také řed. Jiránková a profesorský sbor Čes. měst. dív. ref. reál. gymnasia v Brně připojují se k těm, kdo s účastí vzpomínají založení dív. gym. spol. »Minerva« před 35 lety.

Projevy sympatií zaslali: Řed. a prof. sbor Dívčího reál. gymnasia v Pardubicích, ředitelství a profesorský sbor Měst. dív. ref. reál. gymnasia v Plzni, řed. a prof. sbor České dívčí reálky v Praze VII., Svaz ukrajinských žen v čsl. republice, Zemská ústřední jednota učitelek v Čechách.

Rovněž se slavnosti zúčastnila německá sekce »Sdružení«.

I v zahraničí došla oslava živého ohlasu, čehož dokladem jsou gratulace a pozdravy čestné předsedkyni večera El. Krásnohorské, jež došly od žen jihoslovanských, jakož i od národnostních odborů »Mezinárodního sdružení akademických žen«, a to anglického a irského, belgického, dánského, finského, francouzského, holandského, italského, německého, rakouského, švédského a švýcarského.

Dr. E. Krásnohorská poděkovala opět oběma

zúčastněným korporacím vlastnoručním radostným přípisem.

Program slavnosti byl: Jubilejní koncert a po něm přátelská schůze bývalých žákyň a profesorů.

Čtyřicetiletí se už E. Krásnohorská nedožila. Zemřela dne 26. listopadu 1926...

Z posmrtných úvah zvláště jsou výstižné:

Miloslav Hýsek v úvodníku »Národních listů« (27. XI. 1926): »... zůstala do včerejšího skonu tou Eliškou Krásnohorskou, jak ji po desetiletí znávaly, cenily nebo potíraly generace předcházející: ženou vyhraněného životního názoru, prostou jakýchkoli předsudků, nadšenou národně a zapálenou literárně, plnou zájmu o věci veřejné, umělecké a společenské, o kterých vášnivě debatovala, netajíc se nikdy svým kritickým úsudkem; a při tom osobně skromnou a beznáročnou jako málokdo, a ze svých skromných příjmů literátky a z občanských darů, jimiž za své zásluhy při jubilejních příležitostech byla poctěna, nenápadně, tak, aby levá ruka nevěděla, co rozdala pravá, podporující kulturní a humánní instituce. Zemřela žena statečná.« »Ty desetitisíce a statisíce žen, které jsou dnes činny ve veřejném životě, jsou jí zavázány za tuto možnost více, než samy tuší.«

A v úvodníku »Lidových novin« opět Arne Novák (27. XI. 1926) charakterisuje celou novou generaci žen, jejíž je Krásnohorská po Karolině Světlé představitelkou. »Po pudové ženskosti, přirozeně vykvétající z tradiční půdy lidové, kterou Božena Němcová zosobňovala s dokonalým půvabem, ovládlo ženství zcela jiné: výbojný a odbojný rozum ženin, procitlý ze staletého sna, ohlíží se po přiměřených podmínkách pro svůj vývoj, a nenacházeje jich, bouří se proti stávajícímu mravnímu řádu.«

Stále ještě musí výbor »Minervy« bedlivě sledovat otázku uplatnění vysokoškolsky vzdělaných žen. Žádal, aby při obsazování míst okresních a školních lékařů brán byl zřetel též k žádostem žen-lékařek. Skutečně byly jmenovány ženy městskými lékařkami, mezi nimiž zejména MUDr. Bayerová. Dále byly jmenovány ředitelkami středních škol Ph. dr. Marie Fabiánová (od 1. ledna 1924) a Božena Jirásková (2. srpna 1919). Rovněž absolventky práv našly vždy ve spolku podpory svých spravedlivých požadavků. Když vešel v platnost t. zv. prosincový zákon z r. 1924 č. 286 a mělo býti jednáno o restrikci, požádáno bylo ministerstvo školství a nár. osvěty, aby byly do komisí přibrány vedle mužů i ženy, aby přispěly i v této tak důležité akci sociální právě ve prospěch státu.

Ani otázek ryze teoretických nebylo zapomínáno.

U příležitosti chystané reformy školské v roce 1925 svolal výbor »Minervy« členskou schůzi, na níž byla věc na základě referátů odborníků a interesentů projednána s různých hledisek (zejména p. ředitele Vaňury a p. prof. dra Bydžovského), sám pak zaujav stanovisko, tlumočil je ministerstvu školství a nár. osvěty.

Pln ruchu, sociálních a právních reforem byl rok 1926. Tu se již uplatňují mladé naše právničky, pomáhajíce formulovati a právnicky precisovati stanovisko pokrokových žen, sdružených v Ženské národní radě. Připravovaný zákon pensijní, reforma rodinného práva, obé dotýkající se samých kořenů života, zvláště ženy a dítěte, jsou předmětem vážného studia, anket a debat, a výsledky jejich podány ve formě určitých požadavků ministerstvu spravedlnosti. Na ženský mezinárodní kongres, konaný v prosinci 1928 v Buenos Aires,

spojený s výstavou, zaslala »Minerva« práce některých svých členek a přehled činnosti od počátku svého vzniku až do konce roku 1928. V roce 1929 se účastnila v rámci Ženské národní rady výstavy »Moderní ženy« v Brně. Do 40. roku trvání spadá vydání knihy »Masaryk a ženy«, při němž měly některé členky »Minervy« přímou účast. Je to, jak bylo při jedné příležitosti senátorkou Plamínkovou řečeno, téměř evangelium ženy.

Tím jsme stručně vypsali působení »Minervy« za těch uplynulých 40 let.

V závěru chceme vzdáti velký dík třem ženám.

Hned v prvních letech čteme mezi členy zakládajícími jméno Ch. G. Masarykové a mezi členy přispívajícími Karly Máchové. Tato působila v Americkém klubu dám u Náprstků, ve Spolku českých učitelek (podpůrný odbor), při úpravě ženského oddělení r. 1893 na výstavě v Chicagu a r. 1895 na Národopisné výstavě v Praze atd. Zůstávala aktivním činitelem spolku až do své smrti dne 16. května 1920, doživši 67 let života.

U Náprstků, v Americkém klubu, seznámila se K. Máchová, velká sociální a kulturní pracovnice, s Charlottou Garrigue Masarykovou a od prvé chvíle byly si přátelsky oddány.

Charlotta G. Masaryková, žena našeho prvního presidenta, stála mu věrně po boku při všech jeho pracích a zápasech. Za války velmi trpěla, ale hrdinsky snášela od rakouských úřadů různá pokoření a pronásledování. Dožila se slavného návratu svého muže, ale zdraví její bylo tak podryto vším tím utrpením, že již dne 13. května 1923 zemřela.

Na její památku dovolil president republiky k žádosti profesorského sboru v roce 80. jeho

narozenin, aby se mohlo nazývati Městské dívčí reálné gymnasium v Praze I. gymnasium Charlotty G. Masarykové.

Další postavou v této trojici byla učitelka, jedna z nejpřednějších bojovnic za zrovnoprávnění s muži, Marie Tůmová, dlouholetá předsedkyně »Minervy«.

Vyrostla v ovzduší zápasů národa českého proti Vídni a cítila, že mocnou oporou mužů bude vzdělaná a uvědomělá žena. Jako jedna z prvých učitelek vychovávala své žákyně v tomto směru, a snaha, dáti dorůstajícím dívkám nejen formální vzdělání, ale i pochopení pro veřejný život a vychovávati je pro něj, vedla ji k činné spolupráci ve výboru spolku »Minerva«.

Dovedla pracovati s neúmornou pílí, nenáročně, ale neústupně jíti přes překážky a osobní ústrky za cílem, který si vytkla. Po státním převratu byla z prvních, kdož se přihlásili k práci na Slovensku nebo Podkarpatské Rusi, jsouc přesvědčena, že její uvědomovací práce potřebuje do té doby odstrčená a zanedbávaná větev slovenská a rusínská. Kdo ji znal osobně, pochopil, že nadměrná práce vyčerpávala její organismus; zemřela v první den májový roku 1925.

Všem, všem našim průkopníkům budiž dík!

Prof. Milada Holá:

Vyšší dívčí škola.

Počátky péče o vyšší dívčí vzdělání v Čechách souvisí se snahami národního obrození českého. V prvé polovici 19. stol. vzdělání dívčí bylo ponecháváno soukromým ústavům, jež metodami, odporujícími všem zásadám pedagogickým, po-

skytovaly ho v míře velmi povrchní a v duchu protičeském.*) Proto jeden z českých buditelů, Karel Slavomil Amerling, horlivý reformátor školství vůbec, pojal do svého velkorysého plánu školského též péči o dívčí školství. R. 1843 otevřel při svém českém soukromém ústavu v Praze též ženské oddělení, jakousi vyšší dívčí školu, v níž mu horlivě pomáhala Bohuslava Rajská, pozdější choť básníka F. L. Čelakovského. Bohužel, ústav jeho se později poněmčil.

Vůbec doba po r. 1848, doba kulturní i politické reakce, nepřála péči o české dívčí školství, ač v české inteligentní společnosti stále se ozývaly hlasy po hlubším vzdělání žen, jež měly motivy ryze vlastenecké, ale též i všelidské.**)

Pokusy realisovati tyto ušlechtilé snahy v letech padesátých selhaly. Nepodařilo se řed. Jos. Wenzigovi přiměti B. Němcovou, aby organisovala soukromý ústav pro vzdělání dívčí; rovněž po krátkém trvání zanikl r. 1855 podobný pokus ušlechtilé Polky Honoraty z Višňovských-Zapové, jež ústav sotva vzniklý byla nucena sama zrušit pro zákeřnou nemoc svou.

Teprve v letech 60., kdy vzniká řada našich vynikajících institucí kulturních (Hlahol, Sokol, Umělecká beseda), když správa města Prahy dostává se do českých rukou, obec pražská ujímá se myšlenky realisovati snahu o vyšší ženské vzdělání. Zásluhou prvého starosty české správy pražské Frant. Pštrossa obec pražská vzala na sebe úkol zříditi vyšší dívčí školu, která by poskytovala hlubšího vzdělání, »nespouštějíc se zřetele povolání ženy v domácnosti, v rodině

*) Viz K. Světlé: Upomínky.

**) Viz S. Podlipská: Dvacetiletá činnost bývalého Amerického klubu českých dam. Dále spisy B. Němcové (»Pohorská vesnice«), K. Světlé (Touha po vzdělání, Láska k básníkovi, Upomínky, Z literárního soukromí).

a ve společnosti«.*) Za ředitele nové školy vyhlédnut dr. Vilém Gabler, muž velmi vzdělaný, dosavadní vychovatel v rodinách šlechtických, Havlíčkův spolupracovník, který prostudoval osnovy a organisace vyš. škol dívčích ve Švýcarsku i Německu. Po bedlivé úvaze přiklonil se k typu škol francouzských, protože tam byla věnována větší péče stránce výchovné než v německých ústavech.

I. třída V. D. Š. otevřena byla v září r. 1863 pro 93 žačky, odrostlé obecnému školství (nejméně 12leté). V následujících dvou letech byla otevřena třída druhá a třetí, r. 1870 čtvrtá, v letech 1883—5 zřízeny pokračovací kursy, jež změněny r. 1885 v pátou a šestou třídu. Do třídy čtvrté, později pak jen páté a šesté, jsou přijímány též žačky mimořádné na jednotlivé předměty, jež si mohou svobodně voliti.

Tuto organisaci podržela škola až do r. 1920, kdy, vyhovujíc požadavkům nové doby, změnila se ve 2 oddělení: osmitřídní střední školu (nižší lyceum I.—IV. tř. a vyš. ref. reálné gymnasium V.—VIII. tř.) a vyš. dív. školu vlastní, třídy IV.—VI. Od r. 1925 byla opět obnovena šestitřídní vyšší dívčí škola. Po zániku lyceí r. 1925 nižší střední škola byla změněna v reálku. Od r. 1929 mění se ref. reálné gymnasium postupně v reálné gymnasium. Střední škola požívá od svého počátku práva veřejnosti. R. 1927 byly vykonány na ústavě 13 žačkami první zkoušky dospělosti.

Od r. 1888 do r. 1926 byla při V. D. Š. pětitřídní přípravka s osnovou veřejných obecných škol. Od r. 1912 do r. 1924 byly zřízeny při ústavě přednáškové kursy pro dospělé ženy z oboru dějin literatury a umění, z psychologie,

*) Viz Zakládací listinu Vyš. dív. školy.

pedagogiky a hygieny ženy i dítěte, jež zanikly, když lidovýchovnou činnost jaly se vykonávat ve velkém rozsahu jiné instituce. Přednášejícími byli většinou universitní profesoři.

V učebné osnově měla V. D. Š. jako soukromá škola velkou pružnost a proto prodělala četné změny.

Zásluhou dra Gablera hned s počátku věnována péče výchově a proto zavedena instituce třídních učitelek, jež existovala až do doby popřevratové. »Domácí řád«, vypracovaný před válkou řed. Táborským, výborným znalcem mladé duše, usměrňoval kolektivní život mladých lidí a stál vysoko nad nynějším školským řádem našich středních škol. Pokrokem bylo hned s počátku, že byly zavedeny mezi jednotlivými učebnými hodinami desetiminutové přestávky. Výchovné jistě bylo též, že žačky byly soustavně vedeny k sociální péči a absolventky založily Filantropickou družinu, jež vydržuje dodnes sirotčince.

Od počátku ústavu navštěvují jej žačky většinou středních vrstev sociálních: z rodin živnostenských, obchodnických, úřednických i zemědělských. V prvém desetiletí republiky podle zaměstnání rodičů žaček bylo 46% gážistů, 15% svobodných povolání, 27% obchodníků a živnostníků, 5% průmyslníků, 4% zemědělců, 3% ostatních povolání.

Zajímavo jest, že bylo i hojně žaček z ciziny, zejména slovanské (z již. zemí slovanských, Polska, Ruska). Je pochopitelno, že v takovém množství žaček, jež navštěvovalo V. D. Š. po celých těch 67 let jejího trvání, najde se řada těch, jež vynikly nad průměr. Mezi prvními žačkami V. D. Š. byla Zdeňka Havlíčková, dcera Karla Havlíčka, spisovatelky Lila Bubelová, Marie Gebauerová, Marie Kalašová, Helena Ma-

lířová, Pavla Moudrá, Marie Pujmanová-Hennerová, Anežka Schulzová, Růžena Svobodová, Anna Maria Tilschová, Eva Vrchlická, sestry Riegrovy, výtvarné umělkyně Zdeňka Braunerová, sestry Hausmannovy, Helena Tondrová-Zátková, hudební Ema Destinnová, Klemeňa Kalašová, J. Kavalárová, Růžena Maturová, Božena Kozlíková, Vlasta Loukotková, L. Bertlová. Herečky: předčasně zesnulá Jarmila Horáková, Jarmila Kronbauerová, Hana Kvapilová, Růž. Nasková, M. Pačová, A. Sedláčková, Eva Vrchlická. V umění rytmickém A. Čekanová, M. Majerová a J. Kröschlová.

Založení V. D. Š. bylo ve své době velikým kulturním činem. Ústav těšil se velké oblibě a navštěvovalo jej několik generací rodinných. Není vzácností, že babička, dcera i vnučka byly žačkami V. D. Š. Totéž umožní i pro budoucnost reorganisace po r. 1920 a 1929.*)

Ředitel Frant. Mareš:

Školství brněnské „Vesny".

Ženské hnutí bylo »Vesně« součástkou společenského přerodu, přirozeně nutnou. Vzdělávání považovala za nejjistější prostředek k duchovní a sociální spravedlnosti všech lidí. Ve svých školách, pensionátě, ve svých spolkových stycích byla jedním z hlavních středisk buditelských i osvětových českého Brna. Zúčastnila se

*) Článek tento zpracován je, pokud není zvláště vytčeno, podle výročních zpráv ústavu, zejména podle publikací:

Půlstoletí Vyš. dív. školy kr. hl. města Prahy. 1863 až 1913.

Vyš. dív. škola hlav. města Prahy a její význam pro českou kulturu. 1928.

mocného hnutí národopisného, které vyvrcholilo ve výstavě národopisné v Praze r. 1895. Svému vztahu k umění lidovému dala výraz sbírkami výšivek, keramiky a jiných předmětů lidového umění, a na tom základě vytvořila stylové prostředí, svých budov, svého pensionátu i škol. Zástupy žen a dívek navštěvovaly Vesnu: duch škol Vesniných a uvědomění národní šířily se po krajích.

V památníku, který vydala Vesna r. 1912, je napsáno: »Hle, jak bylo s Vesnou před čtvrt stoletím. První škola Vesnina otevřena byla r. 1886. »U Hurychů«, starodávný, těsný dům uhostil ve dvou pokojích hrstku žaček, nepatrnou, ale hned s počátku vypjatou za nemalým cílem, i bylo pro hrstečku ve dvou pokojích zřízeno osmnáct oddělení, jež se přelévala, střídala a mísila až na podiv. Byly pracovny průmyslové, byla oddělení kreslicí, jazyková, pokračovací. S prvou vlastní budovou, vyrostlou za krátko (r. 1899) na Údolní ulici, nastalo již třídění: škola se členila na větev průmyslovou a pro vyšší vzdělání. A současně se pokusila Vesna vytvořit pensionát. A vložila do pensionátu celou duši.

Žaček přibývalo po stech, s nimi valem rostla potřeba místa, Vesna však, třeba poměrně ještě slaboučká, nezastavila se v rozpacích. Skoupila pusté místo za pensionátem do své bývalé Augustinské ulice, postavila dům (r. 1897) a za dvě léta nato čtvrtý (r. 1899). Ven, do šira se jí chtělo, všecko objat a všecko vzít do svých horkých, touživých dlaní: Umělce k sobě zavolala, Mrštíky, Merhauta, Úprku, Jurkoviče a ostatní, a spojila své cíle s jejich; pro ně se připjala k divadlu a pro touhu svou pak, aby nic ze života nepřešlo mimo, vcházela aktivně do

všeho veřejného života brněnského i moravského.

V té době vytvořila šestitřídní lyceum (roku 1901) vedle prvotní vyšší dívčí školy. V té době se vymanila i z překypivé mladé citovosti a dala nový, harmoničtější charakter pensionátu a jím škole a všemu vychovatelskému snažení. Bylo to právě umění, jež přispělo k oproštění a dalo Vesně nejen vnější svérázné ladění, ale i potřebu takového zladění vnitřního. — Krásná doba. Tak bláhově krásná, že při pohledu na ni dosud lehké chvění projde nervy s touhou, prožít ještě jednou cosi podobného.

Vesna zvítězila v dalším postupu. Nebylo rovnováhy v jejím školství. Vyšší vzdělání převažovalo nad odborným, ač i ono od počátku žilo a vlastní schopností životní rostlo. I věnovala se mu, a hle, síly za léta nastřádané přímo vytryskly. Průmyslová škola zodborněla, zřídila si dílny pro vyučené i odbornou školu pro učednice, vytvořila velké školství hospodyňské, kursy pro domácké hospodářství, školu kuchařskou i kursy kratší. A když pak po jejím vzoru a jejím přispěním začaly vyrůstat školy po zemích českých, Vesna dovršila pro ně a pro jejich dobrou budoucnost své odborné školství dvěma ústavy učitelskými. Připočteme sem i vytvoření dvouleté obchodní školy a obraz Vesny nabude takové šířky, že ho oko neobejme rázem, že jej musí až v paměti teprve skládat z detailů, jež přelétlo.

Na začátku šk. r. 1918/19 měla Vesna 13 škol. Se školami byly spojeny různé kursy. Bylo celkem 48 tříd a za celý rok 33 kursů; žákyň ve školách 1686, frekventantek v kursech 845, spolu 2531.

Vesna dala potřebám ženy a národa školy dobře volené a tolik, kolik jejich omezená energie

lidská v krátkém čase mohla zdolat. Snažila se býti vždy včas pohotova sloužiti požadavkům doby, odvažovala se postupovati samostatně, vpředu, nečekajíc předchůdkyň, často ani popudů úředních, a podařilo se jí mnohou novou cestu razit a uznání jí získat. Naplnila školy dobrým duchem, ten přivábil tisíce žákyň, dosáhl dobrých výsledků a Vesně dal uznání, jež ji sílilo po všechnu dobu.

Po převratě hned v listopadu podala Vesna žádost ministerstvu za převzetí všeho školství svého do správy státní. Započato jednání s městem Brnem, s obchodní a živnostenskou komorou, s konservatoří hudby, a školy byly převzaty — s celými sbory učitelskými — zařízení i pomůcky předány bez náhrady, budovy zůstaly majetkem spolku Vesny. Letos (r. 1930) prodala Vesna dvě školní budovy na Augustinské ulici městu Brnu, majetkem zůstávají jí ještě dvě: zahradní a na Údolní. 12. Rozloučila se Vesna se školami, rozloučila se se sbory, které práci s ní konaly a vzpomíná vděčně obětí, jež sbory přinášely na Vesniných soukromých školách v těžkých poměrech finančních, v přeplněných třídách s oddanou obětavostí a láskou.

Po dobu 33 roků spjato bylo dívčí školství v Brně se spolkem Vesnou, školy byly v té době obsahem činnosti spolkové a všechna práce spolku Vesny nesla se za vytvářením školství, které by odpovídalo době i různým vrstvám společenským. A dosud veřejnost uvědomuje si jen nejasně, že školy nejsou Vesniny, školám dává i teď jméno »Vesna«, a zatím s p o l e k V e s n a přejel na druhou kolej, má nový cíl a spěchá k němu jinou cestou.

Řed. Josef Bezdíček:

Zdeňka Wiedermannová-Motyčková.

»Nám však jde také o obrozování snah obecných, zvláště k ženskému pohlaví se nesoucích, abychom totiž při všeobecně uznaných zákonech volnosti, rovnosti a lásky, klidně a nerušeně oddati se mohly nejvznešenější touze svého nitra: touze po poznání pravdy, neboť bez poznání pravdy není možné poznání mravnosti. My řešiti chceme celým svým působením otázku duchového sebepoznávání a na základě toho osobitost svou paralelisovati se svým důležitým úkolem životním, sociálním, aby soukromý život náš byl v souhlase s naším životem veřejným, čili jinými slovy, aby vždy a všude byla vší naší práce životní a osvětové pilířem pravda v nejhumánnějším slova smyslu i za okolností nám nejnepříznivějších.«

Nevím, která slova by snad mohla určitěji a představivěji charakterisovat osobnost redaktorky Zdeňky Wiedermannové-Motyčkové jako tato zde citovaná slova její vlastní, vytištěná v provolání »Českým ženám a dívkám na Moravě«, oznamujícím založení »Dívčí akademie«. Toť její duševní portret. Úsilí po poznání pravdy s konečným cílem poznání mravnosti a její uskutečňování. O to usilovala celý život s nadšením a láskou ta nepatrná učitelka obecných škol ve Frenštátě pod Radhoštěm, v Holešově, ve Fryštáku, v Moravských Budějovicích, ta odborná učitelka v Moravské Ostravě a v Přerově, ta ředitelka »Světlé« ve Velkém Meziříčí, ta redaktorka »Ženské revue« a »Práva ženy« v Brně.

Její pravdou byla idea rovnoprávnosti a rovnocennosti ženy s mužem, idea souhlasu soukromého života se životem veřejným, idea ženy-člo-

Zdeňka Wiedermannová-Motyčková
založila první střední dívčí školu spolku „Dívčí akademie„
na Moravě ve Valašském Meziříčí r. 1907.

věka, oproštěného od nánosů všedního života, od přemrštěných požadavků současné společnosti, od pokrytectví doby, idea jednotné morálky, platící stejnou měrou pro obě pohlaví. A o tuto pravdu, kterou hlásala v mnohých a mnohých článcích i přednáškách, se bila po celý svůj život.

V jejím životě, nepříliš dlouhém, nebylo klidu, nebylo odpočinku, vyjma snad doby, kdy nemoc zabránila jakékoliv činnosti. Kmenové vlastnosti, zděděné po předcích — bylať z Hané, kde se r. 1868 v Nákle u Olomouce narodila — snad to byly, které udržely její vnějšek klidným, ač uvnitř hlásily se bouřlivě veškeré tužby utlačované individuality, ač v její hlavě rojily se myšlenky jedna za druhou. Tyto myšlenky dovedla vyjadřovati navenek skvělou formou slovní v tisku, slovní i přednesovou v řeči. A všechny ty myšlenky byly vnitřně i vnějšně zabarveny vřelým citem, probleskujícím při každém slově, ať již napsaném, nebo promluveném.

»Zahajovací akt vzkříšení našeho provázen je slavným vyzváněním duším našim rozradostnělým vědomím, že provázeti nás bude na cestě práce kulturní souhlas nejen všech žen českých, v jich prsou hárá ideál svobody a rovnosti všech lidí na světě, ale i mužů sympatie a pochopení pro snahy člověka.«

»A v této povznešené chvíli blažené harmonie mezi mužem a ženou dovolávám se pro dílo naše vroucí lásky. Dovolávám se pro ně lásky veliké, svaté, vážné, opravdové, jež žije všemi žilami i silami duší lidských.«

Je-li úryvek, v úvodu otištěný, charakteristickým znakem její osobnosti po stránce intelektuální, vystihují nám tyto dva další výňatky její podložení citové.

Je samozřejmo, že intelektuální a citová stránka její bytosti byla doprovázena stejně bohatou

činností volné. Byla rozenou organisátorkou, která dovedla pro svou myšlenku sdružiti kolem sebe skupinu pracovníků i pracovnic horlivých, snažících se o uskutečnění jejích podnětů a vedle toho získati i činitele oficielní. R. 1902 zakládá »Jednotu učitelek moravských«, r. 1903 »Dívčí akademii«, r. 1905 počíná vydávati »Ženskou revui«, r. 1907 otevírá první třídu »Střední školy Dívčí akademie« ve Valašském Meziříčí, r. 1908 první třídu stejnojmenného ústavu v Brně, roku 1909 zakládá krajské organisace ženské po jednotlivých končinách Moravy, jež r. 1910 spojuje ve volnou zemskou organisaci pokrokových žen, pro kterou téhož roku buduje oporu tiskovou, »Právo ženy«. Ze zamýšleného »českého svazu pro volební právo žen«, zahrnujícího všechny 3 země české, zůstalo jen torso »svaz moravský«.

Soukromý život její nebyl ušetřen nijak trampot tohoto světa. Světlé okamžiky jejího života objevovaly se jen, když se jí podařilo založiti něco nového, jinak až do svých 40 let žila životem osamělé školské gážistky a pensistky. Teprve r. 1908 vešla v soužití s bývalým učitelem, později redaktorem Vincencem Motyčkou. Soužití toto, ač bylo uvnitř plno harmonie, provázela veřejnost, zejména klerikální, jízlivými poznámkami jak ve společnosti, tak v tisku, což jistě jítřilo její mysl i srdce. A netrvalo dlouho toto soužití. Otravná sepse zničila brzy život jejího chotě a tak zůstala osamělou se dvěma dětmi po nebožtíku. Válka dokonala to, co poslední léta začala. Hmotný nedostatek, starosti s dětmi, těžká choroba srdeční uspíšila konec jejího života. Zemřela náhle 16. října 1915. Smrt zastihla ji dříve, než mohla se radovati z uskutečnění svých ideálů, které přinesla teprve republika.

Kdo z vás, ženy české, zvedne její štít, kdo z vás zamává jejím praporem?

Řed. Josef Bezdíček:

Dívčí akademie – moravská „Minerva".

Feministické hnutí, projevované v Čechách prakticky zakládáním spolků a škol ženských, mělo na Moravě průběh velmi podobný, jenže trochu více osobitější. Školství praktické, pěstované »Vesnou«, přimklo se víc svérázu moravskému a silně vznícená touha po rovnoprávnosti žen s muži vedla ženy moravské, kulturně nejvíc representované »Jednotou učitelek moravských« a její starostkou, Zdeňkou Wiedermannovou, k úsilí zjednati nadaným dívkám přístup na studia středoškolská na ústavech chlapeckých. Když se však toto úsilí u tehdejší vlády vídeňské ukázalo býti marným přes všechny intervence nejvlivnějších poslanců, zřídila Jednota učitelek moravských dne 12. října 1902 zvláštní komisi, jež měla vypracovati stanovy spolku pro zřízení a vydržování českého dívčího gymnasia na Moravě. Datum toto jest datem početí »Dívčí akademie«, jíž se v kruzích tehdejších zasvěcenců říkalo »moravská Minerva«.

Datem zrození jest 2. červenec 1903, kdy konala se ustavující schůze tohoto spolku. Dívčí akademie, hlavně zásluhou své jednatelky Zdeňky Wiedermannové, počala pracovati rychlým tempem na uskutečnění svého cíle. Přednáškami jednotlivými i v cyklech uvědomovala zejména města moravská o svém úmyslu, účastnila se svou delegátkou na mezinárodním kongresu žen

v Berlíně, pořádala anketu profesorů vysokých škol o uskutečnitelnosti vyššího studia žen, anketu středoškolskou, získávala stoupence a důvěrníky svých snah na manifestačních schůzích a zabezpečovala si hmotnou základnu pro příští ústav sbírkami, výstavami, divadelními i koncertními představeními. A jen tímto tempem mohla dosíci toho, že po 5 letech koncem října 1907 otevřeno bylo prvé soukromé dívčí gymnasium české na Moravě ve Valašském Meziříčí a dne 15. září 1908 druhé v Brně, obě pod podivným názvem »Střední škola dívčí akademie«. Oba ústavy totiž řídily se moderními osnovami, vypracovanými v odboru pro vyšší vzdělání dívčí, ustaveném při profesorském spolku v Praze za vedení prof. dr. Fr. Drtiny a prof. dr. Okt. Wagnera, a nikoliv normálními osnovami státními, takže název »gymnasium« byl jim úředně odepřen. Dosáhly ho později až 20. května 1910 po některých změnách v osnovách, provedených ředitelem brněnského ústavu Josefem Bezdíčkem. Oba ústavy se navzájem doplňovaly, neboť v každém z nich otevírala se první třída ob jeden rok.

Pracovní tempo spolkové v prvých letech po založení ústavů přešlo víc na tyto školy, aby později se více méně soustředilo jen u nich.

Osnovy »dívčích reálných gymnasií« moravských pronikly i do Čech, kde je přejalo »dívčí reálné gymnasium« v Pardubicích, založené roku 1910. Po čtyřleté zkušenosti byly opět změněny dne 22. září 1914. Politický a zvláště kulturní útisk, stupňovaný vypuknutím světové války, zničil i pokrokový svéráz osnov. V r. 1915 podlehlo tomuto útisku Valašské Meziříčí, v roce 1917 Brno; nejdéle vzdorovaly Pardubice.

Za republiky podrželo svoji samostatnost jen dívčí gymnasium brněnské. Druhá dvě dívčí

gymnasia splynula s ústavy chlapeckými stejného typu.

Jak přirozeno, ochabla spolková činnost Dívčí akademie za války úplně. A i ústav její v Brně udržoval se svízelně zejména po stránce finanční a po stránce umístění. S převratem přišlo i jeho osvobození.

Stát přebírá do svých rukou vydržování sboru profesorského, vykazuje ústavu nové místnosti po zrušené německé reálce a 1. září 1923 přejímá ústav do své správy po všech stránkách a zabezpečuje ho úplně.

Zestátněním školy pozbyla »Dívčí akademie« svého významu jako spolek pro založení a vydržování českého dívčího gymnasia na Moravě a proto se také dne 18. prosince 1924 po 21 letech 6 měsících a 16 dnech úplně rozešla. V posledních 3 letech svého trvání nalezla si sice snažením své poslední jednatelky pí Elišky Bláhové úplně nový obor působnosti: pěstování rytmiky a sborového zpěvu pro dívky z vrstev nejširších, ale poněvadž tato působnost neodpovídala spolkovým stanovám, stala se »Dívčí akademie« po svém úředním zániku odborem starší své družky »Vesny«, podrževši při tom své původní jméno.

Stručný nástin činnosti »Dívčí akademie« nebyl by úplný, kdyby nebyl doplněn několika statistickými daty, vystihujícími kulturní poslání »dívčího reálného gymnasia« v Brně.

Ústav tento začal r. 1908/9 s 18 žákyněmi v jedné (první třídě a dostihl r. 1924/5 počtu žákyň 418 v 8 třídách kmenových a 3 pobočkách. Dnes má 325 žákyň v 8 třídách a 1 pobočce. Od založení až do zániku Dívčí akademie působilo na něm 57 profesorů a 28 profesorek, do dnešního dne 63 profesoři a 35 profesorek (vedlejší a výpomocné v to počítaje). Zkoušce dospělosti pod-

robilo se do zániku D. A. 107 žákyň, z nichž 52 s vyznamenáním; do dnešního dne 289 žákyň, z nichž 117 s vyznamenáním. Nejlepší výsledek zkoušek dospělosti byl r. 1916, kdy uznáno dospělými s vyznamenáním 53% a r. 1924, kdy bylo s vyznamenáním 55% přihlášených abiturientek.

Celkem prošlo učebnami dívčího reálného gymnasia v Brně do zániku D. A. 1065, do dnešního dne 1470 studujících dívek. Dívčí akademie vděčí svému založení, svému vzrůstu, svému kulturnímu působení ve prospěch studia českých dívek na Moravě hlavně třem osobám, jejichž práci podle svých stanov oceniti mohla jen tím, že jmenovala je svými čestnými členy. Jsou to: 1. redaktorka Zdeňka Wiedermannová-Motyčková († 16. října 1915); 2. universitní profesor dr. František Drtina († 15. ledna 1925); 3. president republiky dr. T. G. Masaryk.*)

Jména jejich jsou věčně spjata s Dívčí akademií i její střední školou.

*) Viz v knize »Masaryk a ženy«, str. 61, přednášku Masarykovu »Moderní názor na ženu«, str. 121—129: »Prof. Masaryk a ženské hnutí na Moravě«; Zd. Wiedermannová-M.: »K šedesátému jubileu prof. Masaryka«. Pozn. red.

ZE ŽIVOTA A PRÁCE

Dr. L. Matiegková:

Počátky mých orientálních studií.

Když náš ročník vstoupil r. 1908 na universitu, nebyly již studentky na medicinské a filosofické fakultě zvláštností. Do přednášek historicko-geografických docházel hlouček posluchaček, který naším příchodem — přibylo nás tehdy osm abiturientek gymnasia Minervy — podstatně vzrostl. Pravím »nás«, ačkoli jsem se k nim počítala vždy jen zčásti. Po celou dobu svých studií byla jsem totiž jakýmsi obojživelníkem, zapisujíc vedle přednášek historických a geografických asi třetinu filologických, a to orientalistických.

První dvě léta byl můj program orientálních studií ovšem poněkud divoký, poněvadž jsem se stále nemohla rozhodnouti mezi Indií a zeměmi semitských kultur, a proto jsem poslouchala stejně přednášky prof. Zubatého i prof. Dvořáka. V druhém roce mi sice již bylo jasno, že neobsáhnu dvou tak různorodých polí, ale poněvadž tehdy prof. Zubatý vykládal neobyčejně poutavě ukázky indické literatury, nedovedla jsem se stále odtrhnouti od sanskrtu. Teprve v třetím roce jsem se definitivně rozhodla pro arabštinu a zůstala nadále — tehdy jedinou — žákyní prof. Dvořáka.

Staré orientální jazyky bylo tenkrát na české universitě možno studovati pouze na fakultě teologické, která nebyla ženám přístupna. Jen nevšední ochotě prof. Hazuky jsem děkovala, že jsem mohla alespoň občas jako host přijíti

do těch přednášek, v nichž měl laické posluchače. Jinak jsem se seznamovala se základy egyptského písma a řeči jen soukromým studiem Ermanovy mluvnice. Starou orientální archeologii jsem poznávala jednak návštěvami museí v Paříži a Londýně, jednak obsáhlou četbou knih vlastních i vypůjčovaných z knihovny universitní. Čím důkladněji jsem však studovala díla cizích slavných orientalistů, tím více vznikalo ve mně přání též osobně se s nimi seznámiti, a tak došlo k mým dvěma zájezdům na zahraniční university. r. 1910 do Berlína a r. 1911 do Mnichova.

Do Berlína mě lákaly přednášky prof. Ermana, který byl tehdy na vrchole své činnosti. Dosud si připomínám jasný a živý výklad staršího již tehdy, prošedivělého pána, jemuž naslouchalo asi osm posluchačů a mezi nimi i dvě studentky. Kdo ví, jaký význam měl Erman v egyptologii, pochopí, s jakou úctou jsem naň hleděla a jakým mi bylo povzbuzením, že projevil zájem o mou práci.

Za tohoto pobytu v Berlíně zašla jsem i k proslulému assyrologovi prof. Delitschovi, ač jsem se neobírala klínovým písmem. Táhlo mě však k němu něco jiného. Několik let předtím vyšly jeho slavné studie »Babel und Bibel« a »Wo lag das Paradies?«, které způsobily i u nás dosti hluku. Tenkráte jsme byly ještě na střední škole a v letech, v nichž jest každý nejsvobodomyslnější, v nichž boří tradice a zápasí s náboženskými problémy. Horlivě jsme čtly referáty o obou spisech a živě o nich hovořily. Brzy potom přijel sám Delitsch do Prahy a přednášel v Německém domě. Byla jsem tehdy na této přednášce, ovšemže zcela tajně, poněvadž by se mi byl mohl tento podnik špatně vyplatiti za tehdejšího přísného režimu na středních ško-

lách. Stejný rebelantský duch a sympatie k neohroženému hlasateli nových myšlenek zavedly mě pak k němu i v Berlíně. Následujícího roku v Mnichově jsem poznala především egyptologa Bissinga. Naznačila jsem již v jedné své vzpomínce, jinde uveřejněné, jakou popelkou byla orientalistika na naší universitě, kde prof. Dvořák přednášel v kuchyňce, adaptované za posluchárnu, a měl chudičkou příruční knihovnu. Pracovny berlínské byly proti tomu skvělé, ale s prostředím, v němž Bissing přednášel, se nedaly vůbec porovnati. Měl totiž vlastní posluchárnu ve vile, v níž obýval a v ní podle stěn vysoké skříně, plné sbírek egyptské keramiky. Bissing sám byl útlý, nervosní, chování poněkud aristokraticky odměřeného. Jeho přednášky byly velmi podrobné, ale končily vždy přesně, jak zazněl budíček na jeho stole.

Jeho pravým opakem byl mnichovský orientalista Hommel, drobný, starý pán, neobyčejně pohyblivý a dobrák na první pohled. Když jsem mu tlumočila pozdravy od prof. Dvořáka, uvítal mě více než vřele, a to nejen v přednáškách, kde mi dal k disposici celou knihovnu, ale i ve vlastní rodině.

Zval totiž občas své žáky k přátelské schůzce při kávě, kterou podávala jeho choť, pečlivá hospodyně a dobrosrdečná hostitelka, a dcerka, jež byla vychovávána sice zcela po domácku, ale ze záliby pěstovala při tom arabštinu. Kroužek známých nebýval veliký. Současně se mnou byli pozváni dva Hommelovi žáci a jedna žákyně, která podle výroku profesorova psala právě nějaké velmi zajímavé pojednání o stavbě arabských měst.

A konečně ještě jednu vzpomínku. Po dobu universitních studií poznávala jsem orient jen knižně, ale chybělo jen málo a byla bych jej

již tehdy také spatřila. Bylo to po zkouškách r. 1913. Tehdy jsem trávila prázdniny v Ženevě a zajela si odtud do Lyonu. Když jsem pak byla již v Lyonu, pustila jsem se až do Marseilles, shlédnouti egyptologické sbírky v museu Borely, ač to původně nebylo v mém programu. Tam pod modrým nebem marseilleským, na bílých březích, porostlých kvetoucími oleandry, zaslechla jsem po prvé volání Orientu. Neslo se ke mně v houkání lodních sirén, v křiku černochů a berberů, bloudících nábřežími, ve vůni levantinského zboží. Po prvé přepadla mě živelná touha po něm, ona touha, která mě později opětovně hnala do jeho náručí. Říkala jsem si: »Naproti jest Alžír, stačí jen sednouti na některou loď, a za týden, dva, jsi opět zde.« Zdá se mi, že mi již tehdy nezbývala mnoho peněz na podobný výlet, ale s takovými věcmi přece mládí nikdy nepočítá. Byla bych tam tehdy jela třebas v podpalubí. V jedné chvíli jsem byla již pevně rozhodnuta, že pojedu. Konečně sice přece rozum zvítězil, ale ještě dlouho potom jsem želela jeho vítězství a nechápala, že tehdy ještě nepřišla pravá chvíle.

PhDr. Albína Dratvová:

Obráceným kukátkem.

Když jsem dostala od dr. Honzákové téma, abych do sborníku napsala o svých zkušenostech při vyučování, uvědomila jsem si, že jsem od toho ku podivu daleko, jako by byla uplynula bůhví jak dlouhá doba od té doby, kdy jsem »Krásnohorskou« opustila. Zdá se mi, že se vzdaluji školy s daleko větší rychlostí, než by se dalo souditi vzhledem k sobě. Osvědčuje se

mi známý poznatek, že psychologické odhadování je jiné než fysikální měření. A ještě jedno přirovnání z ryzí fysiky se mi vtírá: že na škole jsem se dívala na své žákyně a na celý smysl ženského studia jakoby divadelním kukátkem normálně: dnes se dívám jakoby obráceně. A z toho plyne: co jsem jindy viděla podrobně, ale ne v celku, dnes se mi zmenšuje, ale snad lépe vidím celek.

Mé hodiny vyučovací? Raději bych o nich nepsala, nýbrž slyšela o nich od účastnic. Audiatur et altera pars. Vůbec se raději poučuji, než abych sama poučovala. Co vím, to vím: ale nevím, co zas vědí jen druzí. Ovšem, i můj, i cizí úsudek budou jen subjektivní. Naprosto nechci tvrditi, že to, co dále napíši, je objektivní pravdou.

Tedy: zdá se mi, že v předmětech, v nichž jsem podávala vědomosti svým žačkám, byla co do obliby tato hierarchie: na prvním místě je zajímala psychologie, pak experimentální část fysiky, dále logika, aritmetika, geometrie, teoretická část fysiky. Také dosti rády chodily do praktických fysikálních cvičení. Myslím, že každý učitel si za několik let zjedná určitou pověst. O sobě samé jsem tak mohla souditi již z uvítání do první hodiny. Neměla jsem ráda výbušných projevů libosti nebo nelibosti, když jsem prvně vstoupila do třídy na ten který předmět; ale nebylo možno nevidět určité radostné napětí, které se jevilo v očích děvčat, když jsem přišla prvně do hodiny psychologie. Na hodinu fysiky jsem byla uvítána důstojným klidem, kdežto na matematiku s jistými obavami.

Postupem času jsme se shodly ve všech předmětech, a musím uznati, že žákyně netrpěly předsudky, které tak často znemožňují sblížení dospělých lidí. Odnesla jsem si ze školy optimi-

stický názor, že mladí lidé nejsou tak zlí, aby se s nimi při dobré vůli nedalo vyjíti.

Z tříd jsem mívala nejraději septimy; hodiny psychologie po celý rok a hodiny praktických cvičení fysikálních nás obdivuhodně sblížily. V hodinách logiky a psychologie bylo vždy takové hluboké dobrovolné ticho, že nepřeháním, řeknu-li, že jsem nikdy nemusila přestati ve výkladu pro nepozornost. Při fysice má převeliká snaha po názornosti způsobila, že jsem konala spousty pokusů, při nichž žákyně projevovaly svůj zájem velmi často hlukem. K nepokoji je sváděla zvláště akustika, kde je hluku při pokusech nejvíce, a optika, kde zatemněná místnost rozptyluje pozornost. Náhodou mé vášni pro pokusy vyhovoval kabinet, bohatě městem dotovaný a předchozími správci, zvl. doktorkou Fabianovou, dobře doplňovaný.

O nadání dívek k předmětům svého oboru si netroufám pronésti apodiktický úsudek. Profesorka střední školy může posouditi jen vnímavost žákyň pro určitý předmět a píli, kterou mu věnují: ale nemůže posouditi opravdové, t. j. tvořivé nadání jejich. Je to způsobeno pasivním způsobem výkladu na střední škole. Vždy jsem se stavěla proti pronášení předčasných úsudků o nadání, jež někdy vzbuzovaly sebenadceňování. Soudím, že ani na vysoké škole se v plném rozsahu pravé nadání nemůže projeviti, neboť i zde se na posluchačích žádá spíše píle než tvořivost. Tvořivost se může projeviti jako opravdový projev nadání, bez cizího usilovného vlivu, teprve tehdy, když člověk si sám dovede položiti problém a řeší jej sám. K tomu však není příležitosti na škole pro žáka, který chce zdolati spoustu látky, aby byl včas hotov se zkouškami.

Začala jsem učiti s obdivem pro nové poko-

lení děvčat, která, jak se mi zdálo, byla duševně pružnější než my, které jsme příliš mnoho sil věnovaly na uznání své rovnocennosti s muži a na potírání předsudků o ženském studiu. Zdálo se mi, že mé žákyně mají tyto síly ušetřeny a že se mohou plnou intensitou věnovati i studiu, i t. zv. životu. Ale po desítiletých zkušenostech jsem skončila skeptickým přesvědčením: že by dnešní dívky nedovedly obětovati tolik síly pro lepší budoucnost svých následovnic, že by nedovedly tolik přemáhati sebe, zápasit s nechápajícím světem, přesvědčovati prací, že si svého místa na slunci zaslouží, jako to dovedla starší generace. Padly jim do klína všechny výsledky tuhé přípravné práce, samozřejmě, bez námahy. Poznala jsem dále, že je zajímá to, z čeho je nějaký praktický výsledek. Tak psychologie je zajímala jen potud, pokud jim pomohla poznávat samy sebe i jiné; logika potud, pokud je učila, kde se v myšlení dopouštějí chyb. Ale teoretická stránka věci je nezajímala. Chybí jim intelektuální zvídavost, chladná, vědecká. Chtějí býti citově nadšeny, vroucí, jsou teorií zklamány. A tak při vyučování působí na ně spíše osobnost učitelova než předmět sám: pracují pro učitele, ne pro věc. Proto také, jsou-li ponechány samy sobě, selhávají.

Když jsem si uvědomila tyto nedostatky ženského studia, byla jsem dosti znechucena vyučováním. To bylo zesíleno ještě tím, když jsem začala učiti podle svých učebnic. Jsem z lidí, kteří jsou stále na cestě vpřed: těší mne hledání nového, nikdy reprodukce starého. Nadto citové vzruchy, které jsem musila v žačkách pro předmět vzbuzovati, mne počínaly unavovat. A ke konci opakuji: nebylo by snad lépe, abych nebyla dostala toto téma?

Milada Fliedrová:

Ze školy i ze života.

Když před týdnem ke mně přišli dva švédští redaktoři pro článek do dámského časopisu a ptali se mne, jak se mi líbilo ve Švédsku, řekla jsem, že strašně moc. Nato jen poznamenali, že to říkají všichni. To však mne pohněvalo a prohlásila jsem, to že vím, že já to však myslím doopravdy. Vždyť můj choť stále vzpomíná na můj loňský interview jako na příliš upřímný, až nezdvořilý, a naprosto nevidí v mých výrocích tendenci k přemrštěné zdvořilosti.

Už tolik dní přemýšlím, co a jak bych napsala na vyzvání sl. prof. Honzákové, jež mne tak osvěživě a mile překvapila uprostřed značného shonu a starostí s loučením na severu a stěhováním na jih. Krátce po jeho příchodu jsme jeli se loučit do Norska a tam jsem v první volné chvilce napsala něco docela nadšeného, radostného, jak jen se může napsat v nádherném Norsku. Bylo mi docela svátečně, že jsem tak včas dala něco dohromady — docela mimo očekávání — ale kde jenom ty nešťastné papíry se schovaly, a v které zemi je najednou objevím v nejneočekávanějším úkrytu?

Cítím to příliš jasně, než abych to dovedla povědět méně prostě, že totiž těch osm let střední školy mi přineslo mnoho radostí přes docela »hrozné« chvíle trápení a soužení, jež dětská a pak dívčí duše prožívá se vší intensitou, dalo mi možnost prožívat a vidět různá prostředí bohatěji.

Po maturitě jsem v soustavném studiu vůbec nepokračovala. Při každé příležitosti — a těch bylo a je mnoho — jsem těžila prakticky z toho, čemu jsem se kdysi učila, nebo spíše měla učit,

tedy o čem jsem se za studií dověděla. Latina mi velmi prospěla, neboť jsem se snadno naučila cizím jazykům. Nikdy jsem totiž ráda nečetla překlady, jež mi připadaly jako dobré nebo špatné fotografie krásných originálů, a k vůli pěkné knížce jsem se učila novému jazyku, už jenom pro hudbu jeho řeči. Od převratu ovšem znalost cizích jazyků je mi velmi dobrá i prakticky. Dnes však vidím velikou cenu učení se latině nejen v možnosti číst rozkošné básničky a elegantního, života znalého Cicerona, nýbrž i v soustavném, důsledném učení, výcviku k spořádanému myšlení, sledování a poznávání řeči do podrobností, jak vlastně je možno jenom při řeči neživé, neměnící se.

Řečtina — na tu jsem měla obzvlášť trpělivé a výborné profesory — ta mi byla vždycky sympatická a stala se mi pak v životě zdrojem velké radosti a osvěžení. Ve všestranně rušném životě, který vedu, potřebuji možnost silného osvěžení, možnost vyklouznouti všemu, uchýliti se do bezpečí klidné krásy a přece jenom neunikat skutečnému životu. To mi dá nejplněji chvilenka s Platonem, se Sofoklem. Jsem-li v moc špatné náladě, Lukianovy Rozmluvy bohů mi skvěle pomohou.

Nedávno mi však tahle moje všetečnost připravila důkladnou parní lázeň. Toužila jsem číst Kleanthův Hymnus k Diovi v originále. Znala jsem ho polsky a česky v překrásném překladě prof. Novotného. Při švédsko-československém večeru seděl vedle mne ministr kultu, profesor university v Lundu, známý překlady z Platona. Zeptala jsem se ho, ve které knihovně najdu Kleanthův Hymnus; pak jsme se nějak domluvili, že oba obdivujeme Poseidonia. Potom ale měl min. Lindskog řeč — byl na tom večeru representantem vlády — a v jeho řeči jsem se

najednou octla i s Poseidoniem. To jsem jednou upřímně želela své povídavosti!

Veseleji to dopadlo ve Varšavě: při odjezdu jsem dostala knihu od býv. univ. profesora, nyní vyslance, s věnováním: »... kolegyni v diplomacii, Homerovi a v tangu...«

Rozhodně mi studium dalo možnost vidět život co nejpestřeji a těšit se z jeho bohatství, silně prožívat krásné, neztrácet mysl v trudném.

Kromě toho nejpraktičtější použití studia je v pomoci při učení svým žabkám. Školní výchova dětí je při potulném řemesle mého chotě veliký problém: pro ně, pro školy, i pro nás. Nevíme nikdy, jak dlouho v které zemi zůstaneme, a proto děti jsou stále zapsány a každoročně skládají zkoušky na československých školách. V zemi, kde právě jsme, chodí do školy hlavně pro školní disciplinu, pravidelné učení a zvyk přizpůsobovat se různým prostředím. Doma se učíme pro československou školu. Jsou to chvíle nesmírně vzácného půvabu, sledovat vývoj dětské duše zblízka; připadá mi to, jako bych pozorovala nádherný květ, který se mi rozvíjí v dlani. Musím se samozřejmě na mnoho podívat před tím, než to vysvětlím dětem; protože jsem však o tom všem kdysi slyšela, vím, kde to hledat. Velikou radost jsem měla, když moje větší žabka upřímně prohlásila svým přítelkyním, že má moc ráda latinu, že ji tedy vidí jako prostředek k potěšení — četly jsme Ovidia — a nikoli jen jako školní trápení. Potěší mne, přijde-li s matematikou; ta mi vždycky velice imponovala.

To vzpomínání mělo vyhlížet docela jinak; nebylo však možno najít klidnou chvilku soustředění v posledním měsíci, měsíci stěhování, loučení se po tříletém pobytu, době, kdy neodvratně vystoupí lítost nade vším zajímavým, co

se opouští, a hlavně stesk pro odjezd od lidí, z nichž mnozí podali nezištně mnoho ze svého srdce, přes to, že věděli, že dříve či později odjedete daleko a snad se ani neuvidíte, budete zvykat, mít rádi, a těžko se loučit znova, snad stejně jako s nimi.

MUDr. Marie Bernhardtová:

Kus života.

Na Slovensko jsem se dostala tak, že když po válce se vrátil můj muž z Nagykanizse do Čáslavi, kde byl jeho pluk posádkou, a později byl přeložen do posádkové nemocnice v Praze, přišli jsme do nejhorší bytové nouze. Nemohli jsme dostat byt. Vdala jsem se totiž na počátku války jako medička po prvém rigorosu za kolegu, mladého lékaře, který právě musil narukovat. Provázela jsem ho do Uher, později však jsem se vrátila do Prahy a studovala dále. Začala jsem studovat medicinu na podzim r. 1912, promována jsem byla v létě r. 1919. Moje dcera, která je nyní Vaší začkou, byla na mé promoci skoro již čtyřletá.

Na podzim r. 1920 počal můj muž pomýšlet na demobilisaci a tu se naskytla především otázka »kam«? A tu moji pozornost upoutala naše »nová země«, Slovensko.

Dočetla jsem se ve Věstníku čes. lékařů, že v Liptovském Hrádku se obsadí místo obvodního lékaře. Nádherný podtatranský kraj, nejslovenštější z celého Slovenska, mě zlákal a také jsem věděla, že i za Maďarska zdejší volební kraj, hlavně zásluhou Vážčanů, vynutil si slovenského zástupce na maďarském sněmu.

Pohnula jsem muže, aby se o vypsané místo

ucházel. Vyjel si sem v říjnu r. 1920 na obhlídku a přinesl dobré zprávy. Hrádocká slovenská společnost přijala kandidaturu Čecha s radostí. Byli to hlavně hrádocký advokát dr. Bohuslav Klimo, který byl tehdy poslancem za agrární stranu a Ph. Mg. Samo Bulovský, oba »roduverní« předpřevratoví Slováci. Dr. Klimo, tuším, byl českého exulantského původu.

Slovenských uchazečů nebylo. Zdejší slovenští činitelé se tedy rychle chopili příležitosti a můj muž byl zvolen obvodním lékařem. Okresním lékařem v Hrádku byl známý dr. Škarvan. Byl osobností velmi velice zajímavou, přívrženec Tolstého a antimilitarista, přítel Růženy Svobodové, která obstarala asi v r. 1919 vydání jeho knihy »Zápisky vojenského lekára« v Aventinu. Při jméně dra Škarvana vzpomínám i jeho přítele, též horlivého stoupence Tolstého, dra Bezděka, který žije v Ružomberku. Jeho žena, lékařka, je Ruska. Z Ružomberka byl též osobní lékař Tolstého, dr. Dušan Makovický. Skončil tragicky. Zůstala po něm žena, kterou pojal v Rusku, prostá, mužická žena. Po jeho smrti přijala místo opatrovnice v kterési nemocnici. Malou dcerušku, Aňutku, si vzala rodina Makovických.

Tehdy začátkem r. 1921 přišli jsme do Hrádku. O byt byla i zde nouze. Župní úřad v Lipt. Mikuláši slíbil, že nám nějaký byt zrekviruje, a skutečně zrekvirovali nám prázdný učitelský byt ve škole. Skoro celý Hrádek sestává ze státních domů, kde jsou ubytováni úředníci a zřízenci lesního ředitelství. Soukromých domů bylo tehdy málo. Teprve v poslední době byly rozparcelovány pozemky lesního ředitelství a rozprodány a od té doby přibylo v Hrádku dosti soukromých domů a snad se jednou vyplní proroctví býv. ministra dra Schieszla, že zde bude slovenské Zakopané.

S naším bytem ve škole nebyli spokojeni rodiče školních dětí. Je to pochopitelné, lékařská ordinace nepatří do školy. Svolali protestní schůzi a já trnula strachy, že opět ztratím vytoužený vlastní byt, třebas nebyl sice ideální. Hrádocká ľudová škola je stará budova z 18. století a byla v ní původně umístěna lesnická škola, jak hlásá latinský nápis nad vchodem.

Pacientů jsme měli hned od počátku dosti. Kromě toho hrnuli se k mému muži z celého okolí pacienti s chronickými a nevyléčitelnými chorobami, rheumatismy, srdečními vadami, nervovými chorobami a pod. Přicházeli zkusiti nového lékaře, pobádáni nadějí, že snad ten »nový lekár im trefí na apatéku«. Zdejší lid připisuje totiž každý účinek a obrat choroby jedině léku. Zhorší-li se nemoc, pak lék nebyl dobrý. Doktor netrefil ten pravý a pacient přijde nebo vzkáže: »Od tej apateky nič mi je nie lepšie.« Zato zlepší-li se choroba, uleví-li se nemocnému, pak si pochvalují: »Pán lekár mi trafili na apatéku.« Stalo se také, že nemocný, aby si zajistil rychlé uzdravení, vypil celou lahvičku léku najednou. Byla to náhodou opiová tinktura. Dieta, hygienická opatření neznamenají dosud pro zdejší lid mnoho a proto přes to, že zde máme nádherný, horský čistý vzduch a přirozené horské slunce, je hojně rozšířena tuberkulosa. Jsou domky, kde se okno neotevře po celý rok a v zimě ucpou ještě pečlivě každou skulinku, aby teplo neutíkalo. V tomto ovzduší spí pak celá rodina pohromadě den ze dne. Mnoho zaviňuje též hojně rozšířený alkoholismus a s ním souvisící nedostatečná výživa. Po té stránce je zde třeba ještě mnoho lidovýchovné práce. Nemluvňata nosí ženy v podlouhlém košíku, který zavinou do »ubrusu« z hrubého domácího plátna a tak si ho přivážou na záda. Děcko v něm je ještě

zahrabáno v těžkých polštářích, aby ani trochu vzduchu ho neovanulo. Když takový koš složí a rozvážou, z děcka se doslova kouří, je zalito potem a lapá po vzduchu. Já sama provozuji zubní praxi a většinu mých pacientů tvoří zdejší úřednictvo, ale přijdou i pacienti z dědin. Obyvatelé nejbližších dědin, Lipt. Sv. Petra a Vavrišova jsou většinou zedníci. Jak se otevře jaro, rozejdou se po světě a děvčata chodí s nimi jako prodavačky. Hospodaření doma přenechávají ženám. Zarobí peněz dost a vychloubají se, že oni vystavěli Budapešť. Zkušeností ve světě se značně rozšiřuje jejich duševní obzor a Sv. Petr a Vavrišovo jsou nejuvědomělejší dědiny v okolí. Z ostatních, vzdálenějších dědin přijdou do mé ordinace nejspíše mladé dívky a ženy. Donutí je k tomu obyčejně ješitnost, když se jim počnou kazit přední zuby. Nechtějí je mít »vyštrbené«. Slovo souvisí s naším »štěrbina«, po slovensku »štrbina«. Na zadních zubech jim již tolik nezáleží. Starší osoby, připomene-li se jim nutnost úpravy chrupu, odmítají se slovy: »A čo ja, stará stvora, mne netreba už zubov.« K zubnímu lékaři donutí je obyčejně teprve bolest a pak nejoblíbenější therapií je extrakce. Při tom mi dělají konkurenci dědinští kováři, ale i jiní fušeři. Přijde mi do ordinace ženička z Východné: »Včera som si dala vytiahnuť zub, velmi ma bolel. Chcela som, že by mi ho oni dnes vytiahli, ale nemôhla zdržať.«

Ptám se jí, kdo jí zub vytáhnul. »Ale jedna moje priatelka z Vychodnej.« Nebolí-li zkažený zub, nepovažují plombování za nutné. »Keď ma bude boleť, nuž si ho dám spraviť.« Není to sice všeobecné, jsou výjimky, ale takových případů je mnoho.

Mladá generace má více porozumění, ačkoli často rozhodují důvody kosmetické. Ale tu bý-

vají zase často na překážku rodiče, kteří to považují za zbytečnou marnost, hlavně otcové. Dcera zameškala by chozením k zubnímu lékaři mnoho času, který je určen práci a kromě toho to stojí peníze. Zdejší lid musí mnoho těžce pracovat, aby z tvrdé horské půdy dobyl kus chleba. A jsou dědiny, na př. Liptovská Kokava, kde chléb je nedělním jídlem. Ve všední dni jedí se pouze brambory, kterým se zde říká »švábka«, »kapusta«, t. j. zelí a »riedká múka«. To je mouka zavařená prostě do vody, řidčeji do mléka a osolená. Proto je zdejší lid tvrdý i k sobě i k svým nejbližším. Starému, chorému člověku dovedou říci do očí: »Kebys radšej už zomrel, keď robiť nemôžeš.« A nemocný nebéře to nijak tragicky, nýbrž jako něco, co se samo sebou rozumí. Mladá moje pacientka při každém sezení ptala se mě úzkostlivě, kolikrát ještě musí přijít: »Lebo tie zuby nie sú toľko hodny, koľko som už pre ne od otca vytrpela.«

Ptala jste se mne též, proč jsem dala svou dceru studovat. Přeji si, aby se jí dostalo co nejhlubšího i nejobsáhlejšího všeobecného vzdělání. Podle mého mínění dostane se jí takového vzdělání nejlépe na gymnasiu. A také nejlepšího návodu k dalšímu sebevzdělání.

Na Minervu-Krásnohorskou jsem dala svou dcerku. Byla jsem sama kdysi její žačkou, a ještě dnes působí tam někteří učitelé, kteří i mě učili, mezi nimi i Vy, vážená slečno doktorko. Mám na ústav nejlepší vzpomínky a neobmezenou důvěru a úctu ke svým bývalým učitelům. Proto jsem jim svěřila svou dceru.

Ing. Arch. Milada Petříková-Pavlíková:

Ze školy a ze života.

Jak bych nevzpomínala na Minervu! Veselá, bezstarostná doba mládí, kterou se proplétají roje vzpomínek a všechny se točí okolo naší »boudy«.

Zrovna ta první vzpomínka na primu není z nejradostnějších. Velmi dobře mám v paměti těch sedm hodin v týdnu, ve kterých nevlídný profesor-pensista, tehdy postrach všech gymnasistek, si vyhlížel přes brýle svou oběť: »tedy překládejte článeček dívky vijí růže«, nebo »opakujte poëtae docent et delectant«. Dosud vidím ty nezáživné stránky s usmolenými rohy, na kterých lpěl pot úzkosti ulekaného jedenáctiletého dítěte. A venku v zahradě, do které vedla okna naší třídy, bylo tak krásně! Nenáviděla jsem studium! Zazvonilo — oči nám zazářily. Přestávka, to byl teprve ten pravý život ve škole. Vzpomínky na desetihodinové přestávky jsou opředeny vůní párků a slaných housek. To byl vždycky běh o závod, která bude dřív u kotlíku. Děvčat bylo moc a párků málo. Byla to správná vojna s dobýváním. Školník se zatarasil v jednom koutě chodby stolem a židlemi, a za tou barikádou očekával náš skutečný útok. »No, no, nó,« bránil se.

V sekundě jsme dostaly jiného profesora a škola mne začala těšit. Také jsme si utvořily několik hezkých přátelství. Velice rády jsme v přestávkách debatovaly o různých záhadách. Později jsme měly svůj literární »kroužek Slonů«, předčítaly jsme si navzájem v přestávce své básnické výtvory a pak je zvěčňovaly do společného sešitu. Ve vyšším gymnasiu jsme si zařídily v nejvyšším patře boudy na odlehlém

místě chodby tančírnu. Diváci stáli zároveň na stráži. A tak jsme vesele protancovaly a prozpívaly celé přestávky.

Také ráda vzpomínám na cesty ze školy. Chodívaly jsme přes nábřeží a měly jsme si mnoho co povídat, že jsme se ani někdy nemohly rozloučit. Jednou se nám přihodilo, že při takové debatě na rohu Palackého nábř. vynesli nám akcizáci lavici, abychom se prý posadily, že to bude lepší. Toť se ví, že jsme se rozlítly, jako když do vrabců střelí.

Na vyšším gymnasiu jsme mívaly krásné školní výlety se svou třídní dr. H. Byly to buď krátké odpolední výlety do kvetoucích sadů v okolí Prahy nebo několikadenní na Macochu, Moravské Slovácko, Český ráj a jiné.

Byla to velká odpovědnost za tolik nerozumných žab. Dlouho jsme se předem na výlet těšily a dlouho si o něm povídaly. Takové společné ložírování na slamníkách ve třídě, večerní besedy s legracemi až do rána, ráno mytí ledovou vodou pod pumpou — to bylo přece něco nádherného! Tenkráte ještě vůbec neexistovaly dívčí družiny skautek, a proto takové okamžiky měly pro nás tím vzácnější kouzlo.

Škola nás už více bavila a na některé předměty jsme se zvláště těšívaly. Pamatuji se, jak jsme všechny napjatě poslouchaly na př. takový výklad z husitských dějin nebo našeho temna, ve kterém bylo tak mnohé řečeno, co se tehdy nesmělo do učebnic napsat. Tenkráte bývalo ticho, že každé klapnutí tužky bylo slyšet. Tenkráte také jsme uslyšely mnoho o kulturních dějinách našeho národa, tehdy v cvičebnicích tak zanedbávaných. Děvčata zbožňovala naši třídní a historičku. I já osobně jsem k ní poutána nejen rodinnou páskou, ale také velikou vděčností jako k své učitelce a k člověku, jehož

ušlechtilý charakter na mne v mém mládí tolik působil.

K historickým výkladům se navazovaly vycházky do museí a uměleckých výstav Mánesa a j., do starých pražských paláců nebo soukromých zahrad. Jak jsem ráda na ně chodívala! Dojem z takového uměleckého díla, ať už to byl obraz, architektura nebo co jiného, se ve mně zakořenil a působil. Začínala jsem se učit oceňovat krásu výtvoru a skutečně ji celou duší vnímat. Myslím, že tyto dojmy silně spolupůsobily na pozdější rozhodnutí mé životní dráhy, která byla tehdy nezvyklou volbou absolventce klasického gymnasia. Architektura se mi zdála nejkrásnějším oborem, líbila se mi svým širokým polem působnosti i tím, že se všechna výtvarná umění v ní mohla spojit v jeden celek.

Na technice jsem se seznámila se svým budoucím mužem. Společné zájmy nás spojily, a tak hned po státnici jsem prodělávala praksi architekta a novomanželky zároveň. S prvním mým kloučkem přicházel na svět i můj první samostatný projekt — Dům osamělých žen v Dejvicích. Později to byly rodinné domy, vily, interiéry. Projekt domoviny Charlotty Masarykové v Letohradské ulici je stejně starý s mým třetím klukem. Tenkráte měl tento projekt pro mne zvláštní půvab, poněvadž domovina byla zčásti řešena jako útulna pro matky s dětmi. Tento obor je mi obzvláště blízký, a v tom směru bych zase ráda více pracovala. Projektování mne zajímá a těší, ať je to práce samostatná nebo spolupráce s mužem, mým milým kamarádem. Naše společné vzdělání a zájmy nám činí život bohatější a vedou k vzájemnému pochopení a úctě. A naše tři děti jsou nám nejkrásnějším posvěcením života.

Velice ráda se dám svést, abych utekla od

rýsovacího stolu do dětského pokoje. Společně zpíváme vánoční koledy, barvíme velikonoční vajíčka, těšíme se z krásného oblaku nebo z kytice jarních květů. Vím, jak se děti na takové chvíle těší a jak si jich dovedou vážiti. Mají pro mne i mého muže tolik otázek a naopak ony samy jsou pro mne stále novými objevy. Jsou šťastny, když smějí chvíli s námi posedět v pracovně. Rýsují domečky s trojúhelníkovým pravítkem, které se jim obzvláště líbí a obyčejně si odnášejí s sebou koš na papíry, ze kterého potom loví mnoho zajímavého. V dětském pokoji dělají konkurenty rodičům. Jeden staví z kostiček vilu s terasami a krásným schodištěm. Starší sestavuje z matadoru všelijaké pojezdné jeřáby se složitými kladkostroji. Jindy vyprosí si malířské »štafle«, a je to až dojemné, jak hned brzy z jara ten malý architekt zmrzlýma ručičkama maluje podle skutečnosti Belvedere nebo nějakou stromovou skupinu. Mohla bych psát mnoho dlouhých stránek o svých dětech, ale to nespadá do této rubriky.

Snad jsem zaběhla i takto příliš daleko ve svých vzpomínkách. Ale nemohu zde nevzpomenouti také toho, co tvoří nyní jednu z hlavních výplní mého života. A chtěla bych zdůrazniti, že ani studovaná žena, třebas i měla své povolání, se nemusí odcizit ani rodině ani dětem. Záleží na ní samotné. Ba právě naopak, svým vzděláním je jim mnohem prospěšnější i bližší.

MUDr. Milada Frýdecká:

Úvahy o povolání lékařčině.

Čtyři desítiletí, jež právě míjejí od vzniku první naší střední školy dívčí, zajisté dají pod-

nět k časovým rekapitulacím. Tehdy, založením »Minervy« byl u nás vybojován kulturní boj na dvojí frontě: proti Rakousku, jež nikdy nepřálo snahám po vyšším vzdělání žen (a Minerva byla první dívčí střední školou v Rakousku vůbec), jednak i proti reakci domácí. Proto se podobné rekapitulace rády zvrhnou v rekriminace. Ty však by dnes již byly nevhodné, protože nečasové. I zde, mluveno s Kollárem, »co sto věků bludných hodlalo, zvrtla doba«.

Vyhovuji pozvání pořadatelky tohoto sborníku, své bývalé nejmilejší profesorky, pí doktorky A. Honzákové, abych do něho přispěla několika řádkami především ze svého oboru.

Často slýchám výtku, že prý my, lékařky, se poměrně v malém počtu účastníme života v ženských spolcích, že nepracujeme veřejně v zájmu ženských práv tolik, kolik by se od nás očekávalo; zkrátka, vytýká se nám nedosti intensivní život společenský a veřejný.

Naše působení je už svou povahou dosti latentní. Nepředstavujeme se často veřejnosti ani jako celek ani jako jednotlivci; ale: není-li už samo naše povolání vlastně stálým, denním stykem s veřejností, stykem tak intensivním, že ponechává nám jenom málo chvil pro život soukromý? Tak už ráz našeho povolání otupuje hrot výtkám nám v tomto smyslu činěným. Avšak hlavní příčina té sotva uvědomované liknavosti pokud se tkne čistě ženských zájmů je jinde, pokusím se to vysvětliti. Speciálně my lékařky z popřevratových roků nezakusily jsme už na vlastní kůži útisku a příkoří zjevné nerovnoprávnosti. Za našich studijních let již nebylo dívkám potřebí zvláštní odvahy k studování, nebylo nejistoty cíle jako u našich předchůdkyň. Vše šlo hladce na střední škole a ani na lékařské fakultě jsme se nesetkaly s obtížemi

nebo zaujetím. Je sice pravda, několik profesorů mělo pověst nepřátel ženského studia, myslím však, že jejich odpor budily spíše dívky, jež se svými vlastnostmi a schopnostmi k studiu lékařství se nehodily. Poznala jsem alespoň v tomto smyslu jednoho z nich, zemřelého profesora Janošíka, u něhož jsem byla asistentkou, jako muže nestranného a ohleduplného. A nepamatuji se ani na jednu křivdu, v hesle antifeminismu spáchanou. V ústavech a nemocnicích jsme byly dobře přijímány a naše práce až na malé výjimky po zásluze oceňována, a ani v praksi nás nečekalo zklamání. Nebyly jsme již ničím novým, obecenstvo přijímalo a přijímá naše služby stejně rádo jako služby kolegů-lékařů, ba máme vůči nim tu a tam i drobné výhody. Nelze se tudíž diviti, že za těchto příznivých poměrů se nám časem ztrácel smysl ženského hnutí a že jsme počínaly věřiti v jakési automatické uskutečňování spravedlnosti vůči ženám.

Byla by to ovšem důvěra nemístná a mohla by jen poškoditi naši věc. Neboť nelze přehlédnouti, že v jiných oborech a zaměstnáních ženských je situace horší; tu najdeme dostatek dokladů, že ani dnes neschází tendence utlačovati ženy, a mnohde rovnoprávnost v praksi hodně pokulhává za jinak pěknou teorií. Stačí na př. uvésti překážky, jež se dosud staví v cestu ženám-juristkám. Po vykonání zkoušek je jim obtížno se prostě uživiti. A stát? Možno říci, že stát se dnes dívá na ženy-právničky tak, jako se dívala širší veřejnost na ženy-lékařky tak před čtvrtstoletím. Současná fáze našeho boje je tudíž: býti na stráži a vytrvale a poctivě pracovati na svých místech.

Pokud jde specielně o otázku vhodnosti lékařského povolání pro ženy, na tu otázku již odpo-

věděly i ženy-lékařky i veřejnost kladně. Z intelektuálních zaměstnání snad jediné učitelské a služba ošetřovatelská jsou pro ženu stejně vhodné. Patrně proto, že se tu mohou prospěšně vyvinouti typické ženské vlastnosti, zejména trpělivost a obětavost na úkor rovněž typickým ženským nectnostem: ješitnosti a povrchnosti. Pro své tvrzení nacházím oporu i v historii. Nedávno byly kulturní veřejnosti předloženy výsledky studií o společen. poměrech starého Říma; byly překvapením i v tom, že nám odhalily existenci žen-lékařek v městě Caesarů, věc, o níž dlouho nebylo ani tušení. Jde tu skutečně o vzdělané lékařky, »medicae«, nikoli jenom o pomahačky při porodech, jež byly důsledně zvány »obstetrices« a jež byly zpravidla otrokyněmi. V starém Římě měly lékařky již i svá sdružení, »Collegia Bonae deae«, v nichž, jak z názvů vyplývá, (medica aurita, medica oclata) byly i odborné lékařky. Již Římané si vážili služeb lékařek. »Corpus inscriptionum latinarum« zvláště zdůrazňuje jejich úctu »apud opulentes inopesque«. Tudíž již před dvěma tisíciletími žena volila zaměstnání ve službě humanitní a s úspěchem je zastávala.

Smím-li tlumočiti svůj osobní názor: zejména dětské lékařství mohlo by beze škody pro věc samu býti takřka výhradnou doménou žen. Větší důvěra i příchylnost s obou stran, bližší duševní vztah, jenž jest pravidlem mezi ženou a dětmi, mohou zajisté jen prospívati léčebným snahám. A pro ženu má toto povolání zvláštní výhody i vzhledem k jejímu osobnímu a citovému životu. Je-li matkou, má ve svých znalostech a zkušenostech cennou oporu ve výchově vlastních dětí. Nemůže-li míti vlastních dětí, je jí stálý styk s mnoha cizími dětmi a ochrana jich náhradou za vše, co se zve štěstím ženina

života, a jež viděno zcela zblízka, je jako každé jiné lidské štěstí měnlivé a nejisté. Ostatně ty výhody se mohou leckomu zdáti pochybnými, ale je nepochybné, že je nekonečně milé moci alespoň často nahlížeti do krásnějšího světa dětského, když už v něm nelze trvale žíti.

K tomu, myslím, neskýtá žádné jiné povolání tolik příležitosti, jako právě dětské lékařství. Já bych je proto nechtěla zaměniti za žádné jiné, ač uznávám, že i v jiných oborech, zejména očním, ušním, ženském lékařství je možno ženě najíti veliké zalíbení, a že i tu má určité přednosti. —

Ovšem, je, bohudík, dnes daleko více povolání, kde se žena může podle své záliby a schopnosti dobře uplatniti ku prospěchu celku i k vlastní spokojenosti. Jak jinak tomu bylo před čtyřiceti roky! Jak byl tenkrát ještě omezen okruh ženiny uznávané činnosti a s jakými obtížemi a nepřízní bylo jí zápasiti, chtěla-li z něho vybočiti. Dnes již nenávratně ty tam jsou doby, kdy bylo článkem filosofické konfese i ducha tak vzneseného, jako byl Schiller, přesvědčení: »gehorsam sein ist Weibes Pflicht auf Erden und hartes Dulden ist ihr schweres Los«. Přesvědčení, jemuž ještě bezmála po stu letech shodně dal výraz náš Machar v témže trpném pojetí ženina údělu: »Býti ženou, už to znamená trpěti, nad drahou její zachmuřenou už Osud vyřkl prokletí«. Machar však sám se dožil toho, že týž Osud v životě jeho dcery nad touto hořkou, pesimistickou filosofií učinil zdravou korekturu.

Dnes s pocitem úlevy a zadostiučinění vzpomínáme na tu dobu a musíme doznati, alespoň my, jimž se dostalo vzděláním vnitřní opory vůči těžkostem života, že osud přece nebyl tak malicherný a celkem spravedlivě rozdělil radosti i bolesti oběma částem lidstva.

Pro kulturního muže je kulturní žena nezbyt-

nou podmínkou, jinak nevznikne synthesa »kulturní člověk«, jenž je nadějí zítřků. Pro Masaryka nikdy neexistovala »ženská otázka«, nýbrž jenom »t. zv. ženská otázka«, jež mu byla především otázkou mužskou. Zastaraly již hlasy všech zjevných i skrytých duchaplných antifeministů, jako byl i Schopenhauer, zastaraly již i ušlechtilé programy průkopnic, jako byla Wolstonecraftová: moderní žena už nežebrá svého práva, nežádá o ně, ona si svých práv dobývá stejnou zbraní jako muži, svou prací a duševní schopností. Před šedesáti léty Karolina Světlá, před čtyřiceti lety Eliška Krásnohorská první u nás jaly se buditi tyto duševní fondy v ženě k přípravě pro její životní zápas.

Pociťujeme hlubokou vděčnost k nim i všem ostatním prvním ideálním průkopnicím ženského vzdělání za všechnu jejich prozíravost. úsilí a oběti.

Doufejme, až vzdělání vnikne hlouběji a šíře mezi ženy, že tehdy dojde k dokonalé rovnoprávnosti a ženy v plné míře uplatní svůj vliv na společnost.

MUDr. Milada Němcová:

Jak jsem studovala a zvolila své povolání.

Uvítala jsem s nadšením, když v páté třídě obecné školy počalo se u nás doma již určitě mluviti o tom, že bych mohla jíti na Minervu. Chodila jsem na cvičnou školu. Bylo nás dětí ve třídě poměrně málo, jen asi 25. Naučily jsme se všemu pouze ve škole. To bylo jedno z hlavních hesel naší učitelky. Za celých 5 roků jsem nepoznala úlohy ani žádného bezduchého memo-

rování. Učení samo bylo spíše zajímavou hrou než prací. Naše učitelka byla mladá, krásná, byla všem nejlepší přítelkyní, kdokoliv mohl k ní vždy přijíti, vše jí svěřiti, každé, která něčeho potřebovala, pomáhala.

O jedněch vánocích nalezly jsme v jejím bytě velký vánoční strom, bohatě vystrojený pro nás samými hračkami. Když nám přečtla krásnou povídku Dostojevského »Hošík u Ježíškova stromečku«, očesaly jsme jej. Takových nadílek a radostí, vždy velmi originelních, bylo mnoho a mnoho. Svou učitelku jsme všechny zbožňovaly.

Učitelkou tou byla Marie Němcová, později provdaná Záhořová.

Na gymnasiu byla jsem zklamána především učiteli. Bylo jich mnoho, byli nám cizí, často za celá léta se s námi nesblížili. V učení hned od počátku přišly samé úlohy, psaní, memorování. Záhy bylo toho tolik, že úlohy, únava z nich a brzy i starost o známky tlumily zájem o věci samotné. Zvolna jsem si však zvykla na tyto změny, zvykla jsem psáti úlohy, učiti se doma, později však také úlohy odbývati, když jich bylo již příliš mnoho. Dnes vidím, že to byly často jen chvilkové nálady a nápady, které se časem vyrovnaly. Brzy se u mne vyvinula naprostá odhodlanost vystudovati, osvojiti si vše potřebné, překonati všechny obtíže a nesnáze a dosáhnouti studiem nějaké existence.

Mohu říci, že ani jeden předmět ve škole sám o sobě nikdy mně nepřipadal nudný nebo zbytečný. Ovšem záleželo mnoho na tom, jak se nám podával a jak učitelé dovedli učiniti jej nám blízkým — a to bohužel nebylo často. Teprve později ve vyšších třídách gymnasiálních setkala jsem se s některými vynikajícími učiteli, podobnými mé učitelce na obecné škole. Prožily jsme s nimi často ve škole krásné hodiny. Nebyly

pouhým učením, v nich učily jsme se hleděti na studium a život pod novým zorným úhlem, učitelé budili v nás skutečný zájem o vědu a pomáhali nám vytvořiti si krásnější a jedině správný poměr k práci a k životu. Poměr mezi námi a učiteli stával se bližší, přátelštější a harmoničtější, zejména když se učitelé a učitelky sblížili s našimi mimoškolními zájmy — ať to bylo výtvarnictví, literatura, divadlo nebo životní události — zájmy to, které v nás zatím samy vyrostly a které jsme často žárlivě ukrývaly. Tyto hodiny — vzpomínám na příklad hodin dějepisu — jsou mojí nejkrásnější vzpomínkou na gymnasium.

Chtěla bych zdůrazniti zde jednu věc. Mluví se nyní často a všude o školní reformě. Souhlasím, je možno debatovati, je-li ten či onen předmět vhodný pro tu neb onu třídu a o podobných věcech. Myslím však, že ve škole vždy bude rozhodující osobnost učitelova, jeho charakter, jeho svědomitost, jeho vzdělání, učitelův živý zájem o všecky akutní otázky a snaha jeho o zdravý, harmonický vývoj duše žákovy a o dokonalé vypěstění žákova intelektu. Při takovém učiteli je přetěžování žáků nemožné, protože on vždy zdůrazňuje smysl, ideu všech věcí a dovede probuditi opravdový zájem o pravou a hodnotnou vědu.

V VII. a VIII. tř. probouzela se v nás již touha po samostatnějším životě, a přinášela plno růžových plánů do budoucnosti. Ozývala se čistá vzrušení prvních lásek, mocněji začaly působiti chvilkové touhy mladého, vždy snadno vítězného ženství. Zároveň jsem toužila po praktické práci, a proto jsem šla i na sociální školu. Tam jsem se nadchla brzo pro práva a pro spojení sociální práce s právnickým vzděláním, takže jsem opustila medicinu a dala jsem se zapsati

jako hospitantka na právnickou fakultu. Během roku na sociální škole poznala jsem pak skutečně hodně praktického života, mnoho nových lidí. Praktikovala jsem v různých ústavech humánních a sociálně-hygienických, a začala jsem pracovati také v humánních spolcích. Lékařská stránka této činnosti ze všeho nejvíce se mi zalíbila.

Sociální škole jsem velmi vděčna, že mi poskytla cenných zkušeností a poznatků, na nichž jsem mohla vyzkoušeti svoje náklonnosti. Vrátila jsem se k medicině. Zamilovala jsem si lékařské povolání. Zvolila jsem si dermatologii, neboť jsem přesvědčena, že právě zde jest ženalékařka na svém místě, zvláště pojímá-li svou práci zároveň jako službu sociální. Jako vedoucí lékařka venerologického ambulatoria největší pražské nemocenské pojišťovny mám příležitost denně se přesvědčovati, že skoro každý případ onemocnění je tu téměř vždy také těžkým sociálním problémem, který často je nutno prakticky řešiti.

I dnes ještě se mi nesmírně líbí povolání sociální pracovnice a současně právničky, považuji je za jedno z nejkrásnějších a sociálně velmi důležitých povolání pro ženu. Přála bych si, abych poznala někdy ženu, která by se v něm dovedla plně uplatniti, asi tak, jak jsem si to kdysi představovala já.

MUDr. Helena Partschová-Tringlerová:

Studium a rodina.

Podnes není inteligenci vysokoškolské studium žen takovou samozřejmostí, jako studium mužů. Námitky jsou pochopitelné. Úlohou ženy

je býti matkou. Povinnosti v rodině, péče o domácnost a především starost o dítě poutají ženu daleko více k domovu než muže, kterého denní zaměstnání pro velkou část dne od rodiny oddaluje. Ráda věřím, že se mnohé naší inteligentce bude zdát tvrdým oříškem spojiti povinnosti povolání s povinnostmi rodinnými. A přece mne vlastní zkušenost naplňuje důvěrou v můj příští život.

Maturovala jsem v roce 1924. Rodiče mně nebránili, abych pokračovala ve svých studiích, ale medicina, kterou jsem si za svůj obor vyvolila, připadala jim pro ženu nejméně vhodnou. Lpěla jsem na svém předsevzetí a naléhala jsem tak dlouho, až otec svolil. Viděla jsem, jak mnoho vykoná lékař, chápe-li své povolání jako lidskou službu trpícímu člověku. Věřila jsem, že právě v něm může žena nejvíce projevit svou něhu, která je jí vlastní.

Šla jsem za svým cílem a neuvažovala o překážkách. Až do té doby jsem nemohla vidět krev. I malé říznutí mne přivedlo z rovnováhy. Přiznávám, že prvé dojmy z lékařské fakulty byly pro mne za těchto okolností dosti odstrašující. Stejně i pitevna působila na mne velmi tísnivě a pohled na mrtvé tělo mne skličoval. Pokládala jsem však za svou povinnost vytrvat. Vůle a ovšem i zvyk pomohly mi překonat prvé obtíže. Čím více jsem pak medicinu poznávala, tím se mi stávala dražší. Studovala jsem. V prosinci roku 1926 měla jsem prvé rigorosum šťastně za sebou.

Již tenkráte jsem si hleděla trochu přivydělat kondicemi, abych pomohla otci nésti náklady svého studia. Ztratila jsem mnoho drahého času, když jsem musila za kondicemi často až na periferii města, ale i noc má své hodiny, jichž lze užíti ke studiu. Již v časných ranních hodinách

odzvonil mi budíček počátek mých denních povinností.

Po prvém rigorosu jsem obdržela místo demonstrátora v anatomickém ústavě prof. dra Weignera. Toto místo mne zavazovalo denně k dvěma hodinám práce v ústavě. Současně jsem docházela jako fiškus na kliniku prof. dra Syllaby. Přímý styk s nemocnými byl mi pro mé další studium velmi cennou praktickou průpravou. Třebaže docházka do přednášek, pobyt v nemocnici i práce v anatomickém ústavě a studium doma vyplnily mi téměř celý den, neunavovala mne práce, protože jsem se jí věnovala s láskou. Vždycky mně ještě zbylo dosti volných chvil, abych se několik hodin v týdnu mohla osvěžit tělocvikem a vésti sokolskou mládež.

Do posledních měsíců roku 1926 spadá počátek mé známosti s mým chotěm. V listopadu 1927 jsem se zasnoubila. Celá prvá polovina roku 1928 byla vyplněna přípravami k nastávající svatbě. Druhý červen 1928 byl dnem mé svatby. Dojmy nového života, nové poměry odvrátily sice na krátký čas mou pozornost od studia, ale s počátkem nového studijního roku jsem byla u své knihy zas jako dříve. Mám tu ovšem hodně co děkovat své matce, která radou i skutkem mně hleděla usnadnit mé postavení. V polovině dubna 1929 jsem složila prvé dvě zkoušky druhého rigorosa. Další měsíce byly těžkou prací, která byla oproti prvému rigorosu tím namáhavější, čím více mne zaneprázdnil rodinný život. Ale i tehdy jsem nahrazovala v časných hodinách, čeho jsem nevykonala přes den. V říjnu minulého roku jsem dokončila II. rigorosum. Bylo to dva měsíce před narozením mé dcerušky. Tyto dva měsíce jsem si s ohledem na svůj stav od knihy odpočinula. Před vánocemi se mi narodila roztomilá hol-

čička. Bylo opět o starost více, ale přibyla mi tím také v mém životě největší radost, které jsem do té doby nepoznala. Již počátkem ledna letošního roku jsem byla zase v plném studiu. Šest neděl po porodu bydlila jsem s dceruškou u svých rodičů. Pečlivá matka vzala opět na sebe velkou část mých povinností rodinných. Jenom tomu děkuji, že jsem se ve studiích nezdržela a že jsem byla 7. dubna prohlášena doktorem. Svým rodičům i otcově sestře jsem tu především zavázána hlubokým díkem, rovněž i svému choti, který, ač sám právník, měl pro mé studium plné pochopení.

Tolik mého vyprávění z vlastního života. Chtěla jsem tím jen příkladem dotvrdit, že rodinný život i studium a povolání ženy se mohou harmonicky doplňovat. Dvojího je však potřebí: lásky k povolání a vytrvalosti a dále smyslu pro rodinný život. Žena intelektuálka musí i ve své práci myslit na dítě. Pro jeho blaho a lepší a šťastnější život musí pracovat doma i v ordinaci, ve školních třídách, aneb kamkoliv jinam ji osud postavil.

Hana Venišová:

Ze slovenského gymnasia po převratě.

Byla jsem povolána na Slovensko koncem školního roku 1919. Štěstí mi tehdy přálo, že jsem zastihla slovenské gymnasium v samém zrodu a kolegyně a kolegy v nejčilejší práci. Můj zesnulý vzácný učitel Jaroslav Vlček určil mne pro bratislavské dívčí gymnasium.

V Bratislavě nebyla tehdy ještě klidná půda a odjížděla jsem z Brna přes mnohá varování.

Noviny neměly ještě přesných zpráv a ústním podáním šířily se zprávy přehnané o všelijakých zvěrstvech Maďarů, jak přibíjejí slovenským žákům ruce k lavicím a pod. V Bratislavě jsem viděla, že tamější kolegyně nepřipadají si ještě tak jisty, aby vybalily zavazadla. V Petržalce leželo ještě maďarské vojsko, most s naší strany byl uzavřen stráží československou, s druhé strany maďarskou. Na kolejích u mostu stál pancéřový vlak a na Dunaji monitory, přístup k mostu se stran zatarasen drátěnými překážkami. K tomu nám bylo zápasiti s bojkotem maďarských a německých obchodníků. Nechtěli nám nic prodat. Všecko připomínalo válku, ale u nás se učilo. Okna se otřásala střelbou děl, když se za Dunajem bojovalo, ale učilo se.

A jaká to byla práce! »Pomoz si, jak umíš!« Nebylo téměř pomůcek — Maďaři na útěku z naší školy je většinou vzali s sebou. Slovenských učebnic ani knih ještě nebylo. Opatřily jsme si mimo Bratislavu pohádky a drobné povídky, které jsme ostatně musily jazykově opravovat. Byly to lidové tisky s hrubými chybami. Pohádky se zase všecky obsahově pro mládež nehodily. Mapy k vyučování zeměpisu kreslily jsme na tabuli.

Samy musily jsme si rychle osvojiti slovenčinu, kterou se mělo vyučovati. Vesnické děti, které se nově dávaly do gymnasia zapsat, slovensky uměly. Městské děti však, které přecházely z gymnasia maďarského, často neznaly slovenských výrazů pro věci, jež nebyly v denním životě běžné. Tu bylo třeba překládat nebo kreslit. Musily jsme ustavičně vymýšlet prostředky, didaktické i pedagogické, které by se hodily do našeho výjimečného postavení.

Nebyly to s počátku třídy, jen přípravné kursy, kde se měly zjistit jazykové znalosti žákyň.

Tyto kursy byly dva, pro vyšší a nižší gymnasium. Nakonec dělala se formální zkouška. (Viz o tom bližší ve Výročnej zpráve bratisl. dievč. gymnasia na r. 1925 od prof. M. Votrubové.)

Po prázdninách zřízeny třídy. I tu překážela menší příprava žákyň, nedostatek pomůcek a fakt, že látka některých oborů (dějepisu, zeměpisu, literatury) byla žákům zcela nová.

To všecko nám pomohla překonati radost ze spojení se slovenskou větví národa. Také na žačky působilo ovšem kouzlo té radosti, že chodí do slovenské školy a mohou svobodně hovořiti svým jazykem. Měly jsme tady možnost působiti čistě ženský, osobně, hovořiti se žákyněmi mimoškolně, poznati jejich rodiny a působiti také na ně. Mezi námi a dětmi vyvinul se krásný poměr a výsledky vyučování byly nad očekávání.

Mimo školu pracovaly jsme právě jako naši kolegové osvětově nebo sociálně, podle svých osobních sklonů. — Osvětový sbor organisoval přednášky. — Bratislavská kolegyně vybudovala si na vesnici sobě přidělené jakousi pravidelnou lidovou besedu s pěkným výsledkem. Jiná organisovala Červený kříž, podnikajíc vojenským autem obtížné cesty po různých končinách Slovenska a zakládajíc odbočky. Jiná se stala cvičitelkou nově založeného ženského Sokola. Kolegyně V. zřídila rukodílné kursy knihvazačské s tím vedlejším úmyslem, aby se dala do pořádku nově zřízená žákovská knihovna. Táž kolegyně mistrně pořádala žákovské akademie. Rašilo to všude nápady a podnikavostí. Nemluvím o cestách, které se konaly po venkově mezi lidem pro studium národopisné, jazykové, sociální, ale také s botami a prádlem od Červeného kříže v batohu, když bylo potřeba okamžité pomoci.

Po odchodu z Bratislavy dostala jsem se po prvé na gymnasium chlapecké. Byly jsme tam

dvě ženy a obě jsme si chování žáků pochvalovaly, ač mužští kolegové si do disciplíny velmi stěžovali. Vysvětlovala jsem si to tím, že slovenští žáci, citovější a naivnější než čeští hoši, dali se lépe ovládnouti mateřským jednáním ženy než strohými muži, kteří se někdy do místních poměrů nedovedli vžíti. Ve vyšších třídách působila snad také trochu maďarská výchova ke gentlemanství, třebaže jeho tendence byly velmi povrchní.

V novém působišti jako vedlejší zaměstnání mi připadlo bábkové (loutkové) divadlo. To byla radostná práce. Děti z celého města mne znaly a ty docela malé chytaly mne cestou za sukni a ptaly se mezi týdnem: »Kedy bude bábkovo divadlo?« Vstupné bylo 20 haléřů, to už děti nějak vyškemraly. Za stržené peníze se kupovaly divadelní rekvisity nebo se to věnovalo na knihovnu a podobně. V pět hodin bylo představení, ale ve dvě už seděly děti na schodech před divadlem. Půl sálu ostatně zabírali dospělí. To bylo kouzlo slovenského slova, veřejně opět slyšeného.

Byla jsem vrchním režisérem a dramaturgem. Ostatní si žáci obstarávali sami. Vyřezávali tělíčka, loutky oblékali (to děvčata), kulisy lepili i malovali, vyráběli všelijaké divadelní klamy. O tom jsme měli nejzajímavější porady: jak to udělat, aby pod čarodějnicí hořel oheň, nebo aby drak mrkal očima.

Sta takových vzpomínek by mohlo dojíti od kolegyň, které na Slovensku za těžkých podmínek působily. Kromě tohoto působení positivního, konaly jsme však mezi slovenským lidem ještě práci negativní. Odnaučovaly jsme slovenský lid dívati se na nás tak, jako se díval na profesory maďarské: Žádné rukulíbám, rovně stát, člověk vedle člověka. Fysická práce není hanba. (Když jsme v Bratislavě nemohly dostat uklizečky,

uklízely jsme si nějaký čas samy. Bydlely jsme ve škole, tedy to bylo před žákyněmi. Nato přišla od Slováků do Prahy na ministerstvo stížnost, že na Slovensko byly poslány bývalé služky, ne profesorky.) A nejtrapnější věc: musily jsme je odnaučovat dávat dary.

Myslím, že to mimoškolní, to zcela osobní působení mělo jistě větší cenu než působení ve škole. Jako ženy mohly jsme vniknouti do rodin, působiti na matky, získaly jsme důvěru, mohly přesvědčovat, že máme k Slovensku osobní trvalé vztahy.

Prof. Ema Meisel:

Vývoj ženského studia v posledních 40 letech (1890 – 1930).

(Překlad z německého originálu.)

Již roku 1874 snažila se společnost pánů a dám, založená v Praze na popud prof. dra Richterse, uskutečniti vyšší dívčí školu, jež byla po roce 1876/77 podle vídeňského a hradeckého vzoru přeměněna na lyceum a v roce 1900 byla již navštěvována 253 žákyněmi.

Nepočítaje toto pražské lyceum, byly před 1890 existující učitelské ústavy (v Praze, Brně, Opavě, Chebu a Olomouci) jedinými vyššími vzdělávacími ústavy pro dívky.

23. března 1897 byl vydán výnos, který byl tak rozhodující pro budoucnost, že jej můžeme považovati za východisko akademického studia u nás; povoloval řádným a mimořádným posluchačkám přístup na filosofickou fakultu. Nato otevřelo pražské dívčí lyceum (jak ukazuje sta-

tistický přehled) r. 1898 vedle lycea gymnasiální oddělení.*)

Již roku 1900 promovala ve Vídni první naše gymnasiální učitelka dr. Cecilie Wendtová z Opavy ve Slezsku. V r. 1904 se zapsaly první posluchačky na pražské universitě: Hedvika Fischmannová a Charlotta Weilová. V dalších letech jejich počet silně stoupá, ale jsou to mimořádné a ne řádné posluchačky.

S výjimkou školy v Liberci a Teplicích-Šanově byly všechny, ještě dnes existující dívčí střední školy založeny mezi léty 1900 a 1910.

Počet žákyň z roku 1909/10 ukazuje, že středoškolské vzdělání se stalo potřebou nejširších kruhů, takže velký nával mimořádných posluchaček vzbuzoval nebezpečí, že na místě duševní elity vytvoří se inteligentní proletariát a tak se spolek akademicky vzdělaných žen obrátil proti lyceálnímu typu a způsobu dvojitých učitelských zkoušek na universitě po kratší studijní době. Také v samotném lyceálním spolku utvořila se reformní strana, která si přála vytvořiti p l n o c e n n o u střední školu. Po poradě v ministerstvu vyučování v lednu 1911 bylo výnosem ze dne 15. června 1911 odvoláno až dosud trvající oprávnění lyceistek státi se mimořádnými posluchačkami a byla uznána pouze jediná učitelská zkouška pro všechny typy středních škol. (Prozatímně schváleno až do r. 1915/16.) Za to umožňoval dnem 14. června 1912 povolený normální statut pro lycea přidati vyšší třídy střední školy, neboť tímto výnosem byl zaveden při lyceích dvojitý stupeň. První čtyři třídy tvořily od nynějška

*) Již v r. 1871 žádala petice rakouských žen, vedených pí Mariannou Hainischovou, rakouskou vládu, aby učinila střední školy přístupny ženám.

první stupeň, který se přibližně podobal učební osnově nižší reálky a k doplnění byly vyvoleny vyšší třídy reformního reálného gymnasia, neboť se mohlo pokračovati ve francouzštině z nižšího stupně a latina byla přidána až ve vyšším stupni. Směrodatným bylo v tomto rozhodnutí také to, že absolventky, jež již dále nestudovaly, ucházely se o místa v obchodech nebo jako vychovatelky a zvláště učitelky řečí, a tak tento typ odpovídal přání široké veřejnosti. I pražský ústav zrušoval postupně své gymnasiální oddělení a od 1915 16 zaváděl reformně-reální gymnasijní třídy (Brno již 1913 14), a 1920 21 následovala většina ostatních lyceí (viz statistika I.), až výnosem z 31. října 1922 všechna dívčí lycea přestala existovati jako typ veřejné dívčí školy a proměnila se postupně v 8třídní reformní reálná gymnasia.

Ale výnosem z 9. června 1928 je vysokoškolské studium na tomto typu poněkud omezeno, neboť červnovým výnosem z 1927 byl zmenšen počet latinských hodin, aby bylo v 7. a 8. třídě umožněno zavedení nové moderní řeči. Ale protože tento typ je jediným, kterým se dnes mohou vykázati německé dívčí střední školy, stojí absolventky před novými potížemi: pro školu, jež má sloužiti vzdělání nejširších vrstev, je vyšší stupeň se 4 cizími jazyky (v 7. a 8. třídě) přetížen, pro ty však, které mají úmysl studovati na vysoké škole (filosof. fakultě), není již tak výhodný pro nutnost doplňovacích zkoušek z latiny a zvláště řečtiny. Přáním ženské mládeže je naučiti se důkladně dvěma moderním jazykům za předpokladu plného oprávnění k vysokoškolskému studiu.

V posledních letech poklesl ovšem počet žákyň z důvodů menšího počtu dětí v poválečné době. Přes to dosáhl počet studentek ve školním roce

1929/30 čísla 1999 na samostatných ústavech a 3234 na koedukačních ústavech, celkem 5233.

Učitelky na středních školách.

Roku 1902 první středoškolská učitelka na naší půdě, Paulina Kleklerová, byla zaměstnána v Brně; pak následuje roku 1904 dr. Isabella Eckhardtová také na brněnském lyceu (obě tedy pracovaly na Moravě). Do roku 1905 nebylo v Čechách ženské učitelské zkoušené síly. (Když byla r. 1897 otevřena filosofická fakulta ženskému studiu, stalo se tak s výslovným odůvodněním, že se tak získají učitelky pro dívčí střední školy.)

Mezi r. 1905 a 1910 stoupl počet středoškolských profesorek, takže 1913/14, tedy rok před válkou, byly již zaměstnány tyto profesorské síly: 1913/14 v Čechách 17, na Moravě a ve Slezsku 20.

1913/14 celkový počet 37 (z nichž 12 narozeno v dnešní ČSR.); roku 1920 stoupl celkový počet na 60: Čechy 30 (1 ředitelka), Morava a Slezsko 30 (2 ředitelky).

1927/28 počet 55: Čechy 31, Morava a Slezsko 22, Slovensko 1 (na chlap. střední škole v Bratislavě).

Ke konci bych se ještě chtěla zmíniti o právním a materiálním postavení středoškolských profesorek.

Až na tři městské ústavy — byly všechny školy vydržovány privátními kuratorii. Učitelské síly tak trpěly právní a materiální nejistotou. Po vypuknutí války bylo jejich postavení ještě kritičtější. Profesorské síly musily se vzdáti části svého, i tak malého platu, neboť subvence pro ústavy se pomalu zmenšovaly. V této největší nouzi zachránil je nový stát, který od roku 1920 převzal profesorské síly do státní služby.

Dnes dosáhly ženy zrovnoprávnění ve vzdělání a tak byl naplněn požadavek dřívějšího tak zv. »teoretického ženského hnutí«, jež si přálo rovnoprávnosti. Dnešní ženské hnutí vyžaduje při zachování rovných práv — rovnocennost.

K závěru bychom rády vyslovily pro budoucnost přání, aby byly na dívčích středních školách silněji zdůrazněny: sociální a kulturní dějiny a pedagogika, a v učebnicích aby bylo přístupně pojednáváno o všech oborech, jež se týkají ženy a dítěte, aby tak byly studentky lépe než dříve vyškoleny k pozdější doplňující spolupráci jako státní občanky.

*

Jako pramenů bylo použito: všech výnosů a nařízení od r. 1878, pokud se týkaly ženského studia, jednotlivých ročenek o vyšším a nižším stupni vyučování, výročních zpráv dívčích středních škol od r. 1890, pokud byly po ruce, výročních zpráv spolku »Lyzeum« od r. 1910, knihy sekčního šéfa R. Neuhofera, vyšlé r. 1930: »Zehn Aufsätze über Mittelschulen«, časopisu »Frauenbildung« v. Wychram a »Die höhere Mädchenbildung«, vyd. Teubner.

ZA HRANICEMI

Prof. Olga Pajerová-Nádherná:

O mém studiu v Bulharsku a u nás.

Již v raném věku měla jsem silnou touhu vyučovati, což se projevovalo v mých dětských hrách. Když jsem r. 1894 vychodila měšťanskou školu na Král. Vinohradech, připravovala jsem se na zkoušku na učitelský ústav, neboť bylo samozřejmé, že budu učitelkou. O prázdninách musila jsem však odjeti s rodiči do Sofie v Bulharsku, kde před tím otec se stal úředníkem v ministerstvu financí. Otec byl odpůrcem studia žen, chtěl, abych pomáhala matce v domácnosti, proto jsem si musila prosbami na něm vynutiti, abych byla zapsána na bulharské státní dívčí gymnasium. Stala jsem se bez přijímací zkoušky mimořádnou žákyní IV. tř. gymn., jakmile jsem si poněkud osvojila bulharštinu, byla jsem zkoušena jako ostatní žákyně a ke konci roku jsem obdržela vysvědčení. Naše třída měla více než 90 žákyň; měla pobočku. K maturitě nás šlo 88. V té době byla v Bulharsku gymnasia jediným typem dívčích středních škol; připravovala nejen pro vysokoškolské studium, nýbrž i pro povolání učitelek na školách obecných a mateřských, i pro život praktický. Proto do programu — ovšem na úkor rozsahu učiva z ostatních oborů — zařaděny byly i tyto předměty: pedagogika, ruční práce, kreslení, nauka o vedení domácnosti. Mívaly jsme praktické učitelské pokusy — výstupy — na školách obecných i mateřských. Klasickým jazykům se nevyučovalo; maturovaly jsme z řečí moderních,

franštiny a ruštiny. Bulh. gymnasia zřízena byla podle vzoru ruských středních škol.

Naši učitelé a učitelky — v Bulharsku titul profesora mají jen učitelé vysokoškolští — vystudovali vesměs v cizině, ponejvíce v Rusku a Švýcarsku. Nejkrásnější vzpomínky mám na paní Karavelovu, ženu vysoce vzdělanou, choť tehdejšího minist. předsedy; vyučovala nás bulh. a světové literatuře. Její hodiny, zvláště recitovala-li úryvky z literatur, byly pravým svátkem.

Na gymnasiu jsem mohla vyhověti hojnou měrou své touze po vyučování; v přestávkách i před vyučováním vykládala jsem horlivě svým spolužačkám ony stati z učiva, kterým nerozuměly. Často, zejména před zkouškami, bývalo u nás doma až i deset spolužaček — k malé radosti mé máti — a já s nimi pracovala. Každého čtvrt roku jsme mívaly písemné zkoušky z celé, až do té doby probrané látky ze všech předmětů. Jako zvláštnost uvádím, že písemky bývaly i z ručních prací — musily jsme vypsat, jak bychom zhotovily nějaký kus prádla — i z teorie zpěvu. Podle výsledku těchto zkoušek se řídily známky. V posledním roce mého studia byla zavedena na dívčích gymnasiích uniforma: jednoduché šedé šaty s černou listrovou zástěrkou.

Choditi do tanečních zábav bylo nám přísně zakázáno; tanečních hodin v Bulharsku nebylo. Škola poskytovala nám jedinou zábavu, a to v den svátku mládeže sv. Cyrila a Metoděje. Na velkém travnatém prostoru za parkem Borisovým hrála hudba k potěšení školní mládeže a my »učenyčky« (žákyně) jsme tam tančily národní bulharské tance »choro«.

Po maturitě jsme měly školní slavnost se sborovými zpěvy, jíž se zúčastnil proslulý bulharský

spisovatel Ivan Vazov, tehdejší ministr školství, který nám vlastnoručně rozdával maturitní vysvědčení. S lítostí jsem se loučila se svými učiteli, jimž jsem byla vděčna za vše, co jsem od nich získala. K bolesti mé se mísila již i radost, že milou mi tak prací — vyučováním a výchovou svěřených mi dítek — zajistím si samostatnou existenci. Na nákladné studie v cizině nebylo ani pomyšlení. Podala jsem si tedy žádost o místo učitelky na škole obecné; umiňovala jsem si, že volných chvil využiji k sebevzdělání. Bylo to roku 1898. A tu přišla radostná zpráva od tetinky z Prahy, že česká universita povolila řádné studium ženám. Zároveň mi tetinka nabídla, že mi finančně umožní pobyt v Praze.

S duší plnou tužeb a nadějí jsem přijela do Prahy s úmyslem věnovati se studiu své oblíbené pedagogiky. Avšak po prohlédnutí seznamu přednášek a po informaci u prof. Drtiny a na děkanství filosofické fakulty pocítila jsem první trpké zklamání: v Praze nelze studovati pedagogiku jako předmět hlavní. Chtěla jsem se tedy dáti zapsati na matematiku. Po prohlídce učebných osnov českých gymnasií zažila jsem však druhé bolestné zklamání, neboť jsem zjistila, že rozsahem probíraného učiva zůstaly jsme v Bulharsku daleko za českými gymnasii. Uvažujíc o obtížích dohnati tuto průpravu soukromým studiem a přihlížejíc k tomu, čemu budu vyučovati jako příští bulharská gymnasijní učitelka, rozhodla jsem se pro obor historicko-geografický. Nepřekvapilo mne již, že mohu býti zapsána jen jako mimořádná posluchačka. Pro Bulharsko nebylo mi to závadou, neboť v každém případě, po dvouletém působení na gymnasiích bulharských, musila bych se podrobiti tamější státní zkoušce. Chtěla jsem však vrátiti se jako síla zkoušená, toužila jsem

rovněž po dosažení hodností akademických. Podala jsem si proto tehdejšímu ministerstvu kultu a vyučování do Vídně žádost s dotazem, zda bych mohla býti přijata za řádnou posluchačku, kdybych si doplnila maturitu klasickými jazyky. Ihned dala jsem se do studia latiny. Teprve po půl roce přišlo vyřízení žádosti: jako příslušnice cizího státu nemohu býti přijata za řádnou posluchačku i kdybych měla zdejší maturitu.

Studovala jsem tudíž vše, co mi bylo přístupno z mého oboru, mimo to jsem však navštěvovala všechny přednášky a semináře pedagogické.

Když po čtyřletém studiu jsem byla přijata za učitelku v Šumenu (vých. Bulharsko), později ve Varně, lišila se již tehdejší dívčí gymnasia v mnohém od dřívějších, neboť byla r. 1900 zreformována. Bylo tehdy již 8 dívčích gymnasií, byla sedmitřídní a rozsahem učiva se vyrovnala téměř gymnasiím v Čechách, jen jazyky klasické ještě do programu pojaty nebyly. Po absolvování V. tř. se konala zvláštní zkouška, na jejímž výsledku záleželo přijetí do vyšších oddělení, která byla dvě, a to: 1. všeobecně vzdělávací s nepovinnou latinou, které se rovnalo našim třídám gymnasijním, a 2. oddělení pedagogické, na němž význačným předmětem byla pedagogika a kde se mimo jiné vyučovalo též ručním pracím a hře na housle. Franština byla tam nepovinná.

Po 7 letech byla provedena nová reforma dívčích gymnasií, podle níž zůstala společná základna tří nižších tříd gymn. Z osmi bulh. dívčích gymnasií čtyři se stala výlučně pedagogickými s úkolem našich učitelských ústavů.

R. 1903 universita v Sofii, mající 3 fakulty: historicko-filologickou, matematicko-přírodově-

deckou a právnickou, počala připouštěti i ženy ke studiu. Přesto dosti značný počet bulhar. studentek odcházel každoročně na university zahraniční.

Tři léta jsem působila na bulhar. dívčích gymnasiích, jediná Češka ve sboru. Ke skládání státních zkoušek u mne již nedošlo, neboť jsem se provdala za českého profesora středoškolského a vrátila se trvale do své vlasti. Před sňatkem věnovala jsem ještě rok studiu jazyka a literatury francouzské na universitě v Nancy. Nemohla jsem se vzdát své celoživotní snahy po vyučování, ani opustiti své přesvědčení, že žena, byť provdaná, má býti tak připravena pro život, aby samostatně mohla uhájiti svou existenci a nebyla hospodářsky na muži závislá; proto jsem pojala myšlenku využíti svých znalostí jazykových po jejich zdokonalení k soukromému vyučování. Můj plán potkal se se zdarem; stále jsem mívala hodiny doma i na školách soukromých.

Byla jsem vždy horlivou hlasatelkou mínění, že ženu, která byla výdělečně činná, provdá-li se, nesmírně povznáší vědomí, že učinila tak jen z lásky a ne pro své zaopatření. Z touhy dáti i svým dcerám průpravu pro samostatnou výdělečnou činnost a z přesvědčení o nutnosti vzdělání pro lepší a šťastnější život, dala jsem obě na školy střední. Bohužel, jen jedna z nich se dostala na universitu; mladší pro trvalé onemocnění se musila studia vzdát. Mým ideálem bylo, aby mým dětem se podařilo to, co zůstalo mým nesplněným snem, dosíci hodností akademických. Že jsem u nich nalezla porozumění, nemohu počítati výhradně za svou zásluhu, neboť změněné dobou názory učinily požadavek studia žen samozřejmým.

Naše dcery jdou ušlapanou, upravenou ce-

stou, studují bez překážek, které musily ještě jejich matky překonávati, proto není jim studium něčím tak vzácným a drahým jako bylo nám. Důvěřuji však, že i nynější generace studentek užije co nejlépe vzdělávacích možností, aby česká vzdělaná žena čestně splnila svůj krásný úkol v národě i republice.

Adéla Fialová:

Dr. Rosina Řehořová-Wišteinová.

Narodila se na Hluboké v Čechách dne 7. dubna roku 1867. Do Ameriky přijela se svými rodiči počátkem června roku 1870. Jeli přímo do Detroitu, Michigan a pak ještě téhož roku přijeli do Chicaga. Pan Řehoř byl horlivý národní pracovník a jeho manželka byla rovněž literárně vzdělaná, takže malá Růženka byla dobře informována o důležitých dobách a událostech národa českého.

Otec jí zemřel v jejích necelých 14 letech a tu na její bedra padla starost o matku a tři bratry.

Po založení »Americké matice školské« pro školy v Čechách. stala se slečna Řehořová horlivou její členkyní, když jí bylo pouze 16 let a v 18. letech se jí dostalo diplomu čestného uznání od »Ústřední matice školské v Praze« za vzácné služby spolku prokázané. Dne 6. dubna roku 1892 se provdala za dra Josefa L. Wišteina. V roce 1900 započala studia lékařská a stupně doktora všeho lékařství se jí dostalo dne 25. dubna r. 1904 na státní universitě Illinois.

Když se dr. Wišteinová dověděla, že profesor Masaryk bude v Bostoně roku 1907 na sjezdu, navrhla různým spolkům, aby pozvaly profesora

Masaryka na přednášky. Tak bylo umožněno české Americe seznámit se s dnešním velikým státníkem.

Po své pětileté úspěšné praxi odejela do Evropy, kde pobyla dva roky a věnovala se dalšímu studiu lékařství, ale i životu národnímu a politickému.

Pro chatrné zdraví odebrala se v roce 1914 do Cedar Rapids, Iowa, kde hodlala nabýti sil a klidu. Ježto se jí tam zalíbilo, rozhodla se tam usaditi trvale.

R. 1915 dr. Wišteinová zaslala dopisy na profesory historie ve všech předních universitách ve Spoj. státech, na všechny senátory, kongresníky, různé vlivné osoby a vynikající americké novináře té doby. Tak na př. zaslala dopisy presidentu Spoj. států Theodoru Rooseveltovi, Elihu Rootovi a George B. Herronovi, intimnímu příteli presidenta Woodrowa Wilsona. V tu dobu dlel pan Herron ve Švýcařích a v roce 1917 vydal dvě knihy, v nichž pojednával a byl proti předčasnému míru s Rakouskem. Mnoho informací pro tyto knihy získal od dr. Wišteinové, které zaslal na důkaz své vděčnosti za služby mu prokázané dvě své knihy.

První popud k osvobození Alice Masarykové ze žaláře vyšel od dr. Wišteinové za spolupůsobení známé americké národní pracovnice slečny Mary Mc Dowellové.

V korespondenční činnosti pokračovala dr. Wišteinová po celou dobu války. Mimo to rozesílala brožury, pořádala přednášky po různých částech Spoj. států. Podávala informační články různým časopisům, a to vše činila na vlastní útraty.

V r. 1929 oslavovala dr. Wišteinová 25leté jubileum své plodné lékařské činnosti.

Nezanedbává svůj domov, vykonává si větši-

nu domácích prací, řídí sama svůj automobil a jest náruživou pěstitelkou růží.

Dr. Wišteinová má nyní jediné přání, a tím jest, spatřiti osvobozené Čechy.

PhC. Jarka Hrejsová:

Vassar College v květnu 1928.

Drahá paní profesorko!

Československá studentka v Americe je téma, na které by Vám leckdo docela jinak psal, proto si předem vyhrazuji, že Vám popisuji jen osobní dojmy zde ve Vassaru.

První dojem byl hodně veselý. Cizinka a Američanka se pravidelně nejprve na druhou dívá jako by křivým zrcadlem a shledává kontrasty a směšnosti, tak něco jako karikaturu školství, výchovy a psychologie druhé země. Američanky podle tohoto dojmu jsou trochu naivní, kult kolejního života je poněkud teatrální a akademické diskuse mají styl five o'clocku. O Bernardu Shawovi se mluví jako o sousedu a president Wilson je skoro odbytou veličinou. Mezi největší událostí v koleji patří football game v golu. Chápete, že československá studentka se mohla cítit pohoršena? Měly jsme přece úctu k opravdovým autoritám a k diskusi jsme předpokládaly větších vědomostí. Nevím, co všechno nám bylo přítěží v jejích očích. Zůstalo však nám ne menší vědomí superiority, i když jsme konstatovaly, že jsme z toho našeho školení na pražském gymnasiu příliš mnoho zapomněly velmi krátce po maturitě a přiznaly si, že při prvním kroku do americké koleje bylo nutno se vzdát kolektivního

systému při studiu a komposicích, na který jsme si doma tolik navykly.

Další zkušeností byl podiv. Samozřejmě československá studentka mezi Američankami ve Vassaru je doposud kuriositou, proto jsme tam jely. Podiv však byl i na naší straně. Procházely jsme se po koleji s velikým parkem jako po nějakém paláci s moderním zařízením a Vassarky nám připadaly jako moderní princezny. Komfort se týkal především způsobu vzdělání a výchovy. Ačkoliv Vassar je obcí pro sebe (asi pro 14.000 lidí), má všechny výhody velkých měst. Stojí tu krásná knihovna s velikými okny do zahrady a se vší moderní i starou literaturou, Assembly Hall (něco jako společenský klub), koncertní síň a kaple.

Všechno je tady k službám studiu a studentkám. V knihovně je samozřejmé, že si člověk volně sáhne mezi knihy a půjčí domů kolik chce. Vlastně i profesoři a president koleje je tady nějak jen k vůli studentkám. Ti mají několik večerů v týdnu, vyhrazených pro návštěvy studentek, ale je vlastně dovoleno se k nim obrátiti kdykoli. U presidenta Mac Crackena se úřaduje často při čaji do desíti.

Pak jsou tu přednášky a koncerty i hry. Slyší se tu o všem, co se ve světě děje. Vždyť i kandidát na presidenta za socialistickou party byl pozván, aby zde přednesl svoji předvolební řeč.

Celý ten život tady má několik určitých linií. Vassar College si ovšem potrpí na svoji standardu vzdělání. Studuje se zvědavě a zvídavě. V každém kursu se za semestr přečte hromada knih trochu rychle a hltavě, ale něco se z nich musí vědět. Klasifikace je dokonce velmi přísná. Nemluví se o ní, až na konci semestru a pojímá se velmi samozřejmě a otevřeně. Prospěch se vypočítává na procenta a rozhoduje o možnosti

dalšího studia. Jinak však je to vedlejší věc. Při studování, ačkoli studenti pracují velmi samostatně a zřídka se i společně připravují, celý systém je založen na spolupráci profesorů a studentů. Obě strany mají poměrně těžký úkol. Profesor musí býti vždycky připraven velmi odborně, protože student si látku z předepsané knihy sám předem prostudoval. Přednášky se často mění na rozhovory, při nichž profesor upozorňuje na zvláštní momenty, na specielní názory a p.

Součástí vzdělání je tělesná výchova. Ke graduaci se na příklad vyžaduje zkouška z plavání. Tennisové hry, basket-ball, plavání patří k pravidelnému školnímu rozvrhu a sportu jsou vymezeny pravidelné hodiny, které se mohou libovolně volit během týdne podle časových disposic.

Školení však a tělesná výchova jsou tady podřazeny určitému duchovnímu světu. Kolej je výrazně protestantská, ačkoli je církevně zcela nezávislou. K nedělním bohoslužbám jsou zváni střídavě zástupci různých denominací i volní myslitelé, aby vykonali kázání nebo přednesli řeč. Protestantism zde nepředstavuje nějaké církevnictví, ale duch, který proniká tímto životem. Není to v programu, ale v lidech.

Studium v koleji je soužitím, které by ani nebylo možné bez nějakých mravních zásad. Vassarky jsou si toho velmi hrdě vědomy, že příslušnost ke kolejnímu životu se váže i na mravní charakter. Hlavním znakem kolejního charakteru je poctivost. Není to nějaká neurčitá vlastnost, kterou přičítáme leckterému dobrému člověku. Znamená to přesnost etickou, dodržování závazků, v přátelství i v práci. V tom je jejich solidarita, ne sentimentální, ale čestná. Samospráva v americké koleji předpo-

kládá tento charakter, odvahu k mravnímu jednání i v tom případě, když to není nejsnazší.

Nad kolejí je stále mírná pohoda. Vzrušením sice jsou události kolejního života, návštěva filharmonie, přednáška černocha, diskuse o stávkách, vlivy předvolebního ovzduší politického a pod., ale to jsou jen milé změny. Člověk tu nikdy neztratí vědomí bezpečnosti, cítí se příliš zdráv a šťasten, než aby byl přes míru enervován. Problémy se řeší v klidu. Vassarky jsou velmi často romantické, ale nikdy tragické. Tragedie osobního života, která tu leckde nepochybně je, se po dobu studia a v kolejním životě zapomíná.

Dnes jsme již s kolejním životem hodně splynuly a vážíme si tu stejně toho zvídavého studování, kterému se tu nabízí knihy i přátelství profesorů, jako toho sladkého klidu, radostného a čistého ovzduší celé koleje.

Snad se Vám zdá, že je tu té pohody příliš mnoho. Kdepak, vždyť jsou ještě tři měsíce letních prázdnin, a to Američanky jezdí na výlety do Evropy, ale mnohé z nich jdou do skutečné práce do dětských ozdravoven nebo nemocnic jako ošetřovatelky, na letní campy jako učitelky nebo i jako dělnice do továren, služebné do rodin a hotelů a pod. Chce se jim zkusit jak ruce bolí při práci, a některé z nich si musí na studium něco vydělat.

Je to všechno trochu jiný svět než u nás doma. Musím si stále vzpomínat, oč těžší bylo to naše studování na gymnasiu, v jakém neklidu, z deseti předepsaných knih každého roku, program byl vymezen osnovou a na více ani nebylo už kdy. A známky z mravů nezvýšily mravní úroveň.

Jsem tady strašně nadšená, ale to víte, že se těším domů. Jarka Hrejsová.

Dr. M. Andrejeva:

O našem studiu na Rusi a v Československé republice.

Přeloženo z ruského originálu.

Touha ruských žen po vysokoškolském vzdělání projevuje se v Rusku začátkem let 60., kdy v r. 1860—61 ženám byla povolena návštěva universitních přednášek.

V dalších letech pokroková část ruské veřejnosti vede urputný boj s vládou. První pokus zříditi vysokou školu pro ženy v Rusku končí nezdarem; vláda povoluje pouze konání veřejných přednášek v Petrohradě, Moskvě, Kijevě. Avšak útěk ruských žen do cizích universit nutí vládu, aby změnila své původní stanovisko.*)

Ruská vláda, která se obává, že ruské dívky po dobu svých studií v cizině budou ovlivňovány revoluční emigrací, povoluje r. 1871 zřízení vyšších ženských kursů s universitním programem historicko-filologických a fysicko-matematických, zároveň přírodovědecké fakulty. Těmto kursům jsou povolena práva soukromých škol. Odpovědnost za ně nesou jednotlivé osoby. Na těchto základnách byly zřízeny vyšší ženské kursy v Moskvě (1872), Kazani (1876), Petrohradě (1878) a Kijevě (1878). Mimo to v Petrohradě v r. 1872 jsou zřízeny ženské lékařské kursy. Tyto instituce jsou financovány příspěvky a dary spolků a komitétů, přičleněných ke kursům.

Počet studujících na těchto různých kursech kolísal mezi 200—1000. Avšak ani vláda, ani

*) Viz článek »Ze svět. žen. studia«.

zpátečnická veřejnost neměly příliš velké důvěry k těmto kursům, neboť spatřovaly v nich semeniště nihilismu... Proto také tyto instituce jsou uzavřeny r. 1886. Zbyly jen vyšší ženské kursy v Petrohradě s omezeným počtem studujících. Avšak nedostatek lékařských a učitelských sil přinutil vládu k ústupu. V r. 1897 v Petrohradě byl zřízen Ženský lékařský ústav, v r. 1903 ženský učitelský ústav. V r. 1900 jest povoleno znovuzřízení moskevských vyšších ženských kursů.

Dobou přelomu byl r. 1905. Povolení r. 1906, aby ženy byly mimořádnými posluchačkami na universitě, bylo zrušeno r. 1908. Avšak zároveň se usnadňuje zřizování vysokých škol pro ženy. Během několika dalších let v Petrohradě, Moskvě, Oděse, Charkově, Kijevě, Varšavě, Derptu, Kazani, Tiflisu, Novočerkasku a Tomsku jsou zřízeny nové ženské kursy s jednou, dvěma aneb více fakultami. Ke stávajícím fakultám byla připojena právnická. Byly také zřízeny odborné vysoké školy pro ženy, jako ženské technické kursy v Petrohradě a zemědělské v Petrohradě a Moskvě. Celkem bylo před revolucí 18 vysokých škol pro ženy s počtem studujících 25.000 (r. 1912). Na těchto některých školách, na př. na petrohradských vyšších ženských kursech počet posluchaček dosahoval 6000 (1916). Sociální složení posluchačstva bylo krajně různorodé: byly tu dcerky sedláků, vyšších úředníků a šlechticů; převládaly děti nezámožných úředníků, učitelů, lékařů, kněží.

V tutéž dobu bylo ženám povoleno, aby se ucházely o vědecké hodnosti (magistranta, magistra a doktora); v jednotlivých

případech ženám byla udělována soukromá docentura na universitě. Také nejsou vzácny případy, kdy ženy působí jako profesorky na ženských vysokých školách. Absolventky ženských vysokých škol nebyly přijímány do státní služby. Výjimku činí lékařské a učitelské síly. K advokátské praksi ženy nebyly připuštěny.

Revoluce r. 1917 dala ženám stejná práva, jakých požívali muži. Přístup na universitu jest jím povolen za stejných podmínek jako mužům. Vyšší ženské kursy byly přetvořeny ve vysoké školy pro obě pohlaví s programem, který odpovídal příslušné universitní fakultě. Později, za sovětské vlády, splynuly tyto úplně s universitami.

Přes nepříznivé podmínky snaží se ruské ženy-emigrantky dosíci vysokoškolského vzdělání. Mnohé pokračuje ve svých studiích na cizích universitách, jiné zase začínají navštěvovati vysoké školy teprve v cizině.

Praha velmi brzo se stává jedním z hlavních kulturních středisk emigrantské mládeže. Na podzim r. 1921 zřizuje československá vláda komitét pro umožnění studia ruských studentů v ČSR., kde vedle mužů byly podporovány i ženy. Po dobu trvání zmíněného komitétu od 1. října 1921 do 30. dubna 1930 ukončilo svá vysokoškolská aneb odborná studia 3.326 osob, z nichž 248 připadá na ženy. Kromě toho byly mezi emigrantkami ženy, které navštěvovaly československé vysoké školy a ukončily svá studia na své vlastní útraty. Značný počet ruských emigrantek absolvovalo odborné školy, zřízené Rusy v Praze: Učitelský ústav J. Amose Komenského a Družstevní ústav. Takto počet ruských žen emigrantek, jež absolvovaly vysoké a odborné školy v ČSR., přesahuje 300. V přítomné době

ruské ženy navštěvují československou universitu a techniku; část těchto žen ukončí svá studia již v nejbližší době.

Většina absolventek navštěvovala Karlovu universitu v Praze, pražskou techniku a ruské vysoké a odborné školy v Praze. Na Brno a Bratislavu připadá jen nepatrná část (na filosof. fakultě v Brně — 1 absolventka, na lékařské fakultě v Brně 4 absolventky, v Bratislavě 1).

Nejvíce žen absolvovalo lékařskou fakultu: v Praze 86, celkem 91; ruskou právnickou fakultu — 54; filosof. fakultu v Praze 21, celkem 22; přírodovědeckou fakultu 20; agronomickou fakultu na technice 15; chemické oddělení 8; obchodní oddělení (Vysoká škola obchodní) 6; elektrotechnické oddělení 4; architekt. oddělení 2; stavitelské oddělení 1.

Kromě toho 27 žen absolvovalo anglický, francouzský ústav a účetní školu.

ÚVAHY

Prof. Marie Vítková:

Výchovný úkol v úřadě učitelském.

Jednou z nejradostnějších a spolu nejobdivuhodnějších stránek životních v životě učitelském je neustálý styk s mládeží.

Objektivně posuzován, představuje zvláštní utváření veškerých učitelských projevů duševních, jaké spontánně leč neuvědoměle se vyskytuje; mluví-li, myslí-li, cítí a jedná před mládeží a s mládeží. Známo, že veškery duševní stavy jsou relativní povahy, nikdy neprožijeme třebas jeden a týž po druhé a vícekráte, vždycky se pozmění vlivem okolností, za nichž jest prožíván, a tak i přítomnost našich žáků a žákyň působí na utváření všech složek přítomného našeho duševního života, a to v míře tím větší, čím jsou nám bližší, čím více se o ně zajímáme, čím mocněji na ně chceme zapůsobiti.

Subjektivně projevuje se vliv styku s mládeží na učitele zvláštní, a to libou, jakoby zesílenou životností myšlenek, úsudků, vjemů smyslových a je doprovázejících citů, zvláště logických a estetických, jakož i zvláštní snadností, lehkostí v resultujících z nich projevech volních. Jako by vše, co s mládeží a před mládeží prožíváme, nabývalo nového, dotud nebývalého tvaru a vůně, jako by před námi oživovalo a objevovalo se v rysech a významu dosud třebas jen slabě tušeném, a především a hlavně my zesíleně vyciťujeme, co je nám za daných okolností pro mládež učiniti, jak na ni zapůso-

biti k jejímu dobru a současně nalézáme v sobě plno možností i sil vykonati, k čemu tuto jsme došli. Zajisté netřeba dokládati, že nám samým je při tom dobře, radostně, takže při mládeži časem i zapomínáme na to, čím současně snad trpíme.

V podstatě jsou tudíž v učitelství dány příznivé podmínky pro zdar učitelského díla; každý povolaný učitel za všech okolností, jen chce-li opravdově, může dostiučiniti povinnostem svého povolání, t. j. může svěřenou mu mládež nejen naučiti tomu, co mu uloženo, ale při tom současně i vyvíjeti a usměrňovati její v činnost uvedené vlohy inteligenční i mravní.

Této skutečnosti neporušuje fakt, že mládež může se proviniti a ukládá nám pak povinnost vinu vyšetřovati a trestati. Jest zpravidla ve školním životě výjimkou, a záleží na uspořádání tohoto života, jak zřídka nebo často se objeví. Toto uspořádání pak je do značné míry ovlivňováno uvědomělou péčí a prací učitelů mládeže. Výchovnou péčí a prací, jíž ovšem přináleží nejen tento preventivní úkol, předcházeti všelikým proviněním mládeže moudrými opatřeními, ale především positivní úkol: v mládeži rozněcovati a posilovati mravní stránku její povahy, všeliké kladné její sklony a síly.

K těmto výchovným úkolům pak, právě jako ke vzdělávacím úkolům vůbec, podněcuje povolaného učitele vždy také zmíněný vliv styku s mládeží na jeho duševnost. Je ovšem třeba, aby duševní bytost jeho byla mu dokonale přístupna, aby byla připravena přijímati dojmy všelikými situacemi soužití s mládeží podnícené a reagovati na ně co nejmocněji.

Příprava k výchovnému úkolu učitelskému předpokládá určité vrozené i získané kvality duševní. K vrozeným patří především živé po-

rozumění a zájem o mládež; o vše, co souvisí s jejím tělesným i duševním vývojem, o její potřeby, o její radosti i strasti, o její tužby a především o její duševní, vzdělanostní i mravní možnosti. Jen z tohoto porozumění mládeži a ustavičného ukájení jeho pozorováním mládeže a úsilím býti jí všestranně nápomocným při jejím propracovávání se na vyšší a lepší bytost, roste uvědomělá, činorodá láska k mládeži, jež jest základní podmínkou učitelské schopnosti vychovatelské. Toliko ona dodá učiteli potřebné trpělivosti a shovívavosti, vlastností nezbytných při díle výchovném, toliko ona vštípí důvěru v mládež, bez níž nelze se učiteli obejíti, chce-li mocně zasáhnouti ve vývoj jejích všelikých vloh, toliko ona vede k taktnímu jednání s mládeží, jaké nepobuřuje její vrozené hrdosti, ale každé chvíle uklidňuje ji, současně povznášejíc ji k vyšším úkonům a toliko ona staví učitele na onen žádoucí stupeň, na němž uvědomuje si svůj otecký a mateřský poměr k mládeži a obrňuje se na jedné straně vůči možným nepřístojnostem v chování se mládeže k němu, jež nikdy nemůže jej uraziti, ale toliko zarmoutiti, právě proto, že existuje tento poměr dítěte k učiteli-otci, k učitelce-matce, na druhé straně pak cítí se zavázaným každé chvíle nějak prospěti mládeži: laskavostí, vlídností, přispěním, dobrým příkladem, spravedlivým posudkem, povzbuzením včas a jinak podobně.

Ač je blahovolné porozumění pro mládež vrozeno — a to největší většině lidí — přece je ve styku s mládeží zpravidla neustále prohlubujeme a rozšiřujeme; v učitelském povolání je to podmínkou, bez níž není pozoruhodnějších výsledků výchovných a proto přímo povinností každého učitele.

Týž má získati i jiné další výslovně učitelské vlastnosti.

Dojista netřeba zvláště se zmiňovati o tom, že jednou z nich je řádné odborné vzdělání. Jde v učitelství vždy nejen o kladný, blahovolný poměr k žákům, ale i o kladný, libý poměr učitele k učivu, jím žákům předváděnému. Musí jej samého zajímati, má se s radostí, ba s neutuchajícím nadšením ponořovati do oblasti svého vědeckého odboru; má býti dobrým znatelem v něm. Je-li tomu tak, nutně přenáší se při vyučování jeho zájem o učivo i na žáky a těmto značně se usnadňuje práce při učení se. Je-li učitel nadto dobrým metodikem — a i k tomu do pomáhá, jak blahovolný poměr k mládeži, tak i jistota v ovládání učiva a učitele — dojista lze mu naučiti žáky snadně a trvale a při tom šetřiti jejich poznávacích sil, možně nejméně je při učení unaviti. To pak je vrcholným aktem didaktickým: vštípiti žákům důkladné a trvalé vědomosti a při tom je tělesně i duševně nevyčerpati do zoufalé únavy: povznášeti je, nutiti k vždy těžší a vytrvalejší práci, ale činiti tak s určitou lehkostí, snadností; což právě je možno toliko při neutuchajícím zájmu mládeže o přijímané vědomosti a o průběhu učení sám. To znamená: učitel je i dobrým odborníkem, ale i metodikem. Pro učitele sama může platiti: buď se u něho učí mládež ráda, a to lehce a snadně, nebo se vůbec neučí a v tomto případě bez opravdových vzdělanostních výsledků toliko duševně vysiluje, místo aby se povznášela duševně, utlačuje se.

I na střední, ba i na vysoké škole, při všech předmětech neběží jen o vědomosti, ale vždy i o jejich vztah k životu. Škola nutně slouží vždy životu, všecka teorie, jí podávaná, má zakládati určitý druh životní práce. Toto obrácení k životu,

takový určitý didaktický pragmatism, prolnutý pochopením a láskou ke kladným dílům životním ve všelikých mnohonásobných oblastech života lidského, do značné míry umožňuje idealistické, životním optimismem prodchnuté smýšlení učitelovo. Ten sám měl by vždy býti nadšen pro život v nejkrásnějším smyslu slova, pro život jako řadu dobrých skutků, jimiž lze rozmnožiti všecko to, co činí život lidí na zemi i lepším i šťastnějším. Bez této ženoucí síly nebude při něm opravdových kladných výsledků, ani výchovných, ani vzdělávacích v tom dobrém smyslu, to jest pro život, pro praksi životní vzdělávacích.

Všecko to, co jsme tuto v nejstručnějším podání shrnuli jako podmínky úspěšného díla vychovatelského v úřadě učitelském, platí snad ve vyšší ještě míře nežli při vyučování hochů pro týž úkol u studujících dívek.

Dojista je čeká za dnešních mravních a společenských poměrů těžší život, obtížnější práce, nežli hochy. Nenajdou ani v životě, ani v úředním působišti svém tak otevřené dveře, tak pro sebe příznivě upravené poměry, jako hoši. Budou se musit nejednou potýkat s životem, na něm si vynucovati příznivé podmínky pro svůj životní vzestup, a k tomu jim potřeba i síly i prostředků, zbraní životních.

Budou i přísněji posuzovány při svých výkonech pracovních nežli hoši. Znamenají ve většině případů novotu ve zvyklých a pevně ustálených poměrech v povolání, do nichž vstupují a k novotám vždy panuje nedůvěra. Mohou tudíž získati porozumění pro sebe toliko nadprůměrnými výsledky pracovními a nesmějí zklamati v žádném případě, aspoň průkopnice v povolání ne. Je tudíž třeba, aby učitelé jejich usilovali o trvalé, solidní vzdělání jejich se zvýšeným úsilím a při tom měli na paměti, že by nemělo býti ani jediné

slabé studentky. Tedy obraceti takové k jiným, jim přístupnějším povoláním životním.

K zvýšenému úsilí životnímu je dívkám třeba i pevnější mravní povahy. Nejen pro těžší a odpovědnější práci v povolání, ale i pro vlastní osobní blaho a štěstí. Ať bude žíti sama, ať s mužem v rodině, život osamělý i rodina budou od ní požadovati více nežli od kolegy, nežli od jejího muže. Nelze jinak, nežli že bude při ní potřeba větší obětavosti. Proto je nutně třeba věnovati mravní výchově studujících dívek u jejich učitelů a zvláště učitelek, zvýšené úsilí. Nutno, aby měli pro ně ještě větší zájem a ještě s větší svědomitostí a pílí věnovali se při nich výchovným úkolům, vyplývajícím z úřadu učitelského.

Prof. Jan Hejman:

Veřejná sociální péče o studující dívky.

Všeobecným zavedením koedukace na středních, odborných a vysokých školách je postavena sociální péče o studentstvo před situaci nedělati ani v tomto oboru rozdílu mezi studující mládeží obou pohlaví. Znamená to prakticky, že prostředky, které jsou po ruce pro studenty shora uvedených škol, jsou k disposici i pro studentky, a řeší-li se nějaká otázka sociální péče studentské, řeší se vždy s ohledem na obě kategorie. Znamená to ovšem také, že nedostatky sociální péče, ať už jde o nedostatky rázu finančního nebo technického, doléhají stejně na studenty jako na studentky. Jestliže se někdy stane, že určité úkoly se vyřeší napřed pro studenty a odloží se jejich vyřešení pro dívky,

možno zase na jiném místě poukázati na to, že se postupuje obráceně.

Ministerstvo školství a národní osvěty poskytuje každoročně studijní podpory pro všechny kategorie škol shora uvedených, jež však daleko nedosahují té výše, aby mohly krýti náklady studijní. Pro žačky středních a odborných škol jsou to podpory od 400 Kč až do 800 Kč ročně, které mají povahu odměn, určených pro studenty a studentky, kteří přes velmi nepříznivé poměry sociální vykazují ve studiích prospěch velmi dobrý. Ačkoliv jde o podpory v individuelních případech celkem malé, vyžadují ročního nákladu téměř 2,000.000 Kč jenom pro žáky škol středních a odborných.

Vedle toho je tu celá síť korporací spolkových (podpůrné spolky a fondy), které buďto při škole nebo ve větším obvodu poskytují podpory opět bez rozdílu pohlaví. V poslední době v tomto směru působí tři zemská ústředí: Středoškolská sociální péče pro Čechy, Sociální péče o studentstvo středních a odborných škol v zemi moravskoslezské a Stredoškolská pečlivosť pre Slovensko, které podporovány ministerstvem školství, vykazují činnost značného rozsahu.

Velikým nedostatkem sociální péče studentské je to, že nelze z důvodů rozpočtových rozšířiti podpůrnou akci na některé kategorie škol, kde by toho právě bylo potřeba, poněvadž tyto školy jsou vyhledávány sociálně slabými vrstvami. Jsou to především odborné školy pro ženská povolání, ústavy pro učitelky domácích nauk a ústavy pro vzdělání pěstounek. Ač se všeobecně uznává důležitost těchto škol, nelze za daných poměrů bez ohrožení vlastní rozpočtové základny rozšířiti studentskou sociální péči na žačky těchto ústavů.

V tomto směru bylo by třeba usilovati o zvýšení příslušných rozpočtových položek.

Pokud se týče ubytování žaček středních a odborných škol v internátech státem spravovaných nebo podporovaných, dává se přednost vybudování specielních ústavů pro dívky a jenom v případech, kde to není možno, udržují se internáty koedukační. Dívčí internáty jsou: při státním koedukačním učitelském ústavu v Prešově, při státním koedukačním ústavu učitelském v Bratislavě, při ref. reál. gymnasiu v Bánské Bystrici, při reálném gymnasiu v Košicích. Na Moravě není bohužel veřejného dívčího internátu, avšak při Americké domovině v Brně je zvláštní pavilon pro dívky, v němž jsou přijímány i studentky. V Čechách pak je toliko malý internát Středoškolské sociální péče v Praze pro třicet studujících na středních a odborných školách. Koedukační internáty jsou při státním koedukačním učitelském ústavu v Levicích a ve Štubňanských Teplicích.

Instituce, které se věnují stravování žáků středních a odborných škol, nedělají rozdílu mezi studenty a studentkami, takže jsou Studentské domovy a mensy k disposicím i dívkám, pokud jde o stravování, po případě o pobyt přespolních studentek. Jde tu zejména o Studentské domovy v Hradci Králové, v Jičíně, v Táboře, v Plzni a nově otevíraný domov v Brně.

V oboru zdravotní péče rovněž tak se nečiní rozdílu s hlediska pohlaví a všechny studentské zdravotní ústavy v Praze, Brně a Bratislavě starají se stejně o studenty jako o studentky. Prázdninová péče pro žačky středních a odborných škol dostala letos cenný přírůstek v zámku v Hřešihlavech, v němž byla

zřízena zotavovna pro žačky středních a odborných škol.

Je přirozeno, že i v oboru volby povolání nutno míti plně zřetel k dívkám, jež nynější kritická situace nijak neušetřila rozpaků při hledání zaměstnání. V poradnách, obírajících se řešením těchto otázek pro studentstvo, jsou stejně přijímány studentky jako studenti; bylo by však dobře, kdyby v takovém případě, že je v poradně zaměstnáno několik poradců, byl vzat zřetel i ke zvláštním potřebám dívek v tom směru, že by byla přibrána poradkyně, která by měla na zřeteli celý obor dívčího vzdělání.

Pokud jde o posluchačky vysokých škol, není opět rozdílu mezi nimi a posluchači při státních studijních podporách, státních stipendiích Jarníkových a jiných podporách státních, ba spíše je tendence podporovati je vydatněji vzhledem k menší možnosti výdělečné činnosti. Ale nedostatečné prostředky rozpočtové způsobují, že ani zde není možno podporovati studentstvo vydatněji. Také podpůrné instituce jiné (Sbory soc. péče o studentstvo vysokoškolské, Husův fond, Radhošť a jiné fondy a podpůrné spolky) podporují studentstvo bez rozdílu pohlaví podle potřeby a možnosti, stejně jako není tohoto rozdílu ve vysokoškolských mensách.

O ubytování studentstva vysokoškolského je u nás nyní postaráno dostatečně, neboť máme nyní koleje v 27 budovách téměř s 5500 místy, tudíž pro čtvrtinu všech posluchačů domácích. Z nich jsou určeny pro posluchačky Kolej posluchaček vysokých škol Budeč v Praze (pro 240), dívčí Universitní internát v Bratislavě (pro 60) a Útulna posluchaček v Brně (pro 16, ve správě Kaunicových stud. kolejí). Ve Studentské kolonii na Letné v Praze je z 9 pavilonů jeden určen pro posluchačky (s 60 místy).

V nově otvíraném III. Studentenheimu v Praze (Holešovice) bude zvláštní oddělení pro německé posluchačky (asi 40). Je tedy v kolejích asi 416 míst pro posluchačky. Vedle toho je arci řada posluchaček ubytována v jiných institucích (na př. katolických — Dům charity v Praze) a pod. Není tudíž pro posluchačky ani 8% míst v kolejích. Ale mezi vysokoškolským studentstvem je posluchaček 11%, a poněvadž nemajetných posluchaček studuje poměrně méně a majetné bydlí raději v soukromých rodinách a dražších pensionech, není nepoměr veliký. Přes to právě u posluchaček má ubytování v dobré koleji velký význam, aby je uchránila od špatných laciných (a často i drahých) bytů. V tom směru je o posluchačky dobře postaráno v Bratislavě, méně již v Praze a nedostatečně v Brně. Zde však zahajují právě Kaunicovy studentské koleje stavbu dívčí koleje pro 60 posluchaček v blízkosti hlavní koleje Kaunicovy, takže bude příštím rokem i tomuto nedostatku odpomoženo.

V koleji Budeč v Praze a v dívčím internátě v Bratislavě dostává se ubytovaným posluchačkám bytu s celým zaopatřením a stravou, v kolonii na Letné v Praze a v Kaunicově dívčí koleji v Brně jen bytu s příslušenstvím, všude za režijní ceny. Nemajetným studentkám dostává se v nich stipendijních míst ministerstva školství a národní osvěty, to jest ministerstvo platí za ně koleji celý nebo částečný poplatek za byt a stravu. Ve všech vysokoškolských kolejích činí tato stipendijní místa celkem pro rok 1929/30 2,790.000 Kč, z toho v kolejích dívčích asi 308.000 Kč. Je to tedy právě 11%, ačkoli ubytovaných je méně.

Ve zdravotní péči dostane se rady a pomoci vysokoškolským posluchačům i posluchačkám

bez rozdílu ve Studentských zdravotních ústavech v Praze, Brně i Bratislavě, stejně tak bez rozdílu jsou posílány studentky s podporou ministerstva školství i do sanatorií a jiných léčebných míst. Také o prázdninách vysílány jsou posluchačky Studentskými zdravotními ústavy s podporou ministerstva školství do ozdravoven a zotavoven stejně jako posluchači. Letos jest umístěna prázdninová ozdravovna pro posluchačky ze všech vysokých škol v Lipt. Hrádku, vedle toho je jich několik v Horovcích. Pokud jde o pobyt u moře, vysílány jsou posluchačky stejně jako posluchači do přímořských ozdravoven, letos do Cirkvenice.

V celku je možno opakovati, že je o posluchačky postaráno stejně jako o posluchače, a pokud je někde péče o ně nedostatečná, je to zaviněno nedostatečnými prostředky, a to postihuje posluchače stejně jako posluchačky. Toliko v nadačnictví možno říci, že jsou studentky v nevýhodě, poněvadž starší nadace — a těch je většina — určovány jsou nadačním listem jen pro studenty, když za starších časů studentek nebylo. Tu by bylo záhodno oživiti zase zakládání nadací nových, které by mohly tuto nevýhodu odstraniti. Volně propůjčitelné nadace však tohoto rozdílu nečiní a jsou přístupny studentům i studentkám.

Dr. Klára Pražáková:

Dvakrát osm.

Jednou osm let před katedrou, jednou osm let za katedrou na prvním českém ženském gymnasiu: bůh uchovej, abych vypravovala vzpomínky z tohoto dvojího osmiletého období. Předně vše-

chny vzpomínky jsou mi právě tak nesympatické jako vylisované květy herbáře nebo napěchované album tetiččino, a za druhé škola jest mi pořád problémem tak živým, zajímavým, žhavým, že zavadí-li se jen o ni, nemohu vzpomínat na svých 2×8, nýbrž musím použíti i této příležitosti, abych místo nazad podívala se dopředu a uvažovala, co a jak by se mohlo a mělo změnit, aby těch 8 let před katedrou se žilo co nejzdravěji a nejplodněji. Neboť děti, to jsou právě ty živé barevné květy tak sympaticky se odlišující od vylisovaných preparátů, ale panečku, jaké potřebují půdy, jakého zahradníka a jaké vláhy ty lidské květy, aby se co nejlépe rozvily. Škola, to jest taková spořitelna, která přijímá vklady dětských mozků a mladé lidské energie, aby vracela kapitál i s úroky.

Člověk, zralý pro životní boj, dobrého charakteru, ovládající určitý kapitál vědomostí, ale ovšem i fysicky zdatný, jest částí národního majetku obdobné ceny, jako třeba kus pole nebo kus lesa, ať ten jedinec bude jednou lékařem, advokátem nebo matkou rodiny. Ekonomie lidské energie měla by býti východiskem všech školských osnov a reforem.

Jest známo, že nedostatečně využitá energie snižuje pracovní schopnost a zdržuje příznivý vývoj individua, ale také přepjetí energie jest škodlivé, vývoj brzdí a podle vážnosti případu může natropit mnoho zla. Lékaři-odborníci v psychologii měli by přezkoumávat školské osnovy, aby vydali soud, má-li inteligence normálního žáka nosnost pro celou tu složitou budovu vzdělání, kterou chce na ní škola postavit. Přecpaný mozek — jaká katastrofa pro duševní vývoj, jaké pěkné pařeniště pro nervové choroby!

Bohudíky, pracovní energie dá se zvýšit vhod-

nou úpravou jak životosprávy, tak pracovních podmínek.

Jest věcí rodičů, resp. matky, aby upravila svým dětem podle jejich fysických a duševních disposic přesný denní pořádek, jehož dvou hlavních zákonů nikdy nedovolí přestoupiti: dostatečný spánek a dostatečný pohyb na vzduchu. Není-li vyhnutí při vzdáleném bydlišti a občasné dvojité frekvenci (která jest velikým, zbytečným zlem), dohlédne matka, aby se dítě učilo alespoň některým předmětům na čerstvém vzduchu, dále zařídí, aby si písemné úlohy připravilo pokud možno předem ve volnějších dnech atp. Sport a turistika jsou vítány samo sebou jako posila organismu, nesmějí však býti přepínány. Vedle fysických podmínek padají pro zdar učení na váhu i psychické. Dovede-li profesor vyvinouti kolem sebe atmosféru důvěry a duševní pohody, žákova vnímavost jest docela jiná, než když se strachy třese, jak to dopadne, až bude vyvolán.

Rodiče mají míti jedinou ctižádost, aby vychovali ze svých dětí slušné lidi, schopné stát jednou v životě na svém místě a schopné i vychovat další generaci slušných lidí. Arci, nesmějí se rodiče zaleknout žákovy nedostatečné v primě, ani profesoři ukvapit v náhlém odsudku žákových neschopností. První a poslední vychovatelskou ctností jest trpělivost: běda dítěti, jehož rodiče nebo učitelé této ctnosti nemají.

Co bych označila jako ideál moderní školy? Neudělat z žáka neohrabaný žok vědomostí, nýbrž člověka, vzdělaného národně i světově, svobodnou odpovědnou bytost, která dovede své svobody nezneužít a i jiným svobody přát, člověka, jemuž škola žízeň po vědění neuhasila, nýbrž naopak ho rozdychtila po vědění stále

širším a hlubším. Žákův názor musí býti co nejvíce poučován stykem se skutečnou životní zkušeností. Návštěvy továren (doporučovalo by se i o školních výletech mimo Prahu), tržnic, obchodních podniků, museí, biografů, výstav, památných kostelů, mají co nejčastěji ilustrovati tu neb onu stránku školního výkladu. Pamatuji se na př., že jako kvintánka vyslechla jsem při školní návštěvě Kalvodovy výstavy výklad samotného umělce o jeho tvorbě, který ve mně vzbudil živý zájem o výtvarné umění. Pamatuji se i na návštěvu elektrárny, která na mou septimánskou mysl působila velmi mocně a jen utvrdila moje sociální přesvědčení, od několika let už živě probuzené, když jsem spatřila utahaná lidská těla dělníků, ožehovaná výhní pecí. Ano, před žákem by se měl otevřít celý svět ve veškeré jeho mnohotvárné pestrosti, od výhledu na hvězdnaté nebe v astronomické studovně až po složitý mechanismus velkého tiskárenského podniku, divadelního zákulisí, letiště atd.

Nepochybuji o tom, že nové technické vynálezy, jako biograf, gramofon, radio, postaví moderní školu asi tak vysoko nad dnešní, jako tato stojí nad starodávným typem škol s odříkávanými sloupci slovíček. Jest si přáti, aby škola těžila z nových vynálezů co nejdříve a co nejhojněji. Pokládají-li se dnešní t. zv. pokusy za nezbytné pro vyučování fysiky, stejně nezbytnými budou se jevit na př. při vyučování zeměpisu filmové ukázky cizích krajů, přístavů, typů s gramofonovými ukázkami nářečí. Parlofon a radio budou nezbytnými pomůckami při vyučování moderních jazyků a žák obohatí jistě nejen své jazykové vědomosti, nýbrž získá i na rozhledu, prodebatuje-li s ním učitel na př. při hodině němčiny přednášku, vysílanou z Ham-

burku na takováto themata: »Realismus« nebo »Rostliny a zvířata v lidové pověře« nebo »Jak opěvují národové smrt«.

Vyučování hudbě není, bohužel (velmi bohužel!) na gymnasiu povinné. Dalo by se snad tedy alespoň radia použíti k propagaci klasické hudby a vedle toho pomocí školních návštěv koncertů a divadelních představení odvraceti mladou mysl od šlágrů k hodnotné hudbě.

Pokud není na školách zařízen biograf, může si každý ústav za několik stovek zakoupit promítací přístroj epidioskop, který promítne obyčejnou pohledku i barevnou v čisté, zřetelné, barevně skvělé reprodukci až dvoumetrové. Nepochybuji o tom, že by stoupl žákův zájem, kdyby na př. výkladu o Bož. Němcové předcházel její zvětšený portret, snímek jejího rukopisu, význačné partie z Babiččina údolí atd. nebo kdyby úvodem k homérské četbě defilovali řečtí bozi podle reprodukcí z musejních katalogů a pohlednic. Samo sebou bylo by si přáti, aby takový přístroj seznámil žáka s vynikajícími ukázkami umění domácího i cizího, staršího i moderního i lidového svérázu. Aleš, Mánes — už malí primánkové by se měli naučit je milovat a ochránit se jimi pro svůj příští vývoj jako paladiem proti každému kýčařství. Umělecká orientace žákova nesmí se samo sebou omeziti jen na vlastivědnou; výkladem o jejích obdobách, o vlivech, o závislostech seznámí se žák i se světovou uměleckou produkcí, arci nejen při češtině a dějepisu, nýbrž i při v š e c h filologických hodinách starých i moderních. Klasičtí filologové měli by při svých hodinách čtení autorů ustavičně upozorňovati na moderní asociace jak látkové, tak formální, domácí i světové. Ale i technika veršová měla by býti předmětem pozornosti se zřetelem k domácí veršové

produkci. Na př. k výkladu o hexametru připojil by se rozbor Theerova verše, který uchovává jeho zvukovou podobu klausulí atp. Žáci by měli býti pobízeni, nikoliv nuceni, aby se pokoušeli tlumočiti staré verše básnicky, ať prosou, ať volným veršem, ať přesnou obdobou latinského rytmu. Ukázněnost a ekonomičnost starého výrazu vynikla by žáku před oči vlastním nesnadným zápolením o obdobnou moderní formu, a znamenitě by tříbila jeho jazykovou pohotovost. Ale i ve vlastním oboru měli by býti klasičtí filologové up to date, měli by upozorňovati jak na nové vykopávky a objevy starých textů, tak i na všechny pozoruhodné překlady klasiků do mateřštiny, zejména autorů ve škole nečtených, jejichž četba by mohla býti ukládána jako dobrovolná domácí četba. Takový Epiktet, Markus Aurelius — jaká čistá a hluboká studnice moudrosti pro celý život! Kdo z ní naučí mladé lidi pít, dá jim na cestu životem strážného anděla, který jich neopustí, ani když s nimi bude život zmítat hůř než vichřice se zrnkem plevy. Pochopí-li takto klasičtí filologové svůj úkol, mohou se stát jejich hodiny jedním ze sloupů ethické a estetické výchovy žákovy. Neškodilo by všimnouti si i kultury a jazyka národů, které se staly přímými dědici latinské a řecké kultury a přinésti na př. do školy novořecké noviny a ukázati, jak lehko jim porozumí ten, kdo ovládá starořečtinu. Úkol moder. jazyků na střední škole jest obdobný, doplněný požadavkem obratného užívání jazyka. Doporučovala bych na vyšších stupních, kdy už jest gramatické studium uzavřeno, věnovati hodinku či půlhodinku týdně konversaci na základě příručky, která by žáka seznamovala s moderním životem Paříže, Londýna, Hamburku, Berlína atd., s jejich poštovním, telefonním, bankovním

zřízením a naučila žáka užívati termínů z radiofonie, aeronautiky, o nichž slovníky dvacet let staré nedovedou nic povědět. Prof. brněnské university Simeon Potter napsal takovou znamenitou pomůcku pro angličtinu, jíž užívá letos při svých radiových kursech angličtiny. Člověk se z té knížky doví, jak má vyplnit telegrafní blanket, jak volat číslo telefonu, jak vyplnit šek, jak adresovat a titulovat podle anglické tradice atd., doporučovalo by se podobných pomůcek užívat i při vyučování jiných moderních jazyků. Ideální by bylo, kdyby si žáci mohli poslechnouti takovou dokonalou moderní příručku přímo z parlofonu, který přece není tak nedostupným cenou, aby si školy nemohly po exemplářích opatřit, zejména když by se gramofonu užilo i pro jiné předměty. Žijeme v době přímo zázračné co se týče technických objevů, život prožívá velikou proměnu, škola se nesmí opozdit za jeho prudkým tempem, nechce-li, aby mezi ní a žákem se propast šířila. Pokud škola radia nemá, mělo by být žákům doporučováno, aby poslouchali jazykové kursy radia soukromě. Ty dvě čtvrthodiny týdně poslechu cizího jazyka ve výslovnosti cizincově nejsou bez významu a v žákově časovém rozpočtu pranic neznamenají. Německé vysílání mělo by se státi součástkou německých hodin vyučovacích právě tak jako občasná četba německých novin nebo návštěva německých přednášek a recitací. Současná kultura pražských a československých Němců měla by býti samozřejmým předmětem pozornosti při vyučování němčině. Prázdninový pobyt mezi Němci výměnou nebo v německých osadách Ywky byl by pěknou posilou praktického žákova výcviku.

Bohaté zdroje obou kultur stojí otevřeny a nabízejí se zadarmo anebo skoro zadarmo přísluš-

níku druhého národa v místě pobytu. V mých očích je to vyhazování duševních hodnot oknem, jít kolem těch zdrojů nevšímavě.

Povzdechne-li si někdo, že všechny tyto návrhy znamenají nový útok na volný čas žákův, přisvědčím, ale hned řeknu na jejich obhajobu, že neukládají nových břemen žákově paměti, nýbrž většinou poskytují mu vedle poučení současně i fysickou anebo nervovou rekreaci. Ostatně nepochybuji o tom, že leckterá předsváteční a předprázdninová hodina mohla by se bez výčitek svědomí obětovati promítání obrazů nebo poslouchání radia ,až bude zavedeno, nebo návštěvě výstavy či musea.

Mám za to, že i různé státní a podobné svátky místo monotonního řečnění lépe by se oslavily malou kulturní slavností: gramofon by zahrál na př. Smetanovu Vltavu a epidiaskop by předvedl serii, dejme tomu, Slavíčkových obrazů. Netroufám si ani mluviti o tom, jak by to bylo krásné, kdyby o takových zvláště významných dnech různí význační spisovatelé k žactvu promluvili nebo své spisy jim recitovali. Jak by se tím jejich dílo a literatura vůbec žactvu přiblížila!

A na konec mám ještě jednu bolest, velkou bolest, která mohla býti docela dobře uvedena na začátku; týká se vnějšku školních budov a tříd. Což je to opravdu nutno, aby školní třídy vypadaly jako vězeňské cely bez květin, se špinavými okny a prkennými podlahami? Jsem přesvědčena — a každý lékař by mi asi přizvukoval, že polovina infekčních nemocí by zmizela a že protituberkulosní lize odpadlo by hodně práce i výdajů, kdyby stěny školních tříd byly olejové, aby se daly co nejčastěji omývat a nikoliv v intervalech, za které by se styděla i ta nejubožejší domácnost. Správně a snadno regu-

lovatelné vytápění, ustavičné větrání, teplá a studená voda v šatnách jsou požadavky, které by asi každý lékař prohlásil za samozřejmé. Kdyby si celý ústav pronajal na periferii, od konečné trati elektrické dráhy nepříliš vzdálené, kousek půdy, který by si několik set mladých rukou vzdělalo a osázelo, a to nejen květinami, nýbrž i různými druhy zeleniny, hrachem, čočkou, brambory atd. Hlavní přípravné práce provedly by se o velikonočních prázdninách, kdy jest beztoho počasí pro sporty co nejméně příznivé, stejně jako v říjnu a o dušičkových svátcích, kdy by se dělaly práce závěrečné. To by mělo pro zdraví žáků právě význam, že by si pobyt v přírodě prodloužili o několik měsíců.

Jen ven ze čtyř stěn s mladými lidmi, jen s nimi hodně na vzduch a třeba i na průvan, v přeneseném i skutečném slova smyslu.

Doc. Dr. Vladimír Groh:

Poznámka o ženském studiu.

Jednou z posledních položek kulturního dluhu našeho národa, k jejímuž splácení se odhodlal, bylo vybudování ženského studia. Jestliže dnes lze oslavovati teprv čtyřicet let celkového trvání dívčího studia — a to jsme už 12 let národem samostatným — je zřejmo, jak se dlouho otálelo i u nás s kulturním zrovnoprávněním ženy.

Pokolení, za něhož se ponejprv u nás ukázaly snahy emancipační, teprv na sklonku svých dnů vidělo vznikati první dívčí gymnasium; a generace, jíž toto gymnasium a ústavy v jeho stopách vzniklé byly pýchou a vymožeností, ustupuje nyní pomalu zase už pracovníkům

mladším, vidouc však první ženy sedati na katedry universitní.

Od hloučku studentek na soukromém ústavě r. 1890 k zástupu dívek, studujících r. 1930 na tolika a tolika ústavech veřejně, je veliký krok. Stejně tak od skupiny učitelek, jež před 40 lety představovaly asi tak maximum vzdělání, ženám přístupného, k dnešnímu zástupu graduovaných žen s pěti docentkami v čele.

Není pochyby, že se u nás ženské studium rozvinulo kvantitativně jak náleží. Zdá se, že po této stránce bylo už dosaženo vyvrcholení a že budoucnost nepřinese nápadných změn. Za dobu necelého půldruha pokolení vyrovnali jsme jednu část dluhu. Nastává však otázka jiná, a to taková, zda i po stránce kvality můžeme už pokládati začáteční vývoj ženského studia u nás za ukončený. Úvaha jen vnějšková spokojila by se asi poukazem na to, kolik žen se podrobilo rozmanitým vyšším zkouškám a kolik jich zastává místa, vyžadující nejen nejvyššího odborného studia, nýbrž i dalších zvláštních schopností. Ale tím ještě není dána odpověď celá. Nesmíme zapomínati na jeden velmi důležitý zjev, že totiž velké procento žen, jež studovaly a i dostudovaly, užívá intelektuálních hřiven studiem obohacených k tomu, aby jednak samy měly bohatší náplň životní, jednak podporují práci svých manželů buď přímo činnou pomocí nebo aspoň nepřímo svým zájmem a porozuměním; konečně pak — a to je věc velmi důležitá — vyšší intelektuální úroveň matčina je velice významným činitelem při výchově dětí.

Je ovšem velmi těžko odhadnouti, kolik a jakého kulturního přínosu nám dalo ženské studium po stránce právě uvedené. Nechybíme však, jestliže mu přičteme k dobru značnou část osvětového a politického pokroku posledních

let. Studované ženy se staly hrází proti reakci, jak o tom poučuje i statistika volební.

U žen, jimž studium bylo základem samostatného povolání, lze ovšem jakost práce měřiti takřka přímo. Několikrát se ozvaly hlasy, vyslovující zklamání: v dlouhé době, co je ženám přístupno studium, jak málo jich vyniklo v odborné praxi a ve vědecké práci. Domnívám se, že z velké většiny je toto volání farizejské; aspoň je dobře známo, jaké překážky byly kladeny ženám v cestu právě tam, kde se chtěly v odborné praxi a vědecké práci uplatniti. Jedno však je pozoruhodno: pokládalo-li se za samozřejmo, že u mužů jsou při zkouškách i v životní praxi jedinci nad průměrem i pod ním, žádalo se od žen, aby zůstávaly nad průměrem. Se subjektivního stanoviska žen je to zřejmě jakási nedůsledná nespravedlnost na nich páchaná, ale s objektivního hlediska národního i lidského pokládám tento požadavek za správný. Studované ženy, budou-li se držeti nad průměrem, nepochybně budou vážnou soutěží studovaným mužům a znemožní podprůměrně schopným mužům vůbec, aby se uplatnili. V zájmu celku je velmi prospěšné, aby vyšší studium bylo výběrové, řízené nikoliv ohledy na rozdíl pohlaví, nýbrž jen na schopnost; rozdíly psychického ustrojení mužova a ženina — jsou-li vůbec podstatné — mohou a mají se touto soutěží uplatniti jen svými přednostmi.

Opatrnému pozorovateli však neuchází, že se ženské studium po stránce výběrové dostalo v posledních letech poněkud na scestí. Místo, aby nenadaní hoši byli vytlačeni nadanými dívkami, vidíme, že se střední i vysoké školy plní dnes nenadanými dívkami, dokonce i málo pilnými. Snad jde jen o přechodní zjev, ale v každém případě je to zjev nebezpečný. Rozvoj ženského

studia spadá do doby, ktrá bojuje o spravedlivé a poměrné hodnocení veškeré práce. Trváme na tom, aby práce duševní neztratila na své vážnosti; dbejme proto, aby úroveň této duševní práce nebyla nepovolanými snižována. Ženské studium mohlo by tu býti dobrým regulativem.

Ph. Dr. Vladimír Šmilauer:

Profesoři na dívčích ústavech.

Povídky a romány z prostředí dívčích škol, které jsou dnes tak oblíbeny, zachycují věrně ne sice skutečný život na těchto ústavech, ale aspoň názory a předsudky o nich rozšířené.

Profesoři v nich vystupují téměř napořád ve dvou typech: v typu dokonalého románového hrdiny, vybaveného všemi potřebnými vlastnostmi, které jsou právě v kursu; mezi ním a žačkou-hrdinkou se vyvíjí láska, silná a ohnivá atd., vítězící nad úklady kolegyň jeho i jejích atd.; a v typu nepřístupného, nevlídného protivy, který nemá k žačkám nejmenšího duševního vztahu.

Nelze sice popříti, že se oba typy ve skutečnosti také vyskytují, ale je třeba říci, že jsou oba tyto typy odchylné, negativní, že vycházejí v podstatě z téhož základního nepochopení poměru mezi učitelem a žačkou.

I ten, kdo dovede vstoupiti v milostný vztah k žačkám, i ten, komu se zdá povinností zničiti v zárodcích každý takový vztah nepřístupnou drsností, hřeší stejně proti zájmům školy i proti sobě. Připravuje se o to, co je nejkrásnější ze všeho, co může učitelské povolání dát, o přímý a prohloubený styk s dívčí duší.

Nebezpečí není naprosto takové, jako by nám

je chtěl líčit panerotismem otrávený představový svět našich romanopisců a klep naší společnosti; aspoň pro normálního člověka není takové, aby se mu muselo buď podlehnout nebo abychom si museli stálými obavami před ním kaziti svůj poměr k žactvu.

Není nijak těžké, nalézti krásný a srdečný vztah k svým žákyním beze všech románových příměsků. Třeba míti k tomu jen dobrou vůli a jistý takt, a je třeba šetřiti jistých pravidel; vlastně jen jednoho základního: míti vztah vždy jen k celku, k třídě, nikdy ne k jednotlivým žačkám. Tuto zásadu musíme zachovávat pedanticky a nesmíme se báti provádět ji do nejmalichernějších podrobností. Nečiní to zvláštních potíží; v případech, kde je třeba individuálních zásahů, jak k nim bývá nucen zvláště třídní profesor, lze použíti s úspěchem intervence některé kolegyně, která se těší oboustranné důvěře. Dívky, které většinou naprosto nestojí o to, míti v profesoru předmět flirtu, chovají se zprvu nedůvěřivě, žárlivě střeží, neukáže-li se nějaký projev jednostranné sympatie; přesvědčí-li se, že jí není, že je tu poctivá vůle, býti třídě přítelem, sblíží se velmi rychle.

Třída je celek, ne však celek homogení; jsou tu vážné a hluboké studentky a jsou tu i povrchní slečinky ze »společnosti«. V přátelském poměru k třídě setkáváme se především s vážnou složkou třídy, která sama dovede udržet v mezích tu část, jež by snad dovedla tohoto poměru zneužívat.

Přátelství s chlapeckou třídou nikdy nedovede dáti učiteli to, co přátelství s třídou dívčí. Příčiny leží v povaze věcí.

Středoškolská studentka je ve svém průměru tvor mnohem kulturnější než student; její zájmy jsou mnohem vážnější a všestrannější, než

zájmy hochovy, vybíjející se většinou jen v sportech.

Prohloubení duševního života se začíná u chlapců mnohem později než u děvčat; chlapcův duševní život stává se samostatným až někde v septimě, v oktávě; ale již mezi kvartánkami, kvintánkami nalezneme velmi zajímavé zjevy.

Hoch střeží svou duševní samostatnost mnohem žárlivěji než dívka, jeho poměr k učiteli je vždy chladnější, nedůvěřivější; nerad se svěřuje se svými sny, se svým citovým životem. Dívka ráda otevře celou duši tomu, komu důvěřuje.

Nejde však jen o ty krásné a bohaté pohledy do dívčí duše, jichž se učiteli dostává v styku s takovou třídou; v ovzduší takto utvořeném jde i školská práce a hravě. Jen v třídě, s níž jsme v takovém poměru a jíž záleží na udržení naší důvěry a přátelství, lze realisovati sen každého učitele: být jen a jen učitelem, vůdcem, spolupracovníkem a nebýt v ničem popohaněčem a drábem.

Tuto skutečnost a zkušenost je třeba říkat hodně nahlas, aby se vyvážil neblahý vliv předsudků. Šíří je hlavně romány, které zesilují vliv oné spleti klepů, jíž je zastřen poměr veřejnosti k našim dívčím školám. Ti, kdož mají odtud psychologickou průpravu k učitelství na dívčích ústavech a nejsou dost silní, aby se uměli dívati samostatně a osvoboditi se z předsudků, stávají se učiteli špatnými. Posilují tím nedůvěru k mužům, která se projevuje v stálém snižování počtu profesorů na dívčích školách.

A přece učitel vnáší do dívčí výchovy některé velmi důležité prvky.

MUDr. Josefa Puklová:

Z mé práce.

Byla jsem první z lékařek, která zažádala do zemských služeb ústavních v Čechách, proto rozhodnutí o přijetí nedálo se hladce. R. 1910 (16. VII.) byla mi žádost vrácena s podotknutím, že místo bylo obsazeno jinak. Poněvadž byla moje kvalifikace dobrá, usuzovala jsem, že důvod byl — že jsem byla žena.

Zažádala jsem do zemských služeb na Moravě. Ředitel kroměřížského ústavu dr. Návrat se nebál prolomiti zásadu, že ženy se do zemských služeb přijímati nesmějí a místo jsem obdržela.

R. 1912 (9. V.) jsem obnovila svou žádost do zemských služeb v Čechách, kterážto žádost zasáhnutím pana maršálka Lobkovice byla vyřízena kladně.

Působím nyní téměř 20 let v ústavě pro choromyslné v Bohnicích. Žijeme následkem polohy ústavů příliš odděleně od veřejného života, ale i od všelikého spojení v okresy, odkud jsou nám nemocní dodáváni i od různých institucí sociálních. Fakt tento tím bolestněji neseme, že v jiných státech se poměry změnily. Zařízením ambulancí při ústavech, činností poraden a sociálních spolků veřejných i dobročinných seznamují se odborníci s jednotlivými členy rodiny jak zdravými, tak i churavými a ujímají se členů ohrožených i nemocných už v jejich domovech. Touto činností se u mnohých předchází chorobám a nemocným se dostává odborné pomoci v samých počátcích choroby. Do ústavu se dostávají nemocní, kteří toho nutně potřebují a jen po dobu, po kterou toho choroba vyžaduje, poněvadž se zmíněné instituce starají i o propuštěné chovance.

V některých státech mají celé kolonie rodinné, kde nemocní žijí a pracují volně v cizích rodinách, zatím co naši nemocní jsou v přeplněných ústavech a po propuštění se nám často ve zhoršeném stavu vrací, poněvadž přišli do nepříznivých poměrů a nikdo jim nepodal ochranné ruky.

Zmiňuji se o této aktuelní otázce našich ústavů, poněvadž se dotýká i nás jednotlivých lékařů, kteří prožíváme valnou část svého života v ústavech, věnujeme jim svou práci a trpíme tím každý jednotlivec, když naše práce se tříští a často vyznívá na prázdno. U nás v Bohnicích obracela jsem se od r. 1927 v nutných případech po předchozím ujednání na ČslČK., který se ujímal našich propuštěných chovanců v našem státě i v cizině.

Doufám pevně, že náš nadřízený úřad — zemská správa politická najde porozumění u všech rozhodujících činitelů veřejných a že i u nás upravena bude mimoústavní péče o choromyslné, aby práce v ústavech se mohla díti soustředěněji a jíti do hloubky.

Poslankyně N. shr. A. Vetterová-Bečvářová:

Žena a politika.

Setkávám se ještě často s muži — a jsou mezi nimi i politikové — kteří nemohou pochopiti, jak si může vybrati žena za svůj obor něco takového, jako je politika. Pohodlným toto zaměstnání není. Jsme vojáky v bitevní čáře. Nevíme v poledne, kde se ocitneme večer. Snad nás bude zapotřebí někde na schůzi, kterou nebylo možno včas obeslati někým jiným, snad nás

bude vlak unášeti někam na Slovensko nebo na Podkarpatskou Rus. Věnovati se politice, znamená, vzdáti se práva disponovati svým časem. Mojí osobní, milí přátelé a známí jsou odsunuti na vedlejší kolej. Setkávají-li se přece se mnou, musí mi stále a mnoho odpouštěti, neboť jsem se stala společensky nemožnou a přece ustavičně žijí ve společnosti. Říkávám, že politické strany jsou jako středověké řády, v nichž modlitby ve dne v noci neustávaly. Jedna schůze střídá druhou a svazuje politické pracovníky jakousi nenapsanou regulí v jediný, myšlenkově stejně usměrněný řád.

Nemohu říci, že bych bývala odjakživa byla nadšena politickým životem, ačkoliv jsem skoro odjakživa měla zájem o politiku. Ale jako dcera poslance znala jsem tak z blízka negativní stránky veřejného života, že jsem se, v době svých studií, přímo úzkostlivě vyhýbala všemu, co připomínalo i pouhý spolkový život. Slibovala jsem si svatosvatě, že si zachovám právo na klid svých čtyř stěn.

Ale světová válka, zázrak našeho osvobození a politické zrovnoprávnění žen způsobilo, že jsem se vrátila ke sklonům svého dětství.

To, co se dělo kolem mne, bylo příliš silné, a já jsem na to příliš silně reagovala — především svým srdcem. Nemyslete si, že je to ženská sentimentalita. Zabývati se politikou čistě řemeslně anebo s chladnou vypočítavostí — to by byla pro mne hotová hrůza. Raději bych kamení na silnici tloukla, než abych nesla břemeno veřejného života za takových okolností.

Dojista nejsem ani teď vším nadšena. Především, jako pilná čtenářka Havlíčkových novin, které jsem zdědila po svém dědečkovi, souhlasím plně s názorem svého velkého krajana, že se

v parlamentě příliš mnoho a zbytečně mluví, ale nejenom v parlamentě. Všude. Naprosto se tomu nedivím, že schůze pozbývají svého popřevratového kursu. Kolik je řečníků, kteří znají starou kantorskou zkušenost, že za tři čtvrtě hodiny je vyčerpána i nejnapjatější pozornost? Mluví a mluví, i když kolem nich všechno zřejmě propadá únavě. Zapomínají, že hlavní věcí je získati posluchačův zájem, poučiti jej přehledněji nežli noviny, zdůrazniti živým slovem to, co mizí v tiskové černi, upozorniti na to, co se teprve chystá.

Pro mne poslání politické pracovnice bylo vždy posláním učitelky, která informuje své posluchačky o důležitých událostech přítomného života. Nikdy jsem v sobě nezapřela historika, jehož potkalo štěstí, že se narodil v době historicky na výsost zajímavé. A proto, že jsem dobře věděla, co všechno stará škola svým žákyním nesměla dáti, přednášela jsem velmi ráda o českém státním právu, o dějinách politických stran, o programu politických stran atd. Ale co by platny byly všechny theorie, kdyby historik, přeměniv se na politika, nebyl ustavičně pamětliv toho, že politiku je nutno dělati s lidmi a uskutečňovat ji pomocí lidí? Všechno naše konání musí míti určitý cíl a chceme-li tohoto cíle co nejjistěji dosáhnouti, musíme vyhledávati, pokud možno, schůdné cesty. Tím nechci říci, že je nutno v politice zapříti v sobě čestného a poctivého člověka. Opravdu — nesnáším cynického mluvení o politice. Viděla jsem kolem sebe příliš mnoho nezištných, čistých a obětavých politiků-mužů i žen. Politika není o nic horší než ostatní život. I v něm je velikost i kal a přece si jej lidé cení.

Celou velikou stať bych mohla věnovati svým zkušenostem se ženami. K naším přednostem i

chybám patří, že dovedeme býti straničtější nežli muži. Ale celkem, ačkoliv jsme většinou voličstva, máme ctnosti menšiny. Neboť ve skutečnosti naše posice rovnají se posicím menšiny, a sice mizivé menšiny. Ale není mým úkolem psáti stať o ženské otázce. Řeknu jen tolik: se ženami se dá pracovati, a to přímo výborně. Ženy mají více bystrého rozumu, nežli muži chtějí připustiti, jsou velmi učelivé a do krajnosti obětavé.

S touto obětavostí počítají muži již jako s věcí samozřejmou.

Se svojí poslankyní jednají docela v jiném stylu nežli jednají mužští voliči se svým poslancem. Nikdy nepřijdou, aby jen prostě a věcně vyřídili svoji záležitost. Ale nezazlívám jim toho. Je-li ženě zapotřebí pomoci, nejedná se zpravidla o maličkost. Jestliže nás, ženy, život přiskřípne, přiskřípne pořádně, protože zákony, tvořené až do nedávna mužskou mentalitou, se s námi nemazlí.

A proto, poslankyně, věz, že nemáš před sebou jen »případy«, ale bolavá lidská srdce, jimž je zapotřebí aspoň požehnání vlídného slova.

Ph. Dr. A. Klecandová-Martenová:

Žena na mezinárodním foru.

Není pochyby, že vědecká, sociální a feministická práce žen zasahuje dnes důrazně v celý mezinárodní život. Žena svým bystrým postřehem, smyslem pro detail, citovým bohatstvím, stává se důležitou složkou mezinárodní spolupráce v době, která chce sloučit nebo překlenout tolik rozporů a nesrovnalostí, jež se kupí před dnešním přemýšlejícím člověkem. Doba tak vy-

pjatá úsilím o dorozumění nemohla již déle vylučovat žen z veřejné práce, aniž by tím nebyla vyloučila sám velký životní a živý proud.

A třeba nebylo národa a nebylo století, v kterém by žena nebyla spolutvořila vnitřní hodnotu národní, neměla přec jen možnosti, mimo ojedinělé výjimky, zúčastniti se plně a zjevně všemi svými schopnostmi, stavby nových životních podmínek, zásad a řádů. Dnes se ženy hlásí o svůj díl na této stavbě, hlásí se proto, že vycítily, jaká jest jejich povinnost v duchu doby. Rozvíjejí vítězně síly, tak dlouho latentní, aby se uplatnily na mezinárodním poli ve prospěch celku, jenž včleňuje novou jejich práci stejně samozřejmě, jak samozřejmě si ji vyžádala doba.

To ovšem neznamená, že široce rozvětvená činnost dnešních žen by neměla odpůrců. Ať jsou však důvody odporu jakékoli, jest jisto, že právě jimi tříbí se výběr pracovnic, a že tu spíš než kde jinde se dostává jen pravá žena na pravé místo.

Je opravdu podivuhodno, kolik průbojnosti ukázaly ženy nových a malých států. Jako by vyzařovaly veškeru svěžest zemí, jež v tvůrčím rozmachu vysílají nejcennější síly, aby byly účastny světových ideí, světového dění.

Úkol československých žen, jež na mezinárodních konferencích, v mezinárodních vědeckých a odborných společnostech uplatňují svou práci, své nadání, je velmi odpovědný, neboť spolutvoří pověst státu, který po staletí v nové formě chce oprávnit a zachovat svou svobodu.

Mezinárodní styk vědeckých a sociálních pracovníků, jejž ženy tak obohatily novými zájmy, je jistě z nejúčinnějších propagací státu, který již vyřešil nebo řeší spravedlivě rovnoprávnost muže a ženy, dopřává vědecké a politické svo-

body všem svým občanům, buduje vzornou sociální péči. Čím větší je účast žen v těchto mezinárodních stycích, tím jasnější je obraz probudilosti, vzdělání, duchovní úrovně národní.

Jaká škoda, že tam, kde žena by mohla rozvinouti všechen svůj smysl pro kulturní a společenskou representaci národa, v diplomatickém zastoupení, je ještě dnes téměř v celém světě vylučována. Moderní diplomacie, jejímž uměním je pochopiti cizí národy, získat je pro národ svůj, vyrovnávat spravedlivě zájmy jedněch i druhých k všeobecnému prospěchu, měla by obohatit své metody, prohloubit mocnost svých snah ženskou spoluprací. Bylo by to jen zasloužené uznání všemu tomu, co po staletí činily ženy, jež rodem, materielními možnostmi nebo společenským postavením svého muže se dostaly v prostředí, kde mohly uplatnit a rozvinout své diplomatické schopnosti. Že tak činily často s úspěchem, vidíme z nesčetných historických dokladů. V dnešní diplomacii, jejíž podklad je kulturnější než byl v minulosti, uplatňují se ženy právě v tomto zhodnoceném kulturním článku argumentace pro právo, svobodu a sebeurčení národů.

Vzpomínám jen Rumunky Heleny Vacarescové, jež neúmornou a duchaplně vedenou kulturní propagací učinila svůj národ tak sympatický při poválečném mezinárodním jednání.

Vzpomínám také vynikající Češky, Anny Bourgesové, dcery známého českého politika dra Braunera, ženy spisovatele Elémira Bourgesa, vysoce ceněného duchovní elitou Francie. Tato ryzí Češka, pravá šlechtična duchem i způsoby, pronikla dokonale uměleckou i lidovou kulturou svého národa, získavši tak nevýslovné kouzlo osobnosti, bohaté všemi klady svého národního příslušenství. Dávno před válkou repre-

sentovala v pařížské společnosti českou ženu tak skvěle, že vzbudila zájem o náš národ ve vybraných kruzích uměleckých a diplomatických. Její zásluhou poznal náš národ i velvyslanec Filip Berthelot, jenž jako generální sekretář francouzského ministerstva zahraničí měl velký vliv na oficielní politická rozhodování za války. Paní Bourgesová uvedla k němu přední zástupce našeho odboje, jehož byl Filip Berthelot od první chvíle dobrým a cenným přítelem.

Nemá-li dosud československá vláda svých oficielních diplomatických zástupkyň v zahraničí, má je přec jen národ v ženách diplomatických zástupců. Značný počet těchto žen, žijících léta v nejlepší mezinárodní společnosti, znamená mocnou a trvalou možnost seznamovati cizí národy se všemi kulturními hodnotami našeho státu. Je-li úkol diplomatických zástupců do jisté míry vyhraněn a určen, je na jejich ženách, aby spolupracovaly na mezinárodním duchovním sblížení co nejšířeji. Řeší-li diplomati konkretní otázky dneška a praktické nejbližší budoucnosti, mohou ženy pracovati vedle nich na ideálu trvalého pochopení vzájemného.

Překvapilo mne často, kolik neporozumění jsem našla pro tuto činnost žen. Ne snad ze zásadního odporu, ale spíše z jakési bázně, že by se žena mísila zároveň i do oboru, jenž je vyhrazen jen jejímu muži. A přece právě vzdělaná a uvědomělá žena taktem jí vlastním pozná meze a míru spolupráce se svým mužem. Je zajímavo, že vynikající muži se nikdy této spolupráce nebáli, naopak, že žena jim byla vítanou pomocnicí a rádkyní i v práci vlastní: tak paní Masaryková, Mac Donaldová, Hoowerová.

Je v zájmu národní ekonomie, aby byly využity schopnosti žen, jež postavením svých mužů jsou poutány v cizině a přicházejí ve styk s vý-

květem mezinárodní společnosti, jejíž sympatie nebo zaujatosti tvoří často půdu, v níž se daří, sílí nebo ochabuje tolik různých oprávněných požadavků národních. Čím dokonalejší je poznání skutečných kvalit národa na mezinárodním foru, tím spíš možno očekávat porozumění pro státní nezbytnosti v mezinárodním rámci.

Československé ženy, jimž osud dal tak čestné místo v cizině, měly by si vždy a plně býti vědomy, že se ctí zastupovat svůj národ přijímají i závazek pro tento národ vykonati vše, co je v jejich silách. A tu především vidím jedno pole, kde naše ženy se mohou pokusit o světový primát: opravdové, hluboké vzdělání, jímž lze tak dobře působit právě na nejušlechtilejší prvky mezinárodní společnosti.

Poznala jsem na vyslanectvích našeho státu i cizích, že jejich obliba, jejich pověst závisí nejčastěji na ženě, která v nich žije a vytváří svými vlastnostmi, zájmy i rozhledem jejich atmosféru. Viděla jsem v poválečné Evropě, jak těžká poslání diplomatických zástupců u bývalých nepřátelských států byla usnadňována ženami, jejichž působením se upravily i nové base styků. V kulturním prostředí vyrůstá tak mnohé, co sbližuje národy.

Dnes již není třeba mluviti o společenské úrovni tohoto prostředí. Jest samozřejma. Chtějí-li některé státy ji zvyšovat nádherou a bohatstvím, můžeme my ji prohlubovat kulturou vhodně propagovanou i ženami našich diplomatů. V dobré mezinárodní společnosti není blaseovanosti — to jest vlastnost typicky maloměstská. — Lidé zvyklí poznávat svým společenským životem, jsou lačni znát vždy víc a nové, dovedou naslouchat pozorně hodnotné konversaci, rádi obohatí své znalosti, rádi si dají vyložiti odlišná hlediska, neváhají ani opraviti zděděné názory.

Tím snadněji lze je zaujati svérázným uměním, z něhož zvlášť hudba zasvěcuje do duše národa.

Je mnoho žen, jež přicházejí do zahraničí z různých důvodů soukromých. Studentka, dělnice, umělkyně, každá ve svém prostředí, často mezinárodním, zastupuje československé ženy. Jejich vlastnosti, jejich chování jsou často rozhodujícími poznatky cizích jednotlivců o našem národě. Ve svém souhrnu znamenají velký kus propagační práce mezinárodní, pronikají do všech vrstev. Úsudek, jejž si tvoří cizina o národě podle jeho žen, je jistě hodnotný, neboť ženy jsou posuzovány přísněji a absolutněji než muži. Je na československých ženách, aby vysokou mravní úrovní, sebekázní a vzdělaností oslňovaly cizinu.

MUDr. Máša Holá:

Žurnalismus jako povolání ženy.

Jest nesporno, že žurnalismus patří k nejzajímavějším a nejrůznotvárnějším zaměstnáním. Nepřináší styk jen s jedním druhem lidí nebo věcí, nýbrž otvírá průhledy do všech tříd, zájmů a útvarů života.

Vyžaduje duševní pružnost a pohotovost, vyžaduje citovost i věcnou chladnost, která jedině může vésti k objektivnosti. Proto také je málo lidí, kteří by se osvědčili jako žurnalisté universální. Jsou-li, pak jsou to bytosti vzácného taktu a hlubokého vzdělání.

V historii žurnalismu západních států nacházíme skutečně žurnalisty tohoto druhu.

Přihlížíme-li k žurnalismu jako k povolání ženy, je třeba s uspokojením konstatovati, že se ženy jako žurnalistky osvědčily všude skvěle.

Je mnoho disposic v ženském charakteru, které k žurnalismu přímo předurčují.

Přirozená zvídavost, prozíravost, schopnost zajímati se o věci zdánlivě protichůdné, citovost a smířlivost, jsou vlastnosti, které umožňují ženám vypracovati se na význačná místa v novinářství. Ženy jsou to, které do novin vnesly pestrost a změnu. Noviny, stvořené smíšenou redakcí, čtou se daleko příjemněji, než noviny, psané jen muži. Tyto zkušenosti učinili západní lidé dávno. Proto také tam je žena-žurnalistka zcela běžným zjevem, proto také není zatlačována jen do ženských rubrik, ale dostane se jí každého místa, na které svými schopnostmi stačí.

Tato doba patří u nás ještě budoucnosti.

Ženy jako žurnalistky, uplatňují se ve větším měřítku v našem životě teprve po válce. A teprve poslední léta jsou to také ženy s akademickým vzděláním.

Jistě, že by bylo zajímavým srovnání těchto mladých žen se systematickým vzděláním, a oněch starších, které do novin přinášely životní moudrost, získanou zkušenostmi a léty.

Nevím, jestli by mladý dorost všude vyhrál, neboť život je největší učitel a objektivnost a shovívavost k posuzovanému, získává se jen vlastním utrpením a nárazy osudu.

K tomu se musí naše mladé žurnalistky teprve vypracovávat. Přesto věřím, že mezi nimi jsou zjevy pozoruhodné.

Přihlížíme-li k tomu, který obor v žurnalistice je pro ženu nejvhodnější, tedy je jen málo odvětví, která by byla v rozporu s ženskou duší. Vyloučila bych peněžnictví, vědecké národohospodářství (nikoliv však populární) a některé druhy reportérství.

Za to, myslím, neměly by žurnalistky přehlí-

žeti politiku. V tomto směru znamenala by spolupráce žen jistě plus: Noviny jsou ohromná mocnost, ony tvoří vlastně veřejné mínění, ony rozdmychávají zášť a třídní nenávist, ony vzbuzují »válečná« nadšení.

V charakteru každé ženy je hrůza před smrtí, bojem a nepřátelstvím. Každá nosí ve svém srdci smířlivost a mateřskou něhu. Mírniti nenávist mužů, pracovati k dohodnutí, v tom bylo by krásné poslání politické žurnalistky.

Všechny ostatní směry jsou pravou doménou ženy. Ať už je to feuilleton, či umělecké kritiky, poučné články nebo módní rubrika.

Nepodceňuji nikterak tuto čistě ženskou část novin. Samy v našich novinách byly jsme svědkyněmi, co může vykonati rozumná žena v této rubrice a jak dovede znepokojiti tisíce duší jiná, vedoucí k přepychu a lehkomyslnosti.

V každém případě měl by si každý žurnalista desetkrát denně připomenouti, že jeho slova mohou míti tragické následky, budou-li realisována.

Ph. Dr. Iréna Malínská:

Ze školy do povolání.

(Glosy.)

Přechod ze školních lavic — ať středoškolských nebo universitních — do povolání, do výdělečné práce bývá pro řadu mladých lidí dobou zlých krisí. Bezohlednost životního boje pozná velký počet mladých čekatelů hned v několika směrech. Při úporném hledání vhodného místa docházejí k trpkému poznání, že svět na ně nečeká, což pokořuje jejich sebevědomí. Studenti

chudší, živící se již na studiích kondicemi i jinak, lehčeji podnikají tento nutný zápas o chléb; vědomí, že dosáhli v místě finančního zajištění, smiřuje je snadněji s různými nesnázemi. Hůře jsou v zápas vyzbrojeni ti, kterým rodiče dosud poskytovali finanční podpory, skrývajíce jim, často úmyslně, jak nesnadno se chléb vydělává. Dnes na štěstí zdravé proudy ženou mládež k osobní samostatnosti, což vyvolává touhu i po osamocení finančním. Velmi často hřeší se proti rozumným zásadám výchovy právě u dívek. Vychází to z nesprávného názoru na účel dívčího studia. Hoši spíše jdou již do střední školy s jasným vědomím, že svými vědomostmi budou si vydělávati jednou chléb. Proto již ve střední škole projevují svobodně individuelní sklony a jak učitelé, tak rodiče je ve specialisaci podporují. Jinak u dívek. Děvče samo má již touhu po hodně širokém obzoru poznávacím a jen nesnadno se dostává k poznání svých speciálních vloh. Odtud ta bezradnost abiturientek, co na universitě studovati. Aby bylo jasno: nechci, aby střední škola byla zbavena svého poslání, kterým jest vzdělání všeobecné; avšak toto vzdělání by mělo míti teplejší, užší styk s živou kulturou národa a potřebami doby. Jest velkým hříchem na děvčeti, ubírají-li samotní rodiče jejímu studiu seriosnosti, vsugerujíce mu, že jest na škole pouze pro »vzdělání«, jen pro »všecky případy« (rozuměj: nevdá-li se). Tím utloukají v mladém stvoření vědomí povinnosti, vážnosti práce, což jsou vlastnosti, kterých i v rodinném životě žena potřebuje. Jde-li potom dívka do výdělečné práce, dívá se na ni svrchu, s nechutí, jako na provisorium. Není se diviti, uvádějí-li toto odpůrci výdělečné práce ženy jako minus ženských pracovnic. Dívky si musí býti vědomy toho, že dnes velmi nesnadně konku-

rují s muži na trhu práce — důvody jsou známy — a že jen seriosní chápání povinnosti a velká pohotovost zajistí jim možnost práce. A všichni mladí lidé ušetří si mnoho zklamání, budou-li již ve školách přemýšleti trochu o svém budoucím povolání a znalostech a schopnostech, jichž potřebují, i o tom, že dnes jen nejzdatnější zvítězí.

Tím se dostáváme k jinému, vnitřnějšímu druhu nesnází, se kterými mladí lidé ve svých existenčních počátcích zápasí. I při t. zv. intelektuálních zaměstnáních jsou léta učednická zlá. Právě v zaměstnáních intelektuálních bývá často pozorováno, že začátečníci po několika měsících, ztrávených v úřadě, ochabují, prožívají dobu depresí, která z bývalých výborných studentů činí úředníky, učitele atd. velmi prostřední. Podobná pozorování potvrzuje řada šéfů, přednostů, ředitelů, kteří jsou trpce zklamáni právě v těch nejnadanějších. Důvody jsou často individuální, jsou však i důvody všeobecné, z nichž některé uvedeme. Studium a výkonná práce jsou založeny na dvou různých principech: Při učení mladý člověk stále přijímá nové a nové poznatky, vpíjí je v sebe lačně, jako houba vlhkost. Náhle přijde doba, kdy jest třeba této vláhy využíti, kdy mladý člověk má vydati ve prospěch společnosti to, co od ní přijal. On má však velikou touhu učiti se dále, žízní po vědění. Tehdy nastává krise, známá dobře nadaným absolventům universit, kteří opustí školy (a mnohdy universitní město), aby se stali profesory, profesorkami, lékaři, soudci a pod. Vžijme se v zápas mladého profesora, profesorky, když má dětem mluviti o předmětu — a to hezky prostě a srozumitelně, se kterým se ještě vědecky nevyrovnal. Není-li v něm lásky a nadání k učitelskému zaměstnání — prožívá chvíle tísně a nejistoty,

o kterých se nezdá ani dětem, ani snad řediteli. Stejně tak mladý jurista není nadšen úlohou zapisovatele při procesu. Právě v prvých dobách jsou perspektivy zakryty, bývalý student jest nešťasten, že má přestati studovati a teprve později si uvědomuje, že se musí znovu a znovu učiti, a to pro své povolání. A tak první překážkou radostné činnosti jest intelektuální sobeckost, která nerada vydává, co právě přijala. Tesknota nutného sdílení jest zvýšena mechaničností výkonu, jež je dána opakovanou potřebou. Mladý intelektuál se musí vracet k věci, která jeho zvídavost již nevzněcuje, vrací se, poněvadž jest toho zapotřebí. Opakování práce, monotonosti nevyhne se žádné povolání. Každý rok přednáší profesor o Nerudovi; ne vždy najde pro něj toho pochopení, jehož si žádá — jest znechucen. Mechaničnost práce doléhá nesmírně těžce na t. zv. kancelářské a aktuárské úředníky, rekrutované ze středoškoláků. Středoškolský abiturient, jenž ještě před čtvrt rokem četl Ovida, řešil prostorové problémy, přel se o nových metodách básnického výrazu s vehemencí mládí, uvědomuje si se strašným zoufalstvím, že po celý měsíc, co byl zaměstnán v kanceláři, nedělal nic jiného, než že zapisoval čísla aktů. A mladá primuska stejně zoufale klape do stroje, opisujíc doslovně akta, psaná úřední češtinou. A to tito dva nešťastníci mají dělati celý, celý život. A přece nesmějí se poddati depresi. Prvou podmínkou radostné práce jest ovšem správná volba povolání v mezích daných poměry. Jedině láska k povolání přemůže nesnáze a mrzutosti, jež nese s sebou každé povolání. Tedy jíti do světa s rozmyslem, s otevřenýma očima, neztráceti ideálů, ale zbavovati se ilusí. Mladí lidé musí zeskromněti, i státi se hrdými nad vykonanou prací. Je-

jich dílem nestojí ani nepadá svět, ale jejich práce, je-li dobrá, dokonalá, staví svět. Písařka, zoufající nad svou nudnou a vysilující prací, musí si býti vědoma, že jest malým, ale důležitým kolečkem státní administrativy. Musí svou práci pojímati jako s l u ž b u s p o l e č n o s t i. Neboť lidská společnost zejména při dnešním systému dělby práce zkonsumuje nekonečně mnoho lidské práce, práce, jež vyžaduje méně geniality, spíše mnoho vytrvalosti, obratnosti, přesnosti. Intelektuálovi říká nejen: nauč se to, poznej to, ale i dělej to, dělej to tak často, jak jest toho zapotřebí. Lidská kultura jest nesena armádou vytrvalých, přesných pracovníků stejně jako tvůrčím dílem geniů. Nechci pronášeti chválu prostřednosti. Geniální mladý člověk má právo i povinnost svou hřivnu uplatniti. Avšak chci chváliti práci nutnou, prospěšnou, jejíž funkce jest překrásná: s l u ž b a lidstvu. Mladí lidé, kteří vstupují do života, mají právo vyslechnouti chválu a úctu k té práci drobné, nenáročné, užitečné a nutné, k práci dobré, bez níž by společnost nemohla býti. Velká část krise inteligence, o níž se dnes stále mluví, jest vyvolána nevážností k užitečnosti práce. Mladá inteligence nechť krisi alespoň v tomto bodě překoná a pracuje s radostí.

ZE STUDIA PRÁVNICKÉHO A Z ÚSILÍ PRÁVNIČEK O PRÁVO NA PRÁCI

JUDr. Anděla Kozáková:

Několik životopisných dat.

Absolvovala jsem reálné chlapecké gymnasium v Rokycanech, a maturovala v roce 1918. V létech 1918—1922 absolvovala jsem právnickou fakultu Karlovy university v Praze, kde po odbytí státních zkoušek a rigoros vesměs s výtečným prspěchem jsem měla dne 19. XII. 1922 promoci jako první žena-doktor práv v RČS. za účasti zástupce presidenta republiky dra T. G. Masaryka, který mně při té příležitosti věnoval svoji fotografii jako dar.

Po doktorátě ucházela jsem se o přijetí do politické služby u zemské správy politické, žádost však byla zamítnuta a rovněž rekursu mému nebylo ministerstvem vnitra vyhověno.

Přijala jsem místo jako smluvní úřednice v ministerstvu sociální péče, kde jsem byla zaměstnána 2 a ¾ roku, a když ani po složení praktické zkoušky politické (jako první žena) jsem nedostala definitivu, odešla jsem a věnovala jsem se notářství, kde jsem zaměstnána od října 1925, odbyvši si mezitím několikaměsíční praksi advokátní na venkově.

V roce 1928 složila jsem rovněž jako první žena praktickou zkoušku notářskou s výtečným prospěchem, a když po odbytí 4leté prakse žádala jsem o povolení substituce, byla žádost krajským soudem civilním zamítnuta a teprve na základě rekursu byla mně vrchním soudem v Praze povolena substituce notářství jako první

ženě v RČS., takže jsem v listopadu 1929 po prvé substitovala notářství! Pracuji též vědecky (monografie »Právní postavení ženy v zemském právu českém«, vydaná v roce 1925 a řada článků v časopisech odborných, právnických).

Jsem místopředsedkyní Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v RČS. po řadu let, jednatelkou Spolku čsl. notářů, odbor Praha, mimo řadu jiných funkcí v jiných spolcích.

JUC. Anna Kučerová:

Bývalá žačka gymnasia „Krásnohorské" na vysoké škole.

Letos v létě tomu budou právě 4 roky, kdy jsem si odnášela z »Minervy« (jak jsme nepřestaly říkat gymnasiu »Krásnohorské«) maturitní vysvědčení. Že půjdu na vysokou školu, o tom se u nás doma mluvilo již dlouho před mou maturitou a vždycky se dodávalo: »Z té bude právnička a naváže tak přetrženou rodinnou tradici!« Tak jako by se s těmi hnědými ústavními dveřmi zakončila jedna milá životní kapitola a na podzim mělo začít něco úplně jiného, nového. Hlavou šly tenkrát odvážné plány: pilné studium právnické, sociologické, cizí jazyky, studium v cizině atd. atd.

Právnické studium lákalo. Vedl k němu zájem o národní hospodářství, o současné poměry politické. Ve střední škole byl mým nejoblíbenějším předmětem dějepis. Zvláště partie o právních a sociálních poměrech jsem ráda studovala. A tak jsem přece jenom v indexu přednášek vyplnila .. fakulta: právnická.

Pro toho, komu škola něco skutečně zname-

nala a komu vyplňovala velkou část života po celou dobu středoškolských studií, tomu přechod na vysokou školu není jen nepatrnou, obyčejnou událostí. Stala jsem se vysokoškolačkou. Ten fakt vnesl do života mnoho nového. Dívka, která absolvovala střední školu dívčí, setkává se na fakultě s chlapci, konkurenty, kamarády. Ano, kamarády. Myslím, že kamarádský poměr mezi mužem a ženou, o jehož vzniku a trvání bylo již tolik debatováno a psáno, může nejlépe vzniknout u společného pracovního stolu, při společné práci, stejných zájmech a přibližně stejnorodých cílech. Ale vždycky je na děvčeti, jaký tón chce, aby v tomto poměru byl zachován. Jaké nové pole k získání zkušeností pro další život! Zkušeností, za které člověk platí často, ale snad i rád s vědomím velké jejich hodnoty pro budoucnost.

Veliký dar, který nám dává vysoká škola, je akademická svoboda. Dar to, který se však snadno může státi danajským darem, neumí-li obdařený hospodařiti časem, energií, silami. Člověk se pak snadno dostává do vleku toho, co by vlastně jemu mělo sloužiti k prospěchu, zapomene-li včas na plánovitý postup. To platí jistě nejen pro zkoušky a přípravu k nim, ale pro celou práci na vysoké škole a snad i pro ten další život. Vždycky musím vědět, za čím jdu, proč jdu, kam chci dojíti a kdy. Musím znát dobře své síly, nosnost svých nervů a svých schopností.

Jsem čtvrtý, poslední rok na právnické fakultě. Teprve nyní mohu odpověděti na otázku, hodí-li se pro děvče právnické studium. Odpovídám: ano, ovšem tehdy, »stojí-li pravý člověk na pravém místě«. A to, myslím, platí pro každý obor studia, ba pro každou lidskou činnost. Někdy se vytýká, že prý je právnické studium

příliš suché a že se tedy pro děvče nehodí. Zvykli-li někdo nazývati »studiem« učení se na zkoušku (dření, jak se obyčejně říkává), pak snad leckomu a leckteré uklouzla trpká stížnost na suchost této discipliny. Myslím však, že v předzkušebním stadiu, které donucuje tráviti hodiny nad knihou, i to jindy nejsvěžejší a nejvábnější studium se stává řadou suchých fakt a pravidel, které nutno dostati do hlavy. Tu by byla spíše na místě výtka nerovnoměrnému rozvržení zkušebních termínů, nadbytečnému hromadění látky na jedinou zkoušku. Ale právní pravidla, koleje a meze lidského jednání, z vůle člověka a pro člověka vytvořené, něco, co se úzce dotýká života, co je s ním spjato takřka v denním styku! Pro něco takového se snad těžko volí pojmenování »suchosti«. Tím méně pro studium těchto jevů.

Dnešní doba, třebaže je ženám již od převratu povoleno studium na právnické fakultě, teprve pomalu otvírá jim přístup k jednotlivým právnickým povoláním. Tu bude opětně na ženě, aby, znajíc sebe, dobře volila. A věnovala se pouze těm oborům, pro které se cítí dostatečně schopnou. Aby při tom nezapomínala, že je ženou, jejímž úkolem, ale také potřebou je vytvářeti kolem sebe teplé, vlídné prostředí. Aby nezapomínala hledati harmonickou cestu mezi ukázněným životem práce a myšlenky a mezi hlasem svého citového života.

JUC. Libuše Pajerová:

O mém studiu právnickém.

Dobu dětských snů jsem prožila na slunné Hané mezi bohatými zahradami, jejichž květy

jsem tak milovala, že jsem si pěstění jejich chtěla zvoliti za životní úkol. Odtud octla jsem se téměř náhle v nevlídných místnostech dívčího gymnasia na Smíchově. Velmi na mne působila atmosféra rodinná, nabitá vysokoškolskou vzdělaností. Maminka, bývalá profesorka, která však po provdání se musila vzdáti svého povolání, přála si ovšem, aby dcera byla profesorkou, ale osud v osobě tatínka určil mi práva. Proč jsem vlastně otce poslechla, je těžko říci. Studovati na vysoké škole jsem chtěla za každou cenu, bylo v tom kus ctižádosti, kus nutnosti míti nějaké zaměstnání a částečně i strach před tím, abych hned nemusila jíti do praktického života. Neměla jsem speciální lásky pro žádný předmět kromě studií literárních. O právech jsem neměla jasné představy, jenom děs mě před nimi naplňoval, neboť každý věděl o právech jen, že jsou nudná a suchopárná. S velkým strachem a sebezapřením dala jsem se tedy zapsati na právnickou fakultu. Ihned římské právo se mi velmi zalíbilo. Shledala jsem, že pověsti o bezduchém dření na právech nejsou správné, že naopak nutno tu dosti přemýšleti.

Již v 2. semestru jsem se začla velmi zajímati o to, čemu z práv se budu učiti později. O občanském právu dnešním jsem si dovedla udělati pojem podle práva římského, proto jsem obrátila zřetel hlavně k právu trestnímu. Tu jsem poznala, co zajímavosti poskytuje aplikace zákona na konkretní případ, a později v seminářích jsem si zamilovala i abstraktní řešení. Nyní uznávám práva za nejkrásnější obor na světě.

Líbilo by se mi býti advokátem pro samostatnost, kterou toto povolání poskytuje, když se člověk přenese přes léta koncipientská. Nemíti žádného přednostu, býti odpovědna jen sobě samé, to by bylo mým ideálem. Pomáhat lidem

právní radou, vymýšleti si důvody a různé právnické konstrukce na podepření jejich nároků, nebo na jejich obhajobu by mě velmi zajímalo. Nejspíše se asi rozhodnu pro povolání soudcovské, které vzdáleno je prospěchářství a poskytuje možnost dáti za pravdu straně, která ji má. Doufám, že do konce mých studií se poměry žádoucím způsobem upraví.

JUC. Rose Heitler:

O ženském studiu na německé právnické fakultě v Praze.

(Přeloženo z německého originálu.)

Ještě než byly připuštěny vysokoškolské posluchačky na právnickou fakultu v Praze, měly již ženy možnost dostati se do státní účetní služby. K tomu účelu musily se podrobiti státní zkoušce ze státního účetnictví, při čemž v podmínkách nebyla předepsána návštěva přednášek o státním účetnictví. Podle ministerského nařízení z 6. května 1878 mohly býti ženy připuštěny k těmto přednáškám za souhlasu příslušného docenta, ale neobdržely o tom úředního potvrzení: byly takto jenom hospitantkami a neměly tak žádných právních předností před kandidátkami, které si osvojily své vědomosti pouze autodidakticky z učebnic. Byly připuštěny ke státní zkoušce ze státního účetnictví na základě výnosu Hlavního účetního ředitelství z 11. listopadu 1852, když se mohly prokázati tím, že dostaly místo v pokladní nebo účetní službě veřejné nebo městské obecní správy. Později bylo toto nařízení ještě ulehčeno tím, že bylo rozšířeno také na soukromé instituce jako městské spořitelny, záložny atd.

Skutečnost, že žena-úřednice se osvědčila jako pilná a horlivá síla, byla také jistě jedním z důvodů, že znenáhla pronikalo zrovnoprávnění universitních posluchaček s posluchači. Roku 1908 účastnila se žena po prvé jako hospitantka přednášek na právnické fakultě německé university v Praze. V prvním pětiletí po roce 1919, kdy otevřena fakulta, se ženské právnické studium příliš nerozvilo, ale později zaznamenalo rychlý příliv.

Právnicky vzdělaná žena má možnost volby různých povolání. Podle svého zrovnoprávnění s mužem může se, alespoň teoreticky, věnovati všem právnickým povoláním, může býti obhájcem, notářem, soudcem, státní úřednicí, i universitní profesorkou, může být činna politicky.

Prakticky to pro ni není již tak lehké. Většina absolvovaných právniček věnovala se v posledních letech koncipientství, připravujíce se tak pro povolání obhájkyň; teprve vlastně v r. 1930 jsou právničky skutečně připuštěny do státní služby, ač politická finanční správa zaujímá poněkud zamítavější stanovisko.

Ženy, mající své praktické právnické povolání, razí cestu svým mladším kolegyním. Právnicky činnou ženu charakterisuje píle a mnohostrannost. Teprve budoucnost může posouditi její schopnosti a výsledky její práce.

Srovnáme-li počet studentek právniček s počtem ostatních universitních posluchaček, zpozorujeme, že jich nápadně přibývá. Mezi lety 1924 a 1930 zdvojnásobil se počet universitních posluchaček, naproti tomu počet právniček se ztrojnásobil. Ale ještě dnes připadá na 15 právníků jedna právnička, zatím co na 8 studentů připadá jedna studentka. Zřejmě je duševnímu založení ženy bližší filologicko-filosofické studium, než právnická věda, spočívající na přes-

ném řešení stále nových problémů věcného a střízlivého života.

Nakonec ještě malá statistika:

1919/20	muži	263	ženy 10	3·8%
1924/25		300	28	9·3%
1927/28		416	72	17·3%
1929/30		605	96	15·8%

Dodávám ještě, že v minulém studijním roce podrobilo se státním zkouškám 26 posluchaček a 8 kandidátek bylo promováno za doktorky věd právních a státních, z čehož vyplývá, že průměrně 10% řádných posluchaček právnické fakulty dokončí svá studia.

JUDr. M. Hokešová-Svozilová:

Juristky.

Ženy mohou u nás studovati práva teprve od roku 1918. Boj o otevření právnické fakulty byl rozřešen slavnostní schůzí profesorského sboru Karlovy university, který tím, že dal ženám na své fakultě rovnoprávnost, projevil tak nejlépe svoji pokrokovost a radost z osvobození národa. První doktorka práv, A. Kozáková, byla promována roku 1922, avšak ona, i ty, jež vystudovaly později, setkaly se s nečekaným nepochopením státní správy, která, nedbajíc jejich plné kvalifikace, odpírala jim možnost uplatniti se v praksi a prokázati tak svoji způsobilost k vykonávání všech právnických povolání. Všemožné překážky a znehodnocování jejich studia mělo ženám odníti chuť ke studiu práv a přivoditi ve skutečnosti stav, jaký byl před rokem 1918. Když však s obavami jsme sledovaly počet řádných posluchaček na všech čtyřech československých universitách, shledaly jsme, že celkový počet řád-

ných posluchaček stále vzrůstá. Dívky se věnovaly studiu práv, ač věděly, že jejich vyhlídky jsou mnohem horší než u absolventek jiných fakult. Universita byla také jedinou půdou, kde se cítily zcela rovnoprávnými a již roku 1927 stala se dr. Veselá docentkou práva a řízení trestního na Karlově universitě.

Po dvanácti letech studia a prakse vyvinuly se poměry tak, že největší počet žen s právnickým vzděláním věnuje se advokacii, jednomu z nejobtížnějších právnických povolání. Věnují se jí ne snad proto, že by advokacie všem nejlépe vyhovovala, nýbrž pro téměř nepřekonatelné obtíže, kladené žadatelkám státními úřady. Jen u pražské advokátní komory bylo dosud zapsáno 81 koncipientek, které tvoří již přes 4% všech kandidátů. V notářství pracuje dosud jedna kandidátka, rovněž v obvodu notářské komory pražské. Jiné notářské komory chovají se dosud zamítavě.

Ve státních službách získávány úspěchy velmi pomalu a po nepoměrném úsilí. Od nerovnoprávného postavení smluvních úřednic a bezplatných právních praktikantek podařilo se aspoň jednotlivým juristkám přejíti do konceptních čekatelských míst, a to zejména v ústředních úřadech: v min. zahraničí (1), v min. školství (1), v zemském úřadě v Praze (1). Státní pozemkový úřad zaměstnával celkem 14 juristek, avšak pouze jako smluvní právní úřednice, přes to, že některé byly ve službách úřadu přes šest let a měly výtečnou, nebo velmi dobrou úřední kvalifikaci.

I jinde pracují juristky jako smluvní síly, u berních správ dokonce jako pouhé manipulační síly, s praksí naprosto neodpovídající jejich vzdělání. U soudů bylo zaměstnáno od roku 1923 do roku 1930 několik desítek právních prakti-

kantek bezplatně a teprve roku 1930 upraveny po energickém zakročení ministra spravedlnosti dra Meissnera poměry tak, že zatím bylo šest žadatelek přijato ve smluvním poměru stejně placeném jako řádné místo čekatelské a se zárukou, že odsloužená léta budou započtena, jakmile počet čekatelských míst bude rozmnožen.

Poněkud lépe dařilo se uchazečkám u úřadů samosprávných. Tak zejména pražský magistrát zaměstnává celkem 8 doktorek práv jako rovnoprávné konceptní čekatelky a komisařky. Ojediněle pracují také ve velkých institucích soukromých a polosoukromých. Může-li se jedna nebo dvě juristky uplatniti v určitém oboru, není ještě ostatním vždy pomoženo. Ten který úřad je přesvědčen, že tím již učinil dosti pro ženskou rovnoprávnost a ježto má právo vybírati si mezi uchazeči, užívá i v budoucnosti svého práva tak, že si vybírá pouze mezi uchazeči mužskými.

Pro své zamítavé stanovisko nemohly státní úřady uvésti ani důvodů právních ani věcných, neboť není zákonů, které by ženám bránily vykonávati jakékoliv právnické povolání a není praxí potvrzených zkušeností, které by mluvily proti nim; hlavním důvodem jsou pouze vžité předsudky a obavy před soutěží. Přehled zákonných ustanovení, statistiky, jakož i názory teoretiků a praktiků, kteří měli již příležitost s právničkami spolupracovati, obsahuje brožura »Právničky na universitě a v praksi«, kterou vydal r. 1928 právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, pracující od roku 1925 k hájení existenčních zájmů právniček.

JUDr. J. Králová-Horáková:

Spolupráce Ženské národní rady čsl. s právničkami.

Když první diplomované čsl. právničky po ukončení svých studií. vstupovaly do praxe, nenašly tuto a zvláště veřejnost dostatečně připravenou a ochotnou poskytnouti jim příležitost uplatniti ke své obživě studia, která absolvovaly povětšině s prospěchem eminentním. Aby účinněji hájily a dobývaly svých práv a posic, sdružily se čsl. juristky v právnickém odboru Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v ČSR, který se utvořil již v roce 1925. Jako ostatní kategorie vysokoškolských absolventek i juristky postihl těžký úkol průkopnické práce. Opakovalo se to, co bylo u prvních lékařek. Diplomované právničky musely, chtěly-li dosáhnouti výcviku předepsaného pro ten který obor právní praxe, pracovati ať u soudů, ať v kancelářích advokátů jako volontérky buď zcela bezplatně, nebo za plat, nepoměrný platu jejich mužských kolegů, a své živobytí musely obhájiti prací přes čas, která byla mnohdy nepřiměřená jejich vzdělání. Skutečnost, že se upírala juristkám možnost konkurovati v praxi s muži při stejné kvalifikaci, jen prostě z toho důvodu, že jde o ženy, dala i směr práci a cílům organisace, jež na obranu práv této nové složky vysokoškolsky vzdělaných žen vznikla. Devisou právnického odboru Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen jest: »Stejné povinnosti, stejná práva, při stejné kvalifikaci, také stejné možnosti.« Již tímto svým programem a dále bojem, jež za jeho uskutečnění vede, setkává se nová organisace právniček na cestě úzké spolupráce se Ženskou národní radou čsl.,

která pracuje pro zrovnoprávnění žen všech tříd a kategorií. Spolupráce jejich je dvojího rázu. Jednak podporuje ŽNR právnický odbor Sdružení ve všech jeho akcích, směřujících k dobytí existenčních posic juristkám, jednak jednotlivé z těchto činně se účastní prací v různých odborech ŽNR, kde jest potřebí jejich odborného vzdělání. Do prvé skupiny této spolupráce spadá celá řada různých akcí a intervencí u členů vlády, předsedů soudů, ministerské rady atd., jež byly podnikány za účelem přijetí právniček do konceptních služeb státních a hlavně do služby soudní. ŽNR ze své iniciativy podnikla celou řadu kroků ještě za prvních nesmělých počátků Právnického odboru a starala se zejména o uplatnění právniček ve službách korporací samosprávných, zvláště ve službách pražské obce. Byla to zejména předsedkyně ŽNR pí senátorka Plamínková, která s energií sobě vlastní ujala se zájmů právniček a podnikla v jejich prospěch přečetné intervence u rozhodujících funkcionářů a úřadů buď sama nebo s jinými členy parlamentu a se zástupkyněmi německých ženských spolků. Nutno se zmíniti ještě o interpelaci, kterou vznesla v senátě na vládu v roce 1929 (tisk. 826/2) o odmítání žen s akademickým vzděláním hlavně právnickým, které se hlásí do konceptní služby státní a soudní, jež upozornila odpovědné činitele a veřejnost na nesprávné stanovisko státu vůči právničkám.

Velmi četné byly také zákroky, jež podnikala Ženská národní rada společně s právnickým odborem Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. Právnický odbor seznav, že odmítání právniček se strany státu není opodstatněno zákonnými předpisy, ale, že vyplývá buď z nedostatku zkušeností anebo z předsudků zaujatých jed-

notlivců, žádal v četných audiencích již v roce 1925 členy vlády, jejíž jednotliví ministři učinili přijetí žen s právnickým vzděláním do konceptní kategorie úřednictva svého resortu závislým na zásadním schválení ministerské rady, aby od tohoto stanoviska upustili a při přijímání žen do státní služby konceptní postupovali stejným způsobem, jako při přijímání mužů. Tyto audience byly několikrát opakovány, když změnou politické situace došlo k výměně členů vlády. Bohužel bez výsledku. Ačkoliv nedostatek soudcovského dorostu a kritická přetíženost soudů přímo volala, aby právničky, které u soudů byly zaměstnány jako bezplatné právní praktikantky při stejné službě, jaká byla přikázána jejich kolegům do soudcovské služby řádně jmenovaným, zapracované a často výtečně kvalifikované byly pro tuto službu zachovány, bylo to marné. Ani návrh ministerstva spravedlnosti na přijetí žen do soudní služby, podaný býv. ministrem Haussmannem ministerské radě, nepomohl. Bylo potřebí další práce, celé řady schůzí, veřejných projevů, článků, vydání brožury o postavení právniček.

A jest to teprve minulý a letošní rok, kdy můžeme zaznamenati skutečná definitivní jmenování právniček do státní služby konceptní. Služba soudní byla otevřena ženám letošního roku rozhodnutím ministra spravedlnosti dr. Meissnera a dnes máme již 4 právničky řádně jmenované do přípravné služby soudcovské.

Druhá skupina spolupráce právniček se Žen. nár. radou není o nic menší než prvá, ba naopak tím, že se vymyká z úzkého rozsahu zájmů odborových a zasahuje zájmy všech žen. Jest významu dalekosáhlého. Je to zejména odbor ŽNR. »Žena v zákonech a veřejných řádech«, kde spolupráce juristek jest nezbytná. Státní samo-

statnost přinesla sice čsl. ženám rovná práva na poli práva veřejného, ale sféra soukromého práva zůstává ještě pod principy nerovnoprávnosti muže a ženy v mnohých směrech. Úkolem této komise jest uvésti v soulad obě tyto sféry právní tak, aby odpovídaly skutečnému postavení dnešní ženy a kulturním sociálním a hospodářským poměrům našeho státu. Je to zejména občanský zákoník, ve svých ustanoveních o právu rodinném, zákonná ustanovení o státní příslušnosti vdané ženy, určitá ustanovení trestního zákona a řádu, zákony, jimiž se upravuje péče o děti nemanželské a děti ohrožené, zákony pojišťovací atd., při jejichž reformě či tvoření Žen. nár. rada uplatňovala v zájmu žen a dětí své návrhy či připomínky, k jejíž koncepci přizvala naše právničky. Žen. nár. rada jmenováním právničky předsedkyní odboru »Žena v zákonech a veřejných řádech« dokázala potřebu uvedené spolupráce a tím, že tato předsedkyně je současně členkou mezinárodní komise stejného jména a účelu v Mezinárodní ženské radě deklarovala ji i na foru mezinárodním. Rovněž zásluhou zásahu Ženské národní rady byla právnička jmenována vládou republiky československé expertem čsl. delegace pro první kodifikační konferenci mezinárodního práva v Haagu, která se konala na jaře letošního roku a řešila v jedné ze svých komisí otázku příslušnosti vdané ženy. Československé juristky nechyběly tudíž mezi těmi několika státy, které byly zastoupeny ženou v jednání tohoto druhu po prvé. Čím dále tím více jsou obory lidské činnosti upravovány zákonnými předpisy. Čím dále tím více se ženy účastní veškeré práce a činnosti lidské a tudíž i zákony musí s nimi ve všech směrech počítati a jejich novému postavení se přizpůsobiti. Poněvadž jen

ten, jehož zájmu se ten který zákonný předpis týká, dovede nejlépe vystihnouti jeho případná úskalí, bude nutno slyšeti ženy čím dále tím častěji při tvoření nových osnov zákonných. Je tudíž veliká naděje, že spolupráce našich právniček s Žen. nár. radou, jakožto vrcholnou ženskou organisací v naší republice, vzroste v budoucnu ještě více.

ZE SVĚTOVÉHO STUDIA ŽENSKÉHO

Ph. Dr. Albína Honzáková:

Ze světového studia ženského.

Aby jasněji vystoupila povaha našeho českého hnutí ve svých vnitřních motivech i vnější formě, podávám zde v hlavních liniích celkový obraz zahraniční. Ženské studium je složkou ženské otázky, respektive kulturního a sociálního hnutí, jež rok od roku se stává mocnějším činitelem historickým.

Nejstarší a nejpevnější mocenské postavení v organisaci lidstva, mocenství bílého muže, má ustoupiti skutečné demokracii. Každý chce svobodu, každý zvedá nárok na plné lidství. Ženy a barevné rasy útočí na privilegia všeho druhu a zejména na kulturní povýšenství; s nimi ruku v ruce jdou řady opravdu demokratických mužů. Spolupovolána k velkému reformnímu dílu novostavby lidské společnosti, potřebuje i žena vědeckého vzdělání. Reformované vzdělání musí rozvíjeti jak v jedinci muži i ženě, tak i ve všem lidu národní individualitu a zároveň je uschopniti ke kulturní, hospodářské i politické soutěži světové. Hledajíce nejlepší cesty k těmto cílům, muž i žena řídí se svými individuelními schopnostmi a sklony. Ať cestou výchovy, ať zákonodárnou, za bedlivého studia a pozorování života budou ženy především zmnožovat podmínky zdravého vývoje dítěte. Budou odstraňovat vše to, co činí dnes ze dvou jedinců různého pohlaví vzájemné vykořisťovatele ať sexuelní, ať hmotné nebo duševní, ba dokonce nepřátele, zatím co

mají být nositeli udržování a pokračování života. Tím ženy budou hojiti samu podstatu veškeré mravní bídy.

V této koncepci života ženské studium má důležité místo. Rýsujíce zde stručnou jeho historii, ukážeme, které byly jeho vzpruhy i překážky. Můžeme říci, že dnes předsudky ustupují zkušenostem a vědeckým poznatkům. Na př. zjišťuje věda, že z důvodu fysiologie mozku nelze ženu z žádného povolání vylučovati zásadně. Neboť dosud nelze vědě odpovědět na otázku, jsou-li vůbec a jaké jsou diference v mozkové struktuře podle pohlaví. (Prof. C. Vogtová z Ústavu pro výzkum mozku v Berlíně.)

Nelze říci, že ženské studium dosáhlo už vrcholu. Ale lze dáti zásadu, že regulovat je může jen zásada výběru podle schopností a ne podle pohlaví, tedy žádný numerus clausus.

Jsou země s prastarou tradicí ženského vzdělání. Je to Řecko, Italie — už od římských dob, ale hlavně v době renaissanční*) — a Francie od 14. st.; byl tu požadavek i vědeckého vzdělání žen vrstev aristokratických. Italie měla renomované lékařky i profesorky na fakultách lékařských. Ale i Čechy mají tradici husitskou a českobratrskou, vztahující se původně k vzdělání náboženskému, později ke všeobecnému. Je to tradice demokratická, celonárodní; žel, zdušena byla tragikou bělohorskou.

V 19. st. proniká touha po vyšším vzdělání všechny vrstvy žen všech kulturních zemí, zejména vrstvy středostavovské.

Jednotlivé ženy se odvažují tu na střední, tu na vysokou školu, aby poslouchaly jednotlivé

*) Čl. dr. Frýdecké, str. 206, J. Burkhardt, Dějiny renaissance v It.

přednášky.*) Koncem 19. st. stává se hnutí kolektivním. Otevírajíce brány universitní přátelsky všem odhodlaným ženám, netušili mnozí ze slavných lékařů, právníků a vědců vysokých škol v Curychu, Bernu, Ženevě, Paříži, že pootevírají brány novým dějinám. Ani dnes ještě mnozí odborní historikové neregistrují, tím méně hodnotí ženské hnutí jako nového vývojového činitele.

V českém úsilí po ženském studiu jest nejsilnější vzpruhou motiv vlastenecký. Je to přímé a vědomé pokračování velkého, obrozenského děje. Světlá, Krásnohorská, Tůmová, vnučka F. L. Čelakovského chtějí násobit k zápasu síly národa, počtem malého. E. Krásnohorská vede a povzbuzuje činy svými ženy rakouské i ženy v říši německé, které samy mají v čele skvělé osobnosti: M. Heinischovou (matku býv. presidenta) a Helenu Langeovou. Povzbuzuje i ženy polské a rusínské. Zaklíněna v středoevropské baště konservatismu a reakce, česká průbojnost rostla pod tlakem vnucené vlády habsburské. Žízeň po vědění planula v ženách českých živena touhou po osvobození národa silněji než kde jinde.

Leč ani ve svobodných státech nemělo ženské studium stejně volný průběh. Časový sled otevření universit ženám je odrazem kulturních a politických poměrů toho kterého národa. Ukázal se demokratický svobodný duch Ameriky, Švýcarska, Holandska a sever. států, francouzský liberalism a italské staré tradice a jakási neutrálnost a hospodářský tlak na Španělsku a Portugalsku. Na Balkáně chtivost osvobozených národů (hlavně Bulharsko a Řecko) dohnati, co kulturně zmeš-

*) V r. 1866 zaps. na brněn. reálce Kuldová, matka prof. Tesařové. V r. 1876 žádá jiná dívka na filos. fak. v Praze.

kaly. Projevila se i konservativnost Anglie a Irska i ono zvláštní postavení ctižádostivých Uher, kde ministru Vlasiczovi jeví se ženské studium žádoucím pro pokrok národní. V Německu a Rakousku brzdil konservativní režim ženské studium a v Rusku i Finsku stalo se samoděržaví proti svému potlačovatelskému úsilí rozněcovatelem tužby žen po studiu a duchovním osvobození. Také koloniální politika Vel. Britanie a Ruska podporovala lékařské studium ženské. Obě velmoci potřebovaly lékařek pro miliony žen v Ruské Asii a v Indii jako Rakousko pro mohamedánky v Bosně a Hercegovině.

»Po Bohu jsou to především naše ženy, jimž vlast vděčí za svou spásu,« řekl A. Lincoln. Tak smýšlela Amerika a proto ona má primát, že přijala nejdříve ženy na svá vysoká učiliště.

Otevření universit řádnému ženskému studiu: Oberlin Ohio v r. 1833,*) Geneva Coll. stát N. York v r. 1845; první promoce lékařky E. Blackwellové 1849; 1850—6 založily si ženy americké Women's Medical College ve Philadelphii a Bostonu. Francie otevřela univ. v r. 1863, Švýcary — Curych 1864, v Anglii zal. Medical School of Women 1874 a v r. 1877 parlamentní akta zmocňuje zkušební komise, aby připouštěly ženy. Švédsko otevírá ženám university v r. 1870, Dánsko v r. 1875, Norsko v roce 1878, Holandsko připouští ženu k doktorské zkoušce r. 1878.

Pro nás Evropanky širokým průlomným zjevem jest studium žen ruských a polských ve Švýcarsku.

Širá Rus, z východu a jihu prostupovaná živly i smýšlením orientu, po 250 let brzděná Tatary,

*) Kolejí stalo se toto učiliště až r. 1850.

s nedostatkem spojovacích prostředků, nedala lidu vzdělání, jehož doba vyžadovala. Na všech stranách nucena buď k obraně nebo k expansi, držela se houževnatě samoděržaví. Kvas francouzské revoluce, rozhozený důstojníky a vojáky z válek napoleonských a importovaný tiskem, vnikal do myslí ruské inteligence. S mužem zároveň přijímala ho i žena. Nemohouce vyvinout veřejného života politického, mužové ruští vnesli obrodné myšlenky a touhy do rodin a přátelských kroužků. Tam v živých rozhovorech se vyvíjelo nové hnutí kulturní, socialistické a nihilistické. Ruská censura potlačovala projevy politické a jedině krásná literatura měla určitou svobodu. A v této formě duch revoluční zvláště ženami byl lačně přijímán. Starosti o domácnost ulehčovaly Rusce houfy nevolnického, později velmi levně placeného služebnictva. Už velká carevna Kateřina II. věnovala péči vzdělání dívčímu. Pak se ruská žena vychovávala francouzskou literaturou, G. Sandovou, a zvláště domácí. Řada žen velkého duševního bohatství s dalekými silnými touhami od Taťany přes Olgu ve Strži, přes ženy v díle Lva N. Tolstoje až po propastně hluboké ženské osobnosti Dostojevského, burcovala k myšlení a činům.

Někteří spisovatelé přímo se dovolávali lidských práv pro ženu. Gercen píše: »Podivná věc! Devatenáct věků křesťanství nenaučilo lidi chápati v ženě člověka. A přece účast ženy ve vyšším světě byla uznána náboženstvím. Marto, Marto, staráš se o mnohé věci, ale jednoho je třeba. Marie zvolila lepší část.«

Ženské hnutí splývá s ideovým proudem všeobecným v duchovní i faktickou vzpouru proti absolutismu politickému i patriarchálnímu v rodině, proti korupci v úřadech a proti vyssávání nevolníků, mužíků.

Vyšlo »Statkářovo jitro«. I ženy chtěly mezi lid. Bylo málo učitelů a lékařů, chudina se vůbec neléčila. Rusky chtěly sloužit národu jako učitelky a lékařky. Nemohouce se vzdělávati doma, rozcházejí se do všech úhlů západní Evropy. Tak přichází dcera osvobozeného sedláka A. Kniažniná v roce 1864 na universitu curyšskou a za ní N. Suslová a žádají za povolení pravidelného lékařského studia. Universitní senát neshledává překážek, imatrikuluje obě, v roce 1867 povoluje zkoušky a 14. prosince je N. Suslová promována za doktora lékařství. Vrátila se do Petrohradu, kde měla rozsáhlou lékařskou praxi. Úspěch vábil, mediček v Curychu přibývalo. V prvé vlně vyskytují se také jména německoruská, později i živel židovský. V roce 1870 bylo v Curychu 25 studentek, v roce 1871—1872 už 100. Brzy klesá počet na 30 i níže. Teprve léta devadesátá přinášejí nový rozmach studia ruských mediček a zároveň přibývá i filosofek a právniček. V prvém desetiletí 20. století dosáhly Rusky na universitě curyšské počtu 1478, proti 480 studentkám švýcarské nebo jiné národnosti.

V letech sedmdesátých 19. st. ruská vláda ženské studium v Curychu zakázala, podezřívajíc ruské studentky z anarchistických rejdů. A vskutku revoluční hnutí ruské vlivem studentek začalo se stahovat z Londýna, Paříže, hlavně do Curychu. V. Šlikovová, dcera ruského šlechtice a vyššího ruského úředníka, o tom vypráví ve svých studijních vzpomínkách. Začala studovati v Curychu právě v roce 1872, kdy tam přibyl vůdce anarchistické propagandy protiruské, Bakunin. Ruští emigranti usídlili se v několika ulicích města a utvořili kolonii se samostatným společenským životem. Měli knihovnu, čítárnu, konali přednášky, pořádali ruské i polské bály a slavili především ruský nový rok, dělali výlety na hory a

všude hlavní věcí byly nekonečné, vzrušené debaty. Byly dva typy ruských studentek. Ty, jimž studium bylo vážným úkolem a které chtěly dokázati způsobilost žen. Převládaly až do roku 1873 a pak zase. V tomto roce ve stu ruských studentek byly i mladičké dívky 16leté, byly tam i vyslovené nihilistky. Na příklad Lubatovičová »v krátké sukni, s krátkými vlasy v námořnickém kloboučku, s šálou nedbale přes ramena přehozenou. Kouřila cigarety a zásadně nedbala obvyklých forem chování, což v trochu maloměstském Curychu budilo rozruch«.

Roku 1873, 4. června, přinesla řada evropských časopisů »Ukaz« ruské vlády, jímž tato odvolávala ruské studentky z Curychu. Zákrok svůj odůvodňovala i pomluvou, že »některé z těchto ruských studentek padly tak hluboko, že studují specielně tu část porodnictví, která ve všech zemích je provázena trestním zákonem a pohrdáním všech poctivých lidí«. Leč urážku cítila a odmítla v prvé řadě universita curyšská sama. Odpovídajíc prostřednictvím diplomatickým, praví mimo jiné: »... jsou-li mezi curyšskými ruskými studentkami vůbec některé, jež nestudují vážně a pilně a nepožívají plné vážnosti svých učitelů a zdejšího obyvatelstva, jsou jen výjimkou. Žije tu před našima očima značný počet ruských žen a dívek, na něž vůbec se nehodí líčení petrohradského časopisu. Tyto mají krásné vědomosti ve všech oborech a získaly si celým chováním úcty svých učitelů.«

»Ukaz« rozehnal curyšskou kolonii. Mnoho Rusek se vrátilo domů, kde dostudovaly na slíbených lékařských kursech,*) jiné odešly do Bernu, některé se pokoušely o Prahu, Lipsko — marně, jiné dostudovaly v Paříži. Některé se vě-

*) Viz čl. dr. Andrejewy, str. 236.

novaly politické práci a byly uvězněny nebo deportovány na Sibiř. Typickým je osud V. Fignerové. Devatenáctiletá dcera velkostatkáře z Kazaňska, přišla do Curychu, studovala tam lékařství v r. 1872-3, pak v Bernu 1874-5 a složila zkoušku jako akušérka a felčarka na lékařsko-chirurgické akademii v Petrohradě. Nato šla »mezi lid«, kde po 10 měsíců hojila 5000 nemocných. Její pravé povolání bylo organisovati revoluční svaz, jenž podnikal atentáty na Alexandra II., až sedmým v r. 1881 ho usmrtil. Odsouzena k smrti roku 1884, dostala milost doživotního vězení v pevnosti Schlüsselburku. V roce 1904 propuštěna, vystoupila z kasemat »skoro tak krásná, jako byla, když před dvaceti lety tam vstoupila«. Za světové války a po ní se věnovala sociální a vzdělávací péči.

Šly za posláním, tyto studentky, »malé Rusky, s mapou pod paždí, s kožišinovou čapkou a očima zářícíma, jakoby tajným pokladem«. Také německá feministka M. Weberova píše o studentkách na švýcarských universitách koncem let devadesátých, že na rozdíl od veselého, bezstarostného života studentů, vedly až klášterní život s nejpřísnější klausurou, z obav před zlými pomluvami.

S Ruskami podobný osud prožívaly i Polky, horoucí vlastenky, a podle svědectví vrstevnic prý jemnější a umělecky založené. Počátkem let 1890 bylo na Rusi skoro 700 zkoušených lékařek. Řada jich byla zaměstnána v nemocnicích, v učilištích a přes 200 jich konalo praxi v guberniálních městech a po venkově. V Turkestanu bylo šest léčeben, založených pro mohamedánské ženy, řízeno lékařkami. Jiné byly v Kazani, Bachčisaraji, v Kokanu a Andidžanu.

Přes to byly doby, kdy mnohé vědecky vzdělané lékařky musily si v zemi hledati výživy jako

akušérky nebo masérky. Některé zůstaly ve Švýcarsku, až zákon z roku 1906 zakázal cizinkám provozování praxe. Některé se uchytily jako asistentky v nemocnicích, ve vědeckých laboratořích, nebo v ordinacích lékařů, jiné žily ve velmi stísněných poměrech.

V prosinci roku 1888 Schultzová při své promoci v Paříži podala disertační práci o dějinách lékařek v 19. století. Při kolokviu prof. Charcot mimo jiné hovořil takto: »... lékařky budou vždy výjimkou ... Jste sličná, slečno, myslíte, že jisté výkony lékařského umění by slušely vaší kráse a vašemu oděvu?...« A pokračoval: »Pravda, že lékařky vždy budou velmi inteligentní a že velmi dobře dělají zkoušky, lépe než muži, o čemž jste sama podala výmluvnou statistiku. Ale tyto ženy myslí mnohem více na sebe, než na člověčenstvo, derouce se do první řady, chtějíce být viděny a výnosně odměněny. Méně rády se uvolují býti opatrovnicemi v nemocnicích, připravovati ony obvazy antiseptické, které vyžadují vytrvalé pozornosti, bdělé péče a veliké obratnosti ruky; a přece takové zaměstnání právě ženám náleží!«

A zatím drsná skutečnost byla taková, jak ji vystihuje Leonore Gourfeinová: »Nelze než s velkou lítostí myslit na tragickou budoucnost, jež čekala ruské studentky. Vrátivše se domů (po r. 1873), ty, jež byly nejvíce kompromitovány, byly poslány na Sibiř nebo do vězení. Druhé — osud ještě smutnější — místo, aby byly přijaty s nadšením od lidu, jemuž chtěly obětovati život, byly jím považovány za nepřítele, vyhnány, zbity, někdy i ubity. Některé z nich, které přežily těžké doby, zmizely v posledních revolucích. A přece všechny Rusky nebyly revolucionářky, mnohé dělaly zkoušky, dostávaly ceny a věnovaly se jen studiu.

Také první žačkou polytechniky curyšské byla Ruska, N. Smetská z Moskvy v r. 1871—2 a v r. 1877 M. Kowalikova z Černigovska dosáhla inženýrského diplomu školy zemědělské a lesnické. Na přírodovědecké fakultě curyšské první doktorát dělala Finka v r. 1874 a na filosofické S. Wolická z Waršavy v r. 1873. Také na právnické fakultě bernské university byla první imatrikulovanou posluchačkou r. 1874 Ruska z Petrohradu. Jiné ruské studentky bloudily po různých universitách i německých. Slavná Soňa Kowalevská studovala 1867 v Petrohradě, 1868 v Heidelberce a Jeně, 1870 v Berlíně, a na universitě v Göttingách obdržela in absentia diplom a stala se profesorkou vyšší matematiky na universitě stokholmské. Ve věku 35 let dostala od francouz. akademie věd cenu za práci: »Z vavřínů, jež rozdáváme, jeden z nejtěžších má ověnčiti ženu. V práci paní Kowalevské jsou nejen obšírné a hluboké vědomosti, ale i velké, tvůrčí nadání,« řekl referent. Z ostatních Slovanek jen Bulharky tvořily důležitou skupinu, zvláště v Ženevě a Lausanu. Velmi inteligentní a snaživé většinou studovaly na vládní stipendia bulharská. Mnoho jich studovalo na filosofických a přírodovědeckých fakultách (r. 1913-14 na ženevské 29 + 11).

Rusky daly příklad především Švýcarkám samým. Švýcarské prostředí charakterisuje Ricarda Huchová jako zemi s organickým zřízením, kde všechny vrstvy národa účastní se veřejného života a vážně projednávají všechny problémy, a kde i nižší třídy mají sebevědomí. K tomu my dnešní ženy můžeme dodati, že to byla duchovní noblesa švýcarských učenců, která dala všem ženám možnost ukázat,

co dovedou, měrou nejrozsáhlejší.*) A když z jiných zemí docházely dotazy po zkušenostech s ženským studiem, odpovídali profesoři, spravedlivě hodnotíce.**) První Švýcarka, M. Voegtlinová, imatrikulovaná v r. 1868/9 v Curychu, byla hned po doktorátě 1874 připuštěna i k praxi lékařské a provozuje ji dodnes.

Zato první právnička dr. Kempinová nebyla připuštěna k praxi a když v r. 1888 podala habilitační práci, byla zamítnuta 17:7 jen z důvodů formálních (§ 132 vědecky vzdělaní m u ž i mohou být docenty). V r. 1892 opět se ucházela o docenturu a byla připuštěna. Po ní následovala docentura pro germánskou filologii v r. 1902, pro zoologii 1913, pro anatomii a embryologii 1918, pro botaniku 1921 atd. Dvě z docentek jsou již jmenovány profesorkami.

Z curyšské university vyšlo několik známých vynikajících žen: dr. Ricarda Huchová (1887 až 1892), dr. A. Augsburgová, dr. Rosa Luxemburgová (doktorát právnický za disertaci »Průmyslový rozvoj Polska«) v r. 1898, dr. M. Plehnová, prof. na biolog. ústavu v Mnichově, J. Westerdijková, řádná profesorka pro rostlinnou pathol. na univ. v Utrechtu, dr. K. Bonnevievová, řádná profesorka university v Oslo, přednostka ústavu pro badání o dědičnosti, člen stortingu a v l. 1920—4 člen delegace při Svazu národů, dr. J. van Anrooy, docentka university v Utrechtu, nyní ředitelka největší paroplavební společnosti (v oddělení osobní záležitosti).

Jak vyrostlo ženské studium ve své metro-

*) University přijímaly posluchačky i na závazek dodatečné zkoušky maturitní. Ty skládaly ve Švýcarech i naše Kecková a Bayerová.

**) Řadu těch krásných posudků obsahuje kniha Les Etudes des Femmes dans les Universités Suisses Zürich 1928.

poli evropské, ukazují čísla z letního sem. 1928. Na sedmi švýc. universitách a na polytechnice bylo zapsáno v celkovém počtu 8672 studentů 976 žen, z nich ještě 316 cizinek a 660 Švýcarek (z toho 216 mediček, 180 právniček, 13 na bohosloví, ostatní filosofky). V celkovém počtu lékařů praxi provozujících 3300 jest jen 128 žen, t. j. 3.9%).*)

Francie**) má první ženský doktorát na universitě lyonské už v r. 1861. Reformními návrhy Condorcetovými a školským zákonem z 19. prosince 1793, jenž zaručuje rozsáhlou svobodu vyučovací, vytváří se nejprve soukromé vyšší dívčí školy, k nimž koncem let šedesátých 19. st. připínají se t. zv. Cours de la Sorbonne. Byly však jen v Paříži a několika velkých městech a nestačily potřebě širších vrstev. Zákonem z 21. prosince 1880 zřizována byla pětitřídní lycea pro dívky 12—17leté. Zákon z 26. července 1881 vytvořil l'Ecole Normal Supérieure de Sèvres, aby vzdělávala profesorky pro střední školy dívčí. V r. 1863 všechny francouzské university přijímaly ženy za řádné posluchačky. Byly to zprvu cizinky. První Francouzka měla promoci až v r. 1875. Od r. 1868 mohly lékařky provozovat praxi ve Francii. O rozvoji ženského studia ve Francii poučují nás tato sumární čísla ze všech francouzských universit:***)

*) Schweizerischer Hochschulkalender. Že i ve Švýcarech bylo plno předsudků, vypráví jedna z prvých studentek. Dobrá přítelkyně řekla její matce: Vaše Hedvička je tak mladá a má tak krásné oči — proč se vzdávat naděje a studovat? Mladí páni přece všichni souhlasí v tom, že s dívkou tak zrůdnou jako je studentka lékařství, nikdy se neožení. »Totéž tvrdil i můj nastávající manžel. Ale já se rozhodla jako první obět a symbol položit svůj cop na oltář vědy.«

**) Wychgram: Dějiny dívčího školství.

***) Edmée Charrier, L'Instruction féminine en France.

Rok	muži		ženy	
1913/14	33.303	Francouzů	2.547	Francouzek
	4.480	cizinců	1.707	cizinek
V celku	37.783	mužů a	4.254	žen = 42.037

všech studujících.

Rok	muži		ženy	
1927/28	38.312	Francouzů	11.851	Francouzek
	11.168	cizinců	3.200	cizinek
V celku	49.480	mužů a	15.051	žen = 64.531

všech studujících.

Studentky na fakultách: filosofické 6.949, přírodovědecké 2.165, lékařské 2007, právnické 1.884, lékárnické 1.298, na ostatních 748.

Mnoho stipendií a hojné osvobozování od školného umožňuje i nemajetným dívkám věnovati se nákladným studiím.

Za války otevřeny byly ženám i techniky a dnes už přes 250 žen získalo diplom inženýrský na vys. školách architektury, zemědělství, elektrotechnické, hornické a j. Zákonem z 1. prosince 1900 stalo se ženám přístupno povolání advokátské. V r. 1928 měla Francie s koloniemi na 300 advokátek; do úřadu soudcovského nejsou ženy připuštěny, ani do parlamentu, poněvadž ve Francii dosud nemají volebního práva. V témž roce ve Francii a koloniích provozovalo 556 žen lékařskou praxi.

Ženy vysokoškolsky vzdělané zaujímají též velmi odpovědná místa zejména ve školství a v administrativě.

V Dánsku (které zde uvádím jako zástupce skupiny severských států) slavily ženy v r. 1925 padesátileté jubileum svého studia na universitě kodaňské. V r. 1885 byla hotova prvá lékařka, v r. 1886 prvá středoškolská profesorka, 1897 prvá inženýrka a 1905 prvá advokátka. V r. 1925 působilo v Dánsku 160 lékařek, 60 právniček, přes 50 inženýrek a 125 profesorek.

Některé ženy vysokoškolsky vzdělané zaujímají velmi vysoké úřady, jedna křeslo ministra vyučování, 3 jsou v parlamentě. Ženy dánské konstatují, že nikdy se nesetkaly u mužů s nějakou neloyální konkurencí; přes 60% provdaných žen zůstává ve svém povolání.

Bulharsko z balkánských států mělo nejčilejší ruch i v ženském studiu. Státní universita v Sofii připustila ženy za týchž podmínek jako muže v r. 1902, ale už dávno před tím vysílala vláda bulharská dívky na švýcarské university. Studium domácí vyrostlo zejména po válce a také připuštěny byly ženy téměř do všech odvětví státní služby. Pouze povolání advokátské je jim dosud uzavřeno. První právničky dokončily svá studia 1906, jedna v Ženevě, dvě v Sofii.

Počet studentstva v zim. sem. 1929/30 na všech fakultách: 3333 muži a 1329 žen. V tom 1359 právníků a 220 právniček, 466 mediků a 125 mediček, 349 mužů a 31 žen zeměd. inženýrství, ostatek na fak. přírodověd. a filos. V zemi působí 216 lékařek, 90 licenciátek práv, 10 inženýrek, 9 architektek a 434 učitelek vysokoškolsky vzdělaných. Několik jich zaujímá vysoká postavení v ministerstvu školství.

V Německu a Rakousku byl velmi tuhý zápas o ženské studium. Poměry byly nestejné. Göttingenská universita na př. promovala 1870 Kowalevskou, Heidelberská 1892 první německou ženu a zase naopak Jena ještě 1900 zásadně vylučovala ženy.

Naznačím zde vývoj žen. studia v Prusku, jež vždy bylo vzorem Rakousku.

Na krátko měly ženy pruské oporu v císařovně Bedřišce. Po její smrti zůstaly odkázány na vlastní síly. Zakladatelkou a ředitelkou »reálných kursů« pro dívky v r. 1888 byla H. Langeová. Připravovaly dívky k švýcarské maturitě

a teprve v r. 1893 (tedy až 3 léta po založení české Minervy) byly změněny v gymnasium. V r. 1896 prvých šest žen udělalo s nejlepším výsledkem maturitu (u nás 16 už v r. 1895), ale na universitu nemohly. V debatě o ženském studiu v r. 1898 vyjádřil se ministr školství v parlamentě: »Pánové, jen si představte, že bychom na příštích dívčích gymnasiích měli ustanovovati ženy filology, jak to už nyní žádají... Pánové, myslím, že pro takový sbor amazonek nikdy nebude říšský sněm pracovati.« A když žádal spolek, vydržující gymnasium, za nové místnosti, jeden z členů městské rady »ohýbal se smíchy«, že ženské chtějí dělati maturity.

Víme už, že první, znamenitá generace německých žen studovala ve Švýcarech. Leč záhy i v Německu došlo k třídění duchů. Věhlasní učenci: Helmholtz, Delbrück, Harnack, Paulsen a j. podepřeli vahou své autority ženské studium. Spojeným úsilím vymohli si v Prusku aspoň ustanovení, že budou ženy připouštěny jednotlivě, s dovolením ministra, rektora a příslušného docenta — tedy třemi závorami — jako hospitantky na universitu. A jako všude, i zde privilegující libovůle měla nedobré výsledky. Svolení udílena hlavně cizinkám bez postačující přípravy. Teprve reforma z r. 1908 odstranila zmíněné ustanovení. Přes to vše již v únoru 1899 byla promována první žena v Berlíně na disertaci z oboru fysiky. Leč i ženy německé volaly nejprve po lékařkách. Reforma 1908 docílena po dlouholetých přetrpkých zápasech a urovnala konečně ženám cestu k universitě. V zimním sem. 1909/10 studovalo na německých universitách asi 1900 žen, 1912/13 už přes 3200, 1913/14 přes 3600 a 1914/15 přes 4100 (z toho 2000 na filologii, 967 mediček a 55 právniček, které se

uchytily v soukromých podnicích, v žurnalistice a ve službě sociální, atd.).

Po válce tvořilo se nové Německo a k práci povolány také ženy. Zákonem z 1. července 1922 — ovšem po tuhém boji — připuštěny byly ženy do všech úřadů a povolání, vyžadujících vzdělání právnického, tedy i k úřadu soudcovskému. Říšský ministr spravedlnosti pronesl tehdy myšlenku velikého dosahu: »Očekávám, že přijetím tohoto zákona víc a více bude se uplatňovati na místě čistě mužského práva ryzí právo lidské.«

V letním sem. 1929 bylo na všech německých universitách zapsáno 14.900 žen, na ostatních vysokých školách ještě asi 1000.*) Z celkového počtu vysokoškolského studentstva v Německu je to 14%.

Některé akademičky zaujímají vysoké postavení v administrativě, řada jich je v říšském sněmu (kde v r. 1928 bylo v celku 32 žen mezi 490 poslanci, t. j. 6.5%) i v zákonodárných sborech jednotlivých států i v obecních zastupitelstvech.

V Německu jsou posluchárny přeplněny, nové investice a nové budovy nestačí rostoucímu počtu studentstva. Nával ke studiu je tam výsledkem hospodář. poměrů. Rodiče chtějí pro své děti sociální vzestup, vytrvale a obětavě protlačují tak i málo schopné jedince tam, kde je místo jen pro silné, nadané, originelní individuality, jimž by se měla uvolňovat dráha, ať jsou to chlapci nebo dívky i z chudých rodin dělnických. Dnes více než polovina studentstva vychází ze středního stavu a v tom ⅓ z nižšího i středního úřednictva. Mnozí a mnohé studují za těž-

*) Kalender der deutschen Universitäten u. Technischen Hochschulen, Leipzig. Deutsche Hochschulstatistik, Sommerhalbjahr 1929, Struppe Winkler, Berlin.

kých podmínek, ba skoro trpí hladem. Německo usilovně buduje sociální péči o studentstvo.

Tyto poměry přirozeně obracejí ostří své proti ženskému studiu. Leč německé ženy akademické čelí úzkému hledisku, jež hledá východisko v omezování posluchaček, širokým pojetím sociálním. Nejlepší výraz tomu dala dr. G. Baümerová v přednášce »Geist des zwanzigsten Jahrhunderts in der Frauenbildung«, kde správně zdůrazňuje nezbytnost služby vzdělané ženy ve vytváření celkové kultury. Dnes musí i vědecké badání blížit se životu a právě zvláštní schopností ženy jest větší životnost, jíž uplatňuje důsledně i ve vědecké práci. Posledně řešily německé akademičky důležité problémy své v rámci celkového vývoje Německa na letošním sjezdu, který si nazvaly »Ženský dies academicus«. O vědecké práci akademiček svědčí mimo jiné i počet vysokoškolských docentek, jichž jest v r. 1930 právě padesát (z toho na lékařství, matematiku a přírodní vědy připadá 15, na vědy státní a hospodářské 5 atd.

V Rakousku zřídily si německé ženy vídeňské gymnasium po vzoru naší E. Krásnohorské. V r. 1897 vykonala dr. Posanerová, jež byla promována v Curychu, nostrifikační zkoušky na universitě vídeňské, podle výnosu min. vyuč. z 19. března 1896. V březnu 1897 otevřela se minist. nařízením filos. fakulta a 3. května 1900 konala se ve Vídni první promoce doktorky filosofie. 3. září 1900 byly ženy připuštěny k lékařskému studiu. V r. 1890 jmenována byla první státní lékařkou naše dr. Bayerová. V r. 1890 zvláštním dovolením císaře připuštěna k praxi dr. Kerschbaumová, rodem Ruska, a v r. 1895 dr. Rothová.

R. 1900 jmenována čestným doktorem vídeňské university spisovatelka M. Ebner-Eschenba-

chová. R. 1907 připuštěna první docentka dr. E. Richterová pro románskou filologii na universitě vídeňské.

Minist. výnosem z 22. dubna 1919 připuštěny byly ženy k studiím právním a státovědeckým, 7. dubna 1919 k technickým a v r. 1920 i na akademii výtvarných umění. Poněvadž ženy dávno před tím studovaly na fakultě právnické jako hospitantky a mimořádné, měla fakulta právnická už v r. 1918/19 řádných posluchaček 58, mediček 526 a filosofek 598. V r. 1928/9 studovalo již 236 právniček, ale jen 406 mediček a 1412 filosofek, jakožto řádné posluchačky, t. j. 2054 v celkovém počtu studentstva 10.663.

V Uhrách si dělali politiku vůbec a tedy i kulturní na svou pěst. Až v srpnu 1896 vzdělávací žen. spolek založil dívčí gymnasium. Ale už o vánocích 1895 povolil uherský ministr školství dr. Wlasič ženám vstup na filosofickou, lékařskou fakultu i studium lékárnické. Učinil tak s ohledem na úsilí »vzdělané společnosti, vědeckých kruhů a vlád většiny vzdělaných států«. Ve svém reskriptu praví mimo jiné: »Nelze popírati, že dnes už ženám nestačí ona výdělečná odvětví, jež jim vyhradilo — dosti macešsky — starší pojetí společnosti...« Na jiném místě praví ministr: »A kdopak by necítil, že ono zásadní, přímé vylučování ženského pohlaví z vědecké výdělečné dráhy patří mezi ony velké společenské nespravedlnosti a nesprávnosti, které nikdy nebudou civilisaci naší ke cti.« Tak mluvil státník, jeden z mála, kteří tušili budoucno.

Amerika — Spojené státy severoamerické jsou kolébkou moderního ženského studia vůbec. Američané, zkušenostmi poučení, vysoko oceňovali práci žen pro státní celek. Už v r. 1833 přijímá nejvyšší učiliště státu Ohio v Oberlinu ženu mezi své posluchače. V r. 1845 Geneva Col-

President republiky T. G. Masaryk v rozhovoru s delegátkami rady (council) Mezinárodní federace vysokoškolsky vzdělaných žen, při odpoledním čaji v zahradě Pražského hradu v červenci 1930.

lege ve státě newyorském imatrikuluje E. Blackwellovou, a to na základě hlasování studentstva a v r. 1849 udílí jí hodnost doktora lékařství. Všude nebyly ženy ochotně přijímány ani v Americe. Zejména lékařské fakulty v Novém Yorku. Philadelphii a Bostonu je zamítaly a proto vznikaly školy dívčí. Nejstarší byla »Femal College« ve státě Maine, založená v r. 1821. V r. 1837 vzniká dívčí škola Mount Holyoke Seminar, jež se stala kolejí v r. 1887. Američanky samy si zakládají ženskou kolej lékařskou ve Philadelphii a v Bostonu v letech 1850. V roce 1861 zakládá M. Wassar kolej v Poughkepsie, N. Y., aby ženám byla tím, čím je Yale a Harward mladým mužům, »aby ženám dala takové vzdělání, jež by jim zaručilo intelektuální rovnocennost v životě domácím i sociálním«. V r. 1868 přibývá Wells College v Auroře, N. Y., v r. 1871 Smith College, zal. Sophií Smithovou v Northamptonu Mass. Konečně v r. 1881 vznikla aristokratická Bryn-Mawr asi ve vzdálenosti 12 km od Philadelphie, stavěná v anglické gothice masivně a nákladně.

Aby dokázaly stejnou úroveň ženských kolejí s mužskými, žádaly ženy, aby měly právo skládati zkoušky na universitě Harwardově. Téhož práva dosáhly časem i na jiných mužských universitách.

Dnes podle úsudku odborníků vyrovnávají se tyto ženské koleje vědeckou úrovní úplně mužským. Také methody vyučovací a správa jsou stejné. V čele koleje Bryn-Mawr stojí žena presidentka, Marion E. Park. Podobně Wellesley College, Mass., má presidentku, Ellen F. Pendleton. Absolventky kolejí založily v r. 1882 spolek »Associatin of Collegiate Alumnae«, jenž hmotnou i morální podporou šíří vzdělání mezi ženami.

První žena Ada Kepleyová z Ill. na Union Col-

lege of Law v Chicagu dosáhla hodnosti bakalářky práv v r. 1870. V r. 1902 studovaly práva 153 ženy. Od roku 1884 jsou ženy profesorkami kolejí. Záhy se věnovaly Američanky také studiím technickým, takže v roce 1880 bylo už 17 architektek odborně vzdělaných.

Motiv touhy po vědění byl u amerických žen silnější, než důvody hospodářské. Mimo to příčil se jejich demokratickému cítění fakt, že mnohé koleje a university zásadně nechtěly připustiti žen. Proto celé dvě generace žen potíraly houževnatě tuto jednostrannou privilegovanost, až zabezpečily ženám rovnost. Dosud však žije na starých universitách pobřežních států východu a do jisté míry i jihu předsudek proti připuštění žen.

Zato ve středu a západu Spoj. států na všech universitách vládne dávno už koedukace. A tak jen na vých. a jihu jsou dívčí koleje. V r. 1925 až 1926 bylo v nich zapsáno přes 14.000 žen.*)

Studenti na universitách, kolejích a odborných školách ve Spojených státech severoamerických:

Rok	muži	ženy
1890	119.860	53.831
1900	162.899	61.385
1910	227.995	104.701
1920	334.226	187.528
1924	457.701	268.423
1926	509.732	313.163
1928	563.244	356.137

V r. 1828 studovalo: lékařství 20.485 mužů, 942 ženy, práva 40.478 mužů, 2.216 žen, profesuru a učitelství 61.573 mužů, 235.857 žen.

*) American Association of University Women in answer to questions proposed by the Nat. Counc. of W. in Czecho Slovakia.

Ženy vysokoškolsky vzdělané, působící ve Spojených státech severoamerických: v r. 1920 bylo 7.219 lékařek, 1.738 žen v úřadech, soudců a v různých oborech právních a 137 žen architektů. V r. 1925 bylo 10.000 žen v povolání učitelském na kolejích, universitách a odborných školách, v r. 1928 bylo jich 14.946.

Ve vědeckých i lidových knihovnách působí 14.000 žen a úřad duchovních zastává 1800 kazatelek.

Některé ženy vysokoškolsky vzdělané zaujímají vysoké postavení. Čtyři jsou presidentkami velkých kolejí, dvě jsou šéfy zvláštního ženského a dětského úřadu při federální vládě ve Washingtonu. Soudkyně F. Allenová zvolena členem nejvyššího soudu státu Ohio. M. W. Willebrandtová byla dokonce Assistant Attorney General of the U. S., což je velice odpovědné místo jako Assistant Minister. Wyoming a Texas měly guvernérky N. T. Rossovou a M. Fergusonovou. V celku nejméně 25 žen vykonává velmi odpovědné úřady ve federální vládě.*)

V kongresu Spoj. států zasedá 11 žen, a to deset v parlamentu a jedna v senátě. Také zákonodárné sbory jednotlivých států mají ženy mezi svými členy. Ministrem dosud žena ve Spojených státech nebyla.

V publikaci »The 1927 edition of American Men of Science« jsou krátké životopisy mužů a žen, kteří konají vědeckou práci. Jest jich v celku 13.500 a mezi nimi 734 ženy. Z toho počtu je vybráno 1250 osob zvláště vynikajících a mezi nimi jest 20 žen.

Americké »Sdružení universitních žen« koná různá šetření sociologická. Jedna taková studie

*) U nás dosáhla MUDr. Krupičková-Johanovská hodnosti odborového rady v min. zdravotnictví a tím nejvyššího dosud místa v administrativě.

zjišťovala procento vdaných žen graduovaných, které je vyšší u žen ze západních, koedukačních kolejí — až 72%, než na východě. Z těchto provdaných žen více než 69.9% má děti, průměrně 2 na rodinu. Jsou to šetření mezi 16.739 jedinci. Kromě toho sbírá Sdružení materiál k statistice, kolik vdaných žen zůstává v povolání. Americké akademičky pojímají ženské studium jako národní službu. Anglosaské ženy vůbec pracují v ženském hnutí, tedy i v studiu, nejsoustavněji a nejvytrvaleji. Mají a dají také peníze. Zde aristokratky a bohaté dívky pracují organisačně i sociálně a samy studují. Pravý kontrast s našimi poměry, kde české ženské studium i hnutí jde mimo vrstvy zámožné a bohaté, nemá od nich ani hmotné ani pracovní podpory, ba ani ne zájmu a veskrze je neseno ženami práce.

V Anglii začínají ženy jednotlivě a hlásí se v roce 1856 (Whitová), v roce 1862 (Gavatová) na lékař. fakultu university londýnské. Universita jim nabízela zvláštní zkoušky. Ženy sáhly k svépomoci; založily si roku 1869 ženskou kolej v Hitchinu, nynější Girton Col. a roku 1874 vznikla Lond. Medical School of Women za součinnosti ženských pracovnic a vynikajících lékařů, řízená lékaři i lékařkami, jež vystudovaly v cizině. V Anglii totiž studenti sami si nepřáli, aby ženám byly udíleny hodnosti akademické a chovali se k studentkám leckdy až urputně. A tak docházelo k anomaliím, že na příklad universita cambridgská od roku 1881 dovolila ženám skládati rigorosa (»tripos«), ale titul a hodnosti akademické jim zásadně odpírala. Nebo některé fakulty lékařské dovolovaly ženám přístup do přednášek, ale zakázaly jim přístup na kliniky a do nemocnic.

Poněvadž však také koloniální politika anglická potřebovala lékařek, dobývaly dobře organi-

sované ženy anglické vytrvale posici za posicí. Sama královna Viktorie podporovala dívky, které chtěly studovati medicinu v Kalkutě, Madrasu a j. Vystudovavše, mladé lékařky působily a záhy také řídily ambulantní kliniky a nemocnice pro ženské a dětské nemoci v Indii. V letech devadesátých měla Indie přes 100 ženských lékařek.

Od těch časů učinilo ženské studium v Anglii, které ovšem i dnes ještě je dostupné jen vrstvám zámožnějším, veliké pokroky. Dnes mají anglické university své profesorky. Jedna z nich, prof. dr. Caroline Spurgeon, stala se zakladatelkou mezinárodního sdružení akademiček (»International Federation of University Women«) a první jeho předsedkyní od roku 1920—1924. Narodila se v Indii roku 1869, promována na Sorboně doktorkou literatury, ustanovena při volné soutěži roku 1913 řádnou profesorkou university londýnské. V roce 1918 vyslána britskou vládou jako člen studijní komise do Ameriky, jejíž organisační síla a aktivní práce v oboru mezinárodních vztahů mocně na ni působila. Tam v ní uzrál plán založit svaz, spojující akademičky celého světa. Sdružení se ustavilo v červenci roku 1920 v Londýně.

Dr. A. Masaryková postarala se ihned o zastoupení Československa a dala podnět k založení domácí organisace. Na žádost dr. Formanové a kol. Stehlíkové přijala jsem úkol uvésti podnět v život.

Nebyla to snadná práce, třebaže už dříve taková organisace v Čechách byla. Toto prvé »Sdružení akademicky vzdělaných žen« založeno bylo roku 1908 kroužkem osvědčených pracovnic. Vykonalo velkou práci průkopnickou. Vydalo redakcí dr. M. Slavíkové na paměť svého desítiletého působení Almanach v roce 1917. Je velmi

obsažný, informuje o vzniku a vývoji ženského studia na školách dívčích a chlapeckých, o sociálních poměrech (o založení koleje vysokoškolských posluchaček), jakož i o práci organisační a idejích, jimiž je organisace nesena. A právě v této publikaci zazněl už tón, jenž pak byl mi hlavní obtíží, když jsem hledala kádr členstva pro nový spolek. Všude se akademičky vyslovovaly proti ženskému separatismu, odvolávajíce se na rovnoprávnost, zaručenou ústavou. U osvědčených pracovnic jsem se setkala s naprostou skepsí. A tak jsem se obrátila na své bývalé žačky a kolegyně a na prvé representantky právniček a inženýrek, aby přijaly členství výboru. Promýšlejíc nové cíle nového spolku, v roce 1922 vypracovala jsem stanovy co nejširší. Podle nich byli členy i muži a odbočky místní i odbory věcné měly dát v rámci celkovém co největší autonomii zemím republiky i členstvu v odboru lékařek a právniček. V roce 1925, odjíždějíc na kongres washingtonský, vzdala jsem se předsednictví. Byl to určitý mezník v tom smyslu, že až do té doby duší veškeré práce organisační vždy byly filosofky. Od roku 1925 nastala žádoucí dělba práce: předsedkyní zvolena inž. dr. Tumlířová, místopředsedkyní JUDr. Kozáková. V letošním roce za horlivé součinnosti MUDr. Skopové a řady jiných vítalo čsl. sdružení v Praze pracovní radu (council) mezinárodního sdružení. Byly v ní 35 delegátkami zastoupeny 24 evropské státy, Spoj. státy severoamerické, Kanada, Australie a Nový Zéland. Z bodů programu, o němž velmi pěkně referovala česká žurnalistika, dva jsou zvláště významné. Deputace councilu položila na hrob dr. Elišky Krásnohorské, čestné členky čsl. Sdružení, květiny s červenobílými stuhami a učinila projev: »Přišly jsme, paní, vyslovit vám jménem vysoko-

školsky vzdělaných žen celého světa dík za to, že založením prvé střední školy dívčí otevřela jste našim československým sestrám brány vědění.«

Druhým bodem je Garden Party, pořádaná dr. Alicí Masarykovou v královské zahradě na počest členek rady. Pan president republiky T. G. Masaryk, rozmlouvaje s delegátkami, učinil skvělý, neočekávaný dar ve prospěch mezinárodního fondu Mezinárodní federace vysokoškolsky vzdělaných žen na podporu vědecké činnosti žen, věnovav mu obnos 1000 liber šterlingů. V hlubokém pohnutí děkovala panu presidentovi předsedkyně federace, profesorka londýnské university dr. Cullisová. Brzy nato objevil se článek v »Journal des Débats« vřele oceňující čin pana presidenta. My, ženy československé, čerpáme velikou posilu z faktu, že největší soudobý aktivní státník-myslitel projevil tak velikou důvěru ve vědeckou práci žen.

Smysl pro vlastní organisace za účelem mezinárodních styků roste. Tak v letošním roce (1930) organisovaly se z podnětu senátorky F. F. Plamínkové i české lékařky. Přípravné práce konaly MUDr. A. Honzáková, jež zvolena je první předsedkyní, a MUDr. Dewetterová, zvol. jednatelkou; na místopředsednická místa zvoleny: MUDr. E. Vozábová a MUDr. Nevšímalová. I tato organisace stala se členem Ženské národní rady české a členem mezinárodního sdružení lékařek.

Včleňujíce se do světových organisací, slouží české ženy národu. Mají možnost správně informovat cizinu, samy získávat světového rozhledu a v jeho rámci jasněji poznávat a vědomě pěstovat kladné stránky československé národní povahy. Slouží také největšímu úkolu dějin dneška a zítřka: budovati základy světového míru.

Z důvodů finančně úsporných omezila jsem rozlehlou látku tématu svého v tomto článku na nejvýznačnější fakta. Pouze v ruském hnutí mohla jsem aspoň naznačit prudký tep jeho života. Jaké bohatství myšlenek, citů a činů, co dramatických napjatých chvil, tragických osudů i úspěchů a královských osobností chová v sobě to hrdinské období ženského studia světového, to by mohla povědět jen obsáhlá epopej. Kdy sáhne umělcova ruka po tomto vděčném sujetu?

Literatura:

Th. v. Bischoff: Das Studium und die Ausübung der Medizin durch Frauen, 1872.

Victor Böhnert: Das Studium der Frauen, 1872.

Les Études des Femmes dans les Universités Suisses, Zurych, 1928. (Akta a dokumenty k dějinám ženského studia na universitě curyšské z universitního archivu a vzpomínky nejstarších studentek.)

The woman question in Europe, 1884, Paříž.

MUDr. Schultze: Historie lékařek, 1890.

Käthe Schirmacher: Züricher Studentinnen, 1896.

MUDr. Albert: Die Frau und das Studium der Medizin, 1895, Vídeň.

MUDr. Kronfeld: Die Frauen und die Medizin, 1895, Vídeň.

Mathilde Weber: Ärztinnen für Frauenkrankheiten eine Notwendigkeit, 1896.

Arthur Kirchhoff: Die akademische Frau, 1897, Berlín.

Helene Lange, Lebenserinnerungen.

Handbuch der Frauenbewegung, díl IV., 1901.

Wychgram: Geschichte des Mädchenschulwesens.

Die Frau.
Agnes J. Harnach, Die Frauenbewegung, 1928.
Die Frauenbewegung in Österreich, 1930, Vídeň.
Deutsche Hochschulstatistik, 1929, Berlín.
Kvindelige Akademikere, Kobenhavn.
Association des Françaises diplomées des Universités.
Ž. Dragnewa.
American Association of University Women.
Official Reports of the U. S. Office of Education.
Führende Frauen Europas, 1930, Mnichov.
Frauen jenseits des Okeans, Mnichov.
Dr. Vladimír Novák, Výroč. zpráva »Minervy«.
Ženské listy, Ženský svět, Ženská rada, Ženský obzor, Ženská revue, Naše doba.
Kalendář čsl. paní a dívek.
Almanach akademiček, 1917, Praha.
Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, 1927, Praha.

*

V závěru několik dat o Japonsku. Má své dvě ženské university a kromě toho dovoluje ženám studovati i na mužských universitách. V dřívějších dobách i dnes ještě studují Japonky ve Spojených státech severoamerických, zejména na columbijské universitě v New Yorku. První doktorka filosofie, Haraguchi, studovala za vedení Thorndika v Americe a stala se profesorkou na první ženské universitě japonské. Dr. Wada je docentkou na mužské universitě císařské v Kyushu pro fysiologickou psychologii. Přes 300 lékařek působí v zemi. Průkopnicemi vzdělání ženského i v Japonsku byly učitelky, jichž je dnes na japonských školách 70.000. Velký vliv na japonské ženy mají moderní ideje ženské, jež

jsou zde usilovně propagovány americkými kulturními misionářkami. Jde hlavně o ozdravění lidu hnutím abstinentním a zvyšováním všeobecné mravnosti. Kdo zná politickou soutěž na Pacifiku, neupře těmto snahám významu.

PhDr. Klára Červenková:

Několik slov k statistickým přehledům.

Většinu statistického materiálu redakci propůjčilo »Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v republice československé«. Ostatní dodal s nevšední ochotou Státní úřad statistický, jimž oběma vzdává redakce nejvřelejší díky. Bylo ovšem lze z celého množství dat jen těch upotřebiti, jež odpovídala účelu publikace a bylo jich také použito tak, aby vynikl rozvoj ženského studia v těch 40 letech, jichž má býti kniha obrazem.

P. T. ředitelstvím dívčích gymnasií českých: v Praze I. Charlotty G. Masarykové, v Praze II. Krásnohorské, v Praze VII., na Vinohradech kongr. šk. s., v Plzni, v Budějovicích, v Brně, v Prostějově, ve Slezské Ostravě, i německým v Liberci, v Ústí n. L., v Jablonci, v Mor. Ostravě a v Opavě děkujeme za laskavé vypracování dotazníků, zaslaných Ženskou národní radou.

Poněvadž však mnohé jsou zodpověděny jen z malé části a v celku velmi nejednotně, ponechávám si statistický materiál a zpracuji ho ve větším rozměru, až ho bude lze soustavně doplniti.

Zde zatím otiskujeme ze vzorně vypracované odpovědi ředitelství měst. dívč. reál. gymnasia v Plzni dvě odpovědi na otázky: 1. Kam odcházejí maturantky. 2. Kterým sociálním třídám náležejí studentky.

Diagramy na podkladě dat sestavené ukazují názorně tento rozvoj:

university Karlovy v Praze; Masary

		Praha				Masarykova v Brně	Komenského v Bratislavě	Farmacie v Praze
		česká		německá				
		řádné	mimořádné	řádné	mimořádné	ř. (mimoř.)	ř. (m moř.)	řádné
1904/5	z	7	8	—	—	—	—	—
	l	6	5	—	—	—	—	—
1905/6	z	4	2	—	—	—	—	—
	l	10	1	—	—	—	—	—
1906/7	z	8	—	—	—	—	—	—
	l	8	—	—	—	—	—	—
1907/8	z	6	1	—	—	—	—	—
	l	8	—	—	—	—	—	1
1908/9	z	9	—	—	—	—	—	1
	l	10	—	—	—	—	—	1
1909/10	z	10	1	—	—	—	—	—
	l	8	—	—	—	—	—	—
1910/11	z	23	2	—	—	—	—	—
	l	27	1	—	—	—	—	—
1911/12	z	27	—	—	—	—	—	3
	l	27	2	—	—	—	—	3
1912/13	z	21	—	—	—	—	—	4
	l	22	—	—	—	—	—	3
1913/14	z	65	3	—	—	—	—	5
	l	65	1	—	—	—	—	2
1914/15	z	116	2	—	—	—	—	11
	l	111	1	—	—	—	—	4
1915/16	z	188	—	—	—	—	—	11
	l	182	—	—	—	—	—	11
1916/17	z	235	—	—	—	—	—	13
	l	237	—	—	—	—	—	13

fakultě lékařské

kovy v Brně; Komenského v Bratislavě.

	Praha				Masarykova v Brně	Komenského v Bratislavě	Farmacie v Praze
	česká		německá				
	řádné	mimořádné	řádné	mimořádné	ř. (mimoř.)	ř. (mimoř.)	řádné
1917/18 z	310	—	—	—	—	—	24
l	312	—	—	—	—	—	23
1918/19 z	388	—	—	—	—	—	32
l	410	—	—	—	—	—	32
1919/20 z	437	2	—	—	—	13 (6)	32
l	414	—	—	—	—	13 (6)	32
1920/21 z	448	3	—	—	—	24 (7)	12
l	416	1	—	—	—	24 (7)	11
1921/22 z	470	1	176	—	62 (1)	13 (2)	13
l	446	—	128	—	68 (1)	12 (—)	21
1922 23 z	454	1	132	2	78 (—)	7 (—)	5
l	425	1	127	—	82 (—)	9 (—)	3
1923/24 z	453	4	126	1	84 (2)	22 (1)	19
l	425	1	119	1	78 (4)	26 (—)	19
1924/25 z	458	3	117	—	70 (1)	30 (—)	23
l	430	4	110	—	62 (—)	27 (—)	24
1925/26 z	437	—	104	—	72 (2)	30 (—)	43
l	414	1	115	6	63 (1)	29 (—)	40
1926/27 z	398	8	136	2	77 (1)	46 (—)	55
l	355	4	123	2	71 (—)	45 (—)	56
1927/28 z	396	7	160	2	92 (1)	48 (—)	68
l	366	3	158	5	84 (2)	47 (—)	46
1928/29 z	424	6	191	1	116 (1)	49 (15)	112
l	403	2	200	6	108 (—)	49 (—)	116

1. Karlově universitě v Praze: a) fakultě filosofické; b) fakultě

2. Masarykově universitě v Brně: a) fa-

		Filosofie		Přírodovědecká fakulta		Husova fakulta		
		řádné	mimo-řádné	řádné	mimo-řádné	řádné	mimo-řádné	
1897/8	z	10	17					
	l	10	14					
1898/9	z	14	16					
	l	14	14					
1899/1900	z	13	23					
	l	10	13					
1900/1	z	9	44					
	l	8	35					
1901/2	z	14	63					
	l	14	43					
1902/3	z	18	88					
	l	15	60					
1903/4	z	21	87					
	l	20	71					
1904/5	z	24	125					
	l	20	78					
1905/6	z	24	60					
	l	24	56					
1906/7	z	23	94					
	l	25	80					
1907/8	z	21	65					
	l	52	89					
1908/9	z	40	113					
	l	79	98					
1909/10	z	30	132					
	l	34	125					
1910/11	z	49	141					
	l	53	156					
1911/12	z	59	186					
	l	58	183					
1912/13	z	62	203					
	l	56	172					

přírodovědecké; c) fakultě Husově evangelické českobratrské.
kultě filosofické; b) fakultě přírodovědecké.

		Filosofie		Přírodovědecká fakulta		Husova fakulta		BRNO	
								filosofie	přírodověda
		řádné	mimořádné	řádné	mimořádné	řádné	mimořádné	ř. (mimoř.)	ř. (mimoř.)
1913/14	z	78	180						
	l	83	171						
1914/15	z	128	99						
	l	112	88						
1915/16	z	229	80						
	l	133	51						
1916/17	z	170	69						
	l	154	53						
1917/18	z	169	65						
	l	195	46						
1918/19	z	154	94						
	l	154	94						
1919/20	z	154	94						
	l	154	94						
1920/21	z	228	97				3		
	l	206	58				4		
1921/22	z	271	80	106	26		6	8 (13)	3 (6)
	l	263	53	108	20		5	8 (13)	3 (6)
1922/23	z	351	77	133	48	3	3	17 (11)	7 (9)
	l	363	50	136	49	3	4	16 (9)	7 (9)
1923/24	z	443	63	155	58	2	1	42 (14)	13 (11)
	l	443	63	155	58	2	3	42 (14)	13 (11)
1924/25	z	518	65	175	73	3	3	47 (15)	19 (12)
	l	479	65	170	73	4	1	48 (15)	23 (12)
1925/26	z	563	62	170	73	4	2	66 (10)	28 (17)
	l	534	62	179	73	3	1	65 (10)	29 (17)
1926/27	z	609	62	197	83	5	1	103 (6)	30 (25)
	l	544	62	195	83	5	1	100 (6)	26 (25)
1927/28	z	699	70	197	93		2	134 (7)	39 (31)
	l	632	70	182	93		3	130 (7)	33 (31)
1928/29	z	741	44	168	119			179 (5)	38 (28)
	l	683	44	142	119			168 (5)	39 (28)

Studium žen u srovnání s muži na fakultě právnické

university Karlovy, Masarykovy a Komenského.

	Karlova universita				Masarykova		Komenského	
	česká		německá					
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
1921/22 z	1980	125	966	23	516	18	192	7
l	1800	105	757	14	463	15	137	6
1922/23 z	2436	150	819	16	557	25	346	12
l	2315	136	801	12	523	24	363	12
1923/24 z	2564	163	924	14	579	28	575	15
l	2405	141	886	13	528	25	585	15
1924/25 z	2617	161	985	28	626	22	700	25
l	2486	145	967	25	596	21	686	26
1925/26 z	2848	179	1143	34	1714	29	783	30
l	2705	157	1038	26	1667	24	737	28
1926/27 z	3067	185	1238	48	788	25	785	28
l	2869	163	1155	41	723	21	761	26
1927/28 z	3218	197	1304	72	889	31	785	39
l	3076	180	1271	61	837	31	731	41
1928/29 z	3452	235	1389	78	986	44	843	50
l	3295	204	1322	78	923	43	824	45

Studium žen věd technických

		Technika v Praze				Báňská akademie v Příbrami	Technika v Brně				Vysoká škola zemědělská v Brně	
		česká		německá			česká		německá			
		řádné	mimořádné	řádné	mimořádné	řádné	řádné	mimořádné	řádné	mimořádné	řádné	mimořádné
1919/20	z	27	7	9	16	—	14	28	20	5	1	1
	l	32	14	8	12	—	15	36	20	19	—	—
1920/21	z	67	66	24	21	1	20	58	31	5	1	1
	l	67	67	21	22	—	23	64	33	6	1	1
1921/22	z	102	49	35	23	—	17	19	29	1	1	—
	l	203	50	34	7	1	21	23	36	—	3	—
1922/23	z	212	34	27	11	—	18	14	20	3	3	—
	l	223	36	26	10	—	17	14	20	4	3	—
1923/24	z	208	13	32	23	—	19	13	15	2	5	—
	l	214	18	30	16	—	19	12	17	2	6	—
1924/25	z	215	13	34	16	—	18	7	20	1	6	1
	l	203	13	29	7	—	19	7	22	1	7	1
1925/26	z	194	15	35	19	—	18	7	25	—	11	1
	l	205	19	36	16	—	17	7	25	—	9	1
1926/27	z	185	11	30	13	—	10	4	21	—	9	—
	l	185	11	30	13	—	10	4	21	—	8	2
1927/28	z	153	12	35	18	—	14	5	22	3	6	2
	l	153	12	35	18	—	14	5	22	3	6	2
1928/29												

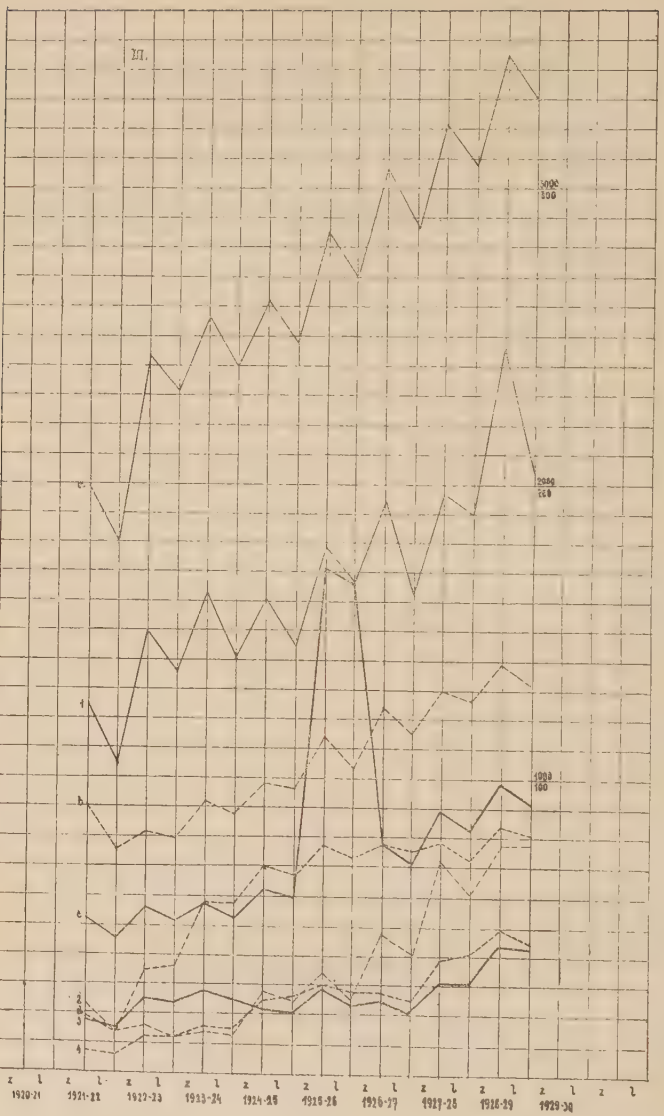
VI.
3000
100
2000
100
1000
100
a
1
b
c
2
3
4
z l z l z l z l z l z l z l z l z l z l z l z l
1920-21
1921-22
1922-23
1923-24
1924-25
1925-26
1926-27
1927-28
1928-29
1929-30

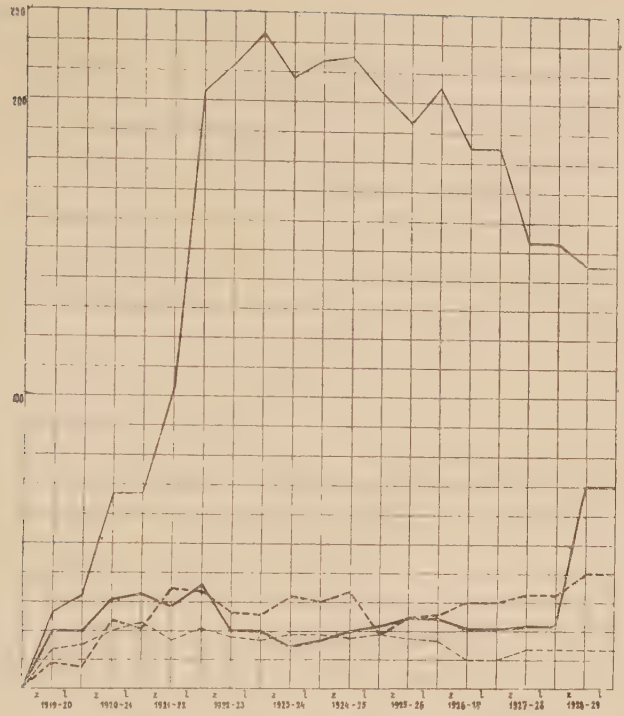

Diagram k statist. technic. studia IV.

Čára: tenká = žens. čes. posluch. ř. na technice v Praze
silná = „ něm. „ „ „ „ v Brně
tenká trhaná čes. „ „ „ „ v Brně
silná trhaná něm. „ „ „ „ v Praze

Diagram k statistice právnic. studia III.

Výklad: čtvereček znamená 100 muži, 10 ženy.

Čára a) = muž. posl. čes. práv. fak. Karl. univ. v Praze.
b) = „ „ něm. „ „ „ „ v Praze.
c) = „ „ čes. „ Masaryk. „ v Brně.
d) = „ „ čes. „ Komens. „ v Bratisl.
Čára 1) = žens. „ čes. „ Karl. univ. v Praze.
2) = „ „ něm. „ „ „ v Praze.
3) = „ „ čes. „ Masaryk. „ v Brně.
4) = „ „ čes. „ Komens. „ v Bratisl.

Kterým sociál. třídám náležejí studentky

(zjištěno podle VIII. gymn. nebo VI. lyc. dívč. gymn. v Plzni.)

Rok	počet žákyň v VIII. nebo VI. třídě	dělník či zřízenec	úředník veřej. i soukrom.	profesor a učitel	obchodník a živnostník	zemědělec	jiné povolání
1909/10	59	6	23	10	7	3	10
1910/11	34	2	16	3	4	2	7
1911/12	19	2	8	4	2	1	2
1912/13	22	2	10	4	3	—	3
1913/14	18	1	9	1	4	1	2
1914/15	13	1	6	2	—	1	3
1915/16	16	1	8	2	2	—	3
1916/17	15	—	9	2	—	1	3
1917/18	nebylo maturit; lyceum ukončeno, ref. reál. gymn. není úplné						
1918/19							
1919/20	24	1	12	4	2	—	5
1920/21	9	1	3	2	2	—	1
1921/22	10	1	4	3	—	1	1
1922 23	20	1	11	5	2	—	1
1923/24	10	—	5	1	1	1	2
1924/25	20	1	12	3	—	—	4
1925/26	22	—	10	3	5	1	3
1926/27	22	2	10	5	3	—	2
1927/28	21	5	9	2	2	—	3
1928/29	22	6	10	1	1	1	3
1929/30	25	7	8	6	1	1	2
	401	40	183	63	41	14	60

Kam odcházejí maturantky?

(Z dívčího gymnasia v Plzni.)

Ročník	Počet maturantek	Z nich zjištěno	studovaly dále								v praxi obchodní	v praxi kancel.	mají vlast. obch., živn. a podnik	jsou činny v domácnosti rodičů	vdaly se: po dal. stud., po matur.	vdané jsou zaměstnány
			lékařství	práva	profesuru	farmacii	učitelství	obch. kursy	obch. vědy	jiné obory						
1909/10	57	43	1	1	4	—	4	—	—	hudba 2	—	2	—	—	19, 10	—
1910/11	28	17	1	—	2	—	8	2	—	hudba 1	—	4	—	—	1, 4	—
1911/12	18	16	1	—	1	—	1	5	—	—	—	1	—	—	7, 4	—
1912/13	20	14	—	—	2	1	2	1	—	hospod. škol. 1	—	3	1	—	3, 4	1
1913/14	14	13	2	—	—	—	1	4	—	—	—	1	—	1	4, 5	2
1914/15	10	10	1	—	—	1	—	2	—	1 hud., 1 zah. arch.	—	—	—	—	4, 3	—
1915/16	15	14	1	—	—	—	—	—	—	hudba 1 tanec 1	—	2	—	2	7, 1	—
1916/17	14 nezjištěno															
1917/18	nebylo maturit: lyceum přestává, gymnasium není úplné.															
1918/19																
1919/20 (gymn.)	11	10	2	—	4	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2, 4	—
1919/20 (lyc.)	13	12	—	—	—	—	—	3	—	tanec 1	—	—	1	—	8, 2	—
1920/21	9	9	3	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1, 1	—
1921/22	9	9	1	1	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2 3	—
1922/23	20	18	—	1	6	—	5	—	—	—	—	1	—	—	5, 2	—
1923/24	10	10	—	—	4	2	3	—	—	—	—	—	—	—	1, 4	2
1924/25	20	20	1	—	3	2	2	2	1	—	—	7	—	1	3, —	—
1925/26	21	17	—	—	6	2	3	—	—	—	—	3	—	—	3, —	—
1926/27	22	19	1	2	5	2	2	—	—	pojist. techn. 2	—	3	—	2	1, —	—
1927/28	20	20	3	2	—	5	3	—	—	pojist. techn 1	—	4	—	2	—	—
1928/29	22	17	2	1	3	3	3	—	—	katech. 1 vychov. 1	—	3	—	—	—	—

OBSAH:

List prvního presidenta republiky dra T. G. Masaryka.

ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ.

Eliška Krásnohorská: Slovo k prvním abiturientkám našim (1895) 9
Z kampaně o »Minervu« (1889—1891). Tři výňatky 16
Kamil Harmach: Otázka vyššího vzdělání žen a rakouský parlament 20
MUDr. Anna Honzáková: Za Eliškou Krásnohorskou 25
PhDr. Gustav Pallas: Korespondence Elišky Krásnohorské 30
PhDr. Albína Honzáková: Troji naše jubileum . . 33

V EXILU.

Eliška Krásnohorská: V paměť druhé lékařky české 45
MUDr. Anna Honzáková: Působení dr. A. Bayerové v Bosně 51

DOMA.

Řed. gymn. Božena Jiránková: Z doby mých studií 60
MUDr. Anna Honzáková: K zápasu o lékařské studium 66

VZPOMÍNKY Z GYMNASIA.

Dr. Alice Masaryková: Vzpomínky z gymnasia . . 79
Univ. prof. dr. Jan Krejčí: Moje vzpomínky na »Minervu« 81
Prof. dr. Vladimír Novák: Jubileum, na kterém jsem nebyl 83
N.: Dopis 87
PhDr. Věra Babáková: Z prvních dob ženského studia 90
PhDr. M. Bydžovská-Komínková: Vzpomínky a úvahy 94
Prof. Anna Adámková-Sládková: Vzpomínka . . 98
Jiřina Nováková-Hazsová: Z let proměny 99

PhDr. Viktor Nejdl: Vzpomínky a tužby 103
Univ. prof. dr. P. M. Haškovec: Na »Minervě« . . 108
Zdeňka Foustková-Wattersonová: Jak jsme se bavily 110
MUDr. Amalie Kreidlová: Vzpomínky a úvahy nad ročníkem 1904 »Minervy« 112
Maryša R. Šárecká: O čtvrt století zpět 115
Olga Wolfová: O královském princi na »Minervě« 119
PhDr. Milada Součková-Rykrová: Lístek do almanachu 121
PhDr. Flora Kleinschnitzová, docent. K. univ.: Když jsme začínaly 126
PhDr. Josef Ogoun: Z dílny »Minerviny« 131

K DĚJINÁM MINERVY, VYŠŠÍ DÍVČÍ, DÍVČÍ AKADEMIE, VESNY.

PhDr. Klára Červenková: Dějiny spolku »Minervy« 141
Prof. Milada Holá: Vyšší dívčí škola 168
Řed. Frant. Mareš: Školství brněnské »Vesny« . . 172
Řed. Josef Bezdíček: Zdeňka Wiedermannová-Motyčková 176
Řed. Josef Bezdíček: Dívčí akademie — Moravská Minerva 179

ZE ŽIVOTA A PRÁCE.

PhDr. Lidmila Matiegková: Počátky mých orientálních studií 185
PhDr. Albína Dratvová: Obráceným kukátkem . . 188
Milada Fliedrová: Ze školy i ze života 192
MUDr. Marie Bernhardtová: Kus života 195
Inž. arch. Milada Petříková-Pavlíková: Ze školy a ze života 200
MUDr. Milada Frýdecká: Úvahy o povolání lékařčině 203
MUDr. Milada Němcová: Jak jsem studovala a zvolila své povolání 208
MUDr. Helena Partschová-Tringlerová: Studium a rodina 211
Hana Venišová: Ze slovenského gymnasia po převratě 214
Prof. Erna Meisel: Vývoj ženského studia v posledních 40 letech (1890—1930). (Přelož. z německého originálu) 218

ZA HRANICEMI.

Prof. Olga Pajerová-Nádherná: O mém studiu v Bulharsku a u nás 225
Adéla Fialová: Dr. Rosina Řehořová-Wišteinová . 230
PhC. Jarka Hrejsová: List z Vassar College r. 1928 232
Dr. M. Andrejeva: O našem studiu na Rusi a v čsl. republice (přelož. z ruského originálu) 236

ÚVAHY.

Prof. Marie Vítková: Výchovný úkol v úřadě učitelském 243
Prof. Jan Hejman: Veřejná sociální péče o studující dívky 248
PhDr. Klára Pražáková: Dvakrát osm 253
Doc. dr. Vladimír Groh: Poznámka o ženském studiu 261
PhDr. Vladimír Šmilauer: Profesoři na dívčích ústavech 264
MUDr. Josefa Puklová: Z mé práce 267
Poslankyně A. Vetterová-Bečvářová: Žena a politika 268
PhDr. A. Klecandová-Martenová: Žena na mezinárodním foru 271
MUDr. Máša Holá: Žurnalismus jako povolání ženy 276
PhDr. Irena Malínská: Ze školy do povolání . . . 278

ZE STUDIA PRÁVNICKÉHO A Z ÚSILÍ PRÁVNIČEK O PRÁVO NA PRÁCI.

JUDr. Anděla Kozáková: Několik životopisných dat 285
JUC. Anna Kučerová: Bývalá žačka gymnasia »Krásnohorské« na vysoké škole 286
JUC. Libuše Pajerová: O mém studiu právnickém 288
JUC. Rose Heitler: O ženském studiu na německé právnické fakultě v Praze (přel. z něm. originálu) 290
JUDr. M. Hokešová-Svozilová: Juristky 292
JUDr. J. Králová-Horáková: Spolupráce ženské národní rady čsl. s právničkami 295

ZE SVĚTOVÉHO STUDIA ŽENSKÉHO.

PhDr. Albína Honzáková: Ze světového studia ženského 303

STATISTIKY ZE ŽENSKÉHO STUDIA V ZEMÍCH NAŠÍ REPUBLIKY.

PhDr. Klára Červenková: Několik slov k statistickým přehledům 331

PhDr. Klára Červenková: Statistické tabulky a diagramy 332
Ředitelství dívč. gymn. v Plzni: Statistické tabulky z ústavu 340

Seznam vyobrazení:

Faksimile listu presidenta republiky dra T. G. Masaryka z roku 1930. Podobizna El. Krásnohorské z roku 1871. Podobizna El. Krásnohorské z roku 1890. Snímek školy Vojtěšské; snímek pavilonu »Ameriky« a školy Štěpánské; podobizny první prof. B. Jiránkové a první lékařky MUDr. A. Honzákové; faksimile listu Elišky Krásnohorské; podobizny první inženýrky Milady Petříkové-Pavlíkové, první právničky JUDr. A. Kozákové; podobizna Z. Wiedermannové-Motyčkové; snímek z Garden Party s presidentem republiky drem T. G. Masarykem a delegátkami IFUW. v Královské zahradě; diagram studia právníků a právniček a technického studia žen v republice československé.

Poznámka: Omylem zařazen článek »Rakouský parlament a ženské studium« do odd. I., místo do odd. V.

Opravy některých větších chyb:

na str. 26. ř. 7. fysické otroctví a fysická odvislost, str. 25. ř. 23. dlouholetá, str. 37. ř. 5. jako jej mají, str. 38. ř. 38. využito i času, str. 39. ř. 19. při tom, str. 72. ř. 4. »tomu jsem zvyklá«, str. 82. ř. 36. zešedivělé, str, 96. ř. 34. obdivuji se jim, str. 122. ř. 18. na mne, str. 124. ř. 5. přesto, str. 148. ř. 37. Pitlingovou, str. 152. ř. 31. sub auspiciis, str. 188. ř. 4. Marseille, str. 188. ř. 34. vzhledem k době, str. 199. ř. 18. ptala se mne, str. 268. ř. 5. vracejí, str. 269. ř. 4. moji přátelé, str. 269. ř. 17. zblízka, str. 270. ř. 38. k našim přednostem, str. 277. ř. 38. zato, str. 289. ř. 25. začala, etc.

Upozornění k statistice žen. studia na fakultě filos. a lékařské. Studium začlo v r. 1895/6, ale pro nedostatek fakt vynechána léta 1895/6—1903.

KNIHTISKÁRNA POKROK
PRAHA II., REVOLUČNÍ 6